

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Jolanta Šinkūnienė

**AUTORIAUS POZICIJOS ŠVELNINIMAS RAŠYTINIAME
MOKSLINIAME DISKURSE: GRETINAMASIS TYRIMAS**

Daktaro disertacija

Humanitariniai mokslai, filologija (04H)

Vilnius, 2011

Disertacija rengta 2006 – 2011 metais Vilniaus universitete.

Mokslinis vadovas:

doc. dr. Inesa Šeškauskienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai,
filologija – 04 H)

Padėka

Pirmiausia norėčiau nuoširdžiai padėkoti darbo vadovei doc. dr. Inesai Šeškauskienei už pasiūlytą įdomią temą, už kantrybę ir skirtą laiką, už padrašinimą ir vertingus patarimus rengiant šią disertaciją. Dėkoju kolegoms iš Anglų filologijos katedros – be visų jų palaikymo ir rūpesčio, rašyti disertaciją nebūtų buvę taip gera. Taip pat norėčiau padėkoti Filologijos fakulteto mokslo reikalų prodekanei prof. dr. Reginai Rudaitytei už nuolatinį tikėjimą manimi ir už paskatinimą pasinaudoti galimybe išvykti pagal Erasmus mainų programą dalinių studijų į Antverpeno universitetą. Esu dėkinga Antverpeno universiteto Gramatikos, kognityvistikos ir tipologijos centrui, o ypač jo vadovui prof. Johanui van der Auwerai, už labai palankias sąlygas dirbti ir už mokslines diskusijas. Mokslinį darbą Lietuvoje būtų buvę sunku įsivaizduoti be turiningų pokalbių ir atsakymų į daugybę klausimų paieškų su Erika Jasionyte. Ačiū Ritai Juknevičienei už naudingus praktinius patarimus tvarkant doktorantūros dokumentus, o Jūratei Butkutei – už pravarčias pastabas rašant disertacijos santrauką anglų kalba. Pavydėtina kantrios ir puikiai lietuvių kalbą išmanančios Ramutės Bingelienės dėka disertacijos tekstas tapo tvarkingas, taisyklingas ir lengviau skaitomas. Galiausiai, labai dėkoju prof. habil. dr. Aurelijai Usonienei, atvėrusiai man duris į mokslo pasaulį ir savo pavyzdžiu nuolat rodančiai, koks turi būti tikras mokslininkas.

Ir labai ačiū mylimiausiems: Kristijonui, Valdui, Deimantui, Ramunei ir tėvams – už tai, kad visą laiką buvote kartu su manimi.

Turinys

1. ĮVADAS	3
2. SAŠVELNIAI – AKADEMINIO DISKURSO DALIS	6
2.1. Akademinis diskursas ir jo ypatumai	6
2.2. Autoriaus pozicija akademiniam tekste	8
2.3. Sąšvelniai kaip autoriaus pozicijos raiškos priemonė akademiniam diskurse	12
2.4. Sąšvelnių tyrimai užsienio ir lietuvių kalbotyroje	13
2.5. Sąšvelnių sąvokos apibrėžtis ir jų klasifikacija	21
3. MODALUMAS, EVIDENCIALUMAS, NEAPIBRĖŽTUMAS	27
3.1. Modalumas ir sąšvelniai.....	27
3.2. Evidencialumas ir sąšvelniai	33
3.3. Neapibrėžtumas ir sąšvelniai	40
4. TYRIMO METODAI IR MEDŽIAGA	45
5. MODALINIŲ VEIKSMAŽODŽIŲ VARTOJIMAS PRAGMATINEI SAŠVELNINIMO FUNKCIJAI ATLIKTI	52
5.1. Įvadinės pastabos	52
5.2. Modaliniai veiksmažodžiai kaip sąšvelniai moksliniuose straipsniuose anglų kalba	59
5.2.1. <i>May</i>	63
5.2.2. <i>Might</i>	70
5.2.3. <i>Could</i>	74
5.2.4. <i>Can</i>	76
5.2.5. <i>Must</i> ir <i>Should</i>	79
5.3. Modaliniai veiksmažodžiai kaip sąšvelniai moksliniuose straipsniuose lietuvių kalba	82
5.3.1. <i>Galėti</i>	85
5.3.2. <i>Turėti</i>	92
5.4. Modalinių veiksmažodžių skyriaus apibendrinimas	95

6. LEKSIŅŲ VEIKSMAŽODŽIŲ VARTOJIMAS PRAGMATINEI ŠVELNINIMO FUNKCIJAI ATLIKTI.....	98
6.1. Įvadinės pastabos	98
6.2. Leksiniai veiksmažodžiai junginiuose su negyvu subjektu	103
6.3. Leksiniai veiksmažodžiai ir nuorodos į kitus tyrimus.....	104
6.4. Leksiniai veiksmažodžiai kaip sąšvelniai moksliniuose straipsniuose anglų kalba	107
6.4.1. Kalbėjimo veiksmažodžiai.....	109
6.4.2. Mentaliniai veiksmažodžiai	118
6.4.3. Kėtinimo veiksmažodžiai.....	123
6.4.4. Atrodymo veiksmažodžiai	124
6.5. Leksiniai veiksmažodžiai kaip sąšvelniai moksliniuose straipsniuose lietuvių kalba	127
6.5.1. Kalbėjimo veiksmažodžiai.....	130
6.5.2. Mentaliniai veiksmažodžiai	133
6.5.3. Kėtinimo veiksmažodžiai.....	137
6.5.4. Atrodymo veiksmažodžiai	138
6.5.5. Tariamąsios nuosakos formų vartoseną.....	140
6.6. Leksinių veiksmažodžių skyriaus apibendrinimas.....	142
7. PRIEVEIKSMIŲ IR APLINKYBINIŲ ŽODŲ VARTOJIMAS PRAGMATINEI ŠVELNINIMO FUNKCIJAI ATLIKTI.....	144
7.1. Įvadinės pastabos	144
7.2. Episteminiai prieveiksmai ir aplinkybiniai žodžiai	148
7.3. Episteminiai-evidenciniai prieveiksmai ir aplinkybiniai žodžiai	162
7.4. Neapibrėžtumą žymintys prieveiksmai ir aplinkybiniai žodžiai.....	171
7.4.1. Aproximatoriai.....	172
7.4.2. Išlygos sąšvelniai.....	179
7.4.3. Neapibrėžtą laipsnį žymintys sąšvelniai	185
7.5. Prieveiksmių ir aplinkybinių žodžių skyriaus apibendrinimas	190
8. TYRIMO IŠVADOS.....	193
9. LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	199

1. Įvadas

Darbo naujumas, aktualumas ir problematika

Ši disertacija yra pirmas bandymas išsamiau patyrinti autoriaus pozicijos raiškos aspektus lietuvių mokslo¹ kalboje. Pastaraisiais dešimtmečiais kalbotyroje daug dėmesio skiriama autoriaus pozicijos raiškai moksliniame diskurse, akcentuojamos įvairios teksto kūrimo strategijos, leidžiančios autoriui ne tik perteikti informaciją skaitytojui, bet ir kurti santykį su juo, jį paveikti. Autoriaus pozicijos tyrimų kontekste prabilta apie kultūrinį identitetą akademinėje kalboje, svarstoma, kas lemia akademinio diskurso raišką: individualūs, atskiroms kalboms ir kultūroms būdingi bruožai ar universalesnė dalykinė specifika. Autoriaus pozicijos *švelninimas* (angl. *hedging*), kuris daug ir įvairiai analizuotas skirtingose kalbose kaip vienas autoriaus pozicijos raiškos aspektų, lietuvių akademiniam diskurse kol kas beveik visai netyrinėtas. Skirtingų mokslo krypčių anglų ir lietuvių kalba parašytų tekstų pagrindu atliktas tyrimas parodo ne tik tarpkalbinius ir tarpkultūrinius skirtumus, bet ir lietuvių bei anglų akademinės kalbos tarpdisciplininius ypatumus. Darbo problematika yra glaudžiai susijusi su kalbotyroje plačiai tyrinėjamomis episteminio modalumo, evidencialumo, neapibrėžtumo kategorijomis, kurios lietuvių akademinio diskurso kontekste kol kas menkai tyrinėtos.

Darbo objektas – autoriaus pozicijos švelninimas humanitarinių (kalbotyros) ir biomedicinos (medicinos) sričių moksliniuose straipsniuose anglų bei lietuvių kalbomis kaip semantikos ir pragmatikos sąveiką iliustruojantis reiškiny. Dėl didelės kalbinių vienetų, potencialiai galinčių atlikti sąšvelnių funkciją, įvairovės šiame darbe apsiribota tik tam tikromis raiškos priemonėmis: modaliniais veiksmažodžiais, leksiniais veiksmažodžiais irrieveiksmiais bei *aplinkybiniais žodžiais* (angl. *adverbials*), kurie tiriami iš

---

¹ Šiame darbe *mokslinis*, *mokslo* ir *akademinis* vartojami sinonimiškai.

episteminio modalumo, evidencialumo ir neapibrėžtumo kategorijų perspektyvos.

Darbo tikslai ir uždaviniai

Šio darbo tikslai:

1. Nustatyti sąšvelnių vartosenos kiekybines tendencijas bei raiškos ypatumus moksliniuose kalbotyros ir medicinos straipsniuose lietuvių ir anglų kalbomis.

2. Išsiaiškinti, kokie veiksniai lemia autoriaus pozicijos raišką mokslo kalboje: konkreti mokslo sritis ar kalbos ypatumai.

Šiems tikslams pasiekti keliami tokie uždaviniai:

1. Sudaryti medicinos ir kalbotyros mokslinių straipsnių palyginamąjį tekstyną lietuvių ir anglų kalbomis.

2. Nustatyti, kokie modaliniai veiksmažodžiai, leksiniai veiksmažodžiai,rieveiksmiai ir aplinkybiniai žodžiai vartojami autoriaus pozicijai švelninti moksliniuose tekstuose ir kaip dažnai šią funkciją jie atlieka.

3. Iširti šių leksinių vienetų semantikos ypatumus, leidžiančius atlikti pragmatinę sąšvelnio funkciją.

4. Atskleisti sąšvelnių atliekamų pragmatinių funkcijų pobūdį.

5. Identifikuoti tarpkalbinius ir tarpdisciplininius sąšvelnių vartosenos panašumus ir skirtumus.

Darbo vertė ir pritaikymas

Šiuo darbu siekiama atkreipti dėmesį į autoriaus pozicijos raišką ir jos savitumą skirtingose disciplinose ir apskritai į lietuvių mokslo kalbos ypatumus bei tradicijas. Tikimasi, kad ši disertacija paskatins tolesnius šio įdomaus, pasaulyje plačiai aptariamo, bet lietuvių mokslo kalboje mažai nagrinėto reiškinių tyrimus. Sąšvelnių tyrimo rezultatai galėtų praversti baigiamuosius darbus rašantiems studentams ir mokslinio diskurso ypatumų juos mokantiems dėstytojams, pasitarnautų mokslininkams, kuriantiems tekstą

anglų kalba, vertėjams ir redaktoriams, savo darbe nuolat susiduriantiems su tarpkalbine ir tarpkultūrine specifika.

Darbo struktūra

Disertaciją sudaro įvadas, dvi literatūros apžvalgos dalys, tyrimo metodų ir medžiagos pristatymo skyrius, trys analizės dalys, išvados, cituotos literatūros ir empirinės medžiagos šaltinių sąrašas. Kiekviena analizės dalis yra skirta vienos sąšvelnių grupės (modalinių veiksmažodžių, leksinių veiksmažodžių irrieveiksmių bei aplinkybinių žodžių) vartosenos tendencijoms abiejose kalbose ir disciplinose aptarti: pirmiausia supažindinama su probleminiais konkrečios leksinių vienetų grupės aspektais, toliau pristatomi analizės rezultatai. Disertacijos išvadose pateikiami rezultatų apibendrinimai ir pasvarstymai apie tolesnes tyrimo perspektyvas.

Ginamieji teiginiai

1. Iš darbe tyrinėtų leksinių vienetų sąšvelnių pragmatinei funkcijai atlikti lietuvių kalboje dažniausiai vartojamirieveiksmiai ir aplinkybiniai žodžiai, o anglų kalboje – leksiniai veiksmažodžiai.

2. Lietuvių kalboje tyrinėtomis leksinėmis priemonėmis autoriaus poziciją linkstama švelninti rečiau nei anglų: tai patvirtina, kad sąšvelniai – nuo kalbos priklausomas reiškinys.

3. Tarpdisciplininiai skirtumai yra mažiau ryškūs nei tarpkalbiniai. Tai patvirtina tam tikrus disciplininius panašumus: tyrinėtuose medicinos mokslo straipsniuose abiejose kalbose autoriaus pozicija švelninama rečiau ir sąšvelnių įvairovė yra menkesnė nei kalbotyros straipsniuose.

4. Sprendžiant iš tyrinėtų leksinių vienetų vartosenos, abiejų kalbų straipsniuose dažnesni episteminį ir episteminį-evidencinį semantinį elementą turintys sąšvelniai nei neapibrėžtumo žymikliai.

2. Sąšvelniai – akademinio diskurso dalis

2.1. Akademinis diskursas ir jo ypatumai

Apibūdinant mokslinį diskursą ilgą laiką buvo pabrėžiamas jo tikslumas, objektyvumas ir abstraktumas. Kuriant mokslinį tekstą pirmenybė dažnai teikiama beasmenėms ir pasyvinėms konstrukcijoms, kurios leidžia mokslininkui tarsi ištirpti teiginių ir įrodymų fone bei tapti nematomu tiesos ir faktų perteikėju, – paties autoriaus įsikišimas tokia kontekste atrodytų tarsi nederamas ir nepriimtinas (Skelton 1988; Hyland 1998a). Tačiau per kelis pastaruosius dešimtmečius, kai kalbininkai ėmė skirti daug dėmesio akademiniam diskursui ir jo analizei, atlikti tyrimai atskleidė kitoki mokslinio teksto vaizdą. Akademinio diskurso analizė, pagrįsta įvairių kalbų ir disciplinų empirine medžiaga, parodė, kad moksliniame tekste autoriui tenka toli gražu ne periferinis atpasakotojo vaidmuo, greičiau atvirkščiai – jis aktyviai reiškia savo poziciją taikydamas gausias kalbines strategijas įvairiems pragmatiniams ir retoriniams tikslams pasiekti (Myers 1989; Hyland 1998a, 2004, 2005b; Breivega et al. 2002; Latour 2002 ir kt.). Šios kalbinės strategijos gali būti ir akivaizdžios, ir mažiau matomos, bet vienaip ar kitaip kuriančios autoriaus ryšį su skaitytoju ir darančios įtaką skaitytojo požiūriui į jam pateikiamą tekstą. Taip teksto kūrimas paverčiamas strateginiu, gerai apgalvotu procesu.

Tokiame mokslinio teksto konstravimo modelyje, Latouras (2002) autoriaus vaidmenį teksto kūrimo procese metaforiškai palygina su talentingu orkestro dirigentu, kuris mokslinio diskurso dalyviams randa tinkamas vietas: vienus autorius cituoja, į kitų darbus tik nurodo, įsivaizduoja kritiškus skaitytojus ir jų galimus prieštaravimus jo keliamiems argumentams, paneigia šiuos prieštaravimus naujais įtikinamais savo įrodymais, įtraukia skaitytoją į argumentų aptarimą ir tikisi jo pritarimo – visi šie ir daug kitų elementų, sąlygojančių autoriaus pozicijos raišką, yra kruopščiai apgalvojami ir į juos atsižvelgiama teksto kūrimo procese. Todėl, anot Latouro, autoriaus buvimas ir reiškiamą poziciją jaučiami kiekvienoje eilutėje. „Nors teigiama, kad mokslinė

literatūra – beasmenė, taip toli gražu nėra. Autoriai yra visur, jie tiesiog įsikūniję tekste“² (Latour 2002: 54).

Akademinį diskursą daug ir išsamiai tyrinėjęs Hylandas taip pat pabrėžia sociopragmatinius mokslinio teksto kūrimo aspektus. Anot Hylando, kalba nėra tik priemonė perteikti vieno individo mintis kitam individui, ji yra elementas, apjungiantis žinias ir mokslo bendruomenę į nedalomą visumą. Būtent mokslo bendruomenės dalyvių vaidmuo teiginių paverčiant tiesa yra lemiamas: tai jų sprendimu autoriaus argumentai tampa žiniomis, o dažnai cituojamas teiginys ilgainiui virsta fundamentalia mokslinė tiesa (Hyland 1998a: 82–85). Taigi, autoriaus idėjos sulauks pritarimo, jei argumentai bus pateikti tokiu būdu ir tokia kalba, kad auditorijai būtų ne tik nauja, įdomu ir suprantama, bet ir priimtina.

Atrodo, kad akademinis diskursas aprėpia įvairius iš pirmo žvilgsnio nesuderinamus dalykus. Autorius turi būti ne tik originalus, bet ir susieti savo pastebėjimus su jau įtvirtintomis tiesomis. Jis turi įtikinti skaitytoją, bet tuo pat metu negali būti per daug kategoriškas ir tiesmukiškas, be to, reikia atsižvelgti į įvairius tarpasmeninius dalykus ir mandagumo konvencijas. Tad kurdamas mokslinį tekstą, autorius turi gebėti kalbos priemonėmis vieną teiginį sustiprinti, o kitą susilpninti – tokią dermę puikiai iliustruoja Meyerio straipsnio apie akademinį diskursą pavadinimas *Strengthening the argument by weakening the claim* (Meyer 1997). Ir iš tiesų moksliniame tekste neretai galime aptikti teiginius, kuriuose susipina autoriaus tikrumo ir netikrumo išraiška, pavyzdžiui:

(2.1) *It is certainly possible – and, indeed, likely – that readers of other genres and/or in other fields may attend to different textual features and construct the author's voice in different ways, if at all.* (KALB ANG 9)

Tačiau ar tai, ką matome tekste, yra autoriaus netikrumas, jau kitas klausimas. Nors tradiciškai sąšvelniai yra siejami su netikrumu ir abejone, tai ne vienintelė jų vartojimo priežastis. Kaip teigia Poos ir Simpson, nereikėtų

---

² Šis ir tolesni vertimai iš anglų kalbos yra mano. Originalus tekstas pateikiamas išnašose. Originalus tekstas: „Although technical literature is said to be impersonal, this is far from being so. The authors are everywhere, built into the text.“

sąšvelnių vartosenos vienareikšmiškai priskirti kalbėtojo netikrumui, nes šie autoriaus pozicijos žymikliai gali atlikti daug daugiau ir įvairesnių sociopragmatinių funkcijų, pavyzdžiui, reikšti mandagumą, parodyti pagarbą bendruomenei, padėti apsisaugoti nuo kritikos ir t. t. (Poos, Simpson 2002: 18–21).

Nereikėtų pamiršti ir kitų veiksnių, sąlygojančių vienokią ar kitokią autoriaus raišką. Egzistuoja institucinės konvencijos, konkretaus žanro ypatybės ir dalykinė specifika, kurie taip pat daro įtaką žinių kūrimo procesui ir jų pateikimo būdams. Tarpkultūriniai skirtumai, pastebimi įvairiose kitose gyvenimo srityse, išryškėja ir skirtingų kultūrų retorikoje. Be to, kiekvienas tekstas daugiau ar mažiau atspindi ir paties autoriaus asmenybę. Taigi, įvairūs autoriaus pasirenkami raiškos sprendimai: ir gerai apgalvoti, strateginiai, ir atsitiktiniai, nulemti kultūrinės tapatybės modelių ar asmeninių savybių, ir pačios kalbės suteikiamos galimybės – konstruoja autoriaus poziciją, kuri yra daugelio pastarųjų dešimtmečių lingvistinių tyrimų objektas.

2.2. Autoriaus pozicija akademiniam tekste

Įvairiuose kalbotyros tyrimuose autoriaus pozicija bei jos raiška analizuojama skirtingais aspektais ir įvairiose teorinėse tradicijose: remiantis mandagumo teorija (Brown, Levinson 1978; Meyers 1989), kaip metadiskurso dalis (Crismore, Farnsworth 1990), aptariant autoriaus identiteto modelius (Ivanič 1998; Tang, John 1999; Vladimirou 2007) ir vertinimo aspektus (Thompson, Hunston 2001; Martin, White 2005). Taikant šiuos teorinius modelius, autoriaus pozicijos raiška tiriama įvairiais pragmatiniais, retoriniais, semantiniais ir kitokiais aspektais.

Išreikšdami kritiką bei naujas idėjas, siūlydami naujus teorinius modelius, autoriai kvestionuoja seniau atrastus dalykus, taip rizikuodami, kad naujos idėjos gali būti mokslininkų bendruomenės atmestos. Kita vertus, nors ir esama reikalavimo pabrėžti savo indėlį į mokslą, tyrėjai turi pripažinti kitų mokslo bendruomenės narių kompetenciją, palikti erdvės skaitytojo nuomonei, priiimti atsakomybę už tyrimo eigos veiksmus ar formuluojamus teiginius ir

taip mėginti užsitikrinti skaitytojų bei akademinės bendruomenės pripažinimą. Tokios pozityviojo ir negatyviojo mandagumo strategijos yra neatsiejamoms nuo autoriaus ir jo buvimo tekste (Brown, Levinson 1978; Meyers 1989).

Kaip ir kiekvienas rašytinis tekstas, taip ir mokslinis atspindi autoriaus tapatybę, apimančią kelis autoriaus „aš“, nulemtus biografijos, asmenybės, tekste kuriamo įvaizdžio (Ivanič 1998). Kai kurie mokslininkai taip pat atkreipė dėmesį į autoriaus tapatybės, perteikiamos asmeniniais įvardžiais, tipus. Pavyzdžiui, Vladimirou (2007: 144) išskiria keturias asmeninio įvardžio *aš* semantines kategorijas moksliniuose kalbotyros straipsniuose: *aš mokslininkas, neapibrėžtasis aš, biografinis aš, aš padėkose*. Tang ir Johnas (1999: S29), nagrinėdami studentų darbus, išskiria šešias autoriaus identiteto kategorijas: 1) autorius atstovas (reprezentuoja grupės žmonių nuomonę), 2) autorius vedlys (veda skaitytoją teksto minčių labirintais), 3) autorius architektas (konstruoja tekstą), 4) autorius atpasakotojas (nurodo tyrimo proceso etapus), 5) autorius, nuomonės turėtojas (pateikia savo nuomonę), 6) autorius kūrėjas (pristato savo naujas idėjas). Autoriaus pozicija mažiausiai ryški kuriant autoriaus atstovo, o ryškiausia – autoriaus kūrėjo vaidmenį.

Metadiskurso lygmenyje, ypač anglosaksiškame akademinio diskurso modelyje, autoriaus vaidmuo – nukreipti skaitytoją tinkama linkme, tam tikra prasme „vesti jį už rankos“, padėti skaitytojui teisingai interpretuoti argumentus bei parodyti autoriaus įsitikinimo tam tikru teiginiu laipsnį (Crismore, Farnsworth 1990). Hylando metadiskurso samprata iš esmės sutapatinama su autoriaus pozicijos raiška, nes „metadiskursas yra apibrėžiamas kaip tie teksto aspektai, kurie eksplicitiškai nurodo diskurso organizavimą ar rašytojo požiūrį arba į teksto turinį, arba į skaitytoją“³ (Hyland 1998b: 438). Vėlesnėje savo knygoje, skirtoje metadiskursui (2005), Hylandas pabrėžia, kad metadiskurso sampratą papildo požiūris į kalbą kaip į tarpasmeninių santykių raišką per vertinimą, autoriaus poziciją ir *skaitytojo įtraukimą* (angl. *engagement*) (Hyland 2005b: 37). Panašiai autoriaus poziciją

---

³ Originalus tekstas: „Metadiscourse is defined here as those aspects of the text which explicitly refer to the organisation of the discourse or the writer’s stance towards either its content or the reader.“

supranta ir vertinimo teorijos: ji atspindinti ne tik autoriaus nuomonę ir vertybių sistemą, kuria jis vadovaujasi, bet ir autoriaus siekius organizuoti diskursą bei kurti dialogą su skaitytoju (Thompson, Hunston 2001: 6).

Daugelis per pastaruosius du dešimtmečius vykdomų mokslinių projektų, parengtų straipsnių rinkinių, susijusių su autoriaus pozicijos tyrinėjimais, kelia uždavinį ne tik atskleisti akademinio diskurso tekstų gramatinius, retorinius, stilistinius bruožus, bet ir iširti, kaip inherentiniai kultūros dalykai, žanrų ir disciplinų ypatumai daro įtaką autorių raiškai mokslo kalboje. Iš tokių tarptautinių mokslinių projektų verta paminėti Saragosos universitete (Ispanija) vykdomą *INTERLAE* (www.interlae.com) projektą, kurio tikslas palyginti įvairius autoriaus pozicijos raiškos aspektus anglų ir ispanų kalbų moksliniuose tekstuose. *KIAP* (www.kiap.uib.no) mokslinio projekto grupė (Bergeno universitetas, Norvegija), tirdama ekonomikos, medicinos ir kalbotyros mokslinius straipsnius norvegų, prancūzų ir anglų kalbomis, siekė nustatyti, koks kultūrinės tapatybės ir disciplinos specifikos vaidmuo kuriant mokslinį tekstą. Be daugybės straipsnių, projekto grupės gauti rezultatai pristatyti knygoje *Academic Voices: across languages and disciplines* (Flottum et al. 2006).

Panašūs klausimai aptariami ir įvairiuose straipsnių rinkiniuose, skirtuose mokslinio diskurso tyrinėjimams ir tarpkultūriniais skirtumams, redaguotuose Ventola ir Mauranen (1996), Duszak (1997), Tognini-Bonelli ir Del Lungo Camiciotti (2005), Hylando ir Bondi (2006), Suomela-Salmi ir Dervino (2009) ir t. t. Taigi, autoriaus pozicija yra plačiai ir įvairiapusiškai tyrinėjama, o susidomėjimas akademinio diskursu taip pat neslūgsta, greičiau atvirkščiai, išaugo: tyrėjų dėmesys nukrypo į platesnį – kultūrinės tapatybės ir tarpdisciplininių ypatumų – kontekstą.

Tiriamos ir analizuojamos ne tik įvairiausios autoriaus pozicijos raiškos priemonės: vertinamieji būdvardžiai, modaliniai veiksmažodžiai, aplinkybiniai žodžiai, kalbėjimo veiksmažodžiai, asmeniniai įvardžiai, įvairios gramatinės konstrukcijos, bet ir tomis raiškos priemonėmis perteikiamos pragmatinės funkcijos. Anot Hylando, autoriaus pozicijos švelninimas arba *stiprinimas*

(angl. *boosting*) yra vienos dažniausių priemonių akademinėje rašytinėje anglių kalboje: jomis autoriai reiškia savo nuostatas ir propozicijos turinio, ir skaitytojo atžvilgiu (Hyland 2005b: 133). Turint omeny, kad įsitikinimas ir netikrumas yra dvi kartinės akademinio teksto kūrimo ašys, autoriaus užduotis yra parinkti tinkamą tvirtų teiginių ir atsargių tvirtinimų santykį tekste (Hyland 2001: 291).

Remdamasis Bakhtino ir Vološinovo veikalais, White'as (2003) atskleidžia dialoginę autoriaus pozicijos stiprinimo žymiklių ir sąšvelnių prigimtį ir taip perkelia šias dvi sąvokas į konceptualiai sudėtingesnę lygmenį. Pasak White'o, autoriaus ir teksto bei autoriaus ir skaitytojo santykį atskleidžiantys žymikliai gali reikšti kategorišką, uždarą, alternatyvių nuomonių nepripažįstančią poziciją. Tokių žymiklių pavyzdžiai yra *naturally*, *of course*, *obviously* ir t. t. – juos White'as vadina *dialogą užkertančiais* (angl. *dialogically contractive*). Atvirkščiai, vadinamieji *dialogą skatinantys žymikliai* (angl. *dialogically expansive*), tokie kaip *perhaps*, *probably*, *it seems* ir t. t., rodo skaitytojui, kad esama alternatyvų kalbamai situacijai, kad autoriaus nuomonė nėra kategoriška ir baigtinė, taigi taip atveriamas kelias dialogui (White 2003).

White'o tyrimas, kaip teigia pats autorius, yra kitoks nei daugelis sąšvelnius tyrinėjančių darbų, kuriuose jiems priskiriama vienintelė funkcija – autoriaus minčių tikrumo ir netikrumo išraiška ir atsakomybės kalbamos propozicijos atžvilgiu vengimas (ibid., 261). Be abejo, White'o koncepcija yra bendresnė ir atskleidžia įvairesnius pragmatinius ir retorinius tikslus, kuriais autoriai vadovaujasi kurdami tekstą. Tačiau dažnai įvairios funkcijos yra susipynusios ir neįmanoma pasakyti, kiek vienu ar kitu žymikliu autorius norėjo perteikti netikrumo, mandagumo ar noro pakviesti skaitytoją pokalbio. Bet kuriuo atveju, įvairūs vienas kitą papildantys požiūriai į autoriaus poziciją, jos raišką ir funkciją tekste leidžia susidaryti išsamesnį vaizdą apie sąšvelnius, arba kitaip – apie dialogą skatinančią autoriaus pozicijos raišką, kuriai ir skirtas šis darbas.

2.3. Sąšvelniai kaip autoriaus pozicijos raiškos priemonė akademiniam diskurse

Sąšvelniai, kaip vienas iš autoriaus pozicijos raiškos būdų, nemažai tyrinėti ir sakytinėje, ir rašytinėje anglų kalboje, jie lyginti ir su kitomis kalbomis. Akademiniam tekste sąšvelnių vartojimas visų pirma siejamas su apsidraudimu: ir pats angliškasis terminas *hedging*, kuriuo Lakoffas 1973 m. pavadino šį semantikos ir pragmatikos sąveikoje atsiradusį reiškinių, perimtas iš draudimo srities. Akademinėje kalboje tokios autoriaus pozicijos raiškos priemonės yra naudingos, nes švelnina teiginio kategoriškumą ir taip padeda išvengti galimo skaitytojo nepritarimo. Net ir labiausiai pagrįstos mokslinės išvados bei tyrimai po kiek laiko gali pasirodyti netikslūs ar neteisingi, todėl kategoriškai įrodinėti savo tiesą mokslininkui nėra paranku (Hyland 1998a; Hyland 2004). Be to, dažniausiai egzistuoja daugiau nei vienas duomenų interpretavimo būdas, todėl keldamas hipotezę, mokslininkas turi būti tikras, kad akademinė bendruomenė ją priims, arba pasirūpinti apsaugoti savo reputaciją, jei abejoja duomenų teisingumu. Taigi mokslinio teksto autorius turi gerai apgalvoti, kaip pateikti savo poziciją, kad paliktų erdvės skaitytojų nuomonei, kad išlaikytų žanrui būdingas mandagumo tradicijas, kad išsaugotų prestižą, jei vėliau paaiškėtų, kad propozicija netiksli ar neteisinga, ir t. t. Dėl šių ir kitų priežasčių ir yra vartojamos teiginio kategoriškumą švelninančios priemonės, kai autorius vietoje pasakymo *aš žinau, kad x* pasirenka saugesnį – sušvelnintą – variantą *gali būti, kad x, greičiausiai x* ir pan.

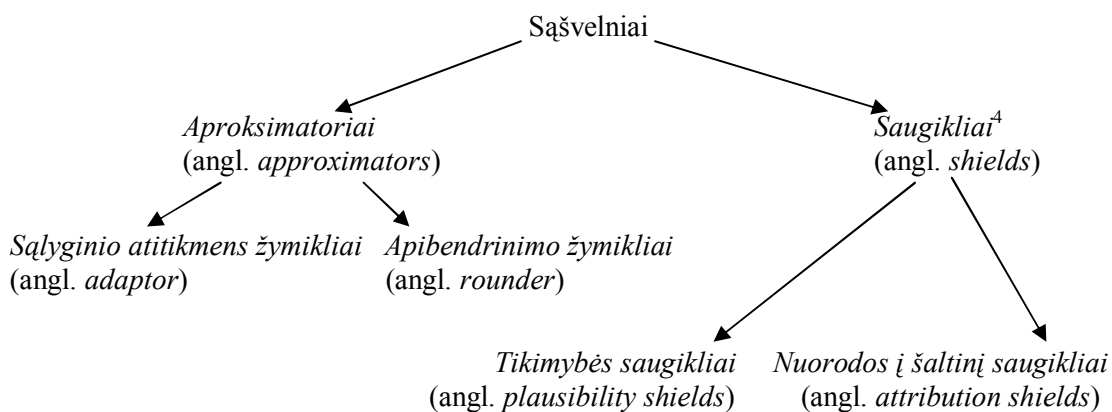
Įvairialypė sąšvelnių prigimtis kelia keblumų bandant nustatyti jų raiškos priemonių ir reikšmės atspalvių visumą semantiniu ir pragmatiniu lygmeniu, t. y. kokios kalbos priemonės turėtų būti priskiriamos sąšvelniam, kaip juos klasifikuoti, kokiais tikslais sąšvelniai vartojami. Tai svarbiausi klausimai, į kuriuos kalbininkai vis dar neranda vieno atsakymo, o teoriniuose darbuose dažnai pateikiamos įvairios interpretacijos.

2.4. Sąšvelnių tyrimai užsienio ir lietuvių kalbotyroje

Tik įvedus sąšvelnio terminą, jis buvo suprantamas kaip žodis, suteikiantis sąvokoms tam tikro neapibrėžtumo ir todėl leidžiantis pažymėti netipiškus tam tikros klasės atstovus. Klasikiniu laikomas Lakoffo pavyzdys *A chicken is a sort of a bird* (Lakoff 1973: 471) iliustruoja kalbėtojo perteikiamą mintį, kad viščiukas nėra tipiškas paukščių klasės, kurioje karaliauja prototipiniai atstovai žvirblis, zylė, kregždė ir pan., atstovas – būtent toks viščiuko netipiškumas pažymimas sąšvelniu *sort of*. Lakoffas pateikia gana išsamų kalbinių vienetų, galinčių atlikti švelninimo funkciją, sąrašą, tačiau jame yra tik propozicijos turinį modifikuojantys sąšvelniai. Lakoffas sąšvelnių tyrimų netęsė ir jų sampratos netikslino, tačiau jo įvestas terminas prigijo ir galbūt net paskatino kitų mokslininkų susidomėjimą šiuo reiškiniu.

Vėlesniuose tyrimuose (žr., pavyzdžiui, Prince et al. 1982; Hübler 1983) sąšvelnio sąvoka plečiama ir tikslinama. Greta sąšvelnių, rodančių propozicijos turinio santykį su tikrove, minimi ir sąšvelniai, išreiškiantys autoriaus santykį su išsakyta propozicija. Konceptualiai abu minėti darbai panašūs, šiam tyrimui kiek svarbesnis Prince et al. tyrimas, kadangi tai, ko gero, pirmoji sąšvelnių medicinos diskurse (tiesa, sakytiniame) analizė.

Prince et al. tyrime nustatyti sąšvelniai klasifikuoti pagal tokią schemą (1982: 93):

1 schema. Prince et al. (1982: 93) sąšvelnių klasifikacija

⁴ *Saugiklis* – doc. dr. Jurgio Pakerio pasiūlytas lietuviškas *hedge* atitikmuo. Šiame tyrime *saugiklis* nebuvo pasirinktas, tačiau juo įvardijamas kitas terminas – *shield*.

Aproksimatoriai suprantami kaip sąšvelniai, suteikiantys propozicijos turiniui tam tikro *neapibrėžtumo* (autorių angliškai vadinamo *fuzziness*) (2.2a pavyzdys), tačiau nemažinantys autoriaus atsakomybės už išsakomą propoziciją, o *saugikliai* padeda aptakiau pateikti savo teiginius ir išsakomos propozicijos turinio atžvilgiu prisiimti mažesnę atsakomybę. Tai būdas apsisaugoti nuo kritikos, jei vėliau pasirodytų, kad autoriaus prielaidos buvo klaidingos ar netikslios (2.2b pavyzdys).

(2.2) *His feet were blue.*

(2.2a) *His feet were sort of blue.*

(2.2b) *I think his feet were blue.*

(Prince et al. 1982: 85)

(2.2a) ir (2.2b) pavyzdžiai kontrastuoja su (2.2) pavyzdžiu, kuriame teiginys yra nemodifikuotas jokiais žymikliais ir reiškia, kad kalbėtojas *žino*, kad yra taip, kaip jis teigia.

Anot Prince et al., autoriaus atsakomybės už kalbamos propozicijos turinį vengimą rodo tik saugikliai, o aproksimatoriais pasakoma, kiek kalbamos propozicijos turinys atitinka tikrovę (Prince et al. 1982: 85). Ši klasifikacija vėlesniuose tyrimuose buvo sukritikuota, kadangi ją sunku pritaikyti realiems empiriniams duomenims (Skelton 1988; Varttala 2001). Kaip rodo (2.2b) pavyzdys, yra netikslu tvirtinti, kad autorius vengia atsakomybės tik vartodamas saugiklius – tą patį pragmatinį tikslą galima išvelgti ir aproksimatorių vartosenoje (2.2a pavyzdys). Iš esmės bet kuri klasifikacija, kuri remiasi pragmatiniais motyvais, yra problemiška, nes dažnai yra sunku susieti konkrečią raiškos priemonę su koku vienu pragmatiniu tikslu: vartodamas vieną ar kitą kalbinę išraišką autorius gali siekti kelių tikslų.

Tačiau Prince et al. klasifikacija yra įdomi semantiniu požiūriu. Nors tai vienas pirmųjų darbų apie sąšvelnius, jame jau galima išvelgti beveik visą semantinių kategorijų, svarbių tyrinėjant sąšvelnius, spektrą: aproksimatoriai turi neapibrėžtumo, tikimybę reiškiantys saugikliai – episteminio modalumo, o nuorodos į šaltinį – evidencialumo elementų. Tiesa, apie tai galima spręsti tik iš kategorijų apibūdinimo ir kelių pateiktų pavyzdžių, nes išsamus nustatytų

sąšvelnių sąrašas nėra pateiktas – apsiribojama tik komentaru, kad sąšvelniai intensyvios terapijos skyriaus darbuotojų profesiniuose pokalbiuose yra labai dažni: vienas sąšvelnis pavartojamas kas 15 sekundžių (Prince et al. 1982: 84).

Kiek vėliau sąšvelniais susidomėjo pragmatikos ir diskurso specialistai, labiausiai nutolę nuo pirminės, semantinės sąšvelnių sampratos. Jau minėtoje mandagumo teorijoje Brown ir Levinsonas (1987), išskyrę negatyvųjį mandagumą (*pagarba adresatui*) ir pozityvųjį mandagumą (*solidarumas su adresatu*), pastebi, kad sąšvelniai dažniausiai vartojami negatyviajam mandagumui reikšti, nes padeda sušvelninti kategoriškus teiginius ir neprimesti savo nuomonės. Tačiau sąšvelniai, vartojami reiškiamai kritikai sušvelninti, rodo ir tai, kad kalbėtoji rūpi paisyti ir pozityviojo mandagumo. Sąšvelnių mandagumo funkciją pabrėžia ir Holmes, tyrinėjusi Naujosios Zelandijos vyrų ir moterų vartojamus sąšvelnius ir pastebėjusi, kad moterys juos vartoja mandagumo sumetimais dažniau nei vyrai (Holmes 1995: 113).

Mandagumo teorija atskleidė įdomių ir naujų sąšvelnių vartosenos aspektų, ypač įdomių rezultatų pasiekė Meyersas (1989), pritaikęs ją rašytinio mokslinio diskurso analizei. Anot Meyerso, kurdami mokslinį tekstą, autoriai nuolatos susiduria su grėsme pakenkti kitų akademinės bendruomenės narių negatyviajam arba pozityviajam įvaizdžiui. Kadangi kiekvienas naujas tyrimas pateikia naujų idėjų, tai kelia grėsmę akademinės bendruomenės narių negatyviajam įvaizdžiui: siūlydamas naujas idėjas, autorius tarsi reikalauja iš kitų bendruomenės narių jų pripažinimo ir taip užkerta kelią kitiems bendruomenės nariams pasiūlyti kažką panašaus. Tačiau nauji tyrimai kelia grėsmę ir pozityviam įvaizdžiui: jie gali paneigti jau egzistuojančius teiginius ir idėjas. Dėl šių priežasčių autoriai vartoja įvairias kalbines priemones, tarp jų ir sąšvelnius, taip sumažindami grėsmę kitų akademinės bendruomenės narių negatyviajam ir pozityviajam įvaizdžiui (Meyers 1989).

Galbūt sutapimas, tačiau po Meyerso straipsnio kalbininkų dėmesys nukrypo į sąšvelnius būtent rašytiniame akademiname diskurse. Pasirodė Salager-Meyer tyrimai, skirti medicinos diskursui (Salager-Meyer 1994, 1997),

jau sąšvelnių tyrimų klasika laikomi ir Hylando akademinio diskurso analizės darbai (Hyland 1995, 1996a, 1996b, 1996c, 1998a).

Laikui bėgant įvairėjo, keitėsi ir sąšvelnių tyrimų kryptys: susidomėjimo sąšvelniais pradžioje daugiausiai buvo tyrinėjami įvairūs tekstai anglų kalba, o XX a. pabaigoje pagausėjo lyginamųjų tyrimų, kuriais siekiama išanalizuoti autoriaus pozicijos švelninimo reiškinių ne tik akademinuose, bet ir kituose skirtingų kalbų ir kultūrų tekstuose. Įdomių rezultatų pavyko gauti tiriant bulgarų ir anglų (Vassileva 1997, 2001), portugalų ir anglų (Rêfega de Figueiredo-Silva 2001), vokiečių ir anglų (Kreutz, Harres 1997), suomių ir anglų (Luukka, Markkanen 1997), norvegų, prancūzų ir anglų (Vold 2006), ispanų ir anglų (Cabanes 2007; Martin-Martin 2008), serbų ir anglų (Trbojevic Milosevic 2010) kalbas. Dauguma tarpkalbinių tyrimų rodo, kad sąšvelniai yra dažnesni anglosaksiškoje rašymo tradicijoje nei kitose kultūrose. Tačiau išryškėjo ir kita tendencija: sąšvelnių vartosena priklauso ir nuo žanro bei teksto tipo.

Taigi, kitas svarbus sąšvelnių nagrinėjimo aspektas – autoriaus pozicijos raiška skirtingų disciplinų moksliniame diskurse. Atlikta lyginamųjų medicinos, kalbotyros, politinio diskurso, ekonomikos, technologijų ir kitų sričių tyrimų. Tarpdisciplininis sąšvelnių nagrinėjimo aspektas atskleidė įdomių, tiesa, kiek prieštaringų šio reiškinių ypatumų. Viena, kaip teigia Markkanen ir Schroderis (1997), Vold (2006), kiekybiniai ir kokybiniai sąšvelnių vartojimo skirtingų disciplinų tekstuose skirtumai ne tokie žymūs, kaip būtų galima tikėtis. Antra, pavyzdžiui, Varttalos (2001) atlikta sąšvelnių analizė medicinos, technologijų ir ekonomikos mokslo tekstuose anglų kalba parodė, kad sąšvelnių vartojimo skirtumai dažnio, formų ir tipų požiūriu yra nemenki. Panašias išvadas apie akademinį diskursą anglų kalba pateikia ir Falahatis, tyrinėjęs sąšvelnius medicinos, chemijos ir psichologijos mokslinių straipsnių įvado ir diskusijų retorinėse dalyse (Falahati 2006), bei Vázquezas ir Giner, sąšvelnių tyrimui pasirinkę mechaninės inžinerijos, marketingo ir biologijos mokslinius straipsnius (Vázquez, Giner 2008). Disciplininius

skirtumus pabrėžia ir Hylandas, tyrinėjęs platų autoriaus pozicijos žymiklių spektrą aštuoniose skirtingose disciplinose (Hyland 2005a).

Vertėtų paminėti ir sociolingvistinius sąšvelnių tyrimus. Netrukus po Georges/G. Lakoffo straipsnio, pristačiusio sąšvelnių sąvoką, pasirodė Robin /R. Lakoff studija, skirta moterų kalbos ypatumams, – joje sąšvelnių vartoseną buvo vienas iš tyrinėtų aspektų. Anot Lakoff, moterys nėra linkusios teigti kategoriškai, nes tai esą nemoteriška, todėl jos vartoja daugiau sąšvelnių nei vyrai (Lakoff 1975). Kai kurie vėlesni darbai, pavyzdžiui, Coates, akcentuoja daug platesnį sąšvelnių vartosenos priežasčių spektrą ir polifunkcinę sąšvelnių prigimtį moterų kalboje (Coates 1993: 117–119; Coates 1996), o Dixono ir Fosterio (1996) studijoje bei Poos ir Simpson (2002) straipsnyje teigiama, kad nėra pagrindo kalbėti apie tendencingus ir ryškius lyčių skirtumus sąšvelnių vartosenoje.

Minėti lyginamieji tyrimai yra nedidelės studijos, paprastai publikuotos kaip moksliniai straipsniai. Daug išsamesni darbai yra Hylando sąšvelnių studija (1998a) ir Varttalos disertacija (2001). Šie darbai bus plačiau apžvelgiami ir komentuojami kituose skyriuose.

Sąšvelniai lietuvių kalboje yra labai menkai tyrinėti, kol kas net nėra visuotinai priimto angliško terminų *hedge* ir *hedging* atitikmens. Literatūroje vartojami terminai *pasakymo sušvelninimas* (Ryvitytė 2001), *modalinimas* (Usonienė 2004), *sąšvelnis* (Šeškauskienė 2005, 2008; Aloševičienė 2006; Buitkienė 2008), *apsidraudimas* (Ryvitytė 2005), *išlyga* (Marcinkevičienė 2007), iš anglų kalbos perimtas *hedžingas* (Aloševičienė 2007) arba *hedging* (Droessiger 2008a). Apskritai, pati autoriaus pozicija, kurios vienas formavimo elementų ir yra sąšvelniai, lietuvių mokslo kalboje yra beveik visiškai netyrinėta, galima nebent išskirti kiek paanalizuotą vertinimą mokslo kalboje (Ryvitytė 2005, 2008; Damošius 2007).

Kitur plačiai tiriamiems autoriaus pozicijos raiškos ir autoriaus tapatybės klausimams lietuvių kalbotyroje taip mažai skirta dėmesio greičiausiai dar ir todėl, kad ilgą laiką nebuvo atskiro lietuvių mokslo kalbos tekstyno, kuriuo remiantis būtų galima išsamiai analizuoti lietuvių mokslo

kalbą ir įvairius jos aspektus. Tiesa, *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyne* yra specializuotos periodikos ir negrožinės literatūros tekstų, tačiau negrožinės literatūros tekstyno dalį sudaro ne tik mokslinė, bet ir pažintinė, mokomoji, mokslo populiarinama literatūra. Be to, šiame tekstyne nėra galima empirinės medžiagos analizė pagal atskiras mokslo kryptis. Situacija pasikeitė 2009 m. baigus rengti Lietuvių mokslo kalbos tekstyną *CorALit*.⁵ Beveik 9 milijonų apimties tekstynas, sudarytas iš 5 skirtingų mokslo krypčių autentiškų tekstų, sudaro puikias galimybes tyrinėti lietuvių mokslo kalbą ir jos ypatumus. 2010 m. pradėtas vykdyti mokslinio projekto *Lietuvių akademinio diskurso tyrinėjimai: autoriaus pozicijos raiška ir turinys* tyrimas ir sieks išsamiai iširti autoriaus pozicijos raiškos ypatumus lietuvių mokslo kalboje.

Tad iki šiol sąšvelniai daugiausia buvo nagrinėti tik Vilniaus universiteto anglų, vokiečių filologijos studentų bakalauro ir magistro darbuose, šia tema parašyta keletas straipsnių (Šeškauskienė 2005, 2008; Aloševičienė 2006; Buitkienė 2008), apginta disertacija (Aloševičienė 2007). Sąšvelniai taip pat minimi ir tuose darbuose, kurių problematika susijusi su pragmatiniu švelninimo reiškiniu, pavyzdžiui, tyrinėjant vertinimą (Ryvitytė 2001, 2005), modalumą (Usonienė 2004). Tačiau kai kurie iš šių darbų aptaria sąšvelnių vartoseną besimokančiųjų rašiniuose anglų kalba, politiniame diskurse arba lietuviai autoriai aprašo sąšvelnių vartoseną tik anglakalbių rašytuose tekstuose. Apie švelninimo priemones ir strategijas būtent mokslo kalboje (kalbotyros moksliniuose straipsniuose) yra rašoma Šeškauskienės (2010), publikuoti bandomojo sąšvelnių tyrimo, kuriame buvo analizuojami taikomosios kalbotyros ir kardiologijos moksliniai straipsniai, rezultatai (Šinkūnienė 2008).

Išsamiausias sąšvelnių lietuvių kalboje tyrimas yra Aloševičienės disertacija, kurios autorė lygino politinio diskurso sąšvelnius lietuvių ir vokiečių kalbose. Autorė tyrinėjo 34 vokiškai kalbančių politikų kalbas (tekstyno dalis 62 662 žodžiai) ir 72 lietuvių politikų kalbas (62 566 žodžiai),

---

⁵ Plačiau apie tekstyno kūrimo darbus ir sudėtį žr. Usonienė et al. (2008) ir www.coralit.lt

kuriuose nustatė 3015 ir 3180 jos vadinamų *hedžingo priemonių*. Sprendžiant iš išvardijamų kategorijų ir kalbinių vienetų, priskiriamų sąšvelniams, autorė ši reiškinį supranta labai plačiai tiek semantiniame, tiek morfosintaksiniame lygmenyje. *Hedžingo priemonėms* priskiriami ne tik netikrumo, bet ir tikrumo žymikliai (pavyzdžiui, *išties, suprantama*), vertinimą reiškiantys kalbiniai vienetai (pavyzdžiui, *gaila, apmaudu, dramatiška*), pabrėžiamieji posakiai (pavyzdžiui, *be galo, itin*), metakalbiniai komentarai (pavyzdžiui, *kitaip tariant*). Šiame darbe pasigendama tam tikro sistemingumo, *hedžingo priemonių* kategorijos išskiriamos ne vienu pagrindu, pavyzdžiui, *epistemiškumo* kategorija yra semantinė, o *tarpsmeninimo* – pragmatinė. *Hedžingo priemonėms* taip pat priskiriamos pasyvinės ir beasmenės konstrukcijos, tarp kurių autorė mini „neveikiamosios rūšies dalyvių, bendraties ir dalyvines konstrukcijas su veiksmožodžiu *būti*“ (Alosevičienė 2007: 13). Toks gana eklektiškas *hedžingo priemonių* rinkinys iš tiesų labiau primena ne sąšvelnių sampratą, kuri tradiciškai siejama su apsidraudimu, t. y. su teiginį švelninančiu, silpninančiu efektu, bet su autoriaus pozicija apskritai, kuriai aprašyti paprastai pasitelkiamos tokios sąvokos kaip vertinimas, metakalbiniai ir diskurso organizavimo komentarai, pasakymo stiprinimo priemonės.

Kaip ir daugelis kitų sąšvelniams skirtų tyrimų, Alosevičienės darbas verčia atkreipti dėmesį į sąšvelnių apibrėžties, šiam reiškiniui priskiriamų raiškos priemonių problemą: susidaro įspūdis, kad bet kokį leksinį, gramatinį, prozodinį vienetą galima pavadinti „sąšvelniu“. Vienas pirmųjų prakalbęs apie didelius įvairių tyrimų skirtumus interpretuojant sąšvelnius buvo Cromptonas (1997), iškėlęs sąšvelnių atliekamų funkcijų ir jas perteikiančių formų išskyrimo klausimą. Apžvelgęs literatūroje pateikiamas sąšvelnių apibrėžtis ir skirtingas klasifikacijas, Cromptonas daro išvadą, kad sąšvelnių tyrimuose dėl skirtingų interpretacijų neišvengiamai susiduriama su problemomis. Vienas iš svarbesnių keblumų yra tai, kad kalbiniai vienetai galintys atlikti švelninimo funkciją, dažnai atlieka ir kitas funkcijas, todėl nesant aiškios jų apibrėžties yra rizika priskirti sąšvelniams iš tiesų šios funkcijos neatliekančius kalbinius

vienetus (Crompton 1997: 277, 279). Šią problemą iliustruoja Lewin tyrimas, kuriame analizuojamų tekstų autoriai, paprašyti identifikuoti sąšvelnius savo rašytuose moksliniuose straipsniuose, nurodė jų daug mažiau, nei interpretavo kalbininkai (Lewin 2005).

Skirtingai suprantamos sąšvelnių ir švelninimo sąvokos apsunkina rezultatų palyginimą su kitais tyrimais. Pavyzdžiui, Salager-Meyer (1994), Clemen (2002) mini *can* kaip vieną pagrindinių priemonių realizuoti švelninimo pragmatinę funkciją, nors daugelis kitų mokslininkų nepripažįsta episteminės *can* reikšmės teigiamuose sakiniuose ir todėl šio žymiklio nelaiko sąšvelniu (Hyland 1998a: 107, 109). Ir Varttala (2001), ir Salager-Meyer (1994) kalbėjimo veiksmoždžius laiko sąšvelniais, nesvarbu kieno mintis, cituojančio ar cituojamo autoriaus, jie perteikia, o Cromptonas (1997) teigia, kad cituojantis autorius negali prisiimti ir neprisiima atsakomybės už kitų autorių mintis. Tad veiksmoždžio *suggest* kiekybinės analizės rezultatų lyginti šiuose darbuose nevertėtų, nes skirtingai suprantamos šio veiksmoždžio kaip sąšvelnio funkcijų ribos.

Rezultatų palyginimą apsunkina ir tai, kad skiriasi empirinės medžiagos pobūdis ir gautų duomenų pateikimo būdai. Kai kuriuose tyrimuose analizuojamos tik tam tikros mokslinio straipsnio dalys, pavyzdžiui, įvadas ir diskusijų dalis (Falahati 2006). Nors tokioje analizėje pastebėti skirtumai ir panašumai tarp disciplinų ir yra validūs, sąšvelnių dažnumo informacijos negalima lyginti su tyrimais, kuriuose analizuojamas visas straipsnių tekstas: minėtose retorinėse mokslinio straipsnio dalyse dėl jų paskirties gali pasitaikyti daugiau sąšvelnių nei kitose; vadinasi, yra tikimybė, kad čia sąšvelnių bus užfiksuota daugiau nei visame tekste. Galiausiai, net jei tyrime buvo analizuojami ištisi mokslinių straipsnių tekstai, retai kur yra detalizuojama atskirų sąšvelnių žymiklių statistika. Kartais skirtingi žymikliai tiesiog suplakami į vieną ir pavadinami „švelninimo elementais“, o tada jų normalizuotas dažnis lyginamas tarp tyrinėjamų disciplinų (pavyzdžiui, Vázquezo ir Giner tyrimas 2008); kartais sąšvelniai klasifikuojami pagal įvairias pragmatines kalbėtojo intencijas ir pateikiama intencijų, bet ne atskirų

žymiklių, dažnio statistika (pavyzdžiui, Martin-Martino tyrimas 2008). Taigi, lyginti gautus rezultatus ir vartosenos tendencijas su kitais atliktais tyrimais yra sunku ne tik dėl to, kad trūksta vienodo supratimo, kas sąšvelniai yra ar gali būti, bet ir dėl skirtingų empirinės medžiagos atrankos kriterijų bei skirtingai pateikiamų rezultatų.

Šiame tyrime nesiekama pasiūlyti universalios klasifikacijos, universalios apibrėžties ar kitaip išspręsti su šiuo reiškiniu siejamas teorines ir praktines problemas. Čia bandoma nustatyti, kokie leksiniai vienetai dėl savo inherentinio semantinio turinio turi galimybę atlikti sąšvelnio pragmatinę funkciją ir kaip dažnai ji realizuojama moksliniame tekste.

2.5. Sąšvelnių sąvokos apibrėžtis ir jų klasifikacija

Kadangi sąšvelniai – nevienalytis ir įvairiapusis kalbos reiškinys, jį nelengva vienareikšmiškai apibrėžti. Vieni tyrėjai žvelgia į šį reiškinį plačiau ir sąšvelniais laiko bet kokią strategiją, leidžiančią pasakyti mažiau, nei autorius mano (Markkanen, Schroder 1997). Kiti sąšvelnius apibūdina kaip kalbos priemones, kurios akivaizdžiai mažina autoriaus atsakomybę už kalbamos propozicijos turinį (Crompton 1997). Vis dėlto dauguma mokslininkų sutinka, kad sąšvelniais švelninama autoriaus pozicija, kuri priešingu atveju atrodytų pernelyg kategoriška.

Šiame darbe laikomasi gana plačios sąšvelnių apibrėžties, t. y. autoriaus pozicijos švelninimu laikoma leksinėmis priemonėmis reiškiamą strategiją, kuria mažinamas propozicijos kategoriškumas bei autoriaus atsakomybė už ją, o kalbamai propozicijai suteikiamas tikimybės, galimybės atspalvis. Kadangi ši apibrėžtis yra gana bendro pobūdžio, toliau tikslinami kai kurie kriterijai, kuriais buvo vadovautasi sprendžiant, kas šiame darbe bus tyrinėjama kaip sąšvelniai.

Kaip minėta, šiame darbe dėmesys sutelkiamas tik į leksines švelninimo priemones. Kai kuriuose tyrimuose sąšvelniam priskiriami ir įvairūs gramatiniai reiškiniai, pavyzdžiui, pasyvinės konstrukcijos (Cabanés 2007),

beasmenės konstrukcijos (Luukka, Markkanen 1997), *sąlygos sakiniai* (angl. *if clauses*) (Salager-Meyer 1997), prozodiniai elementai (Holmes 1995), aptariami ne tik atskiri kalbiniai vienetai, bet ir strategijos (Hyland 1998a; Cabanes 2007). Dėl ribotos darbo apimties ne leksiniai vienetai šiame darbe nebuvo tyrinėjami, todėl ir nebandoma atsakyti į klausimą, ar jie gali ar negali atlikti švelninimo funkciją, nors šiuo požiūriu taip pat yra įvairių nuomonių. Tiesa, pristatant tyrimo rezultatus, komentuojant ir aptariant tam tikrų leksinių vienetų vartoseną, bus atkreipiamas dėmesys ir į kai kurias gramatinės konstrukcijas ar formas.

Šiame darbe tyrinėti tik tie leksiniai vienetai, kurie pačia savo semantika gali atlikti pragmatinę švelninimo funkciją. Analizė parodė, kad tai tokie žymikliai, kurių semantiniam turiniui būdingas episteminio modalumo, evidencialumo ar neapibrėžtumo elementas. Darbe nenorima teigti, kad leksiniai vienetai, neturintys šių semantinių ypatybių, negali atlikti švelninimo funkcijos. Kai kurios gramatinės konstrukcijos ar formos suponuoja kalbėtojo netikrumą, spėjimą ar mandagų norą neteigti kategoriškai, pavyzdžiui:

(2.3) *Abu šie pasakymai bus atsiradę formos panašumo pagrindu.* (KALB LIT 5)

(2.4) *Vėdaras bus čia pakliuvęs bene dėl savo juodumo <...>.* (KALB LIT 4)

(2.5) *Pasakymai be supino čia reikštų „išėjo atsinešti sėklos“ <...>.* (KALB LIT 1)

(2.6) *Vėliau minėtieji pasakymai bus gavę ir mums rūpimą perkeltinę reikšmę „dideli sniego gumulai“.* (KALB LIT 5)

(2.3)–(2.6) pavyzdžiuose pabrauktos konstrukcijos ir formos gali būti interpretuojamos kaip švelninančios propozicija, tačiau veiksmoždziai *atsirasti*, *pakliūti*, *reikšti*, *gauti*, žiūrint tik iš leksinės semantinės perspektyvos, sąšvelniais negalėtų būti. Taigi, šiame darbe tyrinėti tik tokie kalbiniai vienetai, kurie įgyja galimybę atlikti pragmatinę švelninimo funkciją ne dėl vartojimo specialioje gramatinėje konstrukcijoje ar tam tikra forma, bet dėl inherentinio semantinio turinio. Tad ir tikslas yra ne suskaičiuoti tam tikrame tekstu kiekyje

rastus sąšvelnius, bet patyrinėti tuos žymiklius, kurie, nepriklausomai nuo gramatinės formos ar konstrukcijos, tik dėl savo semantikos turi galimybę atlikti pragmatinę švelninimo funkciją, t. y. domimasi semantikos ir pragmatikos sąveika.

Esama įvairių sąšvelnių klasifikacijų, tačiau jas galima suskirstyti į dvi esmines grupes: sąšvelniai skirstomi arba pagal jų atliekamą funkciją, arba pagal jų formą. Nepaisant jau aptartos kritikos, kai kurios sąšvelnių studijos remiasi minėtu Prince et al. (1982) aproksimatorių ir saugiklių skyrimu (pavyzdžiui, Rowland 1995). Iš dalies jų klasifikaciją primena ir Mauranen (2004) siūlomas sąšvelnių skirstymas į episteminius sąšvelnius, kurie modifikuoja propozicijos turinį (2.7 pavyzdys), ir į strateginius sąšvelnius, „kuriuose propozicinis turinys yra nesvarbus arba jį sudėtinga nustatyti“⁶ (2.8 pavyzdys) (Mauranen 2004: 176):

(2.7) *But now with this factor, the, m- ma- scope is maximized, at a somewhat, lower, temperature.*

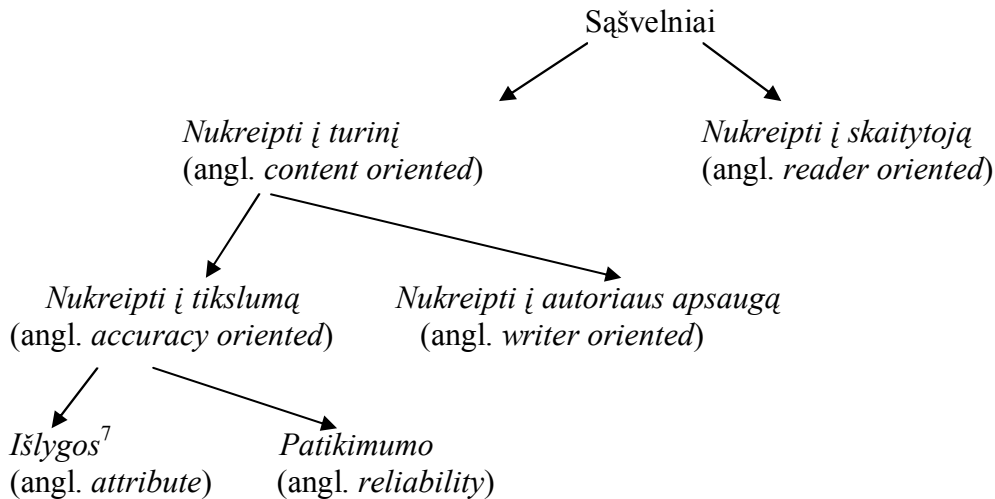
(2.8) *Perhaps er we 'll we 'll pursue this concept during the next hour or so.*

Vis dėlto tam tikros funkcijos nustatymas yra sudėtingas dalykas, o vienas ir tas pats žymiklis viename kontekste gali atlikti vienokią funkciją, o kitame kontekste – kitokią, o kartais apskritai sunku nuspręsti, kuri iš šių dviejų funkcijų dominuoja, nes galima išvelgti jas abi. Todėl Mauranen tenka skirti ir papildomas klasifikacines grupes, t. y. pseudo-epistemine ir pseudo-strategine. Šioms grupėms priskiriami žymikliai, kurie atlieka abi minėtas funkcijas (epistemine ir strategine), tačiau viena iš jų yra ryškesnė. Ši klasifikacija labiau panašėja į bandomąjį tyrimą, nes remiasi tik septynių žymiklių (*sort of, kind of, or something, or so, somewhat, just, a little*) – jie visi turi neapibrėžtumo semantikos elementų – analize. Tokios klasifikacijos pritaikymą visiems potencialiems sąšvelniams, pavyzdžiui, modaliniams veiksmažodžiams, yra sunku įsivaizduoti.

---

⁶ Originalus tekstas: „A primarily strategic hedge is one where the propositional content is either irrelevant or hard to detect.“

Turbūt universaliausia ir išsamiausia funkcinė klasifikacija yra Hylando siūlomas *pragmatinis daugiafunkcis* (angl. *polypragmatic*) sąšvelnių modelis, kurio apmatus Hylandas pristatė savo 1996 m. straipsnyje (1996a), o vėliau (1998a) išstobulino (2 schema):

2 schema. Hylando pragmatinis daugiafunkcis sąšvelnių modelis (Hyland 1998a: 156)

Kadangi akivaizdu, kad sąšvelniai yra polifunkciniai ne tik semantiniame, bet ir pragmatiniame lygmenyje, ši schema reprezentuoja tam tikrą kontinuumą, kurio kraštines pozicijas užima prototipiškiausi sąšvelniai, o kiti išsidėsto tarp šių kraštinių taškų vienas kito atžvilgiu. Hylandas čia panaudoja Zadeho *neapibrėžtų kategorijų teoriją* (angl. *a theory of fuzzy sets*), kurią Coates (1983) pritaikė modalinių reikšmių diferencijavimui. Pagal Hylando klasifikacinių kategorijų paaiškinimus, į turinį nukreipti sąšvelniai yra vartojami propozicijos tikslumo, nuokrypio nuo normos, patikimumo, autoriaus atsakomybės už išsakomą propoziciją laipsniui pažymėti, į skaitytoją nukreipti sąšvelniai yra susiję su mandagumo strategijomis, santykio tarp autoriaus ir skaitytojo kūrimu (Hyland 1998a: 156–184).

Šis modelis yra įdomus teoriniu požiūriu, tačiau kaip ir kitos funkcijomis besiremiančios klasifikacijos yra sunkiai pritaikomas klasifikuojant empirinius duomenis dėl dalinio kategorijų sutapimo ir dėl kai

⁷ Šiuo atveju terminas *išlyga* nėra tiesioginis originalo kalboje vartojamo *attribute* vertimas, tačiau būtent šis žodis geriausiai atspindi šios Hylando išskiriamos kategorijos esmę.

kurių nelabai įtikinamų formos ir funkcijos sąsajų aiškinimų. Pavyzdžiui, yra teigiama, kad pirmojo asmens įvardžių vartoseną turėtų būti priskirta nukreiptų į skaitytoją sąšvelnių kategorijai, kadangi taip suponuojama, kad autorius palieka skaitytojui laisvę turėti savo nuomonę. Hylando pateikiami tokie pavyzdžiai:

(2.9) *Thus we propose that this insert is the major site of interaction with the membrane.*

(2.10) *I believe that the major organisational principle of thylakoids is that of continuous unstacking <..>.*

(Hyland 1998a: 182)

Tačiau tokioje vartosenoje galima išvelgti ir į turinį nukreipto sąšvelnio pragmatinį elementą, nes galbūt apsisaugoti norintys autoriai pabrėžia, kad daromos išvados patikimos tik jų tyrimo atžvilgiu, o ne universali tiesa. Be to, žymikliai, rodantys, kad autorius argumentą pristato kaip vieną iš galimų, Hylando priskiriami į skaitytoją nukreiptų sąšvelnių grupei (ibid., 182), nebūtinai žymi pagarbą skaitytojui. Galimos ir kitos interpretacijos, pavyzdžiui, autoriaus sąžiningas noras parodyti, kad egzistuoja ir daugiau galimų variantų – tokia funkcija būdinga į tikslumą nukreiptiems sąšvelniams.

Vertinant klasifikacijas, pagrįstas sąšvelnių atliekamomis funkcijomis, keblumų kyla būtent dėl to, kad pragmatinės funkcijos yra taip viena su kita susipynusios, kad neretai nustatyti tikrąją intenciją gali nebent tik pats autorius, tačiau ir tokia galimybė turbūt abejotina, nes sąšvelnis gali būti vartojamas turint ne vieną, o kelis tikslus. Todėl funkcinės klasifikacijos šiame tyrime buvo atsisakyta.

Antrasis sąšvelnių klasifikacijos tipas yra paremtas ne funkciniais, bet formos kriterijais (Varttala (2001), Vassileva (2001), Salager-Meyer (1997) ir t. t.), skiriasi tik skirstymo kriterijų pobūdis: vienos jų paremtos tik leksiniais vienetais, kitos – dar ir įvairiomis morfosintaksinėmis kategorijomis. Kai kuriose klasifikacijose neišvengta dalinio kategorijų sutapimo, pavyzdžiui, Salager-Meyer (1997) pateiktoje išskiriami modaliniai leksiniai veiksmoždziai (*think, believe, indicate, propose*), o kaip kita lygiavertė

kategorija nurodoma įvardiniai pasakymai (*I believe, we feel*), kurios, atrodytu, tėra modalinių leksinių veiksmažodžių potipis.

Šiame tyrime pasirinktas antrasis klasifikacijos principas – formos kriterijus – ir apsiribota trimis tyrinėjamų sąšvelnių grupėmis: modaliniais veiksmažodžiais, leksiniais veiksmažodžiais beirieveksmiais ir aplinkybiniais žodžiais. Dauguma tarpkalbinių ir tarpdalykinių sąšvelnių tyrimų šias tris grupes nurodo kaip gausiausias, o joms priklausančius žymiklius – kaip dažniausiai atliekančius švelninimo pragmatinę funkciją, taigi tarp leksinių vienetų juos galima laikyti prototipiškiausiais šios funkcijos reiškėjais.

Kaip jau rašyta, leksinių vienetų, identifikuotų kaip sąšvelniai, semantinis turinys turi episteminio modalumo, evidencialumo ir neapibrėžtumo elementų, todėl kaip pragmatinis reiškinyssąšvelniai darbe tyrinėjami šių kategorijų kontekste. Toliau trumpai apžvelgsime, kokia šių trijų sričių problematika, kokie bruožai joms būdingi ir kaip jos siejasi su akademinium diskursu, autoriaus pozicija ir jos švelninimu.

3. Modalumas, evidencialumas, neapibrėžtumas

3.1. Modalumas ir sąšvelniai

Kalbotyroje *modalumo* tema yra sukėlusį nemažai diskusijų, jai aptarti pasiūlyta įvairių teorijų. Kas be ko, pati modalumo sąvoka yra sudėtinga, įvairialypė ir nelengvai apibrėžiama: įvairiose kalbose tie patys kalbiniai vienetai yra vartojami skirtingoms modalinėms reikšmėms žymėti, o ta pati modalinė reikšmė gali būti perteikiama įvairiomis raiškos priemonėmis (Gotti et al. 2002: 22). Taigi, greta aiškių, vieną reikšmę turinčių modalumo žymiklių, paprastai esti žymiai daugiau polisemiškų, keletą modalinių atspalvių perteikiančių žodžių, kurių tikslią reikšmę kontekste ne visuomet lengva nustatyti. Dėl šių ir kitų priežasčių siūlomi įvairūs modalumo apibrėžimai ir tipai, modalinių žymiklių reikšmių klasifikacijos, atliekamos tipologinės studijos, siekiant nustatyti modalinių žymiklių vartosenos tendencijas, panašumus ir skirtumus.

Facchinetti (2003: 302) nurodo bene 20 įvairiausių literatūroje vartojamų modalumo tipų pavadinimų ir šis sąrašas tikrai nėra baigtinis. Kaip minėta, didelė modalumo tipų ir terminų įvairovė atsiranda todėl, kad brėžiamos skirtingos ribos tarp modalumui priklausančių semantinių sričių ir vis iš kitokių pozicijų žiūrima į modalinių žymiklių perteikiamas reikšmes. Neretai, kaip pastebi Facchinetti, kalbininkai bando padaryti tvarką milžiniškame modalumo lauke ir tvarkingai sudėlioti persipynusias kategorijas, bet viskas baigiasi tuo, kad patys pasiūlo naujus požiūrius ir naujas klasifikacijas (Facchinetti 2009: 54). Empiriniai tyrimai leidžia šiuos dalykus pamatyti iš kitokios perspektyvos – taip ir gimsta nauji terminai ir pavadinimai⁸. Bet kuriuo atveju vartojamų terminų įvairovė apibrėžia iš esmės tas pačias dvi kertines bet kurios modalumo sistemos ašis, t. y. *galimybę* (angl. *possibility*) ir *būtinybę* (angl. *necessity*), todėl teisingas yra Perkinsas sakydamas,

---

⁸ Išsamesnę įvairių požiūrių į modalumą apžvalgą ir interpretacijas galima rasti Usonienė (2004); Narrog (2005); Depraetere ir Reed (2006); Nuyts 2006; von Fintel (2006).

kad „dalyti modalumą į tam tikrą skirtingų tipų skaičių yra tas pats, kas į skirtingas dalis raikyti vieną ir tą patį pyragą“⁹ (Perkins 1983: 10).

Sunku pasirinkti tinkamiausią modalumo apibrėžimą, kadangi „nėra vieno teisingo būdo“¹⁰ (van der Auwera, Plungian 1998: 80) apibrėžti šią kategoriją, o skirtingi apibrėžimai pabrėžia skirtingus semantinius aspektus. Vienas iš būdų apibrėžti modalumą – akcentuoti jo sąsajas su kalbėtojo požiūriu į kalbamą situaciją (Declerck 1991: 351; Quirk et al. 2000: 219) ir su subjektyvumo sąvoka (Palmer 1986: 16). Taigi, „modalumas yra kalbėtojo nuomonės ar požiūrio į kalbamą situaciją išraiška“¹¹ (Declerck 1991: 351). Givonas skiria du kalbėtojo požiūrio į perteikiamą informaciją tipus – episteminių ir *vertinamąjį* (angl. *valuative*) (Givon 1994: 266). Pirmasis jų, susijęs su tikimybe, tikrumu ir evidencialumu, yra ypač svarbus nagrinėjant autoriaus poziciją ir jos raišką akademiniam diskurse: kurdamas akademinį tekstą, autorius turi balansuoti tarp kitų mokslininkų tyrimų, savo duomenų, jų interpretacijos, jau įtvirtintų ir savo atrandamų tiesų, taip pat pagalvoti ir apie tarpasmeninius dalykus. Tokiame kontekste informacijos pateikimo būdas tampa labai svarbus, nes leidžia pabrėžti skirtumą tarp to, kas *...galbūt yra...*, *..., atrodo, yra...*, *...gali būti...*, *...turėtų būti...* ir *...yra*.

Lakoniškiausia modalumo tipų klasifikacija susideda iš dviejų opozicijos narių, pavyzdžiui, *esminio*¹² (angl. *root*) ir episteminio modalumo (Coates 1983)¹³, *propozicinio* (angl. *propositional*) ir *įvykių*¹⁴ (angl. *event*) modalumo (Palmer 2001), episteminio ir neepisteminio modalumo (Hoye 1997)¹⁵, kai kurie mokslininkai skiria keturis modalumo tipus (van der

---

⁹Originalus tekstas: „<...> the number of modalities one decides upon is to some extent a matter of different ways of slicing the same cake.“

¹⁰Originalus tekstas: „[Modality and its types can be defined and named in various ways]. There is no one correct way.“

¹¹Originalus tekstas: „Modality is the expression of the speaker’s opinion on, or attitude towards, the situation that he speaks about.“

¹²Terminas pasiūlytas Usonienės (2004: 34).

¹³Terminas *root modality* 1976 m. buvo panaudotas Hofmanno (žr. Palmer 1990: 37), bet turbūt labiausiai išpopuliarėjo po Coates studijos *The Semantics of the Modal Auxiliaries* (1983).

¹⁴Terminai pasiūlyti Usonienės (2004: 38).

¹⁵Esminis ir neepisteminis modalumas konceptualiai yra tas pats tipas, tiesiog Hoye vartoja neepisteminio modalumo terminą todėl, kad, anot autoriaus, žodis *esminis* klaidina, nes suponuoja šio tipo viršenybę episteminio modalumo atžvilgiu (Hoye 1997: 44).

Auwers, Plungian 1998), o von Fintelis mini šešias pagrindines modalumo atmainas (von Fintel 2006: 2). Tam tikras kompromisas¹⁶ tarp šių skirtingų klasifikacinių požiūrių yra modalinių reikšmių skirstymas į tris kategorijas: episteminį, deontinį ir dinaminį modalumą (Palmer 1990). Galiausiai, anot Declercko, *nefaktyvumo* (angl. *nonfactuality*) sąvoka apima visas šias tris modalumo atmainas: nė vienas iš teiginiuose *you may swim, you must swim* ir *you can swim* aprašomų veiksmų, atitinkamai atspindinčių episteminį, deontinį ir dinaminį modalumą, nepatvirtina plaukimo kaip fakto objektyviame pasaulyje (Declerck 2009: 51). Taigi, požiūriai į modalumą ir jo tipus gali būti labai įvairūs, priklausomai nuo to, koks atskaitos taškas yra pasirenkamas.

Kadangi šis tyrimas nėra modalumo studija, čia nebus išsamiai apžvelgiami skirtumai tarp požiūrių ir atliekama detali visų modalinių reikšmių analizė. Tyrinėjant sąšvelnius svarbiausia tai, kas yra epistemiška, o neepisteminės reikšmės, jų vartosenos semantiniai niuansai yra svarbūs tiek, kiek padeda atskirti šiuos du bendriausius modalumo tipus, nes modaliniai žymikliai, o ypač modaliniai veiksmažodžiai, yra polifunkciniai ir gali perteikti ir vieną, ir kitą modalinę reikšmę. Taigi, šiam tyrimui pakanka laikytis episteminio ir neepisteminio modalumo sampratos. Tiesa, akademinės kalbos kontekste išryškėja dinaminio modalumo svarba, todėl atskirai reikėtų apibrėžti deontinio ir dinaminio modalumo tipus, kurių neepisteminę reikšmę perteikiantys žymikliai šiame tyrime atskiriami nuo episteminių.

Deontinio modalumo pavadinimas kilo iš graikų kalbos žodžio, reiškiančio *ipareigojantis, privalomas*, šis modalumo tipas yra siejamas su leidimu, privalėjimu, draudimu (Ziegeler 2003: 36), t. y. veiksmą kontroliuoja nuo situacijos dalyvio valios nepriklausomos išorinės aplinkybės, pavyzdžiui:

(3.1.) *They may/can come in now.*¹⁷

(3.2) *They must come in now.*¹⁸

(Palmer 2003: 7)

---

¹⁶ Kai kurie autoriai nesutinka su deontinio ir dinaminio modalumo suplakimu į vieną kategoriją ir supriešinimu su episteminiu modalumu (žr. Nuyts 2005: 13).

¹⁷ Vertimas į lietuvių kalbą: *jie gali dabar įeiti* (leidimas).

¹⁸ Vertimas į lietuvių kalbą: *jie privalo dabar įeiti* (privalėjimas).

Dinaminio modalumo reikšmės yra susijusios ne su išorinėmis aplinkybėmis, bet su situacijos dalyvio vidinėmis savybėmis. Palmerio pateikiamuose dinaminio modalumo pavyzdžiuose *They can run very fast* ir *I will help you* modalinis veiksmažodis *can* reiškia situacijos dalyvių inherentišką gebėjimą bėgti greitai, o *will* – kalbėtojo vidinį norą padėti (Palmer 2003: 7).

Episteminis modalumas siejamas ne su išoriniais ar vidiniais dalykais, lemiančiais situacijos dalyvio veiksmą, bet atspindi jo „sprendimą apie tai, kiek propozicijos turinys atitinka tikrovę, o episteminės skalės diapazonas yra nuo silpnos episteminės tikimybės (*tai gali būti Džonas*) iki episteminės būtinybės (*tai turi būti Džonas*)“¹⁹ (Depraetere, Reed 2006: 274). Kitas svarbus episteminio modalumo aspektas yra jo sąsaja su kalbėtojo prisiimama atsakomybe, kadangi sprendimas apie propozicijos atitikimą tikrovei neišvengiamai suponuoja ir kalbėtojo prisiimamos atsakomybės laipsnį: didesnį ar mažesnį.

Kaip matyti iš pateiktų pagrindinių modalumo tipų apibrėžimų, sąšvelniai gali būti siejami tik su episteminiu modalumu, nes ir episteminio modalumo žymikliai, ir sąšvelniai yra susiję su kalbėtojo požiūrio raiška ir atsakomybe už išsakomo teiginio teisingumą. Hylandas pabrėžia, kad nepaisant modalinių žymiklių polifunkcionalumo, sąšvelniai sietini tik su episteminėmis reikšmėmis (Hyland 1998a: 105). Pagal Lyonso episteminio modalumo apibūdinimą, bet koks teiginys, kuriuo kalbėtojas nusako savo atsakomybę kalbamos propozicijos teisingumo atžvilgiu, yra laikomas epistemiškai modaliu (Lyons 1977: 797), o tokia apibrėžtis iš dalies atitinka kai kurių mokslininkų pateikiamus sąšvelnių apibrėžimus (žr., pavyzdžiui, Crompton 1997: 281). Bybee et al. (1994), kaip ir Lyonsas, episteminio modalumo sampratoje akcentuoja autoriaus atsakomybę už reiškiamas mintis. Episteminio modalumo žymikliai parodo ne tik autoriaus įsitikinimo laipsnį, bet ir autoriaus

---

¹⁹ Originalus tekstas: „[Epistemic modality reflects the speaker’s] judgment of the likelihood that the proposition underlying the utterance is true, the epistemic scale of likelihood ranging from weak epistemic possibility (*That may be John*) to epistemic necessity (*That must be John*) <...>“

atsakomybės už savo teiginį laipsnį. Nemodifikuotas teiginys reiškia visišką atsakomybę, o episteminio modalumo žymikliu modifikuotas teiginys – atsakomybės mažėjimą (Bybee et al. 1994: 179). Tokia galimybė skirtingo tikimybės laipsnio žymikliais perteikti autoriaus atsakomybę yra labai dažnai panaudojama moksliniame tekste, todėl akademinio diskurso tyrimuose pabrėžiamas svarbus episteminio modalumo vaidmuo kuriant tekstą.

Ypač pastarąjį dešimtmetį padaugėjo empirinių tyrimų, nagrinėjančių modalumą akademinuose ir specializuotuose tekstuose (Vihla 1999; Gotti, Dosen 2001; Gotti, Salager-Meyer 2006; Rizomilioti 2006; Vold 2006; Marques-Agado 2009 ir kt.), kuriuose autoriaus požiūriui ir jo raiškai siekiant specifinių retorinių bei pragmatinių tikslų tenka labai svarbus vaidmuo, o episteminio modalumo žymikliai dažnai vartojami pragmatinei švelninimo funkcijai atlikti. Turbūt aiškiausiai episteminio modalumo ir švelninimo santykį yra apibrėžusi Coates sakydama, kad „episteminio modalumo žymikliai visuomet yra sąšvelniai, nes kalbėtojas neteigia kategoriškai“²⁰ (Coates 1983: 49).

Aptardami sąšvelnių sąvoką Markkanen ir Schroderis rašė, kad švelninimo ir episteminio modalumo santykį galima interpretuoti dvejopai: arba modalumas yra platesnė sąvoka, apimanti švelninimą, arba atvirkščiai, švelninimas yra platesnis terminas, o episteminis modalumas – jo dalis (Markkanen, Schroder 1997: 7). Šis pasvarstymas kiek primena mokslininkų diskusijas apie episteminio modalumo ir evidencialumo santykį: kuri kategorija apima kurią. Tačiau kažin ar tikslinga bandyti tai nustatyti. Pastaruoju metu diskutuojama ir rašoma apie kalbos vienetų polifunktionalumą (van der Auwera et al. 2005; Traugott 2007). Episteminio modalumo žymiklis, žymėdamas autoriaus netikrumą ar spėjimą dėl propozicijos teisingumo, atlieka ir kurią nors vieną ar keletą pragmatinių švelninimo funkcijų, pavyzdžiui, autoriaus nenorą kategoriškai prieštarauti esamoms konvencijoms,

---

²⁰ Originalus tekstas: „Epistemic modality is always a hedge, the speaker is not making a categorical assertion.“

sieki neprimesti savo nuomonės, norą palikti erdvės skirtingiems požiūriams, kuklumą ar atsargumą formuluojant savo teiginius ir t. t.

Kas dėl Coates minties apie episteminio modalumo žymiklių ir sąšvelnių sąsajas, reikėtų pastebėti, kad vis dėlto ne kiekvienas episteminės reikšmės žymiklis būtinai turi būti ir sąšvelnis. Jei į švelninimą žiūrėsime kaip į pragmatinę vieno ar kito žymiklio inherentinės reikšmės realizaciją, švelninimo elemento nebus ten, kur autoriui nėra poreikio apsidrausti. Tarkim, du draugai kalba apie trečiąjį: *gal x šiandien dar ateis*. Šiuo atveju kalbėtojai tiesiog išreiškia savo abejonę: gal x pasirodys šiandien, gal ne – čia nėra dėl ko apsidrausti. O teiginys *Galbūt posesinio santykio interpretaciją tiktu remti priešdėliniais šių veiksmažodžių vediniais, rodančiais laipsnišką objekto netekimą* (KALB LIT 12) rodo sušvelnintą autoriaus poziciją: būtent šio žymiklio vartojimas gali būti įvairiausių pragmatinių tikslų išraiška. Todėl akademinio teksto kūrimo procese, kai itin pabrėžiamas autoriaus siekis reikšti poziciją, episteminio modalumo žymikliai visuomet atlieka švelninimo pragmatinę funkciją, nes jų semantika leidžia pateikti propoziciją kaip tikėtiną ir taip sumažinti autoriaus atsakomybę už jos turinį.

Beje, pragmatinės intencijos bus realizuotos tik tuo atveju, jei skaitytojas gebės jas išvelgti ir teisingai interpretuoti, nes leksinis vienetas tampa sąšvelniu tekste tik tuomet, kai skaitytojas jį atpažįsta kaip tokį (Markkanen, Schroder 1997: 9). Taigi, reikšmių ir jų niuansų interpretacijoje esminis vaidmuo tenka kontekstui – jo svarba yra pabrėžiama ir kalbant apie modalinius žymiklius (Hyland 1996c: 434; Klinge 1996: 37; Nuyts 2001a: 180; Hoye 2009: 126), ir apie sąšvelnius (žr. literatūros apžvalgą apie konteksto svarbą sąšvelnių tyrimuose Salager-Meyer 2000: 180–182).

Pažvelgus į episteminio modalumo apibrėžtį matyti, kad tai yra laipsninė sąvoka. Šis aspektas yra taip pat labai svarbus sąšvelnių analizėje, nes skirtingas įsitikinimo laipsnis leidžia autoriui skirtingai modifikuoti savo teiginius: vieniems iš jų suteikti didesnę tikimybę ir tuo pačiu prisiimti didesnę atsakomybę, o kitiems palikti mažą įsitikinimo laipsnį. Čia semantika vėl susipina su pragmatika: autorius turi nuspręsti, koks įsitikinimo kalbamais

dalykais laipsnis įtvirtina jį kaip tyrėją, leidžia tinkamai išreikšti kritiką ar įtikinti skaitytoją, ir atitinkamai renkasi raiškos priemones. Remdamasis tekstynų tyrimais Hoyeris teigia, kad autoriaus raiškos pasirinkimas yra toli gražu ne atsitiktinis, jis tiesiogiai koreliuoja su autoriaus komunikaciniais tikslais (Hoyeris 2009: 115).

Modalumo raiška anglų kalboje tradiciškai labiausiai siejama su modaliniais veiksmažodžiais (Depraetere, Reed 2006: 270), tačiau, kaip pastebi Hoyeris, vis daugiau mokslininkų kalba apie modalumo *systemą*, kuri apima daug daugiau raiškos priemonių nei modaliniai veiksmažodžiai ar stabilieji modaliniai posakiai (Hoyeris 2005: 1496). Platus episteminio modalumo raiškos priemonių pasirinkimas suteikia kalbėtojui daugiau galimybių ir perteikti savitą pasaulio suvokimą, ir modifikuoti savo teiginius teisingumo ir atsakomybės atžvilgiu. Taigi, turint omenyje semantinę episteminių kalbinių vienetų potencialą atlikti pragmatinę švelninimo funkciją, galima tikėtis šių raiškos priemonių vartosenos ir mokslo kalboje.

3.2. Evidencialumas ir sąšvelniai

Kita šiam tyrimui svarbi sąvoka yra *evidencialumas*. Evidencialumas yra tradiciškai ir gana vienodai suprantamas kaip „kalbinė kategorija, žyminti informacijos šaltinį“²¹ (Aikhenvald 2004: 3). Pastarąjį dešimtmetį suklestėję evidencialumo tyrimai – ir tipologiniai, ir atskirų, daugiausia Europos kalbų, – pelnė šiai kategorijai ne tik *populiariausios* (angl. *the flavour of the month*, *ibid.*, 16) pavadinimą, bet ir atvėrė daug įdomių santykių tarp kalbėtojo ir jo nurodomo informacijos šaltinio interpretacijos perspektyvų.

Evidencialumo žymikliams tenka svarbus vaidmuo moksliniame tekste, nes pastarasis pagrįstas ne tik autorių svarstymais ir išvadomis apie tyrinėjamus dalykus, bet ir nurodomis į kitus tyrimus ar kitokius informacijos šaltinius. Ne kiekvienas evidencialumo žymiklis akademiname tekste atlieka pragmatinę švelninimo funkciją. Mokslinių straipsnių literatūros apžvalgose

---

²¹ Originalus tekstas: „[Evidentiality is] a linguistic category whose primary meaning is source of information.“

rasime daug tiesioginių nuorodų į įvairius šaltinius, pažymėtų leksiniais žymikliais *anot x*, *pasak x*, *x teigia*, *pabrėžia*, *nurodo* ir t. t. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad tiesioginio evidencialumo žymiklių vartosenoje galėtume išvelgti autoriaus norą pasislėpti už cituojamų šaltinių ir jiems perkelti atsakomybę už išsakomus teiginius. Tačiau dažniausiai tokiu būdu autorius tiesiog įveda skaitytoją į savo tyrimo problematiką, supažindina jį su jau esamais darbais, pavirtintomis ar preliminariomis kitų mokslininkų išvadomis. Taip kuriamas kontekstas tyrinėjamai problemai pristatyti ir savo moksliniams pastebėjimams, neretai prieštaraujantiems nusistovėjusiai nuomonei, išreikšti.

Taigi, tarsi atrodytų, kad diskusija apie evidencialumą tiriant sąšvelnius akademiniam diskurse nėra reikalinga. Vis dėlto esama įvairių evidencialumo aspektų ir jo žymiklių interpretacijų, kurios rodo, kad evidencinė nuorodos į šaltinį plotmė praplečia autoriaus pozicijos sąvokos supratimą akademiniam tekste. Norint interpretuoti švelninimo ir evidencialumo sąsajas, ypač kitų su evidencialumu siejamų kalbinių kategorijų (pavyzdžiui, episteminio modalumo) kontekste, reikėtų apžvelgti tris pagrindinius aspektus: kokie kalbiniai vienetai laikytini evidenciniais žymikliais, ar esama ryšio tarp episteminio modalumo ir evidencialumo ir kokio, ar kalbėtojo įsitikinimo išsakomos propozicijos teisingumu laipsnis gali būti siejamas su tam tikrais informacijos šaltinio tipais.

Anot Aikhenvald, evidencialumas yra išskirtinai gramatinė kategorija, jo raiškos priemonės gali būti tik morfologinės. Tačiau taip yra toli gražu ne visose kalbose. Evidencialumas kaip gramatinė sistema yra labiausiai būdingas daugeliui Pietų ir Šiaurės Amerikos indėnų genčių kalbų, Kaukazo regiono kalboms ir *Tibeto-Burmos* (angl. *Tibeto-Burman*) kalbų šeimai (Aikhenvald 2004: 17). Nors Aikhenvald ir pripažįsta, kad leksiniai žymikliai gali turėti *evidencinių požymių*, nes kiekviena kalba turi leksinių būdų pažymėti informacijos šaltinį, kaip, pavyzdžiui, pasakymai *girdėjau*, *man sakė*, *žmonės sako* ir pan., tačiau jie, kaip ne kartą savo monografijoje pabrėžia kalbininkė, nepriklauso evidencialumui kaip gramatinei kategorijai (Aikhenvald 2004: 10; 17; 147–148; 214; 382), tad ir teiginys, kad paminėti leksiniai vienetai Europos

kalbose priklauso evidencialumui, prilygtų tvirtinimui, jog žodžiai *vakar* ir *šiandien* yra gramatiniai būtojo ir esamojo laiko žymikliai (Aikhenvald 2004: 10).

Tačiau daugybė pastarąjį dešimtmetį publikuotų evidencialumo Europos kalbose empirinių tyrimų ir teorinių studijų (Cornillie 2007, 2009; Dendale, Bogaert 2007; Wiemer 2007; Squartini 2008 ir kt.) įrodo, kad leksinis, arba kitaip – negramatinis, evidencialumas yra labai svarbus tyrinėjant skirtingų kalbų žymiklius funkcinio požiūriu. Leksinio evidencialumo tyrimai papildė gramatinius ir taip prisideda prie geresnio šios kalbinės kategorijos supratimo (Squartini 2008; Boye, Harder 2009).

Diskusiją apie evidencialumo raiškos priemones galima perkelti ir į platesnį kontekstą, t. y. aptarti sąsajas tarp dviejų semantinių sričių, susijusių su autoriaus turima *informacija*, arba plačiąja prasme *žiniomis* (evidencialumas), ir jo *požiūriu* į jas (episteminis modalumas). Du skirtingi atskaitos taškai atstovauja dviem priešingoms nuomonėms. Chafe'o (1986) evidencialumo samprata, arba, kitaip tariant, evidencialumas plačiąja prasme, anot paties kalbininko, apima bet kokią autoriaus santykį su turima informacija ir nėra specifiskai ribojamas tik autoriaus nuoroda į šaltinį (Chafe 1986: 262). Todėl Chafe'o klasifikacijoje rasime įvairiausių *žinių įgijimo būdų* (angl. *modes of knowing*), tarp kurių, be nuogirdų ir numanymo, tradiciškai siejamų su evidencialumo kategorija, yra ir, pavyzdžiui, *tikėjimas* (angl. *belief*), kuris dažniau suprantamas kaip episteminė kategorija ir kuriam dažnai net neįmanoma priskirti aiškaus šaltinio. Chafe'o evidencialumo samprata apima ne tik įvairius žinių įgijimo būdus, bet ir labai įvairaus pobūdžio evidencinius posakius nuo *I think* ir *they say* iki *of course*, *obviously* arba *oddly enough*. Kaip matyti iš pavyzdžių, kai kurie kalbiniai vienetai net nenurodo šaltinio, o tiesiog reiškia autoriaus įsitikinimo laipsnį arba vertinimą.

Pagal kitą, iš esmės priešingą aptartajai klasifikaciją, kurią pateikia Palmeris (1986), evidenciniai žymikliai yra priskiriami episteminio modalumo sričiai. Anot Palmerio, terminas *episteminis* apima ne tik galimybės ir būtinybės žymiklius, jis turi aprėpti ir evidencialumo šaltinius – nuogirdas,

perpasakotą informaciją, jutiminio išpūdžio išraiškas, nes visa tai susiję su kalbėtojo atsakomybe išsakomos propozicijos teisingumo atžvilgiu (Palmer 1986: 51). Beje, nors Palmeris savo vėlesniuose darbuose atskiria evidencialumo ir episteminio modalumo kategorijas, tačiau jas abi priskiria vienai – propozicinio modalumo – kategorijai (Palmer 2001).

Kai kurie kalbininkai pripažįsta, kad evidencialumas ir episteminis modalumas susiję, tačiau nesutinka, kad šios dvi kategorijos būtų traktuojamos kaip viena, ir teigia, kad dėl ryškių konceptualių skirtumų jos turi būti atskiros (Nuyts 2005; Cornillie 2009). Nors ir episteminio modalumo, ir evidencialumo žymikliai išreiškia autoriaus požiūrį, konceptualus jų skirtumas nekelia abejonių – tekste jie atlieka skirtingas funkcijas: evidenciniai žymikliai nurodo informacijos šaltinį, o episteminio modalumo žymikliai informaciją vertina (de Haan 2005: 381). Pažiūrėjus į (3.3) ir (3.4) pavyzdžius, šis skirtumas tampa akivaizdus:

(3.3) *Anot Jakutytės (1996:195), tokie morfologijos lygmens reiškiniai kaip kamienų ar galūnių kitimas yra kalbos paprastinimo apraiškos.* (KALB LIT 19)

(3.4) *Gal kartais ir įmanoma pasakyti Dargana darganoja, bet „Lietuvių kalbos žodyne“ toks išskaidymas neužfiksuotas.* (KALB LIT 14)

(3.3) pavyzdyje autorius perteikia kito autoriaus tvirtinimą jo nevertindamas teisingumo požiūriu, o (3.4) pavyzdyje – išreiškia tam tikrą spėjimą, propozicijos vertinimą.

Problema ta, kad be akivaizdžių atvejų, yra daug ir tokių, kur žymiklis, be evidencinės reikšmės, turi dar ir kitų reikšmių, pavyzdžiui, modalinę, ir pasakyti, kuri iš jų konkrečiu atveju dominuoja, yra labai sunku arba apskritai neįmanoma (Dendale, Tasmowski 2001: 345). Tokius žymiklius Faller (2002) vadina *episteminiais-evidenciniais* (angl. *epistentials*), nes episteminė ir evidencinė reikšmės glūdi viename žymiklyje. Tokius atvejus galėtų iliustruoti (3.5) pavyzdys:

(3.5) *SIELVARTO semantikos ribos, matyt, gana plačios, nes taip pavadinama ir tokia emocinė būseną, kurios priežastys susijusios su*

materialių objektų, pinigų praradimu ar tokių (ir abstrakčių, ir konkrečių) dalykų, kurie paprastai nebūna gyvybiškai svarbūs, stoka.
(KALB LIT 13)

Žymiklis *matyt* savo semantika koduoja ir nuorodą į informacijos šaltinį (numanymas), ir modalinę netikrumo reikšmę²². Šiame pavyzdyje galima išvelgti ir kelias pragmatines intencijas, pavyzdžiui, nenorą kategoriškai teigti ar norą apsidrausti. Taigi, šiuo atveju *matyt* žymi ir evidencialumą, ir episteminių modalumą, ir atlieka pragmatinę švelninimo funkciją. Visi šie autoriaus pozicijos požymiai išnyksta nemonifikuotame teiginyje.

Dėl šio semantinio kai kurių žymiklių polifunkcionalumo ir yra teigiama, kad nors evidencialumas ir episteminis modalumas yra skirtingos kategorijos, jos tam tikrais atvejais iš dalies sutampa (van der Auwera, Plungian 1998: 86), taip nutinka būtent tada, kai informacijos šaltinis yra mentalinė veikla – numanymas. Žinoma, be numanymo, esama ir kitų informacijos šaltinių žymiklių, kurie taip pat gali atspindėti autoriaus požiūrį ir jo niuansus.

Tradiciškai²³ evidencialumas skirstomas į tiesioginį ir netiesioginį. Tiesioginio evidencialumo žymikliai yra vartojami tada, kai kalbėtojas pats buvo kalbamo įvykio liudininkas (*matė, girdėjo, jautė* ir pan.), netiesioginio evidencialumo žymikliai yra vartojami tuomet, kai kalbėtojas pats nedalyvavo, bet arba remdamasis tam tikrais požymiais ar bendromis žiniomis apie pasaulį jis daro logišką išvadą (minėtas numanymas), arba sužinojo, išgirdo apie tai iš kitų šaltinių (angl. *quotatives*). Netiesioginio evidencialumo atveju kalbėtojas neturi prieigos prie pirminės informacijos šaltinio ir yra priverstas remtis antrine informacija, todėl tarsi atsiranda jo paties abejonė dėl pateikiamos informacijos teisingumo – tokia abejonė ir sietina su episteminiu modalumu (Plungian 2001: 354; Usonienė 2001: 120–121). Taigi, kyla klausimas, kuo

²² *Matyt* LKŽe apibrėžiamas taip: *modal*. vartojama tik bendraties forma irrieveiksmis: *turbūt*.

²³ Čia pateikiama apibendrinta evidencialumo šaltinių schema. Literatūroje rasime įvairių modifikacijų, dažniausiai smulkesnį šaltinių skirstymą, pavyzdžiui, Willettas perpasakotą informaciją dar smulkiau skirsto į *iš pirmų lūpų, iš antrų lūpų* (angl. *second-hand, third-hand*) ir į *liaudies žinias* (angl. *folklore*) (Willett 1988: 57). Squartinis numanymą skirsto į pagrįstą *matomais įrodymais* (angl. *circumstantial*), pagrįstą *bendromis žiniomis apie pasaulį* (angl. *generic*) ir pagrįstą *spėjimu* (angl. *conjectures*) (Squartini 2008: 925).

laikyti tokius žymiklius: episteminiais, evidenciniais ar episteminiais-evidenciniais? Kai kurie kalbininkai gana kategoriškai tvirtina, kad tam tikras kalbinis vienetas gali būti arba episteminis, arba evidencinis (Cornillie 2009: 59), kiti linkę manyti, kad kalbiniai vienetai, turintys evidencinę reikšmę, tam tikruose kontekstuose įgyja *papildomą episteminę reikšmę* (angl. *epistemic extension*) (žr. Mortelmans (2009) pateikiamus *moeten, mussen, devoir, dovere* reikšmių palyginimus).

Šie klausimai yra svarbūs aptariant akademinį diskursą, kuriame autoriaus pozicijos raiška yra esminis autoriaus santykio su skaitytoju kūrimo elementas. Ir intuityvus, ir strategiškai apgalvotas vienokio ar kitokio žymiklio pasirinkimas rodo autoriaus santykį su skaitytoju, norą pabrėžti, kuris teiginys turi tvirtą pagrindą, o kuris teiginys – galbūt silpnesnį, kur yra tiesiog spėjimas, o kur beveik tvirtas įsitikinimas, kylantis iš turimų įrodymų interpretacijos. Šiuos reikšminius niuansus padeda atskleisti konkrečių žymiklių semantika: evidencinių reikšmės elementų turintys žymikliai (pavyzdžiui, *matyt*) ir tik episteminę reikšmę turintys žymikliai (pavyzdžiui, *gal*) išreiškia kiek kitokias autoriaus nuostatas. Tad autorius modifikuoja savo propoziciją pasirinkdamas tokią raiškos priemonę, kuri geriausiai atitinka jo turimą informaciją ir pragmatinius tikslus.

Šiame darbe laikomasi nuomonės, kad tas pats žymiklis gali turėti keletą reikšmių, kurios iš dalies sutampa ir kurių dažnai neįmanoma (todėl ir neverta) griežtai atskirti. Žymikliai *seem, must, appear, look, evidently, matyt, atrodo* ir pan. dažniausiai perteikia ir autoriaus abejonę, ir nuorodą į šaltinį ir todėl priklauso episteminių-evidencinių grupei. Priklausomai nuo konteksto gali išryškėti arba vienas, arba kitas semantinis elementas, bet antroji reikšmė, nors ir ne tokia ryški, vis tiek išlieka. Palyginus (3.6) ir (3.7) pavyzdžius, matyti, kad (3.6) pavyzdyje propozicija pateikiama kaip spėjimas, ir autoriaus netikrumas, perteikiamas *matyt*, yra ryškesnė reikšmė nei šaltinio nuoroda (būtent netikrumo reikšmę paryškina ir veiksmažodis *spėti*). (3.7) pavyzdyje žymikliu *matyt* akcentuojama, kad autoriaus sprendimas yra pagrįstas turimais

įrodymais, ir nors tam tikra abejonė išlieka, tačiau ši reikšmė yra antrinė, labiau periferinė (Šinkūnienė 2009):

(3.6) *Anksčiau išdėstyti faktai bei samprotavimai verčia atsargiai spėti, kad pirmiausia, matyt, bus atsiradęs frazeologinis junginys velnias košen (į košę) šika, o jau vėliau – jo padailintieji ar išplėstiniai variantai.* (KALB LIT 4)

(3.7) [Gatvėje daug smulkių stiklo šukių]. *Matyt, čia tik ką įvyko avarija.*

Aptarti dalykai yra svarbūs analizuojant žymikliais perteikiamas reikšmes ir autoriaus didesnę ar mažesnę įsitikinimą išsakomos proposicijos teisingumo atžvilgiu. Toks autoriaus komunikuojamas įsitikinimas tuo, ką sako, akademiname diskurse padeda formuoti autoriaus įvaizdį ir skaitytojo reakciją į tekstą. Kyla klausimas, ar šaltinio tipas įtakoja autoriaus įsitikinimo proposicijos teisingumu laipsnį. Jei autorius įgyja informaciją tiesioginiu būdu, ji yra patikimesnė nei netiesioginiu būdu įgytos žinios, ir tai, nors ir nebūtinai, dažnai tiesiogiai siejama su autoriaus įsitikinimo laipsniu (Boye, Harder 2009: 27–28). Antra vertus, numanymas, pagrįstas tiesioginiais įrodymais, atrodo, galėtų būti reiškiamas tik autoriaus stiprų įsitikinimą rodančiais žymikliais (pavyzdžiui, angl. *must*), nes autorius pats mato požymius ir vertina situaciją. Tačiau, kaip rodo Squartinio (2008) ir Cornillie'io (2009) tyrimai, silpną įsitikinimą reiškiantys žymikliai taip pat gali būti vartojami tiesioginiais įrodymais pagrįsto numanymo situacijose, pavyzdžiui:

(3.8) *There is a wounded dog lying on the other side of the street. It must be in pain.*

(3.8a) *There is a wounded dog lying on the other side of the street. It may be in pain.*

(Cornillie 2009: 50)

Todėl, anot Cornillie'io, informacijos šaltinio tipas turėtų būti siejamas ne su autoriaus įsitikinimo proposicijos teisingumu laipsniu, bet su informacijos patikimumo laipsniu (Cornillie 2009).

Vis dėlto yra pripažįstama, kad „evidenciniai žymikliai įgyja ir episteminių reikšmių, todėl atrodo, kad egzistuoja (tam tikras) ryšys tarp

informacijos šaltinio pobūdžio ir autoriaus įsitikinimo laipsnio²⁴ (Mortelmans 2009: 2), tad nors episteminė skalė ir inferencinė skalė reprezentuoja dvi savarankiškas plotmes, „reikia pripažinti tam tikrą ryšį, egzistuojantį tarp jų abiejų“²⁵ (Squartini 2008: 926).

Taigi, evidenciniai žymikliai gali įvairiais aspektais praplėsti ir papildyti autoriaus norimų perteikti reikšminių atspalvių spektrą akademinėje kalboje.

3.3. Neapibrėžtumas ir sąšvelniai

Neapibrėžtumas yra dar viena kalbos kategorija, savo semantiniu turiniu susijusi su švelninimu. Jau Lakoffas, įvedęs sąšvelnių sąvoką, atkreipė dėmesį į jų sąsajas su neapibrėžtumu. Leksiniai vienetai, kuriuos mokslininkas vadina sąšvelniais, turi neapibrėžtumo semantinį komponentą, kuris ir neleidžia jais modifikuojamos sąvokos ar propozicijos laikyti tiesa ar netiesa. Lakoffo pateikiamame pavyzdyje žymiklis *approximately* suteikia propozicijai neapibrėžtumo, todėl negalime pasakyti, kad teiginys yra absoliučiai teisingas arba klaidingas (Lakoff 1973: 467):

(3.9) *Approximately half of the prime numbers are of the form $4N + 1$.*

Tas pats teiginys gali būti paaiškintas ir remiantis kalbėtojo perspektyva: gali būti, kad kalbėtojas yra ne visai tikras arba sąmoningai nenori būti labai tikslus – abu atvejai iliustruoja pagrindinius pragmatinius sąšvelnių vartosenos tikslus.

Panašiai galėtume traktuoti ir kitus Lakoffo pateikiamus pavyzdžius (ibid., 471, 473), iliustruojančius periferinių ir prototipinių tam tikros kategorijos narių diferenciaciją, kuri tampa įmanoma pavartojus įvairius neapibrėžtumo sąšvelnius:

(3.10) *A chicken is sort of a bird.*

(3.11) *In essence, a chicken is a bird.*

---

²⁴ Originalus tekstas: „Still some evidential markers acquire epistemic meanings, whereby there seems to be (some kind of) correlation between type of evidence and degree of certainty.“

²⁵ Originalus tekstas: „<...> some connections between the two [the epistemic scale and the inferential gradient] can be admitted.“

Žiūrint iš pragmatinės perspektyvos, šie pavyzdžiai rodo, kaip neapibrėžtumo žymikliai keičia kalbėtojo santykį su proposicijos turiniu, leisdami kalbėtojui sumažinti savo atsakomybę už proposicijos absoliutų teisingumą ir tokiu būdu apsidrausti.

Kiek vėliau išspausdintas Dubois (1987) straipsnis apie *apytikslūs skaitmeninius pasakymus* (angl. *imprecise numerical expressions*) biomedicinos moksliniuose pranešimuose atkreipė dėmesį į neapibrėžtumo sąšvelnių (*nearly, almost, somewhere, on the order of, around, some, approximately, about* ir t. t.) ir jų samplaikų (*about a little over, about ... or so* ir t. t.) vartoseną mokslo kalboje. Dubois tyrinėjo tik su skaičiais susijusius pasakymus, (apvalinimus, skaičių intervalus, laiko nuorodas, trupmeninius skaičius) ir juos modifikuojančius įvairius neapibrėžtumo sąšvelnius, kurių vartoseną pasirodė esanti dažna tradiciškai objektyviu laikomame moksliniame diskurse (Dubois 1987).

Neapibrėžtumas, arba, kiek siauriau, *neapibrėžta kalba* (angl. *vague language*), išsamiai tyrinėti Channell darbuose (Channell 1990; 1994). Mokslininkė aprašo, kaip kuriama neapibrėžta kalba, pavyzdžiui, įterpiant įvairius aproksimatorius (*around, about, approximately, at least, some, many* ir pan.), kalbėtojo pamirštų ar jam nežinomų žodžių pakaitalus (*thingummy, whatsisname, whatsit* ir pan.), priduriamąsias sakinio dalis (*and things like that, or something like that, and whatnot* ir pan.). Channell tiesiogiai nesieja tokio neapibrėžto kalbėjimo su švelninimu, tačiau kai kurios jos nurodomos neapibrėžtumo žymiklių vartosenos intencijos sutampa su sąšvelnių vartojimo tikslais, pavyzdžiui, neapibrėžtai kalbama siekiant mandagumo, norint apsisaugoti nuo kritikos, jei pasirodytų, kad pateikta informacija ne visai teisinga, neturint specifinės informacijos ir t. t. (Channell 1990: 98; Channell 1994: 173–191). Dauguma Channell darbuose nurodomų neapibrėžtos kalbos žymiklių formaliuose kontekstuose nėra vartojami, tačiau kai kurie jos aptariami aproksimatoriai (pavyzdžiui, *approximately, about*) dažnai atlieka sąšvelnio funkciją rašytinėje mokslo kalboje (Hyland 1998a; Varttala 2001).

Neapibrėžtumo reikšmę akademiniam diskurse yra ne kartą akcentavęs Myersas (1996). Jam, kaip ir Channell, neapibrėžtumas yra visų pirma tikslingas autoriaus pasirinkimas, nes dažniausiai esama ir tikslesnių būdų formuluoti teiginį, tačiau autorius jų nesirenka dėl strateginių sumetimų. Meyerso vadinamasis *strateginis neapibrėžtumas* yra greičiau ne kokios nors konkrečios pragmatinės intencijos išraiška, kiek apskritai žinių kūrimo proceso, neatsiejamo nuo mokslo, dalis (Myers 1996: 5–6).

Neapibrėžtumo žymikliai daug tyrinėti šnekamojoje anglų kalboje, kur jie yra nepaprastai dažni, taip pat ir rašytinėje kalboje. Cutting redaguotoje knygoje *Vague Language Explored* surinkti straipsniai apie neapibrėžtumo žymiklius (daugiausia šnekamojoje kalboje) apima labai įvairius komunikacinės situacijos dalyvius ir diskurso tipus (įstaigos darbuotojų pokalbiai, liudininkų parodymai teismo salėse, mokinių ir mokytojų bendravimas matematikos pamokose, neapibrėžtumas poezijoje ir t. t.) (Cutting 2007). Kai kuriuose tyrimuose neakcentuojama neapibrėžtumo žymiklių ir sąšvelnių sąsaja, kai kuriuose neapibrėžta kalba apskritai laikoma sąšvelnių potipiu, priklausomai nuo to, kaip suprantamos neapibrėžtumo ir švelninimo sąvokos.

Cheng ir Warrenas pastebi, kad nors literatūroje neapibrėžtumo sąvoka yra suprantama skirtingai ir skirtingai įvardijama (plg. angl. *indirectness*, *inexplicitness*, *vagueness*, *imprecision*, *fuzziness*, *generality*, *ambiguity*), nurodomi beveik vienodi neapibrėžtumą reiškiantys žymikliai (Cheng, Warren 2003: 384). Daugelis neapibrėžtumo žymiklių tyrimų remiasi Channell (1994) klasifikacija.

Nors iš esmės neapibrėžtumo žymiklių sąrašai ir klasifikaciniai principai skirtinguose tyrimuose yra panašūs, kartais neapibrėžtumo sąvoka suprantama plačiau: jai priskiriami ir įvairūs episteminio modalumo raiškos vienetai (žr., pavyzdžiui, Jucker et al. 2003; Adolph et al. 2007). Kaip jau minėta, kalbiniai vienetai, atliekantys pragmatinę švelninimo funkciją, dažnai yra polifunkciniai, juose gali būti glaudžiai susipynę keli semantiniai aspektai, kuriuos atskirti nėra paprasta. Tačiau modalumas ir neapibrėžtumas yra

konceptualiai skirtingos kategorijos, ir nors jų žymiklių vartojimo pragmatinės intencijos gali būti labai panašios, jų semantinis turinys yra kitoks. Kadangi modaliniai žymikliai (pavyzdžiui, *probably*, *perhaps* ir t. t.) turi pirminę netikrumo semantinę reikšmę, šiame tyrime jie bus interpretuojami kaip episteminio modalumo, o ne kaip neapibrėžtumo žymikliai, galintys atlikti sąšvelnių funkciją.

Reikia pažymėti, kad ne visi neapibrėžtumo žymikliai gali būti vartojami kaip sąšvelniai. Pavyzdžiui, suapvalinti skaičiai net ir be juos modifikuojančio aproksimatoriaus gali būti laikomi neapibrėžtos kalbos (anot Channell 1994), arba netikslios kalbos (anot Dubois 1987), raiška. Channell pateikiamas (3.12) pavyzdys iš pirmo žvilgsnio atrodo tikslus, tačiau iš tiesų tėra aproksimacija (Channell 1994: 78):

(3.12) *Odessa has a population of one million.*

Dubois (1987) taip pat pastebi, kad ir mokslo kalboje skaičiai yra apvalinami, kartais perdėm drastiškai (Dubois vadinamas *extreme rounding*), pavyzdžiui:

(3.13) *At the start of the study, the pressures were a hundred and sixty over a hundred and five, with a mean of a hundred and thirty. At the end of the study, the pressures were a hundred and fifteen over sixty-five with a mean of eighty.*

(Dubois 1987: 530)

Tokie neapibrėžtumo ar netikslumo atvejai, tik iš pirmo žvilgsnio atrodantys labai tikslūs, vargu ar gali būti laikomi sąšvelniais, kaip ir vietoj tikslaus pavadinimo ar žodžio vartojami pakaitalai, skaičių intervalai, įvardžiai (pavyzdžiui, *it*, Jucker et al. 2003) ir kai kurie kiti neapibrėžtumo žymikliai nebūtinai atlieka pragmatinę švelninimo funkciją. Be to, reikia turėti galvoje, kad nemažai neapibrėžtumo žymiklių gali atlikti ne teiginį švelninančią, bet atvirkščiai, stiprinančią, intensyvinančią funkciją tekste.

Vis dėlto neapibrėžtumo žymikliai, galintys eiti sąšvelniais, yra gausi ir funkcinio požiūriu tokia pat reikšminga grupė, kaip ir episteminų ar

episteminių-evidencinių žymiklių. Žinoma, skiriasi ir visų trijų semantinių grupių žymikliais perteikiami autoriaus požiūrio niuansai bei jų raiškos priemonės. Tad penktame, šeštame ir septintame skyriuose bus apžvelgiami modalinių veiksmažodžių, leksinių veiksmažodžių irrieveiksmių bei aplinkybinių žodžių, atliekančių pragmatinę sąšvelnių funkciją akademiname tekste, vartosenos dažnis, semantikos ypatumai ir jų įtaka formuojant autoriaus požiūrį.

4. Tyrimo metodai ir medžiaga

Šiame darbe taikoma keletas tyrimo metodų. Gretinamoji analizė, pagrindinis šio darbo metodas, leidžia atskleisti kalbos reiškinių skirtingose kalbose savitumą bei išryškinti jo universalius bruožus. Ši metodika, anot Hylando, ypatingai tinka akademinio diskurso studijoms, nes bet koks tarpdisciplininis tyrimas jau inherentiškai yra lyginamasis (Hyland 2006). Gretinamąją analizę pagrįsti sąšvelnių tarpdalykiniai ir tarpkalbiniai tyrimai gali parodyti jų vartosenos tendencijas ir tradicijas akademinėje kalboje, patvirtinti jau pastebėtą sąšvelnių raiškos priemonių bei atliekamų funkcijų spektrą ir atskleisti naujų sąšvelnių vartosenos ypatumų.

Šis tyrimas taip pat remiasi tekstynų lingvistikos metodais, tirtas susidarytas palyginamasis dvikalbis tekstynas *CompAc* (332 883 žodžiai), kuris susideda iš medicinos ir kalbotyros mokslinių straipsnių lietuvių ir anglų kalbomis. Tekstyną sudaro ištisi tekstai.

1 lentelė. *CompAc* tekstyno sudėtis

Tekstyno dalis	Žodžių skaičius	Mokslinių straipsnių skaičius
Kalbotyros moksliniai straipsniai lietuvių kalba	79 799	20
Medicinos moksliniai straipsniai lietuvių kalba	65 487	20
Iš viso lietuvių kalba:	145 286	40
Kalbotyros moksliniai straipsniai anglų kalba	116 489	20
Medicinos moksliniai straipsniai anglų kalba	71 108	20
Iš viso anglų kalba:	187 597	40
Iš viso:	332 883	80

Rengiant tekstyną buvo vadovautasi bendraisiais tekstynų sudarymo principais (Kennedy 1998; McEnery, Wilson 2001) ir specializuotų tekstynų sudarymo kriterijais (Bowker, Pearson 2002).

Atsitiktinai atrenkami moksliniai straipsniai turėjo atitikti šiuos reikalavimus:

1. Būti išspausdinti recenzuojamuose mokslo leidiniuose (pavyzdžiui, „Medicina“, „Medicinos teorija ir praktika“, „Baltistica“, „Kalbotyra“, „Kalbų studijos“, „The New England Journal of Medicine“, „English for Academic Purposes“, „English for Specific Purposes“, „Journal of English Linguistics“ ir kt.).

2. Pasirinktas straipsnių publikavimo laikotarpis: 2000–2009 m.

3. Straipsnių ilgis – nuo 2000 iki 8000 žodžių (atmetus citatas, literatūros sąrašus, išnašas, lenteles, diagramas, pavyzdžius).

4. Straipsnių tematika įvairi ir apimanti kiek galima daugiau skirtingų aspektų. Kalbotyros straipsniuose ir anglų, ir lietuvių kalbomis buvo pristatomi tyrimai iš taikomosios kalbotyros, semantikos, sintaksės, akcentologijos, kompiuterinės lingvistikos, fonologijos, morfosintaksės. Medicinos straipsniuose buvo aptariami kardiologijos, onkologijos, anesteziologijos, vakcinacijos, ginekologijos ir kt. tyrimų rezultatai.

5. Straipsnių autoriai – gimtakalbiai. Šį kriterijų užtikrinti buvo gana sunku, ypač atrenkant straipsnius anglų kalba. Siekiant išvengti potencialių geografinių kalbinių skirtumų pasirinkta amerikiečių anglų kalbos atmaina. Atrinkti mokslo žurnalai leidžiami JAV arba tarptautiniai leidiniai, savo nuostatose teigiantys, kad gali būti vienoks ar kitoks kalbos variantas, jei jo laikomasi nuosekliai. Straipsnių anglų kalba autorių afiliacija – universitetai JAV. Tyrimui buvo atrenkama ne daugiau kaip du to paties autoriaus straipsniai.

Kaip matyti iš 1 lentelės, šiame tyrime pasirinkta suvienodinti ne atskirų tekstyno dalių žodžių skaičių, bet tyrinėjamų straipsnių skaičių (po 20 kiekvienos disciplinos ir kiekviena kalba, iš viso 80 straipsnių), kadangi vienodas autorių skaičius buvo laikomas svarbesniu kriterijumi, turint galvoje, kad tyrinėjama būtent autoriaus raiška, kuri yra daugiau ar mažiau individuali. Juolab kad atliekant kiekybinę analizę lyginimo pagrindu pasirinktas normalizuotas kalbinių vienetų vartosenos dažnis 1000 žodžių imtyje.

Sudarant tekstyną atsiskleidė keletas specifinių medžiagos bruožų, kuriuos norėtusi trumpai apžvelgti. Pirmasis aspektas – straipsnių autorystė. Ir lietuvių, ir anglų kalbotyroje paplitęs vadinamasis *vienišo mokslininko* (angl. *solitary scholar*, Schneider et al. 2006) modelis: tyrimus atlieka ir juos aprašo vienas mokslininkas. Biomedicinoje, priešingai, vyrauja kolektyvinis modelis: eksperimentiniai tyrimai atliekami bendradarbiaujant mokslininkų grupei. Sudarant palyginamojo tekstyno biomedicinos dalį anglų kalba, tiriamųjų straipsnių, parašytų vieno autoriaus, rasti nepavyko. Lietuvių kalba vieno autoriaus parašytų tiriamųjų straipsnių literatūroje pasitaikė (nors ir labai nedaug), vienas jų įtrauktas į *CompAc*. Atrenkant kalbotyros straipsnius, į tekstyną buvo įtraukta po 6 kolektyvinės autorystės straipsnius lietuvių ir anglų kalbomis.

Kitas bruožas, išryškėjęs sudarinėjant tekstyną, – labai nevienodas straipsnių ilgis, ypač akivaizdžiai matomas kalbotyroje. Anglų kalba rašančių mokslininkų straipsnių vidutinis ilgis yra beveik 1,5 karto didesnis nei mokslininkų, rašančių lietuvių kalba. Tai lėmė nevienodą žodžių skaičių atskirose tekstyno dalyse. Be to, gana trumpi straipsniai lietuvių kalba buvo viena iš priežasčių, apsunkinusių medžiagos tekstynui paiešką, daug straipsnių teko atmesti vien todėl, kad jie buvo trumpesni nei nusistatytas minimumas. Kadangi darbe tirta tik originali autoriaus kalba, kitų autorių intarpai (citasos, pavyzdžiai ir t. t.) buvo pašalinti²⁶. Kalbotyros straipsniai, kuriuose paprastai gausu pavyzdžių, pašalinus kitų autorių kalbą, dar labiau sutrumpėdavo. Žinoma, bandyta susikurti tokį tekstyną, kuriame visos lyginamos dalys būtų kuo labiau panašios, tačiau, kaip yra pastebėjęs McEneris et al., dažnai „tekstyno kūrimo rezultatas yra tarpinis variantas tarp idealaus ir realiai įmanomo“²⁷ (McEnery et al. 2006: 73), taigi, teko tenkintis tokia situacija, kokia yra.

---

²⁶ Tik retais atvejais, kai kitų autorių intarpai (dažniausiai frazės) ar pavyzdys įsiterpdavo į sakinio vidurį, jie buvo paliekami, kad būtų galima suprasti pagrindinę sakinio mintį.

²⁷ Originalus tekstas: „Corpus-building is of necessity a marriage of perfection and pragmatism.“

Šiuolaikinių technologinių galimybių ir esamų didžiulių tekstynų kontekste kiek didesnis nei 330 000 žodžių tekstynas gal ir gali pasirodyti nedidelis, tačiau taip pasirinkta sąmoningai. Visų pirma, lietuvių mokslo kalboje nėra sudaryta baigtinio sąšvelnių sąrašo, todėl ne itin didelis tekstynas leidžia visus tekstus perskaityti ir išanalizuoti rankiniu būdu. Taip pat reikia turėti galvoje ir tai, kad šiame tyrime yra analizuojami moksliniai straipsniai, kurie iš esmės yra trumpesni nei, tarkime, vadovėliai ar disertacijos. Jei mokslo kalbos tekstyną vadintume specializuotu tekstynu, tai mokslinių straipsnių tekstyną būtų galima vadinti itin specializuotu, nes jis savo apimtimi visada bus žymiai mažesnis nei bendro pobūdžio tekstynas.

Tekstynui atrinkti straipsniai tolesniame etape buvo skenuojami ir iš .pdf formato konvertuojami į .doc formatą, o tada pašalinami minėti kitų autorių intarpai. Toliau tekstai buvo ruošiami apdoroti specialiomis kompiuterinėmis programomis, t. y. saugomi .text formatu, jiems suteikiamas pavadinimas, sudarytas iš disciplinos trumpinio, straipsnio kalbos ir straipsnio numerio, pavyzdžiui, KALB LIT 1, KALB ANG 1, MED LIT 1, MED ANG 1 ir t. t. Detalus empirinės medžiagos šaltinių sąrašas yra pateikiamas disertacijos pabaigoje.

Kalbinės medžiagos analizė buvo vykdoma dviem būdais. Pirmiausia straipsniai buvo apdorojami rankiniu būdu, t. y. skaitomi ir išrenkami tyrimui aktualūs leksiniai vienetai, jų reikšmei nustatyti reikalingas kontekstas, sąšvelniui priskiriamas straipsnio kodas. Kadangi tyrinėjami kalbiniai vienetai yra polifunkciniai, neretai reikšmės nustatymui buvo reikalingas ne vieno sakinio ir net ne vienos pastraipos kontekstas, nors buvo ir tokių atvejų, kai užtekdavo ir vieno sakinio konteksto. (4.1) pavyzdys iliustruoja žodžio *praktiškai*, neatliekančio sąšvelnio funkcijos, vartoseną, o (4.2) pavyzdyje žodis *praktiškai* laikomas sąšvelniu, kurio reikšmė priartėja prie *beveik* reikšmės:

(4.1) *Nekaitomų kalbos dalių MD-q ribojančios taisyklės ir pasiūlymai, kaip tiksliau ir nuosekliau analizuoti nekaitomas lietuvių kalbos dalis, jau yra pritaikyti praktiškai.* (KALB LIT 16)

(4.2) *Nekaitomoms kalbos dalims taikant taisykles, kad būtų sumažintas MD, reikia aprašyti praktiškai kiekvieną žodį atskirai – netgi tai pačiai grupei, pvz., sutampantiems jungtukams ir dalelytėms, sunku rasti kelias bendras taisykles.* (KALB LIT 16)

Platesnis kontekstas ypač reikalingas tyrinėjant modalinių veiksmažodžių vartoseną – tai dažnai vienintelis būdas atskleisti jų reikšmę (Nuyts 2001a: 180). Be konteksto analizės, dar taikyti episteminę ir neepisteminę modalinę reikšmę nustatyti padedantys testai anglų kalboje (plačiau apie tai žr. 5.2.1. skyriuje). Kai kuriais atvejais buvo naudingas Cromptono (1997: 282) pasiūlytas perfrazavimo testas: jei švelninančiu žymikliu modifikuotą propoziciją galima perfrazuoti taip, kad jos esmė nepasikeičia, tačiau autoriaus atsakomybė už kalbamą propoziciją tampa didesnė, tokie žymikliai gali būti laikomi sąšvelniais, pavyzdžiui:

(4.3) *Kadangi visos vardažodžių priesagos lemia vedinių kirčiavimą, galima manyti, kad visos jos yra dominacinės (veikliosios).* (KALB LIT 11)

(4.3) pavyzdyje panaikinus junginį *galima manyti*, autorius prisiimtų visišką atsakomybę už kalbamą propoziciją (žr. (4.3a) pavyzdį):

(4.3a) *Kadangi visos vardažodžių priesagos lemia vedinių kirčiavimą, visos jos yra dominacinės (veikliosios).*

Daugiau tyrinėjamų vienetų priskyrimo ar nepriskyrimo sąšvelniamis pavyzdžių pateikiama analizės dalyse.

Atlikus rankinę analizę ir sudarius leksinių sąšvelnių sąrašą abiejose kalbose, kiekybiniai duomenys apdoroti naudojantis kalbinės programinės įrangos paketo *WordsmithTools* patobulinta 5-tąja versija (Scott 2008). Toks duomenų apdorojimas patikslino rankiniu būdu sudarytą sąšvelnių inventorių. Ypač ši programa pravertė dirbant su lietuvių kalbos duomenimis, kur vienas kalbinis vienetas gali turėti itin daug kaitybinių formų. Kadangi programa sugeneruodavo žodžių sąrašą abėcėlės tvarka, buvo paprasta patikrinti, ar atrinktos visos vieno ar kito žodžio formos. *WordsmithTools* programa taip pat naudota dažniniams žodžių sąrašams generuoti (*Wordlist* funkcija),

dažniausiems stabiliems žodžių junginiams nustatyti, kai kuriems statistiniams tiriamosios medžiagos parametrams patikrinti.

Kaip jau minėta, gauti kiekybiniai duomenys tarp atskirų kalbų ir disciplinų lyginti apskaičiuojant normalizuotą dažnį 1000 žodžių imtyje. Taip pat kai kuriais atvejais buvo apskaičiuojamas vieno ar kito tyrinėjamo žymiklio ar žymiklių grupės reikšmių ar atliekamų funkcijų santykinis dažnis, reiškiamas procentais. Jei, pavyzdžiui, aptariamo žymiklio absoliutus vartojimo dažnis yra 80, o iš jų 30 vartojimo atvejų yra episteminiai, 30 buvo verčiama procentais pagal formulę:

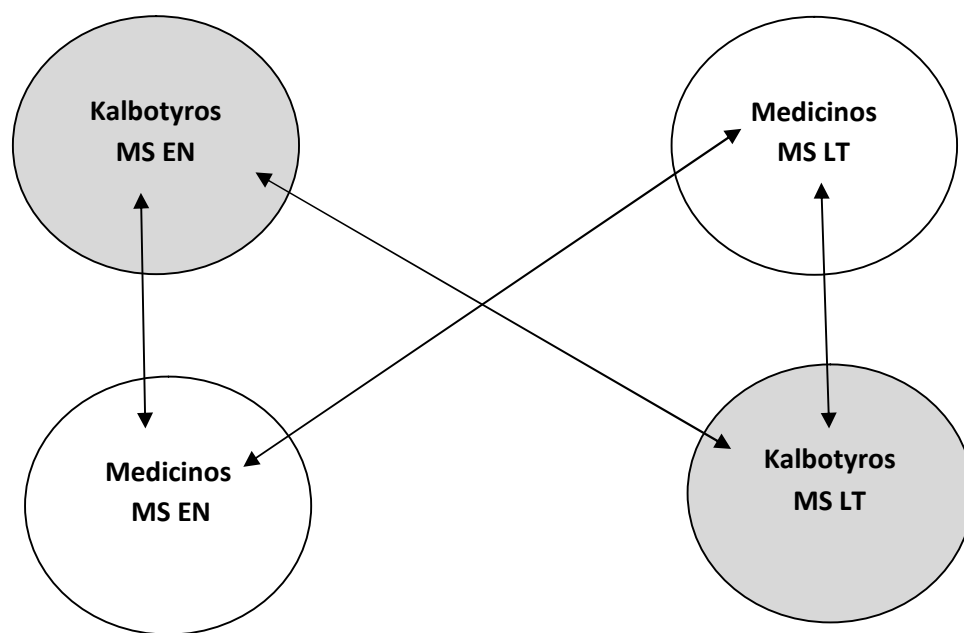
tiriamos vertės dažnis / absoliutus dažnis x 100 %.

Kai kuriais atvejais lyginant abiejų kalbų ir disciplinų kiekybinius rezultatus taikytas *logaritminės tikimybės testas* (Rayson 2004) (angl. *log likelihood test*), kuris parodo lyginamų verčių skirtumo statistinį reikšmingumą. Šiame tyrime pasirinkta paklaidos tikimybės riba – $p < 0,05$, kritinė vertė – 3,84. Taigi, jei dviejų lyginamų kiekybinių rezultatų logaritminės tikimybės vertė didesnė nei 3,84, laikoma, kad statistinis skirtumas yra reikšmingas. „+“ ženklas reiškia, kad pirmajame lyginamame tekстыne tiriama žymiklis ar jų grupė yra vartojama dažniau, o „-“ ženklas, kad rečiau nei antrajame tekстыne. Atliekant logaritminės tikimybės testą buvo imamas tyrinėjamo vieneto *pasikartojimų* (angl. *occurrences*) tekстыne skaičius (absoliutus dažnis) ir tekстыno dydis žodžiais. Šiam testui atlikti naudota statistinės tikimybės testo skaičiuoklė www.ucrel.lancs.ac.uk.

Kokybinės analizės etapuose buvo tiriama *CompAc* tekстыne nustatyto leksinių sąšvelnių semantika, vartosenos ypatumai ir pragmatinės funkcijos moksliniame tekste. Gauti duomenys taip pat buvo kiekybiškai ir / arba kokybiškai lyginami su įvairiais kitais duomenų šaltiniais: *British National Corpus* (www.corpus.byu.edu/bnc/) ir *Corpus of Contemporary American English* (www.corpus.byu.edu/coca/) tekstynais (rašytinės akademinės kalbos dalimis), *Lietuvių mokslo kalbos tekstynu CorALit* (www.coralit.lt) (atskiromis jo dalimis ir viso tekстыno duomenimis), *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* (www.donelaitis.vdu.lt) duomenimis. Kai kuriose disertacijos dalyse

pateikiami pavyzdžiai iš *CorALit*²⁸ yra koduojami nurodant mokslo krypties pavadinimo pirmąją raidę (B – biomedicina, H – humanitariniai mokslai, S – socialiniai mokslai, P – fiziniai mokslai, T – technologijos mokslai) ir tekстыne konkrečiam tekstui priskirtą numerį, pavyzdžiui, H 523, B 689. Prie kiekvieno pavyzdžio iš *CompAc* tekstyno taip pat nurodomas straipsnio kodas. Pavyzdžiai numeruoti kiekviename disertacijos skyriuje atskirai, nurodant skyriaus ir pavyzdžio eilės numerį. Perfrazuotas originalus pavyzdys žymėtas pridedant a, pavyzdžiui, (97) pavyzdys ir jo parafrazė (97a). Cituotų šaltinių bibliografinis sąrašas pateikiamas disertacijos pabaigoje.

Galiausiai, semantiniai ir pragmatiniai sąšvelnių vartosenos ypatumai taip pat lyginti tarp abiejų disciplinų ir kalbų (žr. 3 schemą):

3 schema. Tarpdalykinės ir tarpkalbinės lyginamosios *CompAc* duomenų analizės kryptys

Kaip minėta, tyrimo medžiagoje nustatyti sąšvelniai buvo klasifikuojami į tris grupes: modalinių veiksmažodžių, leksinių veiksmažodžių irrieveiksmių bei aplinkybinių žodžių. Toliau aptarsime kiekvienos grupės sąšvelnių kiekybinius ir kokybinius ypatumus.

²⁸ Dėkoju *CorALit* kūrimo darbo grupei už galimybę naudotis viso tekstyno medžiaga.

5. Modalinių veiksmažodžių vartojimas pragmatinei švelninimo funkcijai atlikti

5.1. Įvadinės pastabos

Aptardama anglų kalbos modalinių veiksmažodžių semantiką, Mortelmans rašo, kad „savo epistemine reikšme jie daugiausia perteikia kalbėtojo įsitikinimą arba atsakomybę už kalbamos propozicijos teisingumą“²⁹ (Mortelmans 2007: 870). Tad vartojami epistemiškai modaliniai veiksmažodžiai gali atlikti ir pragmatinę švelninimo funkciją.

Nors yra sutariama dėl dviejų kertinių modalinių veiksmažodžių reikšmių, t. y. episteminės ir neepisteminės, smulkesnė reikšmių klasifikacija ir jų perteikimas konkrečiais modaliniais veiksmažodžiais yra ne toks vienalytis. Vienas iš interpretacinių skirtumų, aktualių šiam tyrimui, yra susijęs su galimybės reikšme, kurią anglų kalboje gali perteikti modaliniai veiksmažodžiai *can*, *may*, *might* ir *could*.

Visų pirma, gali būti skirtingai traktuojama episteminės galimybės aprėptis ir jos raiškos priemonės. Pavyzdžiui, Hermerénas bet kokią galimybės raišką modaliniu veiksmažodžiu laiko epistemine (Hermerén 1978: 92–94), išskirdamas dvi galimybės rūšis, jo vadinamas POSS1 ir POSS2. Pirmuoju atveju (POSS1) kalbėtojas išreiškia savo įsitikinimą kalbamos situacijos tikrumu, o antruoju atveju (POSS2) tiesiog pažymi, kad kalbamai situacijai atsirasti yra teorinė galimybė, nes egzistuoja visos tam būtinos sąlygos (ibid., 110–111). Šias dvi galimybės rūšis Hermerénas iliustruoja tokiais pavyzdžiais:

(5.1) *Sonia may cut the lawn.* (POSS1)

(5.2) *Sonia can cut the lawn.* (POSS2)

POSS1 reikšmė yra susijusi su kalbėtojo požiūriu į konkrečią situaciją ir jos tikimybės vertinimu, o POSS2 yra bendresnė ir nesusijusi su konkrečia situacija, t. y. (5.2) pavyzdyje tiesiog patvirtinama, kad egzistuoja Sonia,

---

²⁹ Originalus tekstas: „In their epistemic use, the English modals are mainly concerned with the degree of likelihood or the degree of personal commitment of the speaker toward the truth of the proposition.“

pievelė ir žoliapjovė, taigi yra visos sąlygos situacijai realizuotis. Abi šios galimybės rūšys, anot Hermerėno, yra episteminės, kiek skiriasi tik jų raiškos būdai: POSS1 gali būti reiškiamas modaliniais veiksmažodžiais *can*, *may* ir *might* (bet patikslinama, kad *can* šią reikšmę įgyja tik neigiamuose kontekstuose), o POSS2 yra reiškiamas modaliniais veiksmažodžiais *can*, *could* ir *may* (ibid., 111–112).

Tokia plati episteminio modalumo interpretacija randama nedaugelyje darbų. Čia reikėtų dar paminėti Wārnsby (2006) disertaciją apie anglų ir švedų kalbų modalinius veiksmažodžius. Pasirinkdama plačią episteminės galimybės interpretaciją Wārnsby, greta kitų šaltinių, remiasi Leecho (1987) knyga apie modalinių veiksmažodžių reikšmes, tačiau ji jas interpretuoja kiek kitaip: Leechas, aptardamas galimybės tipus, apskritai nevartoja sąvokų episteminis / neepisteminis, o tiesiog tas dvi galimybės rūšis įvardija kaip faktinę ir teorinę (Leech 1987: 81). Raiškos ir perteikiamų reikšmių atžvilgiu šios dvi rūšys yra labai panašios į Hermerėno išskiriamas POSS1 (faktinė galimybė) ir POSS2 (teorinė galimybė) (plg. Leecho pavyzdžius ir jų parafrazes (Leech 1987: 81; Leech 2004: 82), kur (5.3) pavyzdys reiškia faktinę, o (5.4) pavyzdys – teorinę galimybę):

(5.3) *The road may be blocked* = it is possible that the road is blocked = perhaps the road is blocked.

(5.4) *The road can be blocked* = it is possible for the road to be blocked = it is possible to block the road.

Tačiau jei 1987 m. leidimo knygoje Leechas tiesiog apsiriboja šių dviejų reikšmių išskyrimu, apskritai nevartodamas (ne)epistemiškumo sąvokos, naujesniame leidime (2004 m.) autorius įterpia skyrelį, kuriame aiškiai apibrėžia, kad tik faktinė galimybė yra episteminė ir ji gali būti reiškiamas tik *may*, o teorinė galimybė yra neepisteminė ir gali būti reiškiamas ir *can*, ir *may* (Leech 2004: 84)³⁰, o šios raiškos priemonės skiriasi nuo, pavyzdžiui,

---

³⁰ Minėtame skyriuje Leechas nagrinėja tik *can*, *may*, *must* ir *have to*, t. y. nediskutuoja apie *might* ir *could* (kurie taip pat gali turėti galimybės reikšmę) ir jų reikšmių interpretacinius niuansus, todėl jie lieka nepaminėti.

nurodomų Hermeréno (1978). Taigi, diskusija apie episteminės galimybės ribas ir jos raiškos priemones yra būtina priskiriant episteminės / neepisteminės reikšmės (kartu – ir pragmatinę švelninimo funkciją) modaliniams veiksmažodžiams.

Dauguma autorių, tyrinėjančių modalines reikšmes, pripažįsta, kad *can* teigiamuose sakiniuose episteminės reikšmės neturi. Declerckas, kuris taip pat skiria teorinę ir faktinę galimybes, teigia, kad „faktinė galimybė yra episteminė: kalbėtojas išreiškia visiško įsitikinimo kalbamos situacijos teisingumu nebuvimą. Teorinė galimybė yra neepisteminė.“³¹ (Declerck 1991: 398). Plačiau cituojamoje knygoje, kuria iki šiol remiasi daugelis šiuolaikinių darbų apie modalumą, Coates tvirtina, kad *can* yra vienintelis anglų kalbos modalinis veiksmažodis, kuris teigiamuose kontekstuose episteminės reikšmės neturi (Coates 1983: 19, 85)³². Šiuo požiūriu neabejojama ir naujesniuose darbuose apie modalumą ir modalines reikšmes (plg. Mortelmans 2007: 872–873; van der Auwera et al. 2009: 277).

Kaip minėta, šie interpretaciniai skirtumai tampa labai svarbūs nagrinėjant empirinę medžiagą. Jei, anot Wårnsby (2006), *can*, kaip ir *may*, gali turėti episteminės galimybės reikšmę nepriklausomai nuo sakinio tipo (teigiamo ar neigiamo), šis modalinis veiksmažodis taip pat gali atlikti švelninimo funkciją. Tačiau jei laikysimės kito, daug labiau paplitusio požiūrio, kad *can* teigiamuose sakiniuose negali būti episteminis, kadangi jo reikšmių spektras apima tik teorinės galimybės raišką, sąšvelniu *can* būti negali. Šis modalinis veiksmažodis ne rodo, kad kalbėtojas vertina situaciją, o tiesiog pažymi, kad samprotaujama apie tai, kas teoriškai yra įmanoma. Žinoma, kalboje nėra absoliučių reiškinių ir kategorijų, ir neretai atsiranda išimtinių vartojimo atvejų, tačiau tam tikra bendra tendencija turi būti.

Dar viena sąvoka, kuri yra svarbi tyrinėjant akademinį diskursą ir modalines reikšmes jame, yra egzistencinis modalumas (Palmer 1990;

---

³¹ Originalus tekstas: „Factual possibility is epistemic: the speaker expresses his lack of confidence in the truth of the proposition. Theoretical possibility is nonepistemic (root) possibility.“

³² Vėliau Coates pripažįsta, kad *can* tam tikruose teigiamuose kontekstuose ima įgyti episteminę reikšmę (Coates 1995: 63). Plačiau apie tai žr. 5.2.4 skyriuje.

Facchinetti 2003; Mitchell 2009). Palmeris, perėmęs šį terminą iš filosofijos, pastebi, kad kai kurie modalinių veiksmažodžių vartojimo atvejai atrodo kiek kitokie, nes yra susiję ne tiek su kalbėtojo įsitikinimu propozicijos teisingumu, kiek su teorine galimybe, tik su loginės kvantifikacijos atspalviu. Klasikiniu šios modalumo atmainos pavyzdžiu galima laikyti teiginį:

(5.5) *Lions can be dangerous.*

(Palmer 1990: 107)

Kaip rašo Palmeris, tokios vartosenos atvejis yra ypatingas, nes čia pagrindiniu akcentu tampa implikacija *kai kurie* arba *kartais* kaip priešprieša *visiems* ir *visada*. Kalbėtojas šiuo atveju nereiškia abejonės teiginiu, kad liūtai gali būti pavojingi, bet suponuoja mintį, kad *kai kurie* liūtai *kartais* gali būti pavojingi (Palmer 1990: 107). Tradiciškai tokio tipo konstrukcijos yra siejamos su modaliniu veiksmažodžiu *can*, taip pat su modaliniu veiksmažodžiu *may*, nors, pavyzdžiui, Mitchellas, teigia, kad egzistencinę reikšmę gali perteikti ir daugiau galimybę ir būtinybę reiškiančių modalinių veiksmažodžių (Mitchell 2009: 60)³³.

Tyrinėdamas modalinius veiksmažodžius akademinėje kalboje, Huddlestonas (1971) išskiria vieną dažniausių *may* reikšmių, iliustruojančių egzistencinį modalumą, jo vadinamą *sušvelnintu apibendrinimu* (angl. *qualified generalization*), pavyzdžiui:

(5.6) *The cells do not necessarily form a continuous layer and are frequently restricted to the basal region where they may develop rhizoids, whilst in other species they are nearer to the apex where they may give rise to proliferations.*

(Huddleston 1971: 297)

Analizuodamas (5.6) pavyzdį, Huddlestonas pabrėžia, kad čia *may* perteikiama galimybės reikšmė nerodo kalbėtojo vertinimo, t. y. kalbėtojas neabejoja ir nesvarsto, ar ląstelėse rizoidai išsivysto ar ne, bet tiesiog teigia, kad taip gali atsitikti, nes tokių atvejų būta (Huddleston 1971: 297). Tad tokiais

---

³³ Plg. *Birds have to be bipeds* arba *A bird must be a biped* (Mitchell 2009: 60).

atvejais vartodamas *may* kalbėtojas nežymi, kad svarsto, vertina ar kuo nors abejoja.

Reikia pastebėti, kad nors pagal pavartojimo skaičių ši *may* reikšmė Huddlestono tyrime buvo dažniausia – 37 pasikartojimai (ypač pridėjus sušvelninto apibendrinimo atmainą – *išsamų išvardijimą* (angl. *exhaustive disjunction*) (10 pasikartojimų), kai autorius išvardija visą teoriškai galimų alternatyvų sąrašą, pavyzdžiui, *these anemones may be blue or dull green in colour*), antroji *may* reikšmė – galimybės, reiškianti autoriaus netikrumą ar svarstymus (34 pasikartojimai) buvo antroji pagal dažnumą (ibid., 298, 304). Taigi, sprendžiant iš Huddlestono duomenų, ir egzistencinės teorinės galimybės, ir faktinės galimybės reikšmės yra dažnos mokslo kalboje.

Butleris, iliustruodamas šią moksliniame tekste vartojamą neepistemine *may* reikšmę, ją išskleidžia parafrazėmis *kartais* ar *kai kurie* (Butler 1990: 149):

(5.7) *A single cell may have as many as five hundred mitochondria.*

1. *Some single cells have as many as five hundred mitochondria.*
2. *Single cells sometimes have as many as five hundred mitochondria.*

Sekdama Palmeriu Facchinetti egzistencinį modalumą irgi laiko dinaminio modalumo tipu. Kadangi teiginius, kuriuose *may* vartojamas egzistencine reikšme, galima patikrinti įvairiuose žinių šaltiniuose, subjektyvaus autoriaus požiūrio raiškos ir situacijos tikimybės vertinimo juose nėra, o tokiems *may* vartojimo atvejams būdingas tiesiog fakto konstatavimas (Facchinetti 2003: 304–305), pavyzdžiui:

(5.8) *In summer, the coastal regions of the West Country may still be hit by damp weather especially on high ground.*

Autorius, šiame sakinyje pavartodamas *may*, nerodo mažesnio įsitikinimo teiginiu apie kai kurių pajūrio rajonų klimatinės sąlygas, bet aprašo realiai egzistuojančią galimybę, taigi subjektyvaus autoriaus vertinimo čia nėra, *may* reikšmė nėra episteminė ir autoriaus pozicijos švelninimo taip pat nėra. Šiame

pavyzdyje *may* gali būti pavartotas pakaičiui su *can* ir tokios vartosenos atvejai yra gana dažni mokslinėje literatūroje.

Nors kai kurie autoriai (pavyzdžiui, Wårnsby 2006) visiškai atskiria teorinę galimybę ir egzistencinį modalumą, vieną jų laikydami episteminiu, o kitą – neepisteminiu, vis dėlto atrodo, kad egzistencinis modalumas perteikia tokią pačią kalbėjimo momentu neaktualizuotos galimybės reikšmę kaip ir teorinė galimybė. Pažiūrėjus į Leecho pateikiamą teorinės galimybės pavyzdį, neepisteminė *may* reikšmė mažai skiriasi (jei apskritai galima sakyti, kad skiriasi) nuo Facchinetti (5.8) pavyzdyje pateikiamos egzistencinės *may* reikšmės:

(5.9) *During the autumn, many rare birds may be observed on the rocky northern coast of the island.*

(Leech 2004: 83)

Declerckas, aprašydamas *can* reikšmes, pastebi, kad tam tikruose kontekstuose *can* supanašėja su *kartais*. Tokios vartosenos atvejai susiję su *can* teorinės galimybės reikšme (Declerck 1991: 415).

Teorinio ir egzistencinio modalumo tipai yra išskiriami vadovaujantis nevienodais kriterijais, todėl tarp jų negalima rašyti lygybės ženklo. Tačiau nei vienas, nei kitas negali būti laikomas episteminiu, nes autorius nevertina, ar propozicija apie kalbamą situaciją yra teisinga, vadinasi, taip vartojami modaliniai veiksmažodžiai neatlieka ir pragmatinės švelninimo funkcijos.

Kaip buvo minėta, šie pastebėjimai yra svarbūs, ypač interpretuojant *can* reikšmes, tačiau jie ne mažiau svarbūs ir aptariant *may* vartoseną akademiniam diskurse. Literatūroje pabrėžiama, kad *may* neepisteminės galimybės reikšme būdingas būtent formaliam moksliniam stiliui, ir akademinuose tekstuose gali būti vartojamas pramaišiui su *can* be pastebimo reikšminio skirtumo (Declerck 1991: 397; Dekeyser et al. 2004: 107; Leech 2004: 76). Vadinasi, nors *may* ir laikomas prototipiniu episteminės galimybės žymikliu, mokslo kalboje jis vartojamas ir kitomis reikšmėmis, todėl šio modalinio veiksmažodžio analizė turi būti itin kruopšti.

Kai kuriais atvejais, ypač formalioje akademinėje kalboje, yra įmanoma ir episteminė, ir neepisteminė *may* reikšmė, nes tas pats žymiklis apima abiejų reikšmių elementus. Coates tai vadina *reikšmių susiliejimu* (angl. *merger*). Kaip autorė teigia, reikšmių susiliejimas skiriasi nuo dviprasmiškumo tuo, kad abi įmanomos reikšmės duotajame kontekste dera tarpusavyje ir viena kitos nepaneigia, kaip iliustruoja jos pavyzdys:

(5.10) *The quality of the final product must be influenced by the quality of the raw material of the industry, and the methods of processing may influence its nutritional quality.*

(Coates 1983: 145)

Coates pastebi, kad reikšmių susiliejimas akademinėje kalboje yra neretas reiškinys (Coates 1995: 61), tą patį patvirtina ir Hylandas, kurio empiriniuose duomenyse irgi pasitaikė pavyzdžių, kai skirtumas tarp *may* reikšmių neutralizuojamas (Hyland 1998a: 117).

Šie modalinių reikšmių perteikiami niuansai yra svarbūs interpretuojant autoriaus poziciją ir jos švelninimą akademiniam tekste: *can* yra epistemiškas tik retais periferiniais atvejais, o neepistemiškas *may*, kaip jau minėta, mokslinėje kalboje yra dažnas. Kadangi švelninimas yra siejamas tik su episteminio modalumo reikšme, natūralu, kad ne visi *may*, *might* ar kitų modalinių veiksmažodžių, turinčių ir neepisteminių reikšmių, vartojimo atvejai yra sąšvelniai.

Jau minėtame Lewin tyrime, kuriame mokslinių straipsnių autoriai buvo paprašyti sužymėti švelninimo priemones savo parašytuose straipsniuose ir paaiškinti jų vartojimo priežastis, tik 50 % visų tekstuose buvusių modalinių žymiklių pačių autorių buvo pripažinti sąšvelniais (Lewin 2005: 169). Tai dar kartą patvirtina, kad siekiant nustatyti modalinių veiksmažodžių reikšmes, būtina kruopšti semantinė jų vartojimo kontekstų analizė.

5.2. Modaliniai veiksmažodžiai kaip sąšvelniai moksliniuose straipsniuose anglų kalba

Nors modaliniai veiksmažodžiai ir minimi kaip prototipiniai episteminio modalumo žymikliai, moksliniame diskurse jie ne visuomet dažniausi realizuojant pragmatinę švelninimo funkciją (Hyland 1998a; Varttala 2001; Vold 2006).

Dėl 2.4 skyriuje minėtų metodinių ar empirinės medžiagos dalykų, skiriančių šį darbą nuo kai kurių kitų sąšvelnių studijų, modalinių veiksmažodžių vartoseną bus galima lyginti tik su tais darbais, kurių empirinė medžiaga ir reikšmių interpretavimo kriterijai yra panašūs. Tokių darbų rasta trys: Varttalos (2001) medicinos mokslinių straipsnių analizė, Vold (2006) medicinos ir kalbotyros mokslinių straipsnių studija³⁴ ir Vihla (1999) modalinių reikšmių tyrimas³⁵ medicinos moksliniuose straipsniuose.

2 lentelėje pateikiami modalinių veiksmažodžių vartojimo *CompAc* tekstyno angliškoje dalyje kiekybiniai duomenys (prieš atskiriant epistemines reikšmes nuo neepisteminių). Siekiant patikrinti, ar panašios modalinių veiksmažodžių vartosenos tendencijos didesniuose tekstynuose, kiekybiniai duomenys buvo palyginti su modalinių veiksmažodžių vartojimo skaičiais dviejuose dideliuose anglų kalbos tekstynuose. Pirmasis yra *Corpus of Contemporary American English (COCA)*, kuriame akademinių humanitarinių tekstų dalį sudaro 9 629 214 žodžių, o medicinos tekstų dalį – 4 512 889 žodžiai, antrasis – *British National Corpus (BNC)*, kuriame humanitarinių ir menų mokslų tekstų dalį sudaro 3 296 072 žodžiai, o medicinos – 1 412 808 žodžiai. Sudarant *CompAc* buvo ieškoma straipsnių, parašytų amerikiečių anglų kalba, vadovautasi pagrindiniais kriterijais – autoriaus afiliacija ir žurnalo leidybos vieta, nors ir pastarieji negali visiškai užtikrinti, kad autoriai

---

³⁴ Kadangi Vold (2006) analizuoja tik prototipiškiausius sąšvelnio funkciją atliekančius episteminio modalumo žymiklius, modalinių veiksmažodžių *can, must, should* vartoseną jos darbe neaptariama.

³⁵ Vihla (1999) tyrė tik modalumo raišką medicinos tekstuose ir atskirų žymiklių vartosenos nesiejo su švelninimo pragmatine funkcija. Tačiau turint omeny, kad episteminiai modaliniai veiksmažodžiai moksliniame tekste taip pat atlieka ir švelninimo funkciją, kiekybinius duomenis lyginti galima.

buvo tikrai tik gimtakalbiai amerikiečiai. Todėl norint palyginti *CompAc* rezultatus, remtasi ir *BNC* kiekybiniais duomenimis.

2 lentelė. Modalinių veiksmažodžių vartojimas *CompAc*, *COCA* ir *BNC* tekstynuose

Modalinis vksm.	Kalbotyra			Medicina		
	normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje (skliaustuose pateikiamas absoliutus dažnis ³⁶)			normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje (skliaustuose pateikiamas absoliutus dažnis)		
	<i>CompAc</i>	<i>COCA</i>	<i>BNC</i>	<i>CompAc</i>	<i>COCA</i>	<i>BNC</i>
<i>Can</i>	2,2 / (261)	2,5	2,5	0,8 / (57)	2,3	1,7
<i>Could</i>	0,8 / (87)	0,6	1,6	0,7 / (52)	0,8	0,9
<i>May</i>	2,4 / (279)	1,3	1,7	2,7 / (192)	2,1	2,7
<i>Might</i>	0,9 / (105)	0,6	1,0	0,2 / (17)	0,4	0,5
<i>Must</i>	0,4 / (52)	0,7	0,8	0,06 / (4)	0,5	0,4
<i>Shall</i>	0,05 / (6)	0,07	0,2	0	0,01	0,02
<i>Should</i>	0,6 / (72)	0,7	0,9	0,1 / (10)	1,1	1,2
<i>Will</i>	1,3 / (147)	1,5	1,2	0,2 / (14)	1,2	1,2
<i>Would</i>	1,7 / (201)	1,3	2,1	0,8 / (60)	1,0	1,1
Iš viso <i>CompAc</i> :	10,4 / (1210)			5,7 / (406)		

Kaip matyti iš 2 lentelės, vyraujančios vartosenos tendencijos, išskyrus kai kuriuos atvejus, yra panašios. Kalbotyros straipsniuose didžiausias skirtumas yra tarp *may* vartosenos *CompAc* ir *COCA* tekstynuose (*may* pasikartojimų skaičius *COCA* mažesnis nei *CompAc*), tačiau *CompAc* *can* vartojamas rečiau. Turint omenyje, kad mokslo kalboje ir *may*, ir *can* gali būti vartojami neepisteminei galimybei reikšti, tai gali būti viena iš kiekybinio skirtumo priežasčių. Be to, reikia atsižvelgti ir į tą faktą, kad *CompAc* sudarytas tik iš kalbotyros mokslinių straipsnių, o *COCA* ir *BNC* tekstynuose humanitarinių mokslų dalys apima daug platesnį disciplininį spektrą – tai irgi gali būti tam tikro dažnių neatitikimo priežastis.

³⁶ Lentelėje pateikiamas tik *CompAc* tekстыne vartotų modalinių veiksmažodžių absoliutus dažnis, nes šis kiekybinis rodiklis vėliau naudotas apskaičiuoti santykiniam modalinių veiksmažodžių episteminių ir neepisteminių reikšmių dažniui.

Medicinos mokslo tekstynų dalyse pastebimas neatitikimas tarp kiekybiškai apibūdinamų *may* ir *can* vartojimo tendencijų gali būti paaiškintas panašiai kaip ir kalbotyros straipsnių atveju. Tas faktas, kad *must CompAc* vartojamas taip pat rečiau, patvirtina Hylando pastebėjimą, kad būtent mokslo tiriamuosiuose straipsniuose *must* vartojamas gana retai (Hyland 1996a: 263; Hyland 1998a: 108). Be to, ir *COCA*, ir *BNC* tekstynuose medicinos dalį sudaro mokslinių žurnalų tekstai, kurie nebūtinai visi yra mokslo tiriamieji straipsniai: moksliniuose žurnaluose yra ir apžvalginių, bendro pobūdžio straipsnių, kuriuose autoriaus raiška gali būti kitokia – tai taip pat gali lemti skirtingą modalinių žymiklių vartoseną. Bet kuriuo atveju pagrindinių episteminių modalumo žymiklių (*may*, *could* ir *might*) dažnio tendencijos yra panašios visuose trijuose tekstynuose: turint omenyje, kad būtent šie žymikliai ir suteikia galimybę autoriui apsidrausti, *CompAc* gali būti laikomas patikimu tekstynu autoriaus pozicijos raiškos priemonėms tirti.

3 lentelėje pateikiami tik episteminių modalinių veiksmažodžių, atliekančių sąšvelnių funkciją, kiekybiniai duomenys.

3 lentelė. Anglų kalbos modalinių veiksmažodžių (sąšvelnių) absoliutus dažnis ir normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje medicinos ir kalbotyros moksliniuose straipsniuose *CompAc*

Modalinis vksm. (sąšvelnis)	Medicinos straipsniai		Kalbotyros straipsniai	
	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis
<i>can(not)</i>	0	0	0	0
<i>could (not)</i>	18	0,3	29	0,3
<i>may (not)</i>	127	1,8	190	1,6
<i>might (not)</i>	13	0,2	63	0,5
<i>must</i>	0	0	6	0,05
<i>should</i>	2	0,03	1	0,01
Iš viso:	160	2,3	289	2,5

Šiame darbe ne visi modaliniai veiksmažodžiai buvo analizuojami kaip sąšvelniai. Visų pirma, buvo atsisakyta *shall* analizės, kadangi šis modalinis veiksmažodis buvo vartojamas periferiškai ir tik kalbotyros moksliniuose straipsniuose. Taip pat kaip sąšvelnis toliau nebuvo tyrinėjamas *will*. Vihla, sekdamą Palmeriu, pastebi, kad šio modalinio veiksmažodžio episteminę vartoseną yra labai sunku atskirti nuo *will* kaip būsimojo laiko žymiklio vartojimo (Vihla 1999: 44). Kadangi švelninimas yra siejamas tik su episteminiėmis reikšmėmis, šiuo atveju atsiranda pavojus iškreipti kiekybinius duomenis sąšvelniam priskiriant ir neepisteminę *will* vartoseną. Galiausiai, *would* anglų kalboje traktuojamas kaip „*will* būtojo laiko forma arba kaip hipotetiškumo žymiklis“³⁷ (Coates 1983: 205). Varttala teigia, kad *would* kaip sąšvelnio interpretacija modalumo tyrimų kontekste yra problemiška. Iš tiesų, negalima nesutikti su jo pastebėjimu, kad kai *would* vartojamas *jei x, tai y* konstrukcijoje, tai nėra autoriaus apsidraudimas, bet greičiau autorių ar apskritai akademinės bendruomenės patirtimi paremtas hipotetinis teiginys: tokia vartoseną būtent mokslo kalboje yra dažna (Varttala 2001: 111). Dėl šių priežasčių *would* taip pat nebuvo įtrauktas į tolimesnę analizę kaip švelninimo pragmatinis žymiklis³⁸.

Palyginus medicinos ir kalbotyros straipsniuose nustatytų modalinių veiksmažodžių (sąšvelnių) epistemines reikšmes kiekybiniu požiūriu (žr. 3 lentelę) ryškių tarpdisciplininių skirtumų nestebima. Logaritminės tikimybės testo įvertis (LL = -0,99) rodo, kad kiekybinis skirtumas tarp modalinių veiksmažodžių episteminių reikšmių medicinos ir kalbotyros straipsniuose nėra reikšmingas. Vadinasi, moksliniuose tekstuose ši sušvelnintos autoriaus pozicijos raiškos priemonių grupė abiejų disciplinų mokslininkų vartojama panašiai.

---

³⁷ Originalus tekstas: „WOULD <...> functions as both the past tense form of WILL and as a general hypothetical marker.“

³⁸ Taip išvengta ir tarpkalbinio neatitikimo, nes tie lietuvių kalbos tariamąją nuosaką pavartoti leksiniai veiksmažodžiai, kurių semantika neturi epistemiškumo, evidencialumo ar neapibrėžtumo, taip pat nebuvo įtraukiami į sąšvelnių tyrimą, žr. 2.5 skyrių.

Toliau apžvelgsime modalinių veiksmažodžių *may*, *might*, *could*, *can*, *must* ir *should* kiekybinius bei kokybinius vartojimo ypatumus.

5.2.1. *May*

May yra ne tik dažniausias tarp visų kaip sąšvelnių vartojamų modalinių veiksmažodžių, bet ir apskritai dažnas žodis *CompAc* tekstyne. Kalbotyros straipsnių dažniniame žodžių sąrašė, kurį sudaro 7759 *skirtingi žodžiai ir žodžių formos*³⁹ (angl. *types*), *may* yra 40-tas pagal dažnumą, o medicinos straipsniuose – iš 5313 skirtingų žodžių ir žodžių formų jis yra 39-tas.

Kaip pažymi Leechas et al., tyrinėję vartosenos pokyčius amerikiečių ir britų anglų kalboje nuo 1961 iki 1991 m., abiejose anglų kalbos atmainose episteminis *may* vartojamas vis dažniau nei kitomis reikšmėmis (Leech et al. 2009: 84). Dėl dominuojančios episteminės reikšmės *may* laikomas prototipiniu sąšvelniu (Hyland 1998a; Varttala 2001). Tačiau nors *may* neepisteminės galimybės reikšme dabartinėje anglų kalboje statistiškai vartojamas ir rečiau (Leech et al. 2009: 85), ši reikšmė išlieka, ypač formalioje kalboje. Facchinetti, tyrinėjusi *may* reikšmių pasiskirstymą šiuolaikinėje britų anglų kalboje, pastebi, kad 24 % visų *may* pavartojimo atvejų sudaro dinaminio egzistencinio modalumo reikšmė (episteminė reikšmė – 61 %) (Facchinetti 2003: 305). Butlerio modalinių reikšmių akademiniam diskurse tyrimas rodo, kad daugiau nei pusė *may* vartojimo atvejų (58,9 %) buvo neepisteminiai (Butler 1990: 147). Antra vertus, Vihla, tyrinėjusi modalines reikšmes medicininiam diskurse, teigia, kad *may* yra dažniausias žymiklis episteminėi tikimybei reikšti visuose jos tyrinėtuose tekstų žanruose⁴⁰, o episteminio *may* normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje svyruoja nuo 1,8 iki 12,6 pasikartojimo (Vihla 1999: 54). Taigi, duomenų apie *may* vartosenos tendencijas yra įvairių, ir nors *may* yra dažnai vartojamas epistemiškai, tai nepaneigia kitų šio žymiklio reikšmių. *CompAc* tyrinėtuose kalbotyros ir

---

³⁹ *CompAc* tekstynas yra nelemuotas, todėl skirtingos to paties žodžio formos skaičiuojamos kaip atskiri žodžiai.

⁴⁰ Vihla (1999) empirinę medžiagą sudarė moksliniai, mokslo populiarinamieji ir vedamieji straipsniai, vadovėliai bei specialybės mokymo priemonės.

medicinos straipsniuose episteminės ir neepisteminės *may* reikšmės pasiskirsto labai panašiai (žr. 4 lentelę). Kaip matyti iš 4 lentelės, dauguma visų *may* vartojimo atvejų (68 % ir 66 %) realizuoja episteminę reikšmę kartu atlikdami ir sąšvelnio pragmatinę funkciją.

4 lentelė. *May* reikšmių santykinis dažnis moksliniuose straipsniuose *CompAc*

<i>May</i> reikšmė	Kalbotyros straipsniai	Medicinos straipsniai
Episteminė	68 %	66 %
Neepisteminė	32 %	34 %

Kadangi neepisteminis *may* neperteikia autoriaus svarstymo apie propozicijos tikimybę, tokios vartosenos atvejai buvo atmetami. Be minėtų teorinės ir egzistencinės galimybės atvejų⁴¹, kuriuos iliustruoja (5.11) ir (5.12) pavyzdžiai, autoriai taip pat vartojo vadinamąsias *šabloniškus posakius* (angl. *formulae*) (Leech 2004: 77), būdingus akademiniam diskursui ir padedančius skaitytojui geriau orientuotis tekste (5.13 pavyzdys). Visais šiais atvejais *may* neturi episteminės reikšmės ir pragmatinės švelninimo funkcijos neatlieka, pavyzdžiui:

(5.11) *The signals erythrocytes may use to stimulate inflammation in coronary and noncoronary hemorrhages are not fully understood.* (MED ANG 11)

(5.12) *Elective cesarean delivery may be scheduled to accommodate patient and physician convenience, and there is a risk that it may be performed earlier than is appropriate.* (MED ANG 18)

(5.13) *It may also be noted that final long vowels are much longer than vowels in penultimate and antepenultimate syllables for all three speakers.* (KALB ANG 6)

(5.14) pavyzdys⁴² akivaizdžiai rodo, kad autoriai gali vartoti *may* realiai egzistuojančiai galimybei, o ne abejonėms ar apsidraudimui perteikti. Šiame

⁴¹ Dar viena dažna neepisteminė *may* reikšmė yra ‚leidimas‘, tačiau akademiniam diskursui tokia vartoseną nebūdinga ir tokių atvejų *CompAc* duomenyse nepasitaikė.

⁴² Šiuo atveju *may* nebūtų priskirtas sąšvelniams dar ir todėl, kad tai kitų autorių minčių perpasakojimas.

pavyzdyje aiškiai pasakoma, kad kalbamas reiškinyne ne tik teoriškai gali vykti, bet iš tiesų ir vyksta, yra patvirtintas faktas:

(5.14) *Rounds does not consistently specify values in her discussion of pauses, and Brazil does not elaborate on pause patterns apart from noting that they may and frequently do coincide with tone unit boundaries.* (KALB ANG 13)

May vartojamas teiginiuose, kuriuose buvo perpasakojamos kitų mokslininkų mintys ar tyrimų rezultatai, taip pat nebuvo laikomas cituojančio autoriaus pozicijos raiškos priemone, pavyzdžiui:

(5.15) *Borer (2004) has also argued that unaccusative syntax may be the reflex of the presence of aspectual heads <...>.* (KALB ANG 5)

May tokiuose kontekstuose neatlieka sąšvelnio funkcijos, nes autorius tiesiog perteikia kitų žmonių teiginius bei jų tikrovės interpretaciją.

Anglų kalboje atskirti neepistemine ir epistemine reikšmes, be tiesioginio konteksto, taip pat padeda literatūroje nurodomi testai. Neepistemine reikšmę paprastai patvirtina parafrazė *It is possible (for NP) to V_{pinf}...*⁴³ (Leech et al. 2009: 84) arba galimybė vietoje *may* pavartoti *can* be didesnio reikšmės pokyčio (Leech 2004: 83). Episteminei reikšmei nustatyti tinkama parafrazė yra *It is possible that NP V_{pfin}...*⁴⁴ (Leech et al. 2009: 84) arba epistemini *perhaps*, pavartotas vietoj *may* ir nekeičiantis pasakymo esmės (Coates 1983: 132).

May reikšmių susilieimo atvejų, minimų Coates (1983; 1995), Hylando (1998a), Varttalos (2001), tyrinčiuose straipsniuose pasitaikė, tačiau jie nedomino nei kalbotyros, nei medicinos moksliniuose straipsniuose. Dėl įmanomos ir episteminės, ir neepisteminės *may* reikšmės (žr. (5.16) ir (5.17) pavyzdžius) tokie dvireikšmiai atvejai buvo priskiriami sąšvelniams ir įtraukiami į skaičiavimus.

(5.16) *A lower threshold level of PSA for recommending prostate biopsy, particularly in younger men, may improve the clinical value of the PSA test.* (MED ANG 14)

⁴³ Vertimas į lietuvių kalbą: „x-ui galima V_{inf}...“

⁴⁴ Vertimas į lietuvių kalbą: „gali būti, kad...“

(5.17) *However, the cumulative live-birth rate may be overestimated with the use of these methods.* (MED ANG 13)

Pateiktuose pavyzdžiuose galima pritaikyti ir neepistemine (angl. *it is possible for...*), ir epistemine (angl. *it is possible that...*) parafrazę, kuria reikšme *may* pavartotas, neatskleidžia ir kontekstas⁴⁵.

Kaip matyti 4 lentelėje, *CompAc* tekstyne vyrauja epistemine *may* reikšmė, kuri ir suteikia šiam modaliniam veiksmažodžiui galimybę atlikti sąšvelnio funkciją. 5 lentelėje pavaizduota, kaip *CompAc* duomenys atrodo kitų tyrimų kontekste. Pastebima nemaža kiekybinė vartosenos įvairovė rodo, kad autoriaus pozicijos raiška yra gana individualus pasirinkimas.

5 lentelė. Episteminio *may* normalizuotas dažnis *CompAc* ir kituose tekstuose (1000 žodžių imtyje)

Empirinės medžiagos šaltinis	Episteminio <i>may</i> (sąšvelnio) normalizuotas dažnis kalbotyros ⁴⁶ straipsniuose	Episteminio <i>may</i> (sąšvelnio) normalizuotas dažnis medicinos straipsniuose
<i>CompAc</i> tekstynas	1,6	1,8
Varttalos tekstynas	(-) ⁴⁷	2,2
Vihla tekstynas	(-)	1,8
Vold tekstynas	0,4	1,2

Dažniausiai mokslinių straipsnių autoriai vartoja *may*, kai nori savo teiginį pateikti kaip įmanomą, o ne kaip kategorišką (5.18 pavyzdys). *May* kontekste gali būti ir kitų kalbinių vienetų, rodančių, kad autorius atsargiai pristato skaitytojui savo teiginius ar išvadas. Minėtą tendenciją galima iliustruoti (5.19)–(5.21) pavyzdžiais:

⁴⁵ Facchinetti (2003) teigia, kad skirtingai, nei mano Coates, šio reikšmių susiliejimo priežastis yra ne pats modalinis veiksmažodis, o skaitytojų negebėjimas iššifruoti konteksto (Facchinetti 2003: 312). Sunku pasakyti, ar čia tik skaitytojo ir konteksto problema. Kaip rodo Lewin (2005) atliktas tyrimas, tam tikrais atvejais skaitytojų ir autorių nuomonės dėl pavartotų autoriaus pozicijos raiškos priemonių visiškai nesutampa, taigi, pati konteksto interpretacija yra labai subjektyvi. O modalinių veiksmažodžių atveju padėti tikrai apsunkina kartais sunkiai atskiriami jų reikšmių atspalviai.

⁴⁶ *May* vartoseną kalbotyros moksliniuose straipsniuose sunkiau palyginti, nes tik Vold (2006) savo studijoje analizavo autoriaus pozicijos raišką šioje disciplinoje.

⁴⁷ (-) reiškia, kad minimuose darbuose nebuvo tyrinėtoms kalbamos mokslo srities tekstai arba nebuvo tyrinėjami kalbami žymikliai.

(5.18) *The use of inclusive-we + 're + gonna by LCL lecturers may be their attempt to make the distance between the students and them closer.* (KALB ANG 8)

(5.19) *We speculate that this molecular marker may be a way of distinguishing patients who are likely to have a prolonged response to erlotinib or gefitinib from those whose response is short-lived and who may be appropriate candidates for second-generation, irreversible tyrosine kinase inhibitors or combination targeted-therapy regimens.* (MED ANG 12)

(5.20) *In light of the unacceptability of (30) above, it is somewhat puzzling why these are allowable. One clue may lie in the fact that the responses offered here are not direct answers to the question asked.* (KALB ANG 15)

(5.21) *Retinoic acid induces the expression of pleiotrophin and may therefore provide some therapeutic benefit to patients with sporadic ALS, particularly if administered early in the disease process – although this is speculative, at best, and the association between variants of anaplastic lymphoma kinase and sporadic ALS awaits replication and refinement by others.* (MED ANG 4)

May taip pat vartojamas pažymėti, kad buvo keletas alternatyvų, o kuri iš jų (ar jos visos) yra teisinga, autoriai neturi galimybės patikrinti. Tokios vartosenos atvejai paryškina *may* priskiriamą ne itin didelį tikimybės laipsnį, pavyzdžiui:

(5.22) *Even with a poorer prognosis, patients may have become pregnant without IVF treatment, at another IVF center, or with the use of donor oocytes, or they may have had a child with a gestational carrier.* (MED ANG 13)

(5.23) *This may be driven by several factors, including a woman's desire to give birth once term is attained and an obstetrician's desire to schedule the procedure at a convenient time.* (MED ANG 18)

Kartais *may* vartojamas mandagumo sumetimais. Tai gali būti autorių rekomendacija nenorint kategoriškai primesti vieno ar kito siūlomo sprendimo, pavyzdžiui:

(5.24) *For example, instead of producing simple lists of modals and hedges frequently used in English, it may be pedagogically more*

beneficial to show how these modals and hedges are used persuasively in, say, an application letter <...>. (KALB ANG 18)

Pristatydami tyrimo rezultatus autoriai taip pat gali rinktis *may* nenorėdami per daug pabrėžti savo tyrimo svarbos ir taip pasirodyti nekuklūs, pavyzdžiui:

(5.25) *These findings, as well as recent data from a randomized trial showing that prostate-cancer treatment improves disease-free survival,²⁸ indicate that reduction of the threshold PSA level at which biopsy is recommended to 2.6 ng per milliliter, at least in men under 60 years of age, may be reasonable. (MED ANG 14)*

(5.26) *Our results may more accurately reflect the potential effectiveness of IVF treatment for patients whose decisions are influenced by factors other than financial limitations. (MED ANG 13)*

Kaip parodė Lewin interviu su mokslinių straipsnių autoriais, kartais šie iš tiesų renkasi *may* iš kuklumo, nenorėdami akcentuoti savo atliktų tyrimų ir gautų rezultatų svarbos (Lewin 2005: 170)⁴⁸.

Autoriai taip pat nevengia rinktis tikėtino *may* vietoj didesnį tikrumą perteikiančio žymiklio, norėdami pabrėžti savo išvalgų preliminarumą, ypač kalbėdami apie ateitį, pavyzdžiui:

(5.27) *A more effective mumps vaccine or changes in vaccine policy may be needed to avert future outbreaks and achieve the elimination of mumps. (MED ANG 3)*

(5.28) *Further characterization of such precursors of metastasis may provide important opportunities for diagnostic and therapeutic interventions. (MED ANG 12)*

Dar svarbu pastebėti, kad episteminio *may* kontekste, ypatingai medicinos straipsniuose, dažnai vartojamas leksinis veiksmažodis *suggest*⁴⁹, leidžiantis atsargiai formuluoti teiginį, pavyzdžiui:

(5.29) *These findings suggest that activation of kallikrein does not always manifest as clinical symptoms, perhaps because of individual*

---

⁴⁸ Lewin apklausoje kuklumą kaip paskatą švelninti teiginį atvirai pripažino tik vienas respondentas. Tačiau reikia turėti omenyje, kad Lewin tyrimo apimtis buvo ribota – apklausoje dalyvavo tik 14 straipsnių autorių.

⁴⁹ Daugiau apie *suggest* žr. 6.4.1 skyriuje.

variation in control mechanisms that regulate bradykinin activity. Nonetheless, these results also suggest that swine may be an appropriate species in which to assess the potential consequences of OSCS contaminant in cardiovascular and dialysis models as well as in heparin-coated devices. (MED ANG 9)

Šio leksinio veiksmazodžio reikšmė, žyminti preliminarumą, dar labiau sustiprina autoriaus apsidraudimą, kuris atsiranda episteminės *may* vartosenos atveju.

Ir medicinos, ir kalbotyros straipsniuose *may* kaip sąšvelnis dažnai vartojamas junginiuose su statyviais, būseną pažyminčiais veiksmazodžiais ir su perfektinės bendraties forma – tokie sintaksiniai bruožai tradiciškai siejami su tipiniais episteminio modalumo požymiais (Coates 1983; Butler 1990; Facchinetti 2003; Ziegeler 2003), pavyzdžiui:

(5.30) *It may be that seeing their negative evaluation of speech near the Mexican border written down in stark black and white may have led these respondents to add the denial of racism as an afterthought. (KALB ANG 3)*

(5.31) *However, there was no interaction between treatment and type of incontinence, a result suggesting that the difference in treatment effects between the subgroup of women with urge incontinence and the subgroup with stress incontinence may have been due to chance. (MED ANG 16)*

May arba *may not* kontrastas, nurodantis, anot Coates (1983: 134), vienodą abiejų galimybių tikimybę, vadinamąją 50/50, nors ir nedažnai, bet irgi pasitaikė, taip pat kaip ir junginys *may well*, Hoye vadinamas modaline idioma, kuriame *may* reikšmė priartėja prie *tikrenybės* (angl. *probability*) reikšmės (Hoye 1997: 234–235), pavyzdžiui:

(5.32) *It is therefore noteworthy that all three of the above responses come from people of color <...> a detail that may (or may not) point up the respondents' own linguistic insecurity. (KALB ANG 3)*

(5.33) *Although red in a red car appears to be a modifier of car, it may well be better analyzed as a modifier of COLOR. (KALB ANG 7)*

(5.32) pavyzdyje *may not* patikslinimas, pridurtas skliaustuose, tarsi kaip vėliau autoriui skaitant tekstą atėjusi mintis, dar labiau paryškina teiginio preliminarumą.

Taigi, atrodo, kad moksliniame tekste sutinkami visi *may* episteminės reikšmės atspalviai, o šio modalinio veiksmažodžio vartojimas padeda autoriams modifikuoti propozicijos tikimybės laipsnį ir kurti santykį su skaitytoju.

Nors *may* kaip sąšvelnio vartojimo dažnis skirtinguose tyrimuose gana įvairus, o leksiniai veiksmažodžiai arrieveiksmiai propozicijos švelninimui gali būti vartojami gausiau nei modaliniai veiksmažodžiai (Hyland 1998a; Varttala 2001; Vold 2006), vis dėlto *may* galima laikyti prototipiniu sąšvelniu bent jau modalinių veiksmažodžių grupėje.

Norėtuši dar kartą atkreipti dėmesį į neepisteminę *may* vartosena. Coates rašo, kad gimtakalbiai sieja stereotipinę *can* reikšmę su neepistemine galimybe, o *may* reikšmę – su epistemine galimybe (Coates 1983: 104). Turint tai omenyje, gimtakalbių autorių pasirinkimas akademinuose tekstuose dažnai ir įvairiomis reikšmėmis vartoti *may* taip pat gali būti neatsitiktinis. Žinoma, daug kas pažymi, kad neepisteminė *may* vartosena yra būdinga mokslo kalbai, tačiau turbūt neatmestina ir ta galimybė, kad kai kuriais atvejais autoriai nevengia suteikti tekstui tam tikro dviprasmiškumo, kurį taip pat rodo ir reikšmių susiliejimo atvejai. Ar tai strateginis sprendimas, ar natūralus rašymo būdas, turbūt galėtų atsakyti tik patys autoriai. Bet kuriuo atveju *may* yra ne tik įdomus autoriaus pozicijos raiškos vienetas, bet ir specifinis akademinio diskurso žymiklis, galintis sukelti keblumų negimtakalbiams ir kuriant tekstą anglų kalba, ir jį interpretuojant.

5.2.2. *Might*

Šis modalinis veiksmažodis sąšvelnių tyrimuose dažnai minimas kaip antras pagal dažnumą (po *may*). Iš tiesų, vertinant *might* reikšmių pasiskirstymą, akivaizdu, kad kaip ir *may* atveju, vyrauja episteminė jo

reikšmė, t. y. tokios reikšmės santykinė dalis beveik dvigubai didesnė nei neepisteminės (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. *Might* reikšmių santykinis dažnis moksliniuose straipsniuose *CompAc*

<i>Might</i> reikšmė	Kalbotyros straipsniai	Medicinos straipsniai
Episteminė	60 %	76 %
Neepisteminė	40 %	24 %

Tačiau palyginus 5 ir 7 lentelių duomenis matyti, kad moksliniame tekste *might* yra ne toks dažnas pasirinkimas kaip *may*.

7 lentelė. Episteminio *might* normalizuotas dažnis *CompAc* ir kituose tekstynuose (1000 žodžių imtyje)

Empirinės medžiagos šaltinis	Episteminio <i>might</i> (sąšvelnio) normalizuotas dažnis kalbotyros straipsniuose	Episteminio <i>might</i> (sąšvelnio) normalizuotas dažnis medicinos straipsniuose
<i>CompAc</i> tekstynas	0,5	0,2
Varttalos tekstynas	(-)	0,4
Vihla tekstynas	(-)	0,4
Vold tekstynas	0,3	0,4

Kaip matyti 7 lentelėje, *might* kaip sąšvelnio vartojimo dažnis įvairiuose tekstynuose labai nesiskiria. Pažvelgus į Hylando pateikiamus duomenis apie modalinių veiksmažodžių kaip sąšvelnių dažnio pasiskirstymą įvairiuose mokslo kalbos tekstynuose, matyti irgi mažiau svyruojanti *might* vartosenos tendencija, t. y. normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje svyruoja nuo 0,2 iki 0,44 pasikartojimo (Hyland 1996a: 261; Hyland 1998a: 107).

Vienas svarbiausių *might* vartosenos aspektų – šiuo žymikliu perteikiamas kalbėtojo įsitikinimo laipsnis. Kai kurie mokslininkai teigia, kad savo epistemine reikšme *might* paprastai yra tapatus *may* (Coates 1983: 147; Leech 2004: 76, 130). Quirkas et al. taip pat pastebi, kad perteikiant tikimybės reikšmę *might* tampa artimas *may* (Quirk et al. 2000: 233). Kiti mokslininkai

mano, kad nors *may* ir *might* gali būti vartojami pakaičiui, vis dėlto *might* kalbėtojai leidžia išreikšti šiek tiek mažesnę įsitikinimo laipsnį ir mintį formuluoti atsargiau nei *may* (Butler 1990: 147; Hoye 1997: 95; Palmer 1990: 58). Turint omenyje akademinį kontekstą, kuriame autoriai pateikia savo tyrimų rezultatus ir išvalgas dažnai turėdami įvairių pragmatinių tikslų, bet koks reikšminis atspalvis darosi svarbus.

Viena vertus, nemažas *may* ir *might* vartojimo dažnio skirtumas (ypač žymiai mažesnis *might* skaičius medicinos straipsniuose) iš dalies galėtų būti paaiškintas tuo, kad jų episteminės reikšmės sutampa. Antra vertus, medicinos straipsniuose *may* dažnai vartojamas su netikrumą žyminčiu *suggest* – tokią vartoseną galima interpretuoti kaip savotišką „dvigubą“ švelninimą. Su *might* tokių junginių nepasitaikė, galbūt todėl kad jau pats *might* reiškia mažesnę tikrumo laipsnį nei *may*. Žinoma, tai tik pasvarstymai apie galimas interpretacijas, nes palyginti nedidelis esamų duomenų kiekis neleidžia daryti didesnių apibendrinimų.

Leechas et al. teigia, kad ypač dabartinėje amerikiečių anglų kalboje darosi sunku atskirti tikimybę reiškiančius *may* ir *might*, o *might* vartojamas vis dažniau, tačiau autoriai pažymi, kad kol kas tokia padėtis tėra šnekamojoje kalboje (Leech et al. 2009: 85). Rašytinėje, o ypač akademinėje kalboje, kuri yra ne spontaniškas, autoriai paprastai rašo keletą mokslinio straipsnio variantų ir gerai apgalvoja raišką, todėl tikėtina, kad *might* gali būti sąmoningai pasirenkamas, siekiant mažesnio išipareigojimo išsakomo teiginio atžvilgiu. Šis išpūdis dar labiau sustiprėja palyginus *may* ir *might* vartoseną tame pačiame sakinyje, pavyzdžiui:

(5.34) *A third possible contributing explanation for the abstract structure could be the applied nature of the discipline. It might be the case that disciplines that are closely connected to real world issues may require more explicit justifications in terms of practical applications.*
(KALB ANG 14)

Šiame pavyzdyje autorius vartoja *might* pristatydamas pagrindinį argumentą kaip spėjimą, o *may* – plėtodamas tą argumentą. Vertinant autoriaus atsakomybę yra svarbiau, kaip formuluojamas pats teiginys, o ne jį

pagrindžiantys argumentai, todėl tikėtina, kad autorius renkasi *might* argumentui išreikšti norėdamas mažiau primesti savo nuomonę skaitytojui.

Kaip ir *may*, *might* dažniausiai vartojamas pristatant autoriaus svarstymus ar išvadas, kurie nusakomi kaip galimi ar tikėtini. Tokios vartosenos kontekstas taip pat gali būti atsargus ir apsidraudžiantis, pavyzdžiui:

(5.35) *While access to facial expressions and intonation might change our understanding of the way that these utterances were most likely intended to be understood, on the surface they appear to be the kinds of statements that the speakers might be able to elaborate upon in a number of ways, depending on their interlocutor's response. (KALB ANG 1)*

(5.36) *Another factor responsible for the persuasive element in these abstracts could also be the interdisciplinarity of the field. Since Conservation Biology draws from a number of fields, with scholars from each field perhaps not as cognizant of the value of research areas in fields they are not experts in, there might be a greater need to explicitly state the justification for studies, even in abstracts. (KALB ANG 14)*

Might gali būti vartojamas apibūdinant ir vertinant savo tyrimo rezultatus (5.37 pavyzdys) arba svarstant apie atlikto tyrimo naudą (5.38 pavyzdys):

(5.37) *The generalizability of our findings might be limited by the facts that the participants were selected for their potential to adhere to the behavioral weight-loss intervention and that participants with certain medical conditions were excluded. (MED ANG 16)*

(5.38) *Finally, we are cautious about what might be extrapolated or utilized from this study for pedagogical purposes. (KALB ANG 20)*

Kartais autorius išskiria vieną įžvalgą kaip labiausiai tikėtiną, tačiau palieka erdvės ir kitoms galimybėms, o pavartodamas *might* pristato šias galimybes kaip mažiau tikėtinas, bet įmanomas, pavyzdžiui:

(5.39) *While it might be the case that this repeated pattern is just standardized conference administrative talk, it is more likely that the formula is being intertextually created over the span of this conference, as subsequent chairs pick up on the phraseology of their predecessors. (KALB ANG 20)*

Might well junginys pasitaikė tik kalbotyros moksliniuose straipsniuose. Kaip ir *may well*, šioje modalinėje idiomoje tradicinė *might* netikrumo reikšmė pasikeičia, ir junginys reiškia didesnę tikimybės laipsnį nei vienas epistemine reikšme pavartotas *might* (Hoye 1997: 270), pavyzdžiui:

(5.40) *On the other hand, if presupposition is grounded in conversational norms, then the presuppositionality of a sentence might well be affected by the conversational role it plays.* (KALB ANG 15)

Nors šiuo atveju autoriaus įsitikinimas propozicijos teisingumu ir didesnis, tačiau autorius vis tiek apsidraudžia neprisiimdamas visos atsakomybės už teiginį.

5.2.3. *Could*

Tai trečiasis pagal dažnumą episteminei galimybei reikšti vartojamas modalinis veiksmažodis. Šio modalinio veiksmažodžio reikšmių interpretacijoje taip pat yra įvairių niuansų. Anot Dekeyserio et al., kai kalbėtojas formuluoja teiginius atsargiai ir naudoja *could* spėjimams reikšti, šio modalinio veiksmažodžio reikšmė pasidaro sinonimiška *may* ir *might*. Tačiau episteminės galimybės reikšme vartojami *may* ir *might* yra dažnesni nei *could* (Dekeyser et al. 2008: 108). Coates teigia, kad *could* epistemine reikšmė pažymi tik *atsargią tikimybę* (angl. *tentative possibility*) skirtingai nuo kitų minėtų modalinių veiksmažodžių, kurių epistemiškumo atspalvių skalė yra platesnė. Taigi, kadangi pastebima episteminių *may* ir *might* reikšmių vienodėjimo tendencija, Coates manymu, *could* vis dažniau įgyja anksčiau *might* priskiriamą atsargios tikimybės reikšmę (Coates 1983: 165, 167).

Vis dėlto vėlesni tyrimai nepatvirtina, kad *could* yra pagrindinis modalinis veiksmažodis, perteikiantis atsargią tikimybę anglų kalboje. Remdamasis modalinių veiksmažodžių junginiais surieveiksmiais, Hoye teigia, kad *could* nėra pagrindinis modalinis veiksmažodis episteminei tikimybei reikšti (Hoye 1997: 89). Nors episteminio *could* atvejų gali pasitaikyti ir dažniau, taip atsitinka ne dėl to, kad vis rečiau šia reikšme

vartojamas *might*: apskritai šių dviejų modalinių veiksmažodžių episteminės reikšmės išsirutuliojo iš skirtingų neepisteminių reikšmių (Gresset 2003).

Episteminė reikšmė *could* nebuvo itin dažnai vartojamas nei kalbotyros, nei medicinos moksliniuose straipsniuose (žr. 8 lentelę). Dažniau šis veiksmažodis tiesiog žymėjo būtojo laiko neepisteminę galimybę.

8 lentelė. *Could* reikšmių santykinis dažnis moksliniuose straipsniuose *CompAc*

<i>Could</i> reikšmė	Kalbotyros straipsniai	Medicinos straipsniai
Episteminė	33 %	34 %
Neepisteminė	67 %	66 %

Atliekamų pragmatinių funkcijų atžvilgiu episteminis *could* vartojamas panašiose situacijose kaip *may* ir *might*, t. y. kai autorius nori sušvelninti teiginio kategoriškumą, pavyzdžiui:

(5.41) *The other scaling effects on f0 observed in the data are more difficult to explain. The raising of H* in accented CVC relative to CVV by one speaker could reflect a strategy for enhancing H* on a syllable type that is inherently less well suited to realizing tonal information.* (KALB ANG 6)

(5.42) *It could be that if the speech tempo were left to freely vary that differences may have occurred between the men and women.* (KALB ANG 12)

(5.43) *Furthermore, incomplete reporting could have created a misclassification of the frequency of condom use, although such an effect probably would have been minimal, given the small percentage of days with missing data regarding sexual behavior.* (MED ANG 20)

Tirtame tekстыne beveik nerasta specifinių pragmatinio mandagumo strategijų taikymo atvejų – tik viename tekste aptardamas rekomenduojamus ateities veiksmus autorius teiginį švelnino vartodamas *could*:

(5.44) *Researchers investigating academic lectures could interview lecturers to determine whether they are aware of their discursive practices when lecturing to different audience size.* (KALB ANG 8)

Tame pačiame straipsnyje buvo pateikta ir daugiau pasiūlymų, kurie visi buvo modifikuoti *could*, todėl čia greičiau bus idiosinkratinės vartosenos atvejais.

5.2.4. *Can*

Kaip minėta, esama keleto skirtingų nuomonių dėl *can* epistemiškumo, tačiau dauguma mokslininkų sutinka, kad episteminis *can* įmanomas tik neiginiuose arba klausimuose. Hoyer atliktas modalinių veiksmažodžių junginių su prievaisiais tyrimas rodo, kad tik 2 % junginių su *can* gali turėti episteminę interpretaciją ir kad jie niekada nepasitaikė teigiamuose sakiniuose (išskyrus vieną atvejį) (Hoye 1997: 85). *Can* semantika lemia, kad vartodamas šį modalinį veiksmažodį kalbėtojas tiesiog pažymi kalbamos situacijos teorinę galimybę, o episteminio *may* atveju tą galimybę vertina ir išreiškia savo požiūrį. Kartais *can* teorinės galimybės ir *may* faktinės galimybės reikšmės pasitaiko viename sakinyje ar artimame kontekste – tai leidžia stebėti šių modalinių reikšmių skirtumus, pavyzdžiui:

(5.45) *A similarly strong tendency can be uncovered for the relative frequencies of kind of and sort of, two patterns which may appear freely interchangeable to even advanced learners.* (KALB ANG 20)

Tačiau, kaip paprastai esti kalboje, pasitaiko išimčių, taip yra ir su *can* perteikiamomis reikšmėmis. Hoyer pateiktas pavyzdys:

(5.46) *Rubbish! You can only be about fifty.*

(Hoye 1997: 86)

ilustruoja *can* episteminę reikšmę, bet, kaip aiškina pats kalbininkas, taip atsitinka tik dėl junginio su neigiamos reikšmės atspalvį turinčiu priveiksmiu *only* (Hoye 1997: 86).

Panašią tendenciją savo duomenyse pastebi ir Walsh (2001), tyrinėjusi prognozavimo raišką ekonomikos straipsniuose, pavyzdžiui:

(5.47) *As deregulation comes belatedly to Japan, the lines to the call center can only get busier.*

Šis ir dar du Walsh nurodomi pavyzdžiai, kuriuose *can* vartojamas junginyje su *only*, iš tiesų turi užtikrinto spėjimo atspalvį, būdingą šio junginio vartosenai,

kur *can* reikšmė priartėja prie episteminio būtinumo, įprastai reiškiamo *must* (Walsh 2001: 368–369).

Coates (1995) taip pat pastebi, kad amerikiečių anglų kalboje atsiranda episteminės *can* vartosenos požymių, pavyzdžiui:

(5.48) *We hope this coding system can be useful [to other linguists working in the field].*

(Coates 1995: 63)

Mokslininkė prognozuoja, kad episteminio *can* atvejai greičiausiai turės tam tikrų išskirtinių bruožų, pavyzdžiui: negyvas subjektas, statyvaus veiksmožodžio komplementas ir apskritai kontekstas bus sušvelnintas kitais epistemiškumo žymikliais (Coates 1995: 64).

Empiriniuose sąšvelnių tyrimuose kalbininkų interpretacijos skiriasi. Viena vertus, kaip teigia Hylandas, „*can* episteminė reikšmė vartojamas tik klausiamuosiuose ir neigiamuose kontekstuose“⁵⁰ (Hyland 1998a: 109). Dauguma darbų, susijusių su autoriaus pozicijos raiškos, modalumo tyrimais, taip pat nepatvirtina episteminės *can* vartosenos teigiamuose kontekstuose (pavyzdžiui, Crawford Camiciottoli 2004; Marín-Arrese et al. 2004 tyrimai) arba pastebima, kad tokia reikšmė yra periferinė (Vihla 1999: 43–44). Antra vertus, kai kurie mokslininkai teigia, kad episteminio *can* vartosenos tendencijos ryškėja, nors tai taip pat diskutuotina. Pavyzdžiui, Rezzano, tyrusi modalinius žymiklius moksliniuose straipsniuose, pabrėžia, kad „dažnas episteminio *can* vartojimas atspindi Coates pastebėjimus apie šio modalinio veiksmožodžio episteminės reikšmės populiarėjimą“⁵¹ (Rezzano 2004: 113), tačiau autorė nepateikia nė vieno pavyzdžio, iliustruojančio būtent episteminę *can* reikšmę.

Varttala pastebi, kad nors episteminė *can* vartoseną moksliniuose medicinos, ekonomikos ir technologijų straipsniuose yra periferinė (Varttala 2001: 114), episteminė reikšmė šis žymiklis gana dažnai vartojamas mokslo

---

⁵⁰ Originalus tekstas: „<...> can occurs with epistemic meaning only in interrogative or negative environments.“

⁵¹ Originalus tekstas: „The high frequency of can expressing possibility in this corpus matches the observation by Coates (1995) as to the growing use of epistemic readings of this modal.“

populiarinimo straipsniuose (ibid., 205). Tačiau kiek abejotina, ar jo pateikiamuose pavyzdžiuose tikrai galima išvelgti ką nors daugiau nei tiesiog teorinę galimybę, kuri tradiciškai siejama su neepistemine *can* reikšme, pavyzdžiui:

(5.49) *It is well known that vibration suppression in slewing mechanical structures, whose parameters depend on the configuration (i.e., are time varying), can be extremely difficult to achieve.*

(Varttala 2001: 114)

(5.50) *First, safety requirements must be chosen carefully to reflect the nature of the application. These requirements can vary dramatically from one application to another.*

(Varttala 2001: 205)

Nors abu pavyzdžiai turi dalį Coates nurodomų *can* episteminės reikšmės požymių (negyvas subjektas ir statyvus *can* komplementas), tačiau vien šių parametrų ne visuomet pakanka, kad reikšmę būtų galima interpretuoti kaip episteminę. Dauguma mokslo kalbos gramatinių subjektų yra negyvi, o statyvus komplementas ne visuomet yra episteminės reikšmės rodiklis, juolab egzistencinio modalumo atveju, kai modalinio veiksmazodžio komplementas dažniausiai yra prototipinis statyvas *to be*. Taip pat abiejų pavyzdžių kontekstuose daugiau nėra jokių kitų netikrumo žymiklių; atvirkščiai, (5.49) pavyzdyje pasakymas *it is well known* tarsi nepalieka vietos jokiai abejonei, o (5.50) pavyzdyje žodis *dramatically* kaip tik sustiprina autoriaus įsitikinimą savo teiginiu, nes reikalavimai ne tik gali *skirtis*, bet gali *dramatiškai skirtis*. Jei autorius abejotų ar nenorėtų būti kategoriškas, teiginys nebūtų modifikuotas tokiu semantiškai stipriu autoriaus požiūrį reiškiančiu prieveiksmiu.

CompAc straipsniuose pasitaikė vos keletas atvejų, kurie galbūt ir galėtų būti laikomi episteminės *can* reikšmės realizacija:

(5.51) *We believe that a textlinguistic approach to the computerized analyses of corpora, as advocated by Biber, Conrad, and Reppen and Flowerdew (1998), is not only desirable but can be quite fruitful, particularly with specialized, genre-specific corpora.* (KALB ANG 18)

(5.52) *Under the view I am proposing, an unaccusative can be assumed to have an underlying (lexical) representation which is the same as that*

for a transitive verb, with positions for internal and external arguments.
(KALB ANG 5)

(5.53) *The improved rate of survival among patients who initiate antiretroviral therapy at higher CD4+ counts probably can be attributed to multiple factors, including earlier control of viral replication and viral diversity and a greater immunologic benefit.*
(MED ANG 10)

Tačiau net ir šiais atvejais, kuriuose stebimi visi trys Coates minėti *can* epistemiškumo požymiai (statyvus komplementas, negyvas subjektas ir kiti netikrumą reiškiantys žymikliai kontekste), neatrodo, kad *can* atlieka švelninimo pragmatinę funkciją: greičiau propozicija turi netikrumo atspalvį dėl kitų kontekste esančių netikrumo žymiklių. Taigi, nustatyti *can* reikšmę sudėtinga, o episteminės reikšmės vartosenos tendencijoms patikrinti reikėtų daugiau ir įvairesnių empirinių tyrimų.

5.2.5. *Must* ir *Should*

Modaliniai veiksmažodžiai *must* ir *should* medicinos bei kalbotyros straipsniuose apskritai vartojami retai, o kaip sąšvelniai kalbami veiksmažodžiai vartojami periferiškai, tačiau tai nėra neįprasta. Coates pažymi, kad epistemiškai vartojamas *should* yra retas jos tyrinėtoje Lankasterio negrožinių tekstų dalyje (Coates 1983: 67), o Hylandas pastebi, jog *must* moksliniuose straipsniuose pasitaiko retai (Hyland 1998a: 108).

9 lentelė. Episteminių *must* ir *should* absoliutus dažnis ir normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje *CompAc* ir Varttalos tekstynuose

Modalinis vksm. (sąšvelnis)	<i>CompAc</i> tekstynas: absoliutus dažnis / normalizuotas dažnis	Varttalos tekstynas: absoliutus dažnis / normalizuotas dažnis
Episteminis <i>must</i> kalbotyros straipsniuose	6/0,05	(-)
Episteminis <i>should</i> kalbotyros straipsniuose	1/0,01	(-)
Episteminis <i>must</i> medicinos straipsniuose	0	2/0,04
Episteminis <i>should</i> medicinos straipsniuose	2/0,03	4/0,08

Savo epistemine reikšme *should* perteikia kalbėtojo atsargų spėjimą, galimybių vertinimą, taip pat neretai pateikia nuorodą į ateitį (Coates 1983: 64–65), pavyzdžiui:

(5.54) *These findings support recommendations to delay elective delivery until 39 weeks of gestation and should be helpful in counseling.*
(MED ANG 18)

(5.55) *We should be able to approach this issue when the full MICASE corpus of 1.5 million words becomes available toward the end of 2001*
(KALB ANG 16)

Episteminis *must* reiškia vadinamąją *loginę būtinybę* (angl. *logical necessity*). Kaip teigia Coates, epistemiškai pavartotas *must* rodo, kad kalbėtojas yra tikras dėl proposicijos teisingumo, nes daro logišką išvadą iš jam žinomų faktų (Coates 1983: 41). Palmeris, lygindamas su kitais episteminiais žymikliais, pateikia tokį episteminės *must* vartosenos tipišką pavyzdį (Palmer 2001: 25):

(5.56) *John may be in his office.*

(5.57) *John must be in his office.*

(5.58) *John'll be in his office.*

Anot Palmerio, (5.56) pavyzdyje pavartotas *may* rodo, kad kalbėtojas nėra tikras dėl situacijos, (5.58) pavyzdyje kalbėtojas sprendžia apie situaciją remdamasis kokiais nors bendrais jam žinomais faktais, o (5.57) pavyzdyje pavartotas *must* rodo vienintelę įmanomą išvadą, kitaip tariant, sprendimą, kurį kalbėtojas daro remdamasis turimais įrodymais (pavyzdžiui, Džono biure dega šviesa arba jo nėra namuose ir t. t.) (Palmer 2001: 25). Komentuodamas Coates pateikiamą *must* interpretaciją, Palmeris pabrėžia, kad episteminio *must* reikšmėje esminis elementas yra kalbėtojo *numanymas* (angl. *inference*), o ne *tikrumas* (angl. *confidence*), nes numanymo atveju kalbėtojas parodo, kad turi atitinkamų įrodymų savo sprendimui, o tikrumo atveju – savo įsitikinimo laipsnį (ibid., 35).

Kaip matyti iš šios analizės, *must* semantikai yra būdingas numanymo elementas, kuris yra evidencinės reikšmės požymis, atsirandantis greta epistemiškumo. Dėl šių priežasčių yra keletas nuomonių dėl *must* reikšmės

interpretacijos: vieni kalbininkai priskiria *must* tik episteminę reikšmę (pavyzdžiui, de Haan 1999), kiti kalba apie evidencinės ir episteminės reikšmių dalinį sutapimą (pavyzdžiui, van der Auwera, Plungian 1998). Kadangi *must* savo semantinėmis ypatybėmis skiriasi nuo tik episteminę reikšmę perteikiančių modalinių veiksmažodžių (pavyzdžiui, *may*), jį galima būtų skirti prie episteminių-evidencinių žymiklių. Deja, tekstyne nebuvo rasta pakankamai tokios vartosenos atvejų, kurie leistų išsamiau panagrinėti šio žymiklio vartojimo kontekstus ir perteikiamas reikšmes.

Aptardamas pasakymus *he must be there* ir *I guess he's there* Matthewsas pabrėžia, kad reikia atkreipti dėmesį į jų abiejų perteikiamą implikatūrą: teiginys nėra absoliutus ir gali būti modifikuotas atsiradus daugiau informacijos (Matthews 1991: 43). Vadinasi, kalbėtojas nėra visai tikras dėl kalbamos proposicijos teisingumo ir *must* gali būti laikomas sąšvelniu.

Pavyzdžiai rodo, kad episteminio-evidencinio *must* kontekste gali būti tam tikrų elementų, patvirtinančių, kad nors kalbėtojas yra beveik įsitikinęs proposicijos teisingumu, vis dėlto toks jo įsitikinimas siejamas su *galimybe* (5.59 pavyzdys) ar pateikiamas kaip *logiška išvada* (5.60 pavyzdys):

(5.59) *Given the argument outlined for (36) and (37), either (45) must not contain a singular noun or there must be another factor excluding it. Pursuing the second possibility, consider example 4 <...>. (KALB ANG 7)*

(5.60) *In (144), it must be singular day that is the licenser, on the reasonable assumption that other is an adjective rather than a noun. (KALB ANG 7)*

Must kontekste gali būti pateikta įrodymų, kuriais remdamasis autorius daro gana užtikrintą, bet vis dėlto modaliniu veiksmažodžiu *must* modifikuotą sprendimą:

(5.61) *Since unaccusativity results from reduction of the external theta role, this must be an instance of lexical application of the reduction operation. (KALB ANG 5)*

Visi 6 *must* (kaip sąšvelnio) atvejai vartoti su statyviu komplementu *to be* – tai vienas iš sintaksinių požymių, būdingų episteminei reikšmei (Coates 1983: 44).

Sunku pasakyti, kodėl būtent šie modaliniai veiksmažodžiai mokslo kalboje tokie reti. Galima spėti, kad galbūt autoriai labiau linkę modifikuoti savo teiginius didesnę netikrumą pabrėžiančiais kalbiniais vienetais, o jei jų noras prisiimti atsakomybę ir įsitikinimas propozicijos teisingumu yra tikrai didelis, jie tai pateikia be autoriaus požiūrį rodančių žymiklių.

5.3. Modaliniai veiksmažodžiai kaip sąšvelniai moksliniuose straipsniuose lietuvių kalba

Lietuvių kalboje yra du modaliniai veiksmažodžiai, galintys perteikti episteminio modalumo reikšmę: *galėti* ir *turėti*. Episteminės tikimybės-būtinybės skalėje jie žymi du kraštutinius: nuo aukščiausio netikrumo laipsnio (*galētu*) iki žemiausio netikrumo laipsnio (*turi*) (Usonienė 2004: 43). Kadangi lietuvių kalboje, kaip ir anglų, net ir žemiausio netikrumo laipsnio žymiklis palieka tam tikrą kalbėtojo abejonę dėl išsakomo teiginio teisingumo, veiksmažodis *turi* ir jo formos savo episteminė reikšme gali atlikti švelninimo funkciją, pavyzdžiui:

(5.62) *Tie stebėjimai skatina manyti, kad atskiros fonemos padėtis skiemenyje ir jos dažnumas turi būti panašiai susiję. (KALB LIT 3)*

Abu veiksmažodžiai yra dažni ir lietuvių kalboje apskritai (Grumadienė ir Žilinskienė 1997), ir *CompAc* tekstyno straipsniuose. *CompAc* medicinos tekstų dažniniame žodžių sąrašė, kurį sudaro 10 732 *skirtingi žodžiai ir žodžių formos*⁵² (angl. *types*), esamojo laiko trečiojo asmens forma *gali* yra 65-ta pagal dažnumą (96 pasikartojimai), o antroji dažniausia forma – neveikiamosios rūšies bevardės giminės dalyvis *galima* – atsiduria 81-oje vietoje (83 pasikartojimai). Kalbininkų straipsniuose esamojo laiko trečiojo

---

⁵² Kaip jau minėta, *CompAc* tekstynas yra nelemuotas, todėl skirtingos to paties žodžio formos skaičiuojamos kaip atskiri žodžiai.

asmens forma *gãli* 16 074 skirtingų žodžių ir žodžių formų dažniniame sąrašė užima 18-tą vietą (269 pasikartojimai), iš karto po jos pagal dažnį, kaip ir medicinos straipsniuose, atsiduria *galima* (259 pasikartojimai). Kitos šio veiksmažodžio formos žymiai retesnės abiejų disciplinų straipsniuose. Trečia dažniausia forma – *galėjo* – užima tik 763-ą vietą pagal dažnumą *CompAc* tekstyno medicinos dalyje (13 pasikartojimų), o kalbotyros tekstuose – 314-ą vietą (32 pasikartojimai).

Veiksmažodžio *turėti* esamojo laiko trečiojo asmens forma *turi* taip pat buvo dažnai vartojama abiejų disciplinų tekstuose, ir dažniniuose sąrašuose yra 104-oje vietoje (medicinos moksliniai straipsniai) ir 50-oje vietoje (kalbotyros moksliniai straipsniai). Tačiau reikia turėti omeny, kad šie duomenys gauti neatskyrus veiksmažodžio *turėti* modalinės ir leksinės (posesyvinės) reikšmių.

Veiksmažodis *galėti* atitinka visus keturis galimybės veiksmažodžius anglų kalboje (*can, could, may, might*) ir gali reikšti epistemine ir neepistemine galimybes bei leidimą. Veiksmažodžio *turėti* modalinės reikšmės apima ir epistemine, ir neepistemine būtinybę, t. y. privalėjimą. Kaip teigiama literatūroje, episteminis modalumas lietuvių kalboje modaliniais veiksmažodžiais reiškiamas rečiau nei kitomis priemonėmis (Holvoet, Judžentis 2004: 82). Panaši tendencija yra patvirtinta ir episteminio modalumo raiškos ekvivalentiškumo bruožų tyrimuose, analizuojant grožinės literatūros vertimus iš anglų kalbos į lietuvių kalbą: lietuvių kalbos vertimuose „dingsta“ beveik pusė anglų kalboje vartotų modalinių veiksmažodžių, tačiau ženkliai padidėja modalinių žodžių ir dalelyčių (Usonienė 2006a; Usonienė 2007).

Kalbant apie modalinius veiksmažodžius sąšvelnių kontekste, paminėtini ir tokie, kurie neturi epistemiškumo, t. y. veiksmažodžiai *derėti, vertėti, privalėti, reikėti* ir pan. Savo semantika tai įprasti neepisteminiai veiksmažodžiai, perteikiantys neepisteminės būtinybės reikšmę. Tačiau kartais akademiniame tekste jie yra aptinkami tariamosios nuosakos formomis, t. y. kiek sušvelninti, pavyzdžiui:

(5.63) <...> *šià problemą derētu spręsti kompleksiskai – nenutolstant nuo žodžių darybos principų (Pakerys 1996, 267) reikėtų ieškoti*

morfonologinio kirčiavimo aprašo būdu, papildomų taisyklių, rodančių ne tik priesagų ir galūnių, kaip darybos priemonių, bet ir į pamatinį kamieną įeinančių priešdėlių akcentinį vaidmenį. (KALB LIT 11)

(5.64) <...> *į jas vertėtų atsižvelgti mokant specialiosios (tam tikrų sričių) terminijos. (KALB LIT 7)*

Šių formų vartosenoje galima išvelgti pragmatinę mandagumo intenciją išvengti kategoriškumo (plg. nešvelnintas (5.63) ir (5.64) pavyzdžiuose vartotų modalinių veiksmažodžių formas *dera, reikia, verta*), tačiau šiame darbe tokios formos neanalizuojamos. Kaip minėta, čia apsiribojama tik episteminę reikšmę turinčiais modaliniais veiksmažodžiais, kurie turi galimybę pragmatinę švelninimo funkciją atlikti inherentiškai – savo reikšmėmis, o ne tam tikra forma.

Vis dėlto siekiant preliminariai įvertinti, koks yra neepisteminių modalinių veiksmažodžių tariamosios nuosakos formų dažnis moksliniame tekste, atliktas bandomasis tyrimas. Bandomajame tyrime palygintas *CompAc* tekstyne rastų formų *(ne)reikėtų, (ne)derėtų, (ne)vertėtų, (ne)privalėtų* vartojimo dažnis skirtingų disciplinų tekstuose (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Modalinių veiksmažodžių *(ne)reikėtų, (ne)derėtų, (ne)vertėtų, (ne)privalėtų* absoliutus dažnis ir normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje *CompAc* tekstyne

Modalinis vksm.	Kalbotyros straipsniai		Medicinos straipsniai	
	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis
<i>(ne)reikėtų</i>	35	0,44	4	0,06
<i>(ne)derėtų</i>	6	0,10	0	0
<i>(ne)vertėtų</i>	1	0,01	0	0
<i>(ne)privalėtų</i>	1	0,01	0	0
<i>iš viso:</i>	43	0,54	4	0,06

Kaip matome, tyrinėtuose medicinos moksliniuose straipsniuose sušvelnintos neepisteminių modalinių veiksmažodžių formos yra vartojamos periferiškai,

kalbotyros moksliniuose straipsniuose jos pasitaiko dažniau. Peržvelgus 10 lentelėje nurodytų formų vartojimo atvejus matyti, kad jos nebūtinai visuomet atlieka propozicijos švelninimo funkciją, kuri iliustruota (5.63) ir (5.64) pavyzdžiais, bet gali būti vartojamos ir diskursui organizuoti, kai norima atkreipti skaitytojo dėmesį į autoriaus teiginį, pavyzdžiui:

(5.65) *Reikėtų paminėti ir tai, kad mikroorganizmų atsparumas tiesiogiai priklauso ne tik nuo antimikrobinių vaistų vartojimo medicinos praktikoje, bet ir nuo jų vartojimo žemės ūkyje, gyvūnų gydymui, profilaktikai ir augimui skatinti.* (MED LIT 3)

(5.66) *Reikėtų priminti, kad toks raganų ar jų apkerėtų žmonių elgesys gali turėti realų pagrindą <...>.* (KALB LIT 4)

Modalinių veiksmažodžių vartojimas (5.65) ir (5.66) pavyzdžiuose primena šabloniškus posakius, pasitaikančius akademinėje kalboje. Tokia vartoseną buvo paminėta 5.2.1 skyriuje aptariant neepisteminę *may* anglų kalboje. Neatmestina ir kitų šiais modaliniais veiksmažodžiais perteikiamų reikšmės atspalvių ir jų atliekamų funkcijų tikimybė. Norint įvertinti, kaip dažnai ir dėl kokių priežasčių autoriai vartoja neepisteminių veiksmažodžių tariamosios nuosakos formas, reikia atlikti išsamesnius tyrimus.

5.3.1. Galėti

11 ir 12 lentelėse pateikiamas medicinos ir kalbotyros moksliniuose straipsniuose rastų *galėti* formų absoliutus dažnis ir normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje. Lentelėse taip pat nurodyta, kurios ir kiek šio veiksmažodžio formų turi episteminę reikšmę ir dėl to atlieka ir pragmatinę švelninimo funkciją.

11 lentelė. Modalinio veiksmažodžio *galėti* formų absoliutus dažnis ir normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje medicinos moksliniuose straipsniuose

<i>Galėti</i> forma medicinos straipsniuose	Visi atvejai (absoliutus dažnis)	Visi atvejai (normalizuotas dažnis)	Iš jų sąšvelniai (absoliutus dažnis)	Iš jų sąšvelniai (normalizuotas dažnis)
<i>(ne)galime</i>	9	0,14	0	0
<i>(ne)gāli</i> (3 asm.)	101	1,54	30	0,46
<i>(ne)galėjome</i>	2	0,03	0	0
<i>galėjo</i>	13	0,20	10	0,15
<i>galėtų</i>	8	0,12	6	0,09
neasmenuojamosios formos ⁵³	170	2,60	0	0
Iš viso:	303	4,63	46	0,70

12 lentelė. Modalinio veiksmažodžio *galėti* formų absoliutus dažnis ir normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje kalbotyros moksliniuose straipsniuose

<i>Galėti</i> forma kalbotyros straipsniuose	Visi atvejai (absoliutus dažnis)	Visi atvejai (normalizuotas dažnis)	Iš jų sąšvelniai (absoliutus dažnis)	Iš jų sąšvelniai (normalizuotas dažnis)
<i>(ne)galime</i>	12	0,15	4	0,05
<i>(ne)gāli / tegāli</i> (3 asm.)	286	3,58	49	0,61
<i>galėjome</i>	1	0,01	1	0,01
<i>(ne)galėjo</i>	37	0,46	24	0,30
<i>(ne)galėtų</i>	7	0,09	2	0,03
<i>(ne)galėtų</i>	14	0,18	11	0,14
neasmenuojamosios formos ⁵⁴	372	4,66	0	0
Iš viso:	729	9,14	91	1,14

Kaip matyti, iš visų asmenuojamų modalinio veiksmažodžio *galėti* formų ir medicinos, ir kalbotyros moksliniuose straipsniuose buvo beveik

⁵³ *(Ne)galima, galima, galimas, galimo, galimomis, galimoms, galimos, galimu, galimų, galimus, galinčių, galinčios, galinčių, galinčius, galintys.*

⁵⁴ *Galėjęs, galėjusi, galėjusių, (ne)galį, (ne)galima, (ne)galimą, galimais, galimas, (ne)galimi, galimiems, galimo, galimos, galimų, galimus, (ne)galinčiam, galinčių, galinti, galintys, galįs.*

išskirtinai vartojama tik trečiojo asmens forma *gãli*, pirmojo asmens formos buvo vartojamos gana retai, o antrojo asmens formų iš viso nepasitaikė. Iš neasmenuojamųjų formų itin dideliu dažnumu išsiskyrė neveikiamosios rūšies bevardės giminės dalyvis *galima*. Autoriaus požiūrio raiškos atžvilgiu neutraliausios trečiojo asmens formos *gãli* (plg., pavyzdžiui, pirmojo asmens formas *galime*, *galétume*, *galėčiau*) ir neveikiamosios rūšies bevardės giminės dalyvio *galima* dominavimas gali būti vienas iš požymių, kad lietuvių autoriai nelinkę pabrėžti savo buvimo tekste. Antra vertus, veiksmažodžio *galėti* trečiojo asmens formų dažnumas yra pastebėtas ir grožinės literatūros tyrimuose, kur santykis tarp trečiojo asmens formų ir pirmojo / antrojo asmens formų yra atitinkamai 53 % ir 47 % (Usonienė, Šolienė 2010: 306).

Nors kalbotyros moksliniuose straipsniuose veiksmažodis *galėti* visomis savo formomis vartojamas 2 kartus dažniau nei medicinos moksliniuose straipsniuose (žr. 11 ir 12 lenteles), episteminę reikšmę turi ir švelninimo funkciją atlieka panašus šio veiksmažodžio formų procentas (žr. 13 lentelę). Nepaisant to, skirtumas tarp epistemiškai vartojamų modalinio veiksmažodžio *galėti* formų dažnio medicinos ir kalbotyros straipsniuose yra statistiškai reikšmingas: $LL = -7,50$, taigi medicinos mokslo straipsniuose *galėti* episteminė reikšmė vartojamas rečiau.

13 lentelė. *Galėti* reikšmių santykinis dažnis moksliniuose straipsniuose *CompAc*

<i>Galėti</i> reikšmė	Kalbotyros moksliniai straipsniai	Medicinos moksliniai straipsniai
Episteminė	13 %	15 %
Neepisteminė	87 %	85 %

Toks didelis procentinis skirtumas tarp episteminių ir neepisteminių *galėti* reikšmių tyrinėtuose lietuvių mokslo kalbos straipsniuose yra nulemtas ir formos *gãli* dominuojančios neepisteminės reikšmės, ir dažnos minėtos formos *galima*, kuri, anot Holvoeto, negali būti epistemiška (Holvoet 2009: 206). Ištyrus šios formos vartosenos kontekstus *CompAc* tekstyne, atveju, kai

autorius vertina propozicijos tikimybės laipsnį ar abejoja, nebuvo nustatyta, tad šiuo atžvilgiu *galima* reikšmė panaši į angliškojo *can*, pavyzdžiui:

(5.67) *Galima rasti daug mokslinių straipsnių, kur aptariamos laparoskopinio prakiurusių opų užsiuvimo indikacijos <...>. (MED LIT 12)*

(5.68) *Taip pat nemažai padeda skyryba, pavyzdžiui, gana dažnai iš kelių sutampančių nekaitomų kalbos dalių prijungiamuosius ir kai kuriuos sujungiamuosius jungtukus galima atskirti, nes prieš juos rašomas kablelis. (KALB LIT 16)*

Tačiau ši forma junginiuose su nefaktiniais mentaliniais ir kalbėjimo veiksmoždziais suteikia kalbamiems junginiams evidencinės reikšmės elementą (plačiau apie tai 6.5 skyriuje). Kitos neasmenuojamos veiksmoždzio *galėti* formos, kurios buvo vartojamos žymiai rečiau nei *galima*, epistemiškumo taip pat neperteikia ir yra dinaminio modalumo pavyzdžiai:

(5.69) *Atskirai aptariami įvairių linksnių formas galintys įgyti atributiniai junginiai <...>. (KALB LIT 9)*

(5.70) *Toliau pateiktas pavyzdys, kuriame yra šešios samplaikines formas galinčių sudaryti žodžių grupės, jos paryškintos. (KALB LIT 2)*

(5.71) *Patekimo į tyrimą kriterijai: į chirurgijos ar urologijos skyrius hospitalizuoti, bet dar neoperuoti 45 metų ir vyresni ligoniai, galintys kalbėti ir suprasti lietuviškai, raštu pasirašę sutikimą dalyvauti tyrime. (MED LIT 2)*

Dažniausios asmenuojamosios veiksmoždzio *galėti* esamojo laiko trečiojo asmens formos *gali* episteminės ir neepisteminės reikšmės visuose tyrinėtuose straipsniuose lietuvių kalba pasiskirsto taip: episteminė vartosena sudaro 20 %, o neepisteminė vartosena – 80 %, o iš visų vartotų trečiojo asmens formų (t. y. *(ne)gāli*, *(ne)galėjo*, *(ne)galētu*) episteminę reikšmę turi 28 %. Įdomu tai, kad Usonienės ir Šolienės atliktas *galėti* episteminės vartosenos tyrimas grožinėje literatūroje atskleidžia panašias tendencijas: tik 24 % visų *galėti* trečiojo asmens formų vartojimo atvejų buvo episteminiai (Usonienė, Šolienė 2010: 307).

Tas faktas, kad veiksmažodis *galėti* kaip sąšvelnis vartojamas palyginti retai, patvirtina, kad lietuvių kalboje šis veiksmažodis episteminei tikimybei reikšti pasirenkamas nedažnai. Dauguma *galėti* vartojimo atvejų mokslo kalboje yra neepisteminiai: autorius nevertina kalbamos situacijos teisingumo, bet tiesiog kalba apie jos teorinę galimybę. Tipiški tokios vartosenos pavyzdžiai būtų šie:

(5.72) *Tačiau opinis procesas gali būti toks skirtingas, kad tik minimalios apimties operacijos, t. y. opos užsiuvimo pasirinkimas yra netoliaregiškas.* (MED LIT 12)

(5.73) *Analogiškai žodis ir dažniausiai būna nekirčiuojamu jungtuku, bet gali būti ir kirčiuoturieveiksmiu (santrumpa nuo irgi).* (KALB LIT 2)

(5.74) *DLKŽ kaip bendrosios giminės teikiami 19 daiktavardžių gali būti visų 4 kirčiuočių <...>.* (KALB LIT 19)

(5.72)–(5.74) pavyzdžiuose autoriai ne spėja, kad propozicijose teigiami dalykai *galbūt* ar *greičiausiai* yra tiesa, bet teigia, kad remiantis atliktais tyrimais ir egzistuojančiais moksliniais įrodymais taip yra ar gali būti. Taigi, šiuo atveju modalinis veiksmažodis žymi ne abejonę, o neepisteminę teorinę galimybę. Kartais *galėti* kontekste yra papildoma informacija, patvirtinanti ne spėjimą ar norą išvengti atsakomybės, bet, atvirkščiai, realią propozicijos galimybę (plg. (5.73) pavyzdyje tokia papildoma informacija yra pateikiama skliausteliuose, t. y. *santrumpa nuo irgi*).

Neretai neepisteminis *galėti* eina kartu su statyviu veiksmažodžiu – tai būdinga ne tik episteminiam, bet ir egzistenciniam modalumui, pavyzdžiui:

(5.75) *Kartais – ši forma gali būtirieveiksmis, dalyvis, ir daiktavardis.* (KALB LIT 16)

(5.76) *Derinamieji dalyviai (kaip ir būdvardžiai kaitomi giminėmis, skaičiais ir linksniais, gali būti įvardžiuotiniai), sakinyje vartojami pažyminiu, tariniu ir aplinkybėmis <...>.* (KALB LIT 14)

(5.77) *Toliau turėtų būti nustatomi kelis antraštinius pavidalus turintys žodžiai, t. y. vienareikšminama, nes, pavyzdžiui, forma laisvės gali būti sulemuota ir kaip laisvė, ir kaip laisvėti.* (KALB LIT 15)

Panašiai kaip anglų kalboje, kai tame pačiame sakinyje išryškėja kartu pavartotų neepisteminio *can* ir episteminio *may* reikšminiai skirtumai, lietuvių kalboje veiksmožodis *galėti* tame pačiame sakinyje gali būti pavartotas skirtingomis reikšmėmis, pavyzdžiui:

(5.78) *Yra mokslininkų, manančių, jog šauksmininko forma gali būti senesnė ir už vardininko, kad ji paveldėta dar iš ikifleksinės epochos, nes šauksmininkas gali būti ir be galūnės.* (KALB LIT 14)

Pirmasis *galėti* atvejis yra episteminis, reiškiantis intersubjektyvią akademinės bendruomenės nuomonę (plg. *yra mokslininkų, manančių*), jį galima pakeisti kitu tikimybę reiškiančiu žymikliu, pavyzdžiui, *greičiausiai*. Antrasis *galėti* atvejis reiškia teorinę galimybę, čia vertinimo nėra, bet pristatomas objektyvus tikrovės faktas.

Reikšmių susiliejimo atvejų lietuvių kalbos medžiagoje taip pat pasitaikė, jie buvo priskiriami episteminėi reikšmei:

(5.79) *Aiški riba tarp šiaurės rytų ir pietryčių vilniškių eina per Švenčionių rajono plotą (žr. žemėlapij). Atskaitos taškas čia gali būti Mėžionių kaimas.* (KALB LIT 6)

Šiuo atveju sunku nustatyti, ar autorius nėra tikras, kad nurodoma vietovė yra geriausias atskaitos taškas, ar teigia, kad egzistuoja reali galimybė, patvirtinta matavimais.

Atrodo, kad lietuvių kalboje nėra efektyvaus parafrazių testo, leidžiančio visais atvejais nustatyti modalinio *galėti* reikšmių atspalvius. Holvoetas ir Judžentis siūlo perfrazuoti sakinį su episteminio modalinio veiksmožodžiu arrieveiksmiu, „paverčiant jį episteminį modalumą reiškiančio aukštesniojo predikato valdomu šalutiniu daiktavardinio sakiniu“ (Holvoet, Judžentis 2004: 83), kitaip tariant, parafrazę su *įmanoma, kad... yra...*, ir pateikia (5.80) pavyzdį bei jo parafrazę (5.80a):

(5.80) *Toks papuošalas gali būti labai brangus.*

(5.80a) *Įmanoma, kad toks papuošalas yra labai brangus.*

(Holvoet, Judžentis 2004: 83)

Tačiau norint atskirti dinaminę egzistencinę ir episteminę reikšmes ši parafrazė ne visuomet pasiteisina. Ją pritaikius (5.81) pavyzdžiui gauname (5.81a) parafrazę, tačiau tai nereiškia, kad (5.81) pavyzdyje *galėti* turi episteminę reikšmę:

(5.81) *Prancūzų ir lietuvių kalbų visi funkciniai, arba komunikacinės paskirties, sakinių tipai gali būti teigiamieji arba neigiamieji.* (KALB LIT 8)

(5.81a) *Imanoma, kad prancūzų ir lietuvių kalbų visi funkciniai, arba komunikacinės paskirties, sakinių tipai yra teigiamieji arba neigiamieji.*

Šiuo atveju *galėti* reikšmė yra dinaminė egzistencinė: autoriaus abejonių, netikrumo ar apsidraudimo nėra, tiesiog pateikiama objektyvi gramatinė informacija, kurią galima patikrinti gramatikos vadovėlyje

Lietuvių kalboje, kaip ir anglų, veiksmažodis *galėti* kaip sąšvelnis suponuoja mintį, kad teiginio teisingumas, autorių nuomone, yra gana sąlygiškas. Taip autoriai išreiškia tam tikrą abejonę ar nenorą kategoriškai teigti – tokias reikšmes neretai sustiprina kiti netikrumo žymikliai (žr. (5.82) ir (5.83) pavyzdžius). Be to, vartodami *galėti* autoriai kartais demonstruoja ir kuklumą, pavyzdžiui, įvertindami savo tyrimo naudą (5.84 pavyzdys):

(5.82) *Toks prašomo, klausiamo, meldžiamo asmens genityvas gali būti abliatyvinės prigimties (plg. Fraenkel 1928: 71). Taip spėti leidžia sinonimiški sakiniai, kuriuose genityvas eina su atskirties priešdėliu iš, atitinkamos prielinksninės konstrukcijos giminiškose kalbose.* (KALB LIT 1)

(5.83) *Prototipinė LIŪDESIO situacija greičiausiai gali būti siejama su fiziniu (mirtis) arba dvasiniu (išsiskyrimas) artimo žmogaus netekimu.* (KALB LIT 13)

(5.84) *Pažymėtina, kad nesitikima pasiūlyti griežtų apibendrinimų, nes atliktas tik žvalgomas tyrimas, tačiau ir pirminės išvados gali būti naudingos formuoti nuostatoms kalbos variantų atžvilgiu, norminant terminiją.* (KALB LIT 7)

Kaip matome, *galėti* kaip sąšvelnio vartojimo atvejus mokslo kalboje dažnai padeda nustatyti kontekstas, kuris paprastai būna atsargus ir pabrėžiantis nenorą prisiimti atsakomybę už išsakomą teiginį. Tokiame

kontekste galima rasti ir mentalinių veiksmažodžių, neretai vartojamų intersubjektyvia beasmene forma (pavyzdžiui, *manoma*), – jie dar labiau sustiprina teiginio nefaktiškumą, pavyzdžiui:

(5.85) *Manoma, kad internete vartojamo slapyvardžio įvairavimas ar keitimas gali būti susijęs su psichologiniu momentu <...>. (KALB LIT 17)*

Tariamasis nuosakos forma *galėtų* autoriaus teiginyje dar labiau pabrėžia atsargaus tvirtinimo elementą:

(5.86) *Tiesa, viename pogrupių pateiktas lie. dienoti reikšme 'darytis šilta' (1994: 107, 2000: 62) galėtų būti interpretuojamas ir kaip inchoatyvinis. (KALB LIT 12)*

(5.87) *Vienas iš fizinio krūvio dusulio mechanizmų galėtų būti dėl hiperventiliacijos padidėjęs kvėpavimo raumenų darbas ir sumažėjęs plaučių atsipalaidavimas. (MED LIT 19)*

Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad nors veiksmažodis *galėti* ir nėra itin dažna autoriaus pozicijos švelninimo priemonė lietuvių kalboje, vartojamas epistemiškai jis suteikia autoriams galimybę išsakomo teiginio atžvilgiu mažinti atsakomybę ir kategoriškumą.

5.3.2. Turėti

Šio veiksmažodžio vartojimo medicinos ir kalbotyros moksliniuose straipsniuose absoliutus dažnis ir normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje pateikiamas 14 ir 15 lentelėse.

14 lentelė. Veiksmažodžio *turėti* formų dažnis medicinos moksliniuose straipsniuose

<i>Turėti</i> forma medicinos straipsniuose	Visi atvejai ⁵⁵ (absoliutus dažnis)	Visi atvejai (normalizuotas dažnis)	Iš jų sąšvelniai (absoliutus dažnis)	Iš jų sąšvelniai (normalizuotas dažnis)
<i>(ne)turi</i> (3 asm.)	81	1,24	0	0
<i>(ne)turėjo</i>	48	0,73	0	0

⁵⁵ Čia pateikiami visi *turėti* vartojimo atvejai: ir episteminė, ir neepisteminė, ir leksinė posesyvine reikšme.

<i>(ne)turėjome</i>	2	0,03	0	0
<i>turės</i>	1	0,02	0	0
<i>turėtų</i>	8	0,12	3	0,05
neasmenuojamosios formos ⁵⁶	69	1,05	0	0
Iš viso:	209	3,19	3	0,05

15 lentelė. Veiksmažodžio *turėti* formų dažnis kalbotyros moksliniuose straipsniuose

<i>Turėti</i> forma kalbotyros straipsniuose	Visi atvejai (absoliutus dažnis)	Visi atvejai (normalizuotas dažnis)	Iš jų sąšvelniai (absoliutus dažnis)	Iš jų sąšvelniai (normalizuotas dažnis)
<i>turime</i>	17	0,21	0	0
<i>(ne)turi</i> (3 asm.)	173	2,17	1	0,01
<i>(ne)turėjo</i>	26	0,33	0	0
<i>turės</i>	1	0,01	0	0
<i>turėtume</i>	1	0,01	0	0
<i>(ne)turėtų</i>	31	0,39	6	0,08
neasmenuojamosios formos ⁵⁷	154	1,91	0	0
Iš viso:	403	5,05	7	0,09

Veiksmažodis *turėti* yra, anot Holvoeto, išlaikęs savo *ikimodalinę* (angl. *premodal*) posesyvinę reikšmę (Holvoet 2007: 43). Būtent šia reikšme *turėti* dažniausiai ir vartojamas tirtuose moksliniuose straipsniuose, pavyzdžiui, iš visų medicinos straipsniuose rastų asmenuojamų *(ne)turėti* formų (140 pasikartojimų) posesyvine reikšme jos vartojamos 121 kartą. Veiksmažodžio *turėti* forma *(ne)turi* dažniausia ir medicinos straipsniuose (81 pasikartojimas, iš jų 48 kartus vartojama su žodžiu *įtaka*). Kalbotyros moksliniuose straipsniuose nebuvo vieno dominuojančio junginio su dažniausia *turėti* forma *(ne)turi*, tačiau posesyvinė veiksmažodžio reikšmė yra neabejotinai dažna (153

⁵⁶ *Turėdama, turėję, turėjęs, turėjusių, turėta, turimi, turimos, turinčiais, turinčiam, turinčio, turinčios, (ne)turinčių, (ne)turinčius, (ne)turintiems, turintis, (ne)turintys.*

⁵⁷ *Turėdama, turėję, turėjęs, turėjusi, turėjusios, turį, turima, turimas, (ne)turimi, turimos, turimų, turimuose, turimus, (ne)turinčių, turinčiais, turinčias, turinčio, turinčioje, turinčiomis, (ne)turinčios, turinčiose, turinčiu, (ne)turinčių, turinčius, (ne)turint, turimi, (ne)turintį, turintiems, turintis, turintys, turįs.*

atvejai iš 173). Taigi, jau pati modalinė šio veiksmažodžio reikšmė tyrinėtuose straipsniuose yra reta, o kaip episteminis sąšvelnis *turėti CompAc* duomenyse sudaro tik periferinius vartojimo atvejus. Toks šio veiksmažodžio reikšmių pasiskirstymas nėra labai neįprastas, nes moksliniame diskurse galima tikėtis retesnės šio veiksmažodžio vartosenos prievolei ar priedermei nusakyti.

Neepistemine reikšme šis veiksmažodis perteikia kiek silpnesnę privalėjimo reikšmę (plg. *turėti* ir *privalėti*). Atskirti neepisteminę ir episteminę (*turėti* kaip sąšvelnio) vartoseną nebuvo sudėtinga. Atsargų episteminį spėjimą patvirtina parafrazė su *greičiausiai*, o neepisteminės būtinybės reikšmę – parafrazė su *privalėti*, pavyzdžiui:

(5.88) *Šiais principais remiantis sudaryta koncepto atstovų grupė turėtų atrodyti taip: liūdesys, depresija, gedulas, graudulys (graudingumas), ilgesys, melancholija, nostalgija, nusiminimas, nuobodulys, sielvartas, širdgėla.* (KALB LIT 13)

Episteminė sąšvelnio parafrazė šiuo atveju būtų tokia: *greičiausiai atrodo taip*, o neepisteminės būtinybės parafrazė: **privalo atrodyti taip*.

Keli pasitaikę sąšvelnio *turėti* atvejai kontekste vartojami su kitais nevisiško autoriaus įsitikinimo žymikliais:

(5.89) *Kadangi temporaliniai pjūviai sukelia mažesnę ragenos kreivumo pasikeitimą ragenos centre negu viršutiniai, atvirkščias astigmatizmas turėtų koreguotis mažiau. Tyrimo duomenys patvirtino šią prielaidą, tačiau statistiškai reikšmingo skirtumo nenustatyta.* (MED LIT 20)

(5.90) *Šią hipotezę turėtų pagrįsti paralelių tekstynų analizė.* (KALB LIT 9)

Labai mažas šio veiksmažodžio episteminio vartojimo atvejų skaičius neleidžia plačiau patyrinti jo semantikos. Pasitelkus daugiau empirinės medžiagos būtų įdomu ištirti, ar *turėti* episteminėje reikšmėje galima išvelgti numanymo reikšmės elementų, kurie paprastai būdingi episteminiams-evidenciniams žymikliams.

5.4. Modalinių veiksmažodžių skyriaus apibendrinimas

Tas pats modalinis veiksmažodis ir anglų, ir lietuvių kalboje gali perteikti keletą reikšmių, iš kurių tik episteminė ir episteminė-evidencinė reikšmė siejama su švelninimo pragmatine funkcija. Reikšmių nustatymą palengvina konteksto analizė, perfrazavimo testai. Kai kurie modaliniai anglų kalbos veiksmažodžiai (pavyzdžiui, *can*) teigiamuose sakiniuose episteminės reikšmės dažniausiai neįgyja ir sąšvelniais eiti negali.

Analizuotuose angliškuose kalbotyros ir medicinos moksliniuose straipsniuose kaip sąšvelniai dominuoja episteminiai *may* ir *might*; *could* dažniau perteikia neepisteminę reikšmę. Episteminius-evidencinius reikšmės niuansus perteikiantis modalinis veiksmažodis *must* medicinos moksliniuose straipsniuose visai nepasitaikė, o kalbininkų buvo vartojamas periferiškai. Pagrindinis sąšvelnis šioje grupėje yra *may*. Apskritai šis modalinis veiksmažodis mokslo kalboje yra vartojamas dažnai, tačiau ne visos jo reikšmės yra episteminės. Kai kuriais atvejais *may* nereiškia autoriaus svarstymo apie kalbamos situacijos teisingumą, bet pabrėžia jos teorinę galimybę. Tokie *may* vartojimo atvejai propozicijos švelninimo funkcijos neatlieka ir yra tapatūs neepisteminio *can* vartosenai. Paanalizavus šios grupės žymiklių kaip sąšvelnių vartoseną tyrinėtuose angliškuose straipsniuose ryškių tarpdisciplininių skirtumų nepastebėta, galima tik paminėti statistiškai reikšmingą episteminio *might* dažnio skirtumą: medicinos straipsniuose šis žymiklis buvo nustatytas rečiau nei kalbotyros ($LL = -15,71$).

Tyrinėtuose lietuviškuose straipsniuose dominuoja neepisteminė modalinių veiksmažodžių *galėti* ir *turėti* vartoseną. Nors *galėti* yra beveik 2 kartus dažniau vartojamas kalbininkų švelninimo funkciją atliekančių formų procentinis pasiskirstymas yra panašus abiejų disciplinų straipsniuose. Tarp kitų *galėti* veiksmažodžio formų dideliu dažnumu išsiskiria trečiojo asmens esamojo laiko forma *gali*. Ši forma yra dažniausia ir episteminė, ir neepisteminė reikšme abiejų disciplinų straipsniuose. Taip pat reiktų paminėti dažną lietuvių mokslo kalboje neveikiamosios rūšies bevardės giminės dalyvį *galima*, kurio perteikiama reikšmė, kaip ir kitų tyrinėjamoje medžiagoje

nustatytų neasmenuojamų *galėti* formų, yra neepisteminė. Kaip ir anglų kalboje, tik episteminė lietuviškų modalinių veiksmažodžių reikšmė juos įgalina perteikti švelninimo pragmatinę funkciją, o neepisteminė reikšmė autoriaus požiūrio kalbamos situacijos atžvilgiu neperteikia – ji dažniausiai žymi teorinę galimybę. Antrasis lietuvių kalboje tyrinėtas modalinis veiksmažodis – *turėti* – kaip sąšvelnis vartotas periferiškai ir medicinos, ir kalbotyros straipsniuose. Šis veiksmažodis tyrinėtuose straipsniuose lietuvių kalba dažnas, tačiau taip yra dėl jo perteikiamos posesyvinės leksinės reikšmės. Aptariamasis grupės žymiklių vartosenoje labai didelių tarpdisciplininių skirtumų nėra, tačiau reiktų paminėti, kad medicinos moksliniuose straipsniuose *galėti* vartotas kiek rečiau tiek propozicijai švelninti, tiek perteikti teorinės galimybės reikšmę.

Lyginant tarpkalbinius duomenis, matyti kiek skirtinga modalinių veiksmažodžių vartosenos tendencija: nors modalinis veiksmažodis *can* episteminių reikšmių neįgyja ir sąšvelnio funkcijos tyrinėtuose straipsniuose neatlieka, modaliniai veiksmažodžiai *may* ir *might* yra dažnai vartojami epistemei tikimybei reikšti. Lietuvių kalba tyrinėtuose straipsniuose, atvirkščiai, – visos veiksmažodžio *galėti* formos yra gana retai vartojamos epistemei tikimybei reikšti ir sąšvelnio pragmatinei funkcijai atlikti. Episteminių-evidencinių žymiklių vartoseną yra periferinė. Taip gali būti todėl, kad autoriai labiau linkę modifikuoti savo teiginius didesnę netikrumą pabrėžiančiais kalbiniais vienetais, o jei jų noras prisiimti atsakomybę ir įsitikinimas propozicijos teisingumu yra tikrai didelis, jie tai pateikia be autoriaus požiūrį rodančių žymiklių.

Paanalizavus modaliniais veiksmažodžiais perteikiamų autoriaus pozicijos atspalvių spektrą, matyti, kad abiejose kalbose jis kiek skiriasi. Viena vertus, didesnis tikimybės modalinių veiksmažodžių skaičius anglų kalboje leidžia perteikti daugiau episteminių reikšmių atspalvių: taip autoriai gali niuansuoti savo teiginius ir paryškinti didesnę ar mažesnę kalbamos propozicijos tikimybės atspalvį. Kita vertus, nors lietuvių kalboje yra tik du modaliniai veiksmažodžiai epistemei reikšmei perteikti, jų tariamosios

nuosakos formos leidžia autoriams varijuoti perteikiamą įsitikinimo laipsnį, tačiau kalbamų veiksmažodžių tariamosios nuosakos formos, lyginant su kitomis šių veiksmažodžių episteminėmis formomis, tyrinėtuose straipsniuose nėra dominuojančios.

6. Leksinių veiksmažodžių vartojimas pragmatinei švelninimo funkcijai atlikti

6.1. Įvadinės pastabos

Daugelis sąšvelnius tyrinėjusių autorių pabrėžia leksinių veiksmažodžių, atliekančių šią pragmatinę funkciją, gausą. Hylando tyrinėtame biomedicinos mokslinių straipsnių tekстыne leksiniai veiksmažodžiai kaip sąšvelniai buvo vartojami dažniausiai (Hyland 1998a: 104). Varttalos duomenimis, leksiniai veiksmažodžiai buvo dažniausia švelninimo priemonė ekonomikos moksliniuose straipsniuose ir antra pagal dažnumą medicinos bei technologijų moksliniuose straipsniuose (Varttala 2001: 100).

Didelis leksinių veiksmažodžių, atliekančių sąšvelnių funkciją, dažnis anglų kalboje yra nulemtas leksinių veiksmažodžių įvairovės ir plataus semantinio potencialo, leidžiančio pristatyti propoziciją kaip nefaktinę. Pavyzdžiui, Hooper sudarytame vadinamųjų *nefaktinių* (angl. *non-factive*) predikatų sąrašė yra daugiau nei 50 leksinių vienetų (Hooper 1975: 92). Tiesa, ne visi jie gali būti sąšvelniais, pavyzdžiui, *be afraid, be sure, be certain* ir kai kurie kiti švelninimo neperteikia. Faktinių ir nefaktinių predikatų sąvokas dar 1970 m. pristatė Kiparskis ir Kiparsky (1970). Remdamiesi įvairiais sintaksiniais ir semantiniais požymiais šie autoriai parodo, kad konstrukcijos su faktiniais ir nefaktiniais predikatais, nors, atrodytų, realizuojamos vienoda paviršine struktūra, iš tiesų perteikia skirtingus dalykus. Pavyzdžiui, (6.1) ir (6.2) pasakymai sintaksiškai atrodo identiški (Kiparsky, Kiparsky 1970: 144):

(6.1) *It is significant that he has been found guilty.*

(6.2) *It is likely that he has been found guilty.*

Tačiau tik faktiniai predikatai yra įmanomi parafrazėje su daiktavardžiu *fact* ir *that* sakinio komplementu:

(6.3) *The fact that the dog barked during the night is significant.*

(6.4) **The fact that the dog barked during the night is likely.*

Pagal įvairius sintaksinius kriterijus Kiparskis ir Kiparsky skirsto predikatus į faktinius ir nefaktinius (Kiparsky, Kiparsky 1970: 144–145), o tarp pastarųjų yra tokių leksinių veiksmažodžių kaip *suppose*, *assume*, *claim*, *maintain*, *believe* ir pan., kurie taip pat gali atlikti ir pragmatinę švelninimo funkciją.

Anot Kiparskių, faktinių predikatų valdomas komplemento sakinyje išreiškia kalbėtojo išankstinę nuostatą, kad jame išsakoma propozicija yra teisinga (6.5 pavyzdys), o beveik visi nefaktiniai predikatai šios semantinės ypatybės neturi (6.6 pavyzdys):

(6.5) *I regret that it is raining* (faktinis predikatas).

(6.6) *I suppose that it is raining* (nefaktinis predikatas).

(Kiparsky, Kiparsky 1970: 147)

Kadangi nefaktiniais predikatais kalbėtojas nereiškia tvirtos nuostatos dėl propozicijos tikrumo, jie turi ir semantinę potencialą atlikti švelninimo pragmatinę funkciją.

Hooper detalizuoja Kiparskių faktinių ir nefaktinių predikatų klasifikaciją ir išskiria tris pastarųjų tipus: *silpnuosius tvirtinamuosius* (angl. *weak assertive*), *stipriuosius tvirtinamuosius* (angl. *strong assertive*) ir *netvirtinamuosius* (angl. *nonassertive*). Silpnieji tvirtinamieji predikatai, kurie daugiausia yra mentaliniai veiksmažodžiai (pavyzdžiui, *think*, *believe*, *suppose*, *guess*, *seem* ir pan.), ypač pirmojo asmens esamojo laiko parentezinėse konstrukcijose, atskirą tvirtinimo reikšmę praranda. Taip vartojami mentaliniai veiksmažodžiai modifikuoja propoziciją ir leidžia pateikia ją ne kaip faktą, bet kaip autoriaus nuomonę, pavyzdžiui:

(6.7) *It gets very cold here in winter.*

(6.8) *I believe it gets very cold here in winter.*

(Hooper 1975: 95, 101)

Propoziciją švelninantys mentaliniai veiksmažodžiai sakinyje atlieka komplementinio predikato vaidmenį. Kaip komplementiniai predikatai, šie veiksmažodžiai parodo autoriaus subjektyvų požiūrį į komplemento sakinyje išreikšiamą propoziciją (Van Bogaert 2009: 23). Literatūroje diskutuojama, ar

šie požiūrio žymikliai yra pirminiai, ar antriniai, lyginant su propozicijos perteikiamu turiniu, nes tai svarbu nustatant žymiklio *diskursinę svarbą* (angl. *discourse prominence*) (Thompson 2002; Boye, Harder 2007). Dėl ribotos šio darbo apimties ir nedidelio mentalinių veiksmažodžių skaičiaus šis klausimas nebus plačiau nagrinėjamas.

Svarbus semantinis skirtumas tarp silpnųjų ir stipriųjų tvirtinamųjų predikatų yra jais perteikiamas skirtingas autoriaus įsitikinimo kalbamos propozicijos teisingumu laipsnis: silpnieji predikatai rodo silpną įsitikinimą komplemento sakinyje išsakomos propozicijos teisingumu, o stiprieji (pavyzdžiui, *claim, imply, indicate*) – gana stiprų kalbėtojo įsitikinimą (Hooper 1975: 101). Tačiau kadangi ir vieni, ir kiti yra laikomi nefaktiniais predikatais, jie gali atlikti ir švelninimo pragmatinę funkciją.

1975 m. publikuotas Lysvågo straipsnis, kuriame pirmą kartą pavartotas *švelninimo veiksmažodžių* (angl. *verbs of hedging*) terminas. Dauguma Lysvågo tyrinėtų veiksmažodžių atitinka Kiparskių nefaktinių predikatų sampratą. Jais perteikiama autoriaus subjektyvi nuomonė apie kalbamos situacijos teisingumą. Tarp Lysvågo tyrinėtų švelninimo veiksmažodžių yra tipinių nefaktinių predikatų (*believe, think, seem, suppose, suspect, report, allege*), kurie turi semantinį „būti tam tikros nuomonės“⁵⁸ elementą (Lysvåg 1975: 152).

Minėtuose darbuose analizuota leksinių veiksmažodžių sintaksė ir semantika, tačiau jie yra tyrinėti ir iš kitokių perspektyvų. Fraserio (1975) studija labiau akcentuoja pragmatinius šių veiksmažodžių aspektus. Autorius išskiria vadinamuosius *sušvelnintus performatyvus* (angl. *hedged performatives*), kurie nuo įprastų performatyvų skiriasi tuo, kad eina su modaliniu veiksmažodžiu ir keičia sakinio reikšmę, pavyzdžiui:

(6.9) *I advise you to leave.*

(6.10) *I must advise you to leave.*

---

⁵⁸ Originalus tekstas: „be of an opinion.“

(6.9) pavyzdyje kalbėtojas savo pasakymu pataria klausytojui išeiti, o (6.10) pavyzdys atspindi kalbėtojo jaučiamą pareigą patarti klausytojui išeiti (Fraser 1975: 188).

Fraseris pateikia aštuonis autoriaus požiūrio į propoziciją tipus ir jiems priskiria performatyvius veiksmažodžius. Dvi iš išskiriamų kategorijų, Fraserio vadinamų *aktais* (angl. *acts*), tiesiogiai siejamos su autoriaus įsitikinimu kalbamos situacijos teisingumu: *tvirtinimo aktai* (angl. *acts of asserting*) ir *vertinamieji aktai* (angl. *acts of evaluating*). Tvirtinimo aktą reiškiantys performatyvai (pavyzdžiui, *assert, claim, predict, suggest* ir t. t.) rodo kalbėtojo įsitikinimo išsakomos propozicijos teisingumu laipsnį. Vertinamąjį aktą reiškiančiais performatyvais (pavyzdžiui, *assess, conclude, estimate, speculate* ir t. t.) autorius vertina kalbamos propozicijos teisingumą (Fraser 1975: 190–191).

Dauguma minėtuose darbuose aptartų veiksmažodžių, galinčių atlikti švelninimo funkciją, patenka į Givono išskiriamą semantinę veiksmažodžių klasę, vadinamą *jutiminiais–kognityviniais–kalbėjimo veiksmažodžiais* (angl. *perception–cognition–utterance*, sutrumpintai *P-C-U*) (Givon 1993: 133). Kaip *P-C-U* veiksmažodžių potipį, Givonas išskiria episteminio požiūrio veiksmažodžius, perteikiančius kalbėtojo įsitikinimą komplemento sakinyje reiškiamos propozicijos teisingumu. Šiam potipiui priskiriami tokie veiksmažodžiai kaip *assume, believe, guess, suspect, think* ir t. t. (ibid., 135).

Šiame darbe analizuojant leksinius veiksmažodžius, galinčius atlikti sąšvelnių funkciją, remtasi nefaktinių predikatų samprata ir leksinių veiksmažodžių kaip sąšvelnių studijomis anglų kalba. Semantinis kai kurių nefaktinių veiksmažodžių turinys suteikia jiems galimybę realizuoti ir modales vertes, pavyzdžiui, epistemine. Vartodamas tokius veiksmažodžius kaip *suggest, believe, think, feel* ir pan., autorius gali pažymėti spėjimą, tikimybę, nuomonę ir taip pabrėžti teiginio preliminarumą. Leksinių veiksmažodžių kaip sąšvelnių tyrimuose anglų kalba (Salager Meyer 1994; Hyland 1998a; Varttala 2001) akcentuojami episteminiai ar evidenciniai jų perteikiami reikšminiai atspalviai. Kaip teigia Varttala, perteikiant epistemine

reikšmę leksiniai veiksmažodžiai yra netgi dažnesni nei modaliniai veiksmažodžiai (Varttala 2001: 118). Dauguma minėtuose sąšvelnių tyrimuose analizuojamų leksinių veiksmažodžių patenka į kalbėjimo, mentalinių ar percepcinių veiksmažodžių semantines grupes. Kai kuriuose tyrimuose (pavyzdžiui, Varttala 2001) jie panašiai ir klasifikuojami: išskiriamos *nefaktinių atpasakojimo veiksmažodžių* (angl. *nonfactive reporting verbs*) ir *kognityvinių švelninamųjų veiksmažodžių* (angl. *tentative cognition verbs*) grupės. Varttala taip pat išskiria trečią kategoriją – *jungiamųjų švelninamųjų veiksmažodžių* (angl. *tentative linking verbs*), kuriai priskiria *seem*, *appear* ir *tend*. Hylando (1998a) klasifikacija akcentuoja leksinių veiksmažodžių semantikos episteminį ir evidencinį aspektą. Jo išskiriamos kategorijos yra dvi: *episteminio sprendimo veiksmažodžiai* (angl. *epistemic judgement verbs*) ir *episteminiai evidenciniai veiksmažodžiai* (angl. *epistemic evidential verbs*), tačiau jos apima iš esmės tuos pačius kalbėjimo ir mentalinius veiksmažodžius, kurie nurodomi ir kituose tyrimuose.

Remiantis aptartais darbais ir empirinės medžiagos analize, pragmatinę švelninimo funkciją atliekantys leksiniai veiksmažodžiai šiame darbe skiriami į 4 grupes: 1) kalbėjimo veiksmažodžius, 2) mentalinius veiksmažodžius, 3) ketinimo veiksmažodžius⁵⁹ ir 4) atrodymo veiksmažodžius⁶⁰. Nors atrodymo veiksmažodžiai galėtų būti priskiriami mentalinių veiksmažodžių grupei, dėl išskirtinių jų semantinių požymių šie veiksmažodžiai aptariami atskirai.

Lietuvių kalboje nėra daug išsamių leksinių veiksmažodžių semantikos tyrimų, atskleidžiančių faktiškumo / nefaktiškumo sampratą ar leksinių veiksmažodžių epistemiškumo ir evidencialumo aspektus, išskyrus percepcinių veiksmažodžių studijas (Usonienė 2002a; 2002b; 2003; 2006b) ir Droessiger (2008b) disertaciją apie modalumo raiškos priemones lietuvių kalboje. Be jų, šiame tyrime analizuojant lietuviškąją medžiagą remtasi minėtais anglų kalbos tyrimais, jais sekant taip pat išskirtos keturios minėtos semantinės klasifikacinės grupės. Kadangi sąšvelnių tyrimuose anglų kalba išskiriamos

---

⁵⁹ Terminas pasiūlytas Vilniaus universiteto doktorantės Erikos Jasionytės.

⁶⁰ Terminas pasiūlytas Usonienės (2006b).

leksinių veiksmažodžių semantinės kategorijos yra daugiau mažiau universalios, jos pasitvirtino ir duomenų lietuvių kalba analizėje.

6.2. Leksiniai veiksmažodžiai junginiuose su negyvu subjektu

Pastebėta, kad moksliniuose tekstuose gausu negyvo subjekto (pavyzdžiui, *research, results, data* ir t. t.) junginių su aktyvų veiksmą reiškiančiais veiksmažodžiais (pavyzdžiui, *indicate, suggest, explain* ir t. t.) (Master 2001; Šeškauskienė 2009). Kai kurie kalbininkai teigia, kad tokios vartosenos atvejuose galima įžiūrėti švelninimą, nes autorius tarsi perkelia savo atsakomybę duomenims, tyrimui ar analizei (Hyland 1998a: 123). Anot Hylando, viena iš švelninimo funkcijų yra apsidrausti nuo galimai klaidingos rezultatų interpretacijos. Šiai funkcijai atlikti vartojami sąšvelniai dažniausiai būna pasyvinės ir egzistencinės konstrukcijos, o taip pat negyvi subjektai minėtose konstrukcijose, kurie pateikiant tyrimo rezultatus užima tyrėjo vietą (Hyland 1996a: 257; Hyland 1996b: 479).

Tačiau vien pasyvinė konstrukcija ar negyvas subjektas vargu ar gali būti laikomi sąšvelniais. Čia greičiau reikėtų kalbėti apie skirtumus tarp subjektyvaus ir intersubjektyvaus teiginio, kuriuos galima iliustruoti tokiais pavyzdžiais:

(6.11a) *We suggest that...*

(6.11b) *Data suggest that...*

(6.11c) *It is suggested that...*

(6.11a) pavyzdyje teiginys yra subjektyviausias, kadangi autoriai aiškiai pažymi, kad tai jų požiūris į propoziciją. (6.11b) teiginio raiška yra mažiau subjektyvi, tačiau paprastai iš konteksto galima suprasti, kad duomenys yra iš pačių autorių atlikto tyrimo. Prisiimamos atsakomybės požiūriu menką skirtumą rodo ir tai, kad neretai negyvas subjektas yra modifikuotas įvardžiu *mūsų* arba *šio* (pavyzdžiui, *mūsų tyrimas, šio tyrimo rezultatai*). Teigti, kad vartodami konstrukcijas su negyvu subjektu autoriai nori išvengti asmeninės atsakomybės, būtų netikslu dar ir todėl, kad tuomet bet kokia tokio tipo konstrukcija turėtų būti laikoma sąšvelniu. Jei pati konstrukcija *negyvas*

subjektas + aktyvų veiksmažodis gali atlikti švelninimo funkciją, tuomet ir tokie junginiai kaip *lentelė rodo, findings demonstrate* ir pan., kurių taip pat gausu akademinėje kalboje, turėtų būti laikomi sąšvelniais. Tačiau nė vienoje empirinių duomenų klasifikacijoje tokie leksiniai veiksmažodžiai sąšvelniams nepriskiriami. Taip yra dėl suprantamų priežasčių: savo prigimtinė leksinė semantika jie negali būti sąšvelniai, nes reiškia tikrumą, o ne tikimybę. Nors gyvas ar negyvas subjektas modifikuoja teiginio subjektyvumo laipsnį, svarbiau, koks veiksmažodis – faktinis ar nefaktinis – rodo autoriaus santykį su kalbama propozicija. Negyvo subjekto vartojimas gali būti laikoma mokslinės kalbos konvencija taip pat kaip ir pasyvinės konstrukcijos – tai formalaus mokslinio stiliaus, kuriame dažnai buvo akcentuojama tyrimo, o ne tyrėjo svarba, dalis. Taigi, pragmatinę švelninimo funkciją lemia ne subjekto kategorinė klasė (gyvas vs negyvas), bet leksinis veiksmažodis, perteikiantis autoriaus požiūrį.

Konstrukcija (6.11c) pavyzdyje skiriasi nuo (6.11a) ir (6.11b) tuo, kad ja autorius dažniausiai perteikia ne savo, bet intersubjektyvią akademinės bendruomenės nuomonę. To paties leksinio veiksmažodžio vartojimas intersubjektyvioje konstrukcijoje yra susijęs su kiek kitokiomis švelninimo intencijomis. Apibendrinami akademinės bendruomenės nuomonę, autoriai nenori būti per daug kategoriški, juolab kad paprastai akademiniuose tyrimuose būna konfliktuojančių požiūrių. Saugesnė nuorodos į bendras žinias išraiška yra nefaktiniai veiksmažodžiai, tokie kaip *suggest, think, believe*.

6.3. Leksiniai veiksmažodžiai ir nuorodos į kitus tyrimus

Sudėtingas akademinio diskurso analizės aspektas yra kitų mokslininkų tyrimų *atpasakojimo* (angl. *reporting*) ir *nuorodų* (angl. *attribution*) į kitus darbus interpretacija. Vienas pagrindinių klausimų yra toks: ar autorius tiesiog objektyviai perteikia cituojamo šaltinio mintį, kurioje jo paties požiūris neatsispindi, ar jai pritaria ir taip išreiškia savo požiūrį. Šį klausimą jau yra kėlęs Cromptonas (Crompton 1997; 1998), kuris kitų autorių mintį atpasakojančių veiksmažodžių nelaiko sąšvelniais, nes jie neperteikia

cituojančiojo autoriaus atsakomybės už propoziciją. Anot Cromptono, kritikuojančio Hylandą (1998a) ir Salager-Meyer (1994) už tokios šių veiksmažodžių vartosenos priskyrimą sąšvelniams, (6.12) pavyzdys nėra sąšvelnis, nes juo tiesiog perteikiama kito mokslininko mintis:

(6.12) *Shmerling suggested that sensitization took place during the first hours after birth.*

Tačiau, anot Cromptono, (6.13) pavyzdys turėtų būti laikomas sąšvelniu, nes šiuo atveju, nors ir referuojama į kitų mintis, autorius pats interpretuoja kitų atliktus tyrimus ir prisiima atsakomybę už interpretaciją (Crompton 1997: 282–283), pavyzdžiui:

(6.13) *Previous estimates of the incidence of acute mountain sickness suggest that...*

Atvirkščiai, Varttala visus jo vadinamus nefaktinius atpasakojimo veiksmažodžius laiko sąšvelniais, nepaisant to, kieno požiūrį jie reiškia. Varttalos nuomone, vartodamas tokio pobūdžio nefaktinius veiksmažodžius autorius gali mandagiai nuslėpti cituojamo tyrimo trūkumus arba susikurti savo tyrimo erdvę. Taip pat galimas dalykas, kad autorius, pavartodamas švelninamąjį atpasakojimo veiksmažodį, ne tik perteikia originale buvusią abejonę, bet jai ir pritaria (Varttala 2001: 171). Vis dėlto tokioms prielaidoms patvirtinti reikalinga cituojamų šaltinių analizė, o tai per daug sudėtingas ir daug laiko užtrunkantis procesas. Tačiau tokie argumentai dar kartą patvirtina, kad duomenų interpretacija priklauso nuo to, kaip apibrėžiami sąšvelniai.

Analizuojant empirinę medžiagą matyti, kad vienareikšmio atsakymo nėra. Kaip jau buvo ne kartą pastebėta, kalbiniai vienetai įgyja švelninimo funkciją tik tam tikrame kontekste, dėl šių priežasčių kiekvienas vartojimo pavyzdys turėjo būti peržiūrimas. Tada leksinis veiksmažodis vertintas kaip atliekantis sąšvelnio vaidmenį ar jo neatliekantis. Sekant Cromptonu (1997) tokie atvejai, kai autorius vartojo leksinį veiksmažodį neutraliai referuodamas į kitus darbus, sąšvelniais laikomi nebuvo, pavyzdžiui:

(6.14) *For instance, Reinhart (1997, 2000) has suggested that unaccusatives are derived from transitives by the same process that*

determines reflexives: argument reduction, an operation which applies to the internal argument of a transitive to yield a reflexive, and to the external argument to yield an unaccusative. Pesetsky (1995), in contrast, proposed that suppression or elimination of an argument is due to abstract affixation of one of a small set of argument-structure-changing morphemes to the verbal predicate. (KALB ANG 5)

Panašūs į (6.14) pavyzdį teiginiai dažnai aptinkami mokslinio straipsnio įvade ir literatūros apžvalgoje. Tokiuose kontekstuose vartodamas nefaktinį veiksmažodį, pavyzdžiui, *suggest* arba *propose*, autorius tiesiog atpasakoja cituojamo darbo mintį, sugretina keletą tyrimų, tačiau pats atsakomybės už propoziciją neprisiima ir pačios propozicijos nevertina. Taigi, tai nėra sąšvelniai, nes autoriaus pozicija šiuo atveju yra neutrali. (6.15) pavyzdyje autoriaus tiesioginės atsakomybės už propozicijos teisingumą, pavartojus *suggest*, nebelieka, taip pat kaip ir toje pačioje pastraipoje vartojamų faktinių veiksmažodžių *find* ir *confirm* atveju:

(6.15) Reactions to ironical utterances were discussed by Attardo (2001), who suggested that in addition to laughter or responses to the literal or implied force of the statement, a hearer may also „mode adopt“. <..>. He performed a meta-analysis of five studies that investigated reactions to irony, including Drew (1987) and Hay (1994), and found that mode adoption was relatively rare in each corpus. Eisterhold et al. (2006) analysis of 395 responses to ironical utterances confirmed that mode adoption is rare in reacting to irony. (KALB ANG 1)

Tokie atvejai, kai autorius vartodavo nefaktinį leksinį veiksmažodį bendro pobūdžio sakiniuose, perteikiančiuose intersubjektyvią akademinės bendruomenės nuomonę, buvo priskiriami sąšvelniams, pavyzdžiui:

(6.16) Manoma, kad šie procesai yra pagrindinė priežastis biocheminių ir klinikinių pokyčių, kurie būdingi metaboliniam sindromui (gliukozės netoleravimas, dislipidemija, pasipriešinimo insulinui, hipertenzija, centrinio tipo nutukimas, aterosklerozė), kuris ilgainiui linkęs pavirsti į 2 tipo cukrinį diabetą. (MED LIT 10)

Kaip minėta, vartodamas tokias konstrukcijas, autorius daro akademinės bendruomenės žinių apibendrinimą.

6.4. Leksiniai veiksmažodžiai kaip sąšvelniai moksliniuose straipsniuose anglų kalba

Straipsniuose anglų kalba buvo nustatyti 28 leksiniai veiksmažodžiai, atliekantys švelninimo funkciją. Dauguma jų yra polisemiški, todėl pirmasis kokybinės analizės žingsnis buvo atskirti autoriaus požiūrio nerodančius vartojimo atvejus. 16 ir 17 lentelėse pateikiami išsamesni leksinių veiksmažodžių kaip sąšvelnių vartosenos duomenys: pirmiausia pateikiamas kiekvieno veiksmažodžio vartojimo absoliutus dažnis (įskaitant visas kiekvieno veiksmažodžio formas) ir normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje, o greta – jo kaip sąšvelnio vartojimo kiekybiniai duomenys. Veiksmažodžiai, kurių kaip sąšvelnių absoliutus dažnis buvo mažesnis nei 5 atvejai, pateikiami kartu kiekvienos semantinės grupės kategorijoje „kiti“.

16 lentelė. Leksinių veiksmažodžių absoliutus dažnis ir normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje medicinos moksliniuose straipsniuose anglų kalba

Leksinis vksm. medicinos straipsniuose	Visi atvejai (absoliutus dažnis)	Visi atvejai (normalizuotas dažnis)	Iš jų sąšvelniai (absoliutus dažnis)	Iš jų sąšvelniai (normalizuotas dažnis)
Kalbėjimo veiksmažodžiai				
indicate	54	0,8	12	0,2
propose	5	0,07	3	0,04
suggest	69	1	67	0,9
kiti ⁶¹ kalbėjimo vksm.	8	0,1	6	0,08
Iš viso:	136	1,9	88	1,24
Mentaliniai veiksmažodžiai				
assume	9	0,1	7	0,1
believe	13	0,2	13	0,2
consider	35	0,5	9	0,1
tend	7	0,1	7	0,1
think	5	0,07	3	0,04
kiti ⁶² mentaliniai vksm.	56	0,8	12	0,2
Iš viso:	125	1,8	51	0,7

⁶¹ *Implicate, imply.*

⁶² *Estimate, hold, hypothesize, presume, speculate.*

		Ketinio veiksmazodžiai		
seek	5	0,07	3	0,04
Iš viso:	5	0,07	3	0,04
		Atrodymo veiksmazodžiai		
appear	20	0,28	12	0,17
seem	3	0,04	3	0,04
Iš viso:	23	0,32	15	0,21
Bendras visų vksm. skaičius	289	4,06	157	2,2

17 lentelė. Leksinių veiksmazodžių absoliutus dažnis ir normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje) kalbotyros moksliniuose straipsniuose anglų kalba

Leksinis vksm. kalbotyros straipsniuose	Visi atvejai (absoliutus dažnis)	Visi atvejai (normalizuotas dažnis)	Iš jų sąšvelniai (absoliutus dažnis)	Iš jų sąšvelniai (normalizuotas dažnis)
Kalbėjimo veiksmazodžiai				
claim	15	0,1	9	0,08
indicate	113	1	23	0,2
posit	20	0,2	10	0,09
propose	45	0,4	33	0,3
suggest	138	1,2	113	1
kiti ⁶³ kalbėjimo vksm.	26	0,2	13	0,1
Iš viso:	357	3,1	201	1,7
Mentaliniai veiksmazodžiai				
assume	37	0,3	22	0,2
believe	28	0,2	5	0,04
consider	96	0,8	11	0,09
feel	27	0,2	5	0,04
interpret	23	0,2	5	0,04
tend	52	0,4	34	0,3
think	37	0,3	17	0,2
kiti ⁶⁴ mentaliniai vksm.	53	0,45	18	0,2
Iš viso:	353	3,03	117	1,00

⁶³ Allude, implicate, imply, predict.

⁶⁴ Guess, imply, hope, hypothesize, presume, speculate, suspect.

		Ketinimo veiksmazodžiai		
attempt	12	0,1	5	0,04
seek	20	0,2	8	0,06
try	13	0,1	4	0,03
Iš viso:	45	0,4	17	0,2
		Atrodymo veiksmazodžiai		
appear	86	0,74	40	0,34
seem	129	1,1	112	0,96
Iš viso:	215	1,9	152	1,30
Bendras visų vksm. skaičius	970	8,33	487	4,2

Kaip matome iš 16 ir 17 lentelių, leksinių veiksmazodžių kaip sąšvelnių vartosenoje ryškėja tarpdisciplininiai skirtumai. Medicinos straipsniuose šių sąšvelnių yra vartojama beveik 2 kartus mažiau nei kalbotyros straipsniuose. Kiekybinis skirtumas tarp abiejų disciplinų yra reikšmingiausias lyginant atrodymo veiksmazodžių vartoseną: $LL = -73,05$ – juos medikai pasirenka žymiai rečiau nei kalbininkai. Tarpdisciplininis skirtumas lyginant kitų trijų semantinių grupių veiksmazodžių vartoseną taip pat yra statistiškai reikšmingas, bet ne toks didelis (LL testo vertės svyruoja nuo -4,19 iki -7,03 – medicinos straipsniuose jų vartojama rečiau). Taip pat skiriasi ir pasirenkama raiškos priemonių įvairovė. Medicinos straipsniuose įvairiomis formomis pavartota 18 skirtingų leksinių veiksmazodžių, o kalbotyros straipsniuose jų skaičius yra 28, t. y. įvairovė 1,5 karto didesnė.

Abiejų disciplinų straipsniuose nustatyti leksiniai veiksmazodžiai, galintys atlikti sąšvelnio funkciją, kaip sąšvelniai buvo vartojami maždaug puse atvejų: 50 % kalbotyros straipsniuose ir 54 % medicinos straipsniuose (žr. 16 ir 17 lenteles).

Toliau atskirai apžvelgsime kiekvienos semantinės klasės leksinių veiksmazodžių kaip sąšvelnių vartosenos ypatumus.

6.4.1. Kalbėjimo veiksmazodžiai

Dauguma kalbėjimo veiksmazodžių-sąšvelnių Hooper klasifikacijoje patenka į stipriųjų tvirtinamųjų nefaktinių predikatų grupę (Hooper 1975: 92).

Kaip ir daugelis kitų nefaktinių predikatų, šios semantinės grupės veiksmažodžiai gali būti priskiriami prie episteminių (plg. Hyland 1998a). *Kalbėjimo* veiksmažodžių grupės pavadinimas pasirinktas kiek su išlyga, nes kaip aptariama toliau, dauguma šios grupės veiksmažodžių dažnai vartojami su negyvu subjektu, pavyzdžiui, *data suggest, results indicate* ir pan., taigi, realaus kalbėjimo fakto nėra. Tačiau turint galvoje, kad tokie junginiai yra metonimijos, kai iš tiesų duomenys ar rezultatai atstovauja autoriui, kuris *siūlo* vienokią ar kitokią duomenų interpretaciją, šie veiksmažodžiai kartu su kalbėjimo veiklą pažyminčiais veiksmažodžiais *claim, propose* ir pan. priskirti kalbėjimo veiksmažodžių grupei.

Kaip matyti iš 16 ir 17 lentelių, trys dažniausi propozicijos švelninimui vartoti leksiniai veiksmažodžiai šioje semantinėje grupėje buvo *suggest, indicate* ir *propose*, todėl toliau bus nagrinėjami būtent šių veiksmažodžių vartosenos ypatumai.

Suggest

Suggest yra laikomas tokiu pat prototipiniu sąšvelniu leksinių veiksmažodžių grupėje kaip *may* – modalinių. Šis atsargaus tvirtinimo žymiklis *CompAc* tekstyne vartojamas beveik išskirtinai tik episteminių atspalvį turinčia reikšme, žyminčia, kad autorius pateikia propoziciją kaip interpretaciją, o ne kaip faktą. Kita kalboje dažna *suggest* reikšmė (*patarti*) nesiejama su autoriaus požiūriu į propozicijos teisingumą. *CompAc* tekstyne pasitaikė tik keli tokios *suggest* vartosenos atvejai – jie į sąšvelnių statistinius duomenis nebuvo įtraukti.

Kaip jau minėta, *suggest* vartojamas artimoje aplinkoje su modaliniais veiksmažodžiais, ypač *may* (žr. 5.2.1 skyrių). Tokie atvejai buvo ypač dažni medicinos moksliniuose straipsniuose, kur *suggest*, modifikuojamas *may* arba pavartotas *may* kontekste, sudarė 40 % visų *suggest* vartojimo atvejų, pavyzdžiui:

(6.17) *Our data suggest that these differences may be most relevant at lower levels of smoking, perhaps because, at high levels (more than 30 cigarettes per day), metabolic or other relevant pathways become saturated.* (MED ANG 7)

(6.18) *In summary, although imatinib inhibits tyrosine kinases associated with specific diseases, our data suggest that in vivo inhibition of the PDGF receptor may also occur and may have clinical consequences. If this is confirmed, routine monitoring of serum phosphate and vitamin D during imatinib therapy may be advisable.* (MED ANG 2)

Kalbotyros straipsniuose *may* taip pat vartojamas artimoje *suggest* aplinkoje, bet rečiau nei medicinos straipsniuose: tokia vartosena sudarė tik 18 %.

Kaip ir kiti sąšvelniai, *suggest* gali reikšti autoriaus norą apsidrausti dėl įvairiausių priežasčių. Tos priežastys gali būti, pavyzdžiui, preliminarūs, riboti, kartais ne visiškai statistiškai reikšmingi ar netgi atsitiktiniai duomenys, pavyzdžiui:

(6.19) *Preliminary data suggest that OSCS is unable to induce C5a generation in plasminogen-depleted plasma.* (MED ANG 9).

(6.20) *The results of the correlation analysis (Table 2), which was limited by a small sample size, suggest that hypophosphatemia is associated with decreased levels of calcium <...>.* (MED ANG 2)

(6.21) *These figures suggest a generational difference, or perhaps a shift, as individuals grow older, toward a preference for positive (or polite, in a non-technical sense) responses to failed humor, yet these differences were not significant (Chi-square = 7.14, d.f. = 4, p = .129). A larger data set may reveal statistical differences among the groups.* (KALB ANG 1)

(6.22) *However, there was no interaction between treatment and type of incontinence, a result suggesting that the difference in treatment effects between the subgroup of women with urge incontinence and the subgroup with stress incontinence may have been due to chance.* (MED ANG 16)

Kartais *suggest* yra vartojamas pristatant interpretaciją kaip vieną iš galimų, kontekste aiškiai nurodant, kad egzistuoja ir kitų, taip pat tikėtinų paaiškinimų, pavyzdžiui:

(6.23) *The decrease in reported rates of mumps complications, as compared with the prevaccine era, suggests that disease was modified by vaccination, although incomplete reporting of complications is an alternative explanation.* (MED ANG 3)

(6.24) *We could then extend Kayne's (1993) idea that of is triggered when friends moves to Spec,DP, and suggest that a similar triggering of 's occurs when their moves into Spec,AgrP. Another possibility would be to adopt the idea that <...>.* (KALB ANG 2)

Pragmatinė *suggest* mandagumo funkcija ypač išryškėja interpretuojant kitų atliktus tyrimus, kurių rezultatai, autoriaus nuomone, yra netikslūs arba nesutampa su jo pateikiamais:

(6.25) *The discrepancy between these values suggests a strong selection bias in the latter study, the results of which were unadjusted, and in which men with higher PSA values were more likely to receive a diagnosis of prostate cancer, resulting in inflation of the sensitivity of the test.* (MED ANG 14)

(6.26) *This suggests that concord variation is not best explained by reference to formal or informal situations of use to the extent that has been previously reported.* (KALB ANG 4)

Tam tikruose kontekstuose, kur autorius, atrodo, galėtų pasirinkti ir stipresnį atsakomybės kalbamos propozicijos atžvilgiu žymiklį (pavyzdžiui, *confirm*), vis dėlto pasirenkamas *suggest*. Toks autorių pasirinkimas rodo, kad pristatydami rezultatus ar išvalgas autoriai nėra linkę būti kategoriški, pavyzdžiui:

(6.27) *Numerous loci had significant associations for both tag SNPs, suggesting that error in genotyping did not contribute to false positive associations.* (MED ANG 4)

Vienas iš tarpdisciplininių *suggest* vartosenos skirtumų yra su šiuo veiksmažodžiu vartojamo subjekto kategorinė klasė. Medikai *suggest* vartojo tik su negyvu subjektu, pavyzdžiui, *findings, analysis, research, data*. Kalbotyros moksliniuose straipsniuose buvo ir konstrukcijų su asmeniniais įvardžiais *I / we suggest* (11 % visų *suggest* vartojimo atvejų). Nors ir viena, ir kita formuluotė implikuoja, kad pateikiama išvada nėra universali, asmeninis įvardis, ypač vienaskaitos pirmojo asmens, prideda teiginiui papildomą subjektyvumo elementą, pavyzdžiui:

(6.28) *I suggest that this process can take place primarily in a restricted group of genres, and the results shift to other genres as the prominence of the form begins to create possible misinterpretation in more conservative genres.* (KALB ANG 11)

(6.29) *I would suggest that the answer is simply that evidential know is not informative in this environment.* (KALB ANG 15)

Įdomus reikšminis niuansas, rodantis skirtumą tarp *suggest* ir *indicate*, yra įsitikinimo teiginiu stiprumas. Didesnę tvirtinimo jėgą turintis *indicate* kalbamuose straipsniuose beveik nebuvo modifikuojamas kokiais nors stipresniais žymikliais (išskyrus vieną junginį *clearly indicate*). O *suggest*, reiškiančio didesnę netikrumą nei *indicate*, kontekste kartais atsiranda jį sustiprinantys papildomi žymikliai, pavyzdžiui, *strongly* arba *effectively* (6 atvejai kalbotyros moksliniuose straipsniuose, 4 atvejai medicinos moksliniuose straipsniuose) ar kiti, pavyzdžiui:

(6.30) *This finding strongly suggests that parathyroid function is in fact abnormal in this group.* (MED ANG 2)

(6.31) *The evidence so far strongly suggests the latter.* (KALB ANG 16)

(6.32) *The results of our study, which was specifically designed to collect detailed and current data on condom use, suggest that male condoms effectively reduce the risk of male-to-female genital HPV transmission* (MED ANG 20)

(6.33) *Findings of the comparative analysis suggest that class size does affect lecturers' discursive decisions* (KALB ANG 8)

(6.30)–(6.33) pavyzdžiai, kuriuose susipina autoriaus tikrumą ir netikrumą rodantys žymikliai, iliustruoja, kad švelninimas gali vykti įvairiais strateginiais sumetimais, nebūtinai todėl, kad autorius nėra tikras dėl kalbamų dalykų. Viena vertus, pasirinkdamas atsargų veiksmažodį *suggest*, autorius sušvelnina asertyvinę teiginio jėgą, kita vertus, žymikliais *strongly*, *effectively* ir pan. autorius sustiprina propozicijoje perteikiamą mintį.

Indicate

Indicate yra leksinis veiksmažodis, sąšvelnių tyrimuose minimas kaip dažna apsidraudimo priemonė (Martin-Martin 2008: 142; Salager-Meyers 1994: 158). Hylando tyrimo duomenimis, tai pats dažniausias episteminis leksinis veiksmažodis, autorių vartojamas moksliniuose straipsniuose propozicijos švelninimo tikslais, o jo vartojimo normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje yra 1,08 (Hyland 1998a: 126). Savo semantika veiksmažodis nėra paprastas, jo reikšmės remiantis Oxfordo anglų kalbos žodyno apibrėžtimis apima visą spektrą: nuo *rodyti*, *žymėti* iki *duoti suprasti*, *implikuoti*:

1. *SHOW*. *To show that something is true or exists.*
2. *SUGGEST*. *To be a sign of something; to show that something is possible or likely.*
3. *GIVE INFORMATION*. *To represent information without using words.*

(Oxford 2000: 660)

Taigi, viena savo reikšme *indicate* yra sinonimiškas faktiniams veiksmažodžiams *show* arba *mark*, o kita reikšme priartėja prie nefaktinio *suggest*. Skirtumas tarp *show* ir *indicate* tuomet, kai jie nevartojami sinonimiškai, yra tas, kad *show* turi inherentinę įrodymo reikšmę (*show – demonstrate – prove*), o *indicate* – stiprios implikacijos reikšmę (*indicate – signal – suggest*)⁶⁵. Natūralu, kad *indicate* abiem šiomis reikšmėmis gali būti dažnai vartojamas akademinėje kalboje, kur autoriai ne tik *implikuoja*, bet taip pat ir *rodo*. Nors *CompAc* tekstyno duomenimis *indicate* buvo vienas dažniausiai vartotų leksinių veiksmažodžių (žr. 16 ir 17 lenteles), tačiau kaip sąšvelnis šis veiksmažodis vartotas gana retai.

Johnso atliktas *indicate* ir jo kolokacijų moksliniuose tekstuose tyrimas rodo, kad *indicate* vartoseną artimesnę *suggest* reikšmei. Tačiau apklausus mokslininkus, kurių tekstus tyrinėjo Johnsas, paaiškėjo, kad *indicate* faktine *show* reikšme ir *indicate* nefaktine *suggest* reikšme yra vartojamas maždaug po

---

⁶⁵ Norėčiau padėkoti anglakalbiui kolegai, Leuveno katalikiškojo universiteto podoktorantūros studijų stažuotojui Christopheriui Shankui už diskusiją apie veiksmažodžio *indicate* reikšminius niuansus.

lygiai (Johns 2001). Hylandas (1998a) savo tyrime nenurodo, koks yra šio veiksmažodžio kaip sąšvelnio vartosenos dažnis, palyginti su kitais jo vartosenos atvejais. Vold tyrimo duomenys rodo, kad *indicate* kaip sąšvelnis medicinos moksliniuose straipsniuose sudaro 40 %, o kalbotyros moksliniuose straipsniuose – tik 25 % visų šio veiksmažodžio vartojimo atvejų (Vold 2006: 75). Vold tyrinėtuose kalbotyros straipsniuose gauti rezultatai yra panašūs į gautus analizuojant *CompAc* kalbotyros straipsnių duomenis (medicinos straipsniuose *indicate* kaip sąšvelnis sudaro 22 %, o kalbotyros straipsniuose – 20 % visų šio veiksmažodžio vartojimo atvejų).

CompAc straipsniuose *indicate* neretai vartojamas kaip techninis žodis, nereiškiantis autoriaus pozicijos, o tiesiog žymintis konkrečią vietą tekste (pavyzdžiui, *table 4 indicates, indicated by example (28), as indicated above*), sutartinį žymėjimą (pavyzdžiui, *capitals indicate non-pronunciation, the capitalization of KNOW is to indicate x, x indicated by vertical lines*), tam tikrų verčių žymimus dalykus (pavyzdžiui, *values of 0.05 or less were considered to indicate statistical significance*). *Indicate* taip pat buvo vartojamas *rodyti, pažymėti, nurodyti* reikšme tokiuose kontekstuose, kur autoriui tiesiog nėra dėl ko apsidrausti, nes objektyviai aprašoma tyrimo eiga (6.34 pavyzdys), gerai žinomi dalykai (6.35 pavyzdys) ar rezultatai, dėl kurių autorius neabejoja, bet, atvirkščiai, yra tikras (6.36 pavyzdys):

(6.34) *In the BIS group, an audible alarm was set to indicate when the BIS value exceeded 60 or fell below 40.* (MED ANG 1)

(6.35) *There is the grammaticalized deontic sense be+supposed to which indicates obligation or intention.* (KALB ANG 11)

(6.36) *Figure 3 shows the adjusted ROC curves for men with a normal digital rectal examination and men with a digital rectal examination indicating benign hyperplasia (suspicious results were excluded from this analysis).* (MED ANG 14)

Kai kurie vartosenos atvejai patvirtina, kad *indicate* yra tiesiog *show* sinonimas, nes abu yra pavartoti pakaičiui tame pačiame tekste ir jų reikšmės yra labai artimos, pavyzdžiui:

(6.37) *Another ANOVA with f0 trough as the dependent variable indicated an effect of accent location on trough values: F(2, 22) ¼ 21.2, po.0001. Posthoc tests showed that the f0 trough was raised in final syllables (mean ¼ 150 Hz) relative to both penultimate (mean ¼ 120 Hz) and antepenultimate syllables (mean ¼ 105 Hz) (KALB ANG 6)*

Analizuojant *indicate* kaip sąšvelnio vartojimo atvejus pirmiausia į akis krinta tai, kad labai dažnai kontekste esama ir kitų apsidraudimo žymiklių, pavyzdžiui:

(6.38) *Although this study has not conducted psycholinguistic research to support this view, the lack of concord that accompanies the singular contracted ETB construction in all registers seems to indicate that the construction is not analyzed in the same way as traditional subject-verb agreement structures and even existential constructions with verbs other than be. Concord variation in ETB constructions suggests that the cognitive burden of spoken language outweighs the formality aspect of academic lectures. (KALB ANG 4)*

(6.39) *My study indicates that even within a hard discipline, such as biology, the theory versus application dichotomy may play a role in influencing genre structure. It may be the case that applied areas of inquiry within any discipline, whether hard or soft, may be characterized by research article abstracts that are persuasive in function. (KALB ANG 14)*

Indicate dažnai vartojamas su negyvu subjektu pristatant tyrimo rezultatus. Pasirinkdamas daugiareikšmį *indicate* vietoj nedviprasmiško *show*, autorius palieka erdvės skaitytojo interpretacijai: pats skaitytojas turi nuspręsti, kokia reikšmė pavartotas *indicate*, o tai padaryti ne visuomet paprasta dėl *indicate* polisemiškumo, ypač jei kontekste nėra kitų netikrumo žymiklių. Tokia vartoseną buvo ypač dažna medicinos moksliniuose straipsniuose, pavyzdžiui:

(6.40) *Our results indicate that a high proportion of elective cesarean deliveries in the United States are performed before 39 weeks (MED ANG 18)*

(6.41) *Our findings indicate that there is an association among intraplaque hemorrhage, an increase in the size of the necrotic core, and lesion instability in coronary plaques. (MED ANG 11)*

(6.42) *When the group receiving 20 mg of alendronate per day was switched to placebo after 2 years, the suppression of the biochemical markers of bone turnover was partially attenuated, a result indicating that it is the current dosage, rather than the cumulative dose, that determines the reduction in bone formation (MED ANG 19).*

Kadangi kontekste nebuvo jokių užuominų, kad tokie *indicate* vartojimo atvejai rodo autoriaus pozicijos švelninimą, jie sąšvelniams priskirti nebuvo. Prieš priimant galutinį sprendimą, dėl tokios *indicate* reikšmės interpretacijos buvo pasitikrinta su gimtakalbiu anglų kalbos vartotoju⁶⁶.

Ši tendencija patvirtina ir Johnso pastebėjimą, kad autoriai gali vartoti *indicate* norėdami tikslingai palikti tam tikrą reikšmės interpretacijos neapibrėžtumą, kada tik nuo skaitytojo priklauso, kaip jis supras šio polifunkcinio veiksmažodžio reikšmę: kaip artimesnę *show* ar *suggest* (Johns 2001: 61).

Propose

Veiksmažodis *propose* yra vienas iš sąšvelnių, kurie ypatingai pabrėžia autoriaus pragmatinę intenciją siekti dialogo. Dažnai vartojamas junginiuose su gyvais subjektais (64 % vartojimo kaip sąšvelnio atvejų buvo su gyvu subjektu), *propose* sudaro galimybę autoriui pateikti savo idėjas ar išvadas tiesiog kaip pasiūlymą ir taip palikti erdvės kitų autorių interpretacijai ir nuomonei, pavyzdžiui:

(6.43) *That is, we propose that the word-final marker on possessive pronouns (-s/-r) should not be assimilated with the marker of full DPs ('s). We furthermore propose that there is a separate singular/ plural agreement distinction that uniquely characterizes the full DP possessives. (KALB ANG 2)*

(6.44) *I propose in the case of be + supposed to that frequency can be considered together with register and ambiguity to present a clearer picture. (KALB ANG 11).*

Net jei autoriai nevartoja asmeninių įvardžių, vis tiek pažymima, kad siūlymas yra jų pačių, pavyzdžiui:

---

⁶⁶ Dėkoju kolegai Markui Fearonui.

(6.45) *Within the integrated framework proposed here, however, prosodic cues contribute independently to the structure of the discourse <...>. (KALB ANG 13)*

(6.46) *It is proposed here that certain free inflectional morphemes (e.g., auxiliaries in verbal phrases) are generated with feature specifications that enable them to check features of functional heads <...>. (KALB ANG 10)*

Jei autoriaus nuomonė skiriasi nuo kitų autorių ar juos papildo, ji neretai pristatoma vartojant *propose*. Tokia raiška yra daug švelnesnė, nei, tarkim, pasirinkus nefaktinį, tačiau daug stipresnį veiksmažodį *claim* arba faktinį veiksmažodį *show*. Šių veiksmažodžių vartoseną reiškiant kritiką sukeltų daug didesnę grėsmę ir rašančiojo autoriaus, ir autoriaus, kurio darbas aptariamas, pozityviajam įvaizdžiui, todėl pasirenkamas mažiau pavojingas *propose*, pavyzdžiui:

(6.47) *Finally, in Section 4.3, we examine the behavior of regular plural possessives (e.g., the kids' mother), and propose, in contrast with den Dikken (who exclusively considers irregular plurals), that there is in fact agreement with full DPs in the DP domain, at least for regular DPs. (KALB ANG 2)*

(6.48) *Her analysis collects the years 1801–1900 together, though, and I would like to modify Ziegeler's conclusion somewhat by proposing that certain less formal genres show a modal usage by the end of the century <...>. (KALB ANG 11).*

(6.48) pavyzdyje neapibrėžtumo sąšvelnis *somewhat* suteikia teiginiui dar daugiau atsargumo, o tai rodo, kad autorius iš tiesų sąmoningai stengiasi sušvelninti savo teiginį, kuris iš esmės net neprieštarauja, bet tiesiog tik kiek papildo kitos mokslininkės analizę.

Taip pat reikia atkreipti dėmesį į tai, kad kalbotyros straipsniuose šis veiksmažodis buvo vienas dažnesnių sąšvelnių, o medikai jo beveik visai nevartojo.

6.4.2. Mentaliniai veiksmažodžiai

Mentaliniai veiksmažodžiai, šiame tyrime laikomi sąšvelniais, Hooper klasifikacijoje priskiriami silpniesiems tvirtinamiesiems nefaktiniams

predikatams (Hooper 1975: 92). Šie veiksmažodžiai skiriasi nuo stipriųjų tvirtinamųjų tuo, kad jų komplementu reiškama propozicija yra tikrai *silpnas* tvirtinimas (ibid., 101), sušvelnintas mentalinio veiksmažodžio, turinčio nuomonės reikšmę, semantikos. Anot Perkinso, ir savo sintaksinėmis, ir semantinėmis ypatybėmis šie veiksmažodžiai labai priartėja prie modalinių aplinkybinių žodžių (Perkins 1983: 97), kurie dažnai vartojami pragmatinei švelninimo funkcijai atlikti. Dauguma šios semantinės grupės veiksmažodžių priskiriami episteminėms raiškos priemonėms (Perkins 1983; Givon 1993; Hyland 1998a), tačiau tam tikrose konstrukcijose mentaliniai veiksmažodžiai gali įgyti ir evidencinių reikšmės požymių.

Aijmer (1997), rašydama apie konstrukciją *I think*, pastebi, kad sunku nubrėžti veiksmažodžio *think* semantinių kategorijų ribas, nes ne visuomet aišku, ar ši kalbinė vienetai reikėtų analizuoti kaip perteikiantį išvalgą (artima reikšmė *seem*), ar kaip perteikiantį tikėjimą (artima reikšmė *believe*) (Aijmer 1997: 18–19). Carretero siūlomame evidencinių ir episteminių reikšmių kontinuumo pasyvinės konstrukcijos *it is assumed / thought* yra arčiau evidencinių reikšmių, o *I think / believe / guess* yra priskiriami prie episteminių reikšmių (Carretero 2004). Palmeris teigia, kad vienas iš būdų parodyti, jog „kalbėtojas pristato propoziciją ne kaip faktą, bet kaip nuomonę“⁶⁷, yra pavartoti tokius leksinius vienetus kaip *it is possible that... / I think that...* (Palmer 1986: 51–52).

Tie mentalinių veiksmažodžių vartojimo atvejai, kurie neperteikia autoriaus pozicijos, sąšvelniais nebuvo laikomi. Tokių atvejų pasitaikė nemažai, pavyzdžiui, *consider* dažnai vartojamas *numatyti*, *atsižvelgti* reikšmėmis arba kaip tiesioginis kreipinys į skaitytoją, norint atkreipti jo dėmesį. Pastarasis *consider* vartosenos būdas buvo dažnas kalbotyros moksliniuose straipsniuose (26 % šio veiksmažodžio vartojimo atveju). Apskritai, tiesioginis kreipimasis į skaitytoją buvo daug dažnesnis kalbotyros moksliniuose straipsniuose anglų kalba. Tai gali būti vertinama kaip autorių

---

⁶⁷ Originalus tekstas: „<.> a speaker may indicate that he is not presenting what he is saying as a fact, but rather that he is speculating about it.“

noras sukurti intensyvesnį ir artimesnį santykį su skaitytojais. Kiti mentaliniai veiksmažodžiai tap pat buvo vartojami reikšmėmis, nesiejamomis su propozicijos švelninimu: *assume* – *įgyti, prisiimti, think* – *turėti omenyje, galvoti, prisiminti* ir t. t., pavyzdžiui:

(6.49) *Consider another case from academic lectures in which the ETB is used similarly.* (KALB ANG 4)

(6.50) *When Paul first began thinking about his Master's thesis, he knew very little about the genre.* (KALB ANG 17)

Mentaliniai veiksmažodžiai buvo dažnesni kalbotyros moksliniuose straipsniuose (žr. 16 ir 17 lenteles). Kaip sąšvelniai, šie veiksmažodžiai paprastai buvo vartojami dviem atvejais: akcentuojant, kad teiginys yra subjektyvi autorių nuomonė, o ne universali tiesa (6.51 pavyzdys), arba pasyvinėse ir beasmenėse konstrukcijose, kai teiginys buvo pateikiamas kaip akademinės bendruomenės nuomonė (6.52 ir 6.53 pavyzdžiai):

(6.51) *I assume that the distinction between evidential and 'ordinary' uses of clause embedding predicates is purely one of usage, or intended interpretation, and does not reflect either syntactic or (lexical) semantic ambiguity.* (KALB ANG 15)

(6.52) *The mutation of EGFR is thought to be an early molecular event in the genesis of non-small-cell lung cancer in nonsmokers <...>.* (MED ANG 12)

(6.53) *Since subject agreement is generally assumed to express a speech-head relationship, the negative auxiliary in (5) is most likely in a head position.* (KALB ANG 10).

Pažvelgus į beasmenių ir pasyvinių konstrukcijų vartoseną kyla klausimas, kokį pragmatinį tikslą autorius turėjo: susilpninti ar sustiprinti propoziciją. Dažnai tokios konstrukcijos pasitarnauja kaip fonas pagrįsti toliau pateikiamą autoriaus teiginį, o tai, atrodytų, jau stiprinimo, o ne silpninimo elementas. Vis dėlto nefaktinis veiksmažodis rodo autoriaus norą akademinės bendruomenės žinias pateikti kaip nuomonę, o ne faktą (plg. *it is believed, thought, considered* su *it is shown, confirmed, found*). Skirtumas tarp beasmenė konstrukcija su mentaliniu veiksmažodžiu modifikuotos propozicijos ir „pliko“

ir todėl kategoriško teiginio geriausiai matyti pavyzdyje be autoriaus poziciją rodančių žymiklių (plg. (6.52) pavyzdį ir jo (6.52a) parafrazę):

(6.52a) *The mutation of EGFR is an early molecular event in the genesis of non-small-cell lung cancer in nonsmokers.*

Teiginio ar išvados preliminarumo išpūdis gali būti sustiprintas papildomais švelninimo žymikliais, esančiais kontekste, pavyzdžiui:

(6.54) *This suggestion is, I think, reinforced by the observation that the main verbs in (40)–(43) appear to serve the same function as the parentheticals and adverbials <...>. (KALB ANG 15)*

Mentalinių veiksmažodžių grupėje, nors nedažnai, bet įdomiai buvo vartojamas veiksmažodis *believe*. Junginyje su gyvu subjektu *believe* turi dvi pragmatines intencijas. Pirmuoju atveju autoriai vartoja *believe* norėdami pabrėžti, kad jų duomenų interpretacija ar pateikiamos išvalgos yra tiesiog jų nuomonė, o ne užtikrintas sprendimas, ir tada *believe* savo reikšme yra panašus į *guess* ar *think*, pavyzdžiui:

(6.55) *Although not yet an articulated proposal, we believe that the agreement pattern exhibited by irregular plurals is related to the observation that irregular plurals, unlike the regular ones, are lexically determined. (KALB ANG 2)*

Antrasis vartosenos tipas yra nesusijęs su autoriaus abejonėmis, greičiau atvirkščiai: iš konteksto atrodo, kad autorius yra įsitikinęs tuo, ką sako, kadangi referuoja į savo tyrimą, jo svarbą ar pateikia išvalgas apie ateities perspektyvas, tačiau iš mandagumo pavartoja ne stiprų posakį, pavyzdžiui, *we are sure / certain*, bet sušvelnintą *we believe*:

(6.56) *Finally, as illustrated by the corpus used in this study, we believe that specialized, genre-specific corpora will continue to grow in importance not only for instructional purposes in academic settings but also in professional and business contexts. (KALB ANG 18)*

(6.57) *We believe that our study provides evidence supporting a reexamination of conventional thinking about the use of vasodilators in patients with severe aortic stenosis and depressed ventricular function. (MED ANG 8)*

Hooper taip pat pažymi, kad *believe* gali reikšti autoriaus įsitikinimą arba netikrumą propozicijos tiesa (Hooper 1975: 101). Ir vienas, ir kitas vartosenos atvejais šiame tyrime vis dėlto buvo laikomas sąšvelniu dėl minėtos autoriaus pragmatinių tikslų interpretacijos.

Hope yra dar vienas veiksmažodis, periferiškai vartotas kalbotyros moksliniuose straipsniuose, greičiausiai dėl stilistinių priežasčių. Būtojo laiko vartoseną yra kiek panaši į toliau aptariamų ketinimo grupės veiksmažodžių vartoseną. Pasirinkdami šiuos veiksmažodžius autoriai pabrėžia, kad jie *tikėjosi atsakyti į klausimą, patyrinėti, paanalizuoti* ir t. t., o ne *atsakė, patyrinėjo, paanalizavo* (6.58 pavyzdys) ir pan. Kartais šio veiksmažodžio kaip sąšvelnio vartoseną labai panaši į *believe*. Tokiais atvejais autorių pragmatinė intencija yra mandagumo, nes jie išreiškia viltį, kad jų tyrimas gali pasitarnauti ateities tyrimams (6.59 pavyzdys):

(6.58) *The first question we hoped to explore in this study was whether readers do create an image of the author.* (KALB ANG 9)

(6.59) *Indeed, we can hope that this study is used by others as a building block toward the examination of failed humor within its situational context, opening a discussion that has been largely neglected thus far.* (KALB ANG 1)

Ypač kalbotyros straipsniuose dažnai kaip sąšvelnis vartotas veiksmažodis *tend* mentalinę veiklą žymintiems veiksmažodžiams priskirtas tik su išlyga: vis dėlto teigdamas, jog *yra tendencija* kažkam vykti, autorius išvelgia veiksmo ar reiškinių tendencijas, todėl *tend* ir priskirtas mentalinę veiklą žyminčių veiksmažodžių grupei. Šis veiksmažodis, pateikiantis propoziciją ne kaip faktą, bet kaip tendenciją, dažniausiai vartojamas ne abejonei reikšti, bet norint sumažinti teiginio kategoriškumą, pavyzdžiui:

(6.60) *We can see that these closings tend to be quite heavily hedged.* (KALB ANG 20)

(6.61) *The Conservation Biology abstracts tend to have a Problem-Solution framework while this is not the case with the Wildlife Behavior abstracts.* (KALB ANG 14)

(6.62) *The Americans as a group tended to be much more patterned, even formulaic, in their politeness strategies – whether positive or negative.* (KALB ANG 18)

(6.63) *In this article, I have tended to choose those that are relatively amenable to a corpus.* (KALB ANG 16)

Paskutinis pavyzdys įdomus tuo, kad autorius vartoja veiksmažodį *tend* savo veiksams apibūdinti. Tokios vartosenos atvejai kiek panašūs į toliau aptariamą ketinimo veiksmažodžių vartojimą.

6.4.3. Ketinimo veiksmažodžiai

Keletas leksinių veiksmažodžių, išskirtų į atskirą ketinimo veiksmažodžių grupę, yra *attempt*, *seek* ir *try*. Hylandas (1998a) šiuos veiksmažodžius laiko evidenciniais, o Varttala (2001) juos priskiria kategorijai „kiti“. Anot Hylando, šie veiksmažodžiai yra evidenciniai, nes juos vartodami autoriai apsidraudžia tuo atveju, jei nepateiks pakankamai įrodymų, ir taip užsimena apie pateikiamos tyrimo interpretacijos sąlygiškumą (Hyland 1998a: 125). Tačiau abejotina, ar tokia jų vartoseną laikytina evidencine – nei plačioji, nei siauroji evidencialumo kaip nuorodos į šaltinius samprata tokių atvejų negali apimti. Greičiau šie veiksmažodžiai priartėja prie episteminio modalumo kategorijos – juos vartodami autoriai tarsi išreiškia abejonę, ar jiems pavyks pasiekti sau išsikeltus tikslus.

Ketinimo veiksmažodžiai išskirti į atskirą grupę dėl atliekamos savitos pragmatinės funkcijos. Šie veiksmažodžiai dažniausiai vartojami, kai autoriai pristato savo tyrimą ar jo metodiką ir nori akcentuoti, kad tai yra tik bandymas, todėl jame gali būti klaidų ar netikslumų. Tą pačią pragmatinę reikšmę savo tyrinėtoje medžiagoje pastebi ir Hylandas (1998a: 125). Be to, autorių *mėginimas* ar *bandymas* atsakyti į išsikeltus klausimus pabrėžia, kad jie neketina pateikti išsamios studijos ar užtikrinto atsakymo ir taip apsisaugo nuo skaitytojų kritikos, jei pasirodytų, kad tyrimas nepavykęs ar per daug paviršutiniškas. Dėl tokios aiškiai išreikštos strateginės vartosenos šie

veiksmazodžiai gali atlikti sąšvelnių pragmatinę funkciją. Tipiški šių veiksmazodžių vartosenos pavyzdžiai yra tokie:

(6.64) *The goal for this study was to try to locate in the corpus cross-cultural differences which may ultimately influence the efficacy of the letters of application written by the American and European participants.* (KALB ANG 18)

(6.65) *I will attempt to locate MC's performance within current theoretical accounts of the nature of unaccusativity.* (KALB ANG 5)

Kalbotyros straipsniuose beveik visi šių veiksmazodžių vartojimo atvejai buvo arba su asmeniniais įvardžiais, arba su negyvu subjektu, o beasmenių konstrukcijų visiškai nepasitaikė (plg. su ketinimo veiksmazodžiais-sąšvelniais vartotais straipsniuose lietuvių kalba, žr. 6.5.3 skyrių).

6.4.4. Atrodymo veiksmazodžiai

Vadinamieji atrodymo veiksmazodžiai (Usonienė 2006b) *seem, appear, look* literatūroje vadinami ir interpretuojami įvairiai – priklausomai nuo to, kuri semantinę šių polifunkcinių veiksmazodžių elementą norima paryškinti. Aijmer (1980) *seem* priskiria *perceptiniam predikatams* (angl. *perception predicates*), Gisborne'as ir Holmes (2007) juos vadina *atrodymo veiksmazodžiais* (angl. *verbs of appearance*), Usonienė (2000) taip pat vartoja *atrodymo veiksmazodžių* terminą, tačiau angliškai jis skamba kitaip – *verbs of seeming*. Longmano gramatikoje veiksmazodžiai *seem* ir *appear* apibūdinami kaip *tikimybės veiksmazodžiai* (angl. *probability verbs*), kurie rodo, kad propozicija, pristatoma tam tikroje sintaksinėje konstrukcijoje (*to-clause*), įgyja tikimybės atspalvį (LGSWE 1999: 708). Hylando (1998a) siūloma *episteminių evidencinių jutiminių sąšvelnių sąvoka* (angl. *epistemic evidential sensory hedges*) apima visą semantinę veiksmazodžių *seem* ir *appear* spektrą, prie kurio dar prisideda ir pragmatinis švelninimo elementas.

Iš evidencialumo perspektyvos žiūrint, atrodymo veiksmazodžiai ir lietuvių, ir anglų kalboje nėra susiję su koku vienu konkrečiu informacijos šaltiniu – tai gali būti ir tiesioginis išpūdis, ir inferencija, ir informacija, įgyta iš kitų šaltinių. Tačiau dėl sąsajos su netiesioginiu būdu gaunama informacija šie

veiksmožodžiai perteikia ir abejonės elementą. Kaip ir kiti inferenciniai žymikliai, literatūroje jie vertinami įvairiai: vieni mokslininkai juos laiko evidenciniais (Cornillie 2007; 2009; de Haan 2007; Gisborne, Holmes 2007 ir t. t.), kiti – episteminiiais (Aijmer 1980; Usonienė 2000; 2002).

Šis semantinis įvairialypiškumas leidžia atrodymo veiksmožodžiams atlikti ir pragmatinę sąšvelnių funkciją, kadangi *atrodyti nėra būti*. Evidencinis veiksmožodžių *seem* ir *appear* elementas leidžia mokslinio teksto autoriams apsidrausti kitokiu būdu nei vartojant tik epistemines leksines priemones. Modifikuodamas propoziciją su *seem* autorius rodo skaitytojui, kad teiginys nėra spėlionė, kad jam yra koks nors pagrindas. Tai ypač svarbu kuriant mokslinį tekstą, kuriame autoriaus argumentų įtikinamumui ir santykiui su skaitytoju tenka labai svarbus vaidmuo.

Kaip ir kiti sąšvelniai, *seem* ir *appear* vartojami situacijose, kai dėl įvairiausių priežasčių ir pateikiant įvairią informaciją nenorima teigti kategoriškai, pavyzdžiui:

(6.66) *These two genres, research article introductions and abstracts, appear to be related, though the nature of the relationship is not completely clear.* (KALB ANG 14)

(6.67) *The size of the class seems to place certain constraints on the rhetorical choices that are available to lecturers.* (KALB ANG 8)

(6.68) *Most patients appear to tolerate imatinib well, and no consistent metabolic abnormalities during routine electrolyte screening have been reported.* (MED ANG 2)

(6.69) *But as sentences can convey different types of content, we may find – as we seem to do here – cases where the main point/non-main point relation does not map onto the assertion/presupposition relation in a straightforward way.* (KALB ANG 15)

Tačiau kai kuriuose kontekstuose išryškėja konkretnės intencijos, pavyzdžiui, mandagumas reiškiant kritiką:

(6.70) *Yet, their study does not seem to address the research question they set out to answer <...> First, their definition of voice does not seem to account for the social perspective on voice presented by a number of L2 writing researchers.* (KALB ANG 9)

Neretai šie sąšvelniai pasirenkami pristatant tyrimo rezultatus ir straipsnio išvadų dalyje:

(6.71) *Although the instruction in Conservation Biology explicitly refers to „methods“, this does not appear to have any strong bearing on the moves found in the abstracts.* (KALB ANG 14)

(6.72) *Treatment did not appear to affect central analgesia or precipitate opioid withdrawal.* (MED ANG 17)

(6.73) *Among newly sexually active women, consistent condom use by their partners appears to reduce the risk of cervical and vulvovaginal HPV infection.* (MED ANG 20)

Kalbtyros straipsniuose forma *seem* gana dažnai vartojama su modaliniu veiksmožodžiu *would* (27 % šios veiksmožodžio formos vartojimo atveju) dar labiau sustiprina atsargų teiginio toną. Kartais kontekste yra ir daugiau sąšvelnių, pavyzdžiui:

(6.74) *Thing, on the other hand, is a classic instance of one of Channell's „vague“ words (Channell 1994), and anecdotal evidence would seem to suggest that its metadiscoursal employment in the groves of academe is often mildly frowned upon.* (KALB ANG 16)

(6.75) *The increase in the number of normal-appearing osteoclasts as well as in the number of giant, hypernucleated, detached, apoptotic osteoclasts after long-term treatment with alendronate may seem counterintuitive, but we propose that both findings could be explained if nitrogen-containing bisphosphonate therapy prolongs osteoclast lifespan.* (MED ANG 19)

Nors ir nebūtinai, tačiau kontekste gali būti ir aiškiai įvardijami esami įrodymai, įtakojantys autoriaus sprendimą, pavyzdžiui:

(6.76) *However, due to the nature of small classes in which the number of students is smaller and the proximity between lecturers and students is closer, reinforcing positive rapport seems to take less rhetorical and linguistic effort on the part of lecturers.* (KALB ANG 8)

(6.77) *It seems that an explanation in terms of a less-than-total deficit, which yields an inconsistent pattern of responses, is the most plausible line of attack – especially in view of the fact that, when no transitive alternation is available, MC nevertheless reads non-alternating unaccusative verbs correctly around 70 % of the time.* (KALB ANG 5)

Veiksmazodis *seem* tyrinėtuose duomenyse beveik visada yra sąšvelnis, o maždaug 50 % *appear* vartojimo atvejų švelninimo neperteikia, bet turi tiesioginę reikšmę *pasirodyti, būti*, pavyzdžiui:

(6.78) *The companion article by Baron et al., 39 which appears elsewhere in this issue of the Journal, reports a protective effect of the 81-mg dose of aspirin but not of the 325-mg dose.* (MED ANG 15)

Prie *seem* ir *appear* grupės priskiriamas *look* akademinėje kalboje autoriaus pozicijai reikšti vartojamas nebuvo. Visoje kalbotyros ir medicinos mokslinių straipsnių tekstyno dalyje pasitaikė vienintelis pavyzdys, kai *look* atliko šią funkciją:

(6.79) *On the other hand, on the evidence available, thing appears to function as a self-referring prospective across a range of genres and broader genre classes. It also looks as though, at least in self-referring contexts, that the choice of thing versus point may turn out to be a largely ideolectal preference. In effect, some members of the academy are „thing-ers“ while others are „point-ers“. However, further research is needed to confirm or disconfirm this observation. Another area of current uncertainty is the extent to which these discussives – and others in <...>.* (KALB ANG 16)

Šiame pavyzdyje *look* junginyje su *as though* pavartotas kontekste kartu su itin daug kitų sąšvelnių. Nors šis veiksmazodis ir sinonimiškas *appear* (plg. toje pačioje pastraipoje pavartotą *appear*), tačiau *look* tyrinėtuose moksliniuose straipsniuose vartotas daug rečiau, greičiausiai dėl stilistinių priežasčių.

6.5. Leksiniai veiksmazodžiai kaip sąšvelniai moksliniuose straipsniuose lietuvių kalba

Straipsniuose lietuvių kalba sąšvelnių funkciją atliekančių leksinių veiksmazodžių įvairovė yra mažesnė nei anglų kalba ir jie vartojami rečiau (žr. 18 ir 19 lenteles⁶⁸). Lietuvių kalboje matyti ir tarpdisciplininių skirtumų: medikai vartojo 9 skirtingus leksinius veiksmazodžius, o kalbininkai – 22. Leksiniai veiksmazodžiai medicinos moksliniuose straipsniuose taip pat vartojami rečiau nei kalbotyros straipsniuose.

---

⁶⁸ 18 ir 19 lentelėse pateiktos kalbamų veiksmazodžių bendratys, tačiau įskaičiuotos visos vartotos formos.

Pažvelgus į dažninį *CompAc* visos lietuviškos tekstyno dalies žodžių sąrašą matyti, kad trys dažniausiai⁶⁹ vartotos veiksmažodžio formos yra *mustatyta* (194 pasikartojimai), *rodo* (173 pasikartojimai) ir *sudaro* (158 pasikartojimai). Šie trys veiksmažodžiai savo semantika nėra neutralūs, bet reiškia užtikrintą autoriaus poziciją. Nors tarp jų įsiterpia kelios veiksmažodžių *galėti* ir *turėti* formos, kaip aptarta 5.3 skyriuje, jos dažniau perteikia neapstatytą reikšmę. Taigi, atrodo, kad tyrinėtuose straipsniuose lietuvių kalba dažnesni faktiniai autoriaus įsitikinimą reiškiantys veiksmažodžiai, o ne perteikiantys atsargią tikimybę.

18 lentelė. Leksinių veiksmažodžių absoliutus dažnis ir normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje medicinos moksliniuose straipsniuose lietuvių kalba

Leksinis vksm. medicinos straipsniuose	Visi atvejai (absoliutus dažnis)	Visi atvejai (normalizuotas dažnis)	Iš jų sąšvelniai (absoliutus dažnis)	Iš jų sąšvelniai (normalizuotas dažnis)
Kalbėjimo veiksmažodžiai				
teigti	37	0,56	18	0,27
Iš viso:	37	0,56	18	0,27
Mentaliniai veiksmažodžiai				
daryti prielaidą	7	0,11	6	0,09
laikyti	22	0,34	6	0,09
manyti	26	0,40	23	0,35
kiti ⁷⁰ mentaliniai vksm.	11	0,17	6	0,09
Iš viso:	66	1,01	41	0,63
Ketinimo veiksmažodžiai				
siekti	30	0,46	7	0,11
Iš viso:	30	0,46	7	0,11
Atrodymo veiksmažodžiai				
atrodyti	1	0,02	1	0,02
Iš viso:	1	0,02	1	0,02
Bendras visų vksm. skaičius	134	2,05	67	1,02

⁶⁹ Be autoriaus pozicijos nereiškiančių veiksmažodžio *būti* formų (*yra, buvo*), veiksmažodžio *galėti* formų *gali, galima* ir veiksmažodžio *turėti* formos *turi*, kurios jau aptartos 5.3 skyriuje.

⁷⁰ *Linkti, spėti, tikėti(s)*.

19 lentelė. Leksinių veiksmažodžių absoliutus dažnis ir normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje kalbotyros moksliniuose straipsniuose lietuvių kalba

Leksinis vksm. kalbotyros straipsniuose	Visi atvejai (absoliutus dažnis)	Visi atvejai (normalizuotas dažnis)	Iš jų sąšvelniai (absoliutus dažnis)	Iš jų sąšvelniai (normalizuotas dažnis)
Kalbėjimo veiksmažodžiai				
sakyti	42	0,53	8	0,10
siūlyti	30	0,38	12	0,15
teigti	55	0,69	18	0,23
tvirtinti	5	0,06	3	0,04
Iš viso:	132	1,65	41	0,51
Mentaliniai veiksmažodžiai				
(i)žvelgti / (i)žiūrėti	24	0,30	14	0,18
laikyti	153	2,07	22	0,28
linkti	21	0,26	16	0,20
manyti	45	0,56	24	0,30
spėti	7	0,09	6	0,08
tikėti(s)	18	0,23	8	0,10
kiti ⁷¹ mentaliniai vksm.	34	0,43	11	0,14
Iš viso:	302	3,78	101	1,27
Ketinimo veiksmažodžiai				
bandyti	15	0,19	12	0,15
mėginti	4	0,05	3	0,04
siekti	37	0,46	13	0,16
stengtis	15	0,19	6	0,08
Iš viso:	71	0,89	34	0,43
Atrodymo veiksmažodžiai				
atrodyti	14	0,18	6	0,08
Iš viso:	14	0,18	6	0,08
Bendras visų vksm. skaičius	519	6,50	182	2,28

⁷¹ Įsivaizduoti, justti, svarstyti, piršti, traktuoti, daryti prielaidą.

Lietuvių kalboje, kaip ir anglų, sąšvelniais galintys eiti leksiniai veiksmažodžiai švelnina propoziciją ne visais vartojimo atvejais: medicinos mokslo straipsniuose šią funkciją realizuoja 50 % nustatytų leksinių veiksmažodžių (67 iš 134, žr. 18 lentelę), o kalbotyros straipsniuose – 35 % (182 iš 519, žr. 19 lentelę).

6.5.1. Kalbėjimo veiksmažodžiai

Šioje grupėje dažniausias veiksmažodis ir kalbotyros, ir medicinos moksliniuose straipsniuose buvo *teigti*. Kalbotyros straipsniuose dar pasitaikė keletas sinonimiškos *sakyti* ir *tvirtinti* vartosenos atvejų, o medicinos straipsniuose jie nebuvo vartojami iš viso. Išskyrus vieną kitą subjektyvų autoriaus požiūrį rodančią formą ar junginį (pavyzdžiui, *sakyčiau*), šie trys veiksmažodžiai abiejų disciplinų straipsniuose dažniausiai vartojami junginiuose su neveikiamosios rūšies bevardės giminės dalyviu *galima*, pavyzdžiui:

(6.80) *Tačiau ši gramatinė priešdėlių funkcija blokuojama sakiniuose, kurių profiliuojamas veiksmas vyksta konkrečiu esamuoju laiku. Galima sakyti, kad tuomet priešdėliai kalbamų vedinių struktūroje atlieka grynai semantinę funkciją – žymi judėjimo kryptį.* (KALB LIT 10)

(6.81) *Kadangi straipsnyje aprašomas MAT yra sudarytas iš skirtingų stilių tekstų (žr. 3 pav.), todėl galima teigti, kad jis tinkamai reprezentuoja dabartinę lietuvių kalbą.* (KALB LIT 15)

(6.82) *Taigi, galima teigti, kad vyresnio amžiaus pacientams sutrikusios pažinimo funkcijos susijusios su nepakankama mityba.* (MED LIT 2)

(6.83) *Taigi, galima teigti, kad didelės įtakos turėjo mitybos korekcija ir fizinė rehabilitacija, kurie buvo taikyti reabilitacijos grupės pacientams.* (MED LIT 19)

Vertinant junginių *galima* + *nefaktinio veiksmažodžio bendratis* atliekamą pragmatinę funkciją, reikia pasakyti, kad juos kaip sąšvelnius sunku vienareikšmiškai interpretuoti, kadangi čia galima išvelgti ir pasakymo stiprinimo elementą. Juk jei sakoma, kad kažką *galima teigti, sakyti* ar *tvirtinti*, tarsi norima sustiprinti savo argumentaciją, parodyti skaitytojui, kad yra

aplinkybių, patvirtinančių komplemento sakinyje einančios propozicijos tikrumą. Todėl panašu, kad kalbamose konstrukcijose yra ir evidencinis reikšmės atspalvis, nes jei ką nors *galima teigti, sakyti, tvirtinti*, dažniausiai turima tam įrodymų.

Antra vertus, tokie junginiai gali būti laikomi sąšvelniais, kadangi jiems būdingas ir švelninimo elementas: jais mažinamas modifikuojamos propozicijos kategoriškumas. Atsisakius *galima sakyti, teigti* teiginys pasidaro kategoriškas, nebelieka erdvės alternatyvioms nuomonėms, pavyzdžiui, taip nutinka (6.81) ir (6.82) atvejus pakeitus į (6.81a) ir (6.82a), kuriuose jau nebėra kalbamų propoziciją modifikuojančių elementų:

(6.81a) *Kadangi straipsnyje aprašomas MAT yra sudarytas iš skirtingų stilių tekstų (žr. 3 pav.), jis tinkamai reprezentuoja dabartinę lietuvių kalbą.* (KALB LIT 15)

(6.82a) *Taigi, vyresnio amžiaus pacientams sutrikusios pažinimo funkcijos susijusios su nepakankama mityba.* (MED LIT 2)

Kai kuriuose šios semantinės grupės veiksmažodžių junginiuose su *galima* atsiranda papildomas abejonės reikšminis atspalvis, kurį galima iliustruoti parafraze *kaip ir*, pavyzdžiui:

(6.84) *Šiuo požiūriu jis, galima sakyti, yra artimesnis šiuolaikinei kognityvinei antropologijai <...>.* (H 660)

(6.85) *Taigi čia, galima sakyti, išnyksta folkloro dvasinės savybės, koncepcinė dramaturgija <...>.* (H 559)

Kartais šių kalbėjimo veiksmažodžių nefaktyvumas yra dar labiau sustiprinamas veiksmažodžio *būti* tariamosios nuosakos forma, pavyzdžiui:

(6.86) *Taigi galima būtų teigti, kad, pavyzdžiui, prielinksnio skersai, veiksmažodžio kirsti (kelia) ir deverbatyvo (kelio) kirtimas semantinis turinys yra tas pats.* (KALB LIT 10)

Junginys *galima teigti* buvo dažnai vartojamas medicinos moksliniuose straipsniuose, pavyzdžiui:

(6.87) *Galima teigti, kad IV NŠA f. kl. ligonių morfometrijos pokyčiai, ypač sergančiųjų idiopatine dilatacine kardiomiopatija yra pernelyg*

dideli, kad fizinis treniravimas turėtų didelės teigiamos įtakos. (MED LIT 19)

(6.88) Po palyginamosios DNR variantų genotipavimo ir LTM rezultatų analizės galima teigti, kad asmenims, sergantiems LTM būdu nustatyta hipolaktazija, kiek dažniau nei du kartus bus nustatomas PSH genotipas nei tiems, kuriems LTM būdu nustatyta normolaktazija. (MED LIT 5)

Atsisakius junginio *galima teigti* arba pakeitus jį visišką autoriaus atsakomybę rodančiais žymikliais, pavyzdžiui, *analizė, duomenys rodo*, gautume daug kategoriškesnę formuluotę.

Antrasis pagal dažnumą šios semantinės grupės veiksmažodis, vartotas tik kalbotyros straipsniuose, buvo *siūlyti*. Kaip ir artimiausias anglų kalbos atitikmuo *propose*, lietuviškasis (*pa*)*siūlyti* autorių buvo vartojamas iš esmės tokiuose pačiuose kontekstuose: norint atsargiai pristatyti metodus, klasifikaciją, probleminių variantų sprendimus (plg. nešvelnintą raišką *pateikti, nurodyti*), pavyzdžiui:

(6.89) Šiame darbe nekirčiuojamų žodžių paieškai lietuvių kalbos tekste pasiūlyti keturių tipų metodai: pagrįsti samplaikinių formų atpažinimu, žodžio kirčiavimo/ nekirčiavimo statistiniu dažniu, gramatikos taisyklėmis bei gretimų žodžių kirčiavimu. (KALB LIT 2)

(6.90) Taip siekiama parodyti, kuo skiriasi ir kuo panašūs ankstesni ir čia siūlomi sprendimai. (KALB LIT 12)

Beje, lietuvių kalboje nė karto nebuvo pavartota pirmojo asmens veiksmažodžio forma, pavyzdžiui, *siūlome* arba *siūlau*, kurios buvo vartojamos anglų kalboje (plg. *we propose, I propose*). Net ir situacijose, kur pati teiginio mintis aiškiai suponuoja subjektyvią autoriaus poziciją (plg. *nesitikime pasiūlyti*, kuri būtų labai natūrali anglų kalboje), *pasiūlyti* vartojamas beasmenėje konstrukcijoje, pavyzdžiui:

(6.91) Pažymėtina, kad nesitikima pasiūlyti griežtų apibendrinimų, nes atliktas tik žvalgomasis tyrimas. (KALB LIT 7)

Apie 70 % visų šios semantinės grupės veiksmažodžių vartosenos atvejų yra nesusiję su autoriaus pozicija ir propozicijos švelninimu, bet

dažniausiai referuoja į kitų autorių teiginius ir nuomonę arba tiesiog į įprastą šnekos aktą, pavyzdžiui:

(6.92) *Iš to, kas pasakyta, aiškiai matyti, kad šios hipotezės autoriai patenka į chronologinę aklavietę; teigdami, kad (i)d ir e kamienų vienaskaitos inesyvai rankoje, žemėje susiformavo iš *rankdi + en ir žemei + en (žr. Kazlauskas 1968, 150; plg. Mažiulis 1970, 310), jie pripažįsta, kad vienaskaitos inesyvai baltų buvo pasidaryti <...>. (KALB LIT 18)*

(6.93) *Apie duoną buvo draudžiama sakyti, kad ji negardi. (KALB LIT 4)*

Tai buvo viena iš priežasčių, kodėl kalbamų veiksmažodžių, nevartojamų kaip sąšvelniai, skaičius yra didelis.

6.5.2. Mentaliniai veiksmažodžiai

Ši semantinė grupė buvo pati gausiausia leksinių veiksmažodžių kategorijoje ir kalbotyros, ir medicinos straipsniuose. Šios grupės veiksmažodžių vartojimo atvejai išryškina ir patvirtina kai kurias jau minėtas leksinių veiksmažodžių kaip sąšvelnių ypatybes lietuvių kalboje. Visų pirma, šie veiksmažodžiai gana retai vartojami pirmojo asmens formomis. Pirmojo asmens formų galima ypač tikėtis šioje semantinėje grupėje, kadangi būtent mentaliniai veiksmažodžiai gali geriausiai atspindėti individualaus autoriaus poziciją ir nuomonę. Tačiau iš visų šios grupės veiksmažodžių kaip sąšvelnių kalbotyros moksliniuose straipsniuose tik 6 % buvo pavartoti su asmeniniu įvardžiu *aš / mes* arba su atitinkama asmenį rodančia veiksmažodžio fleksija (plg., angliškuose kalbotyros straipsniuose tokia raiška sudarė kur kas didesnę procentą – 28 %⁷²). Preliminarus asmeninių įvardžių vartosenos akademinėje lietuvių ir anglų kalboje tyrimas (Šinkūnienė 2010) rodo, kad mokslininkai, rašantys anglų kalba, renkasi tokias teksto kūrimo strategijas, kurios leidžia išryškinti juos kaip teksto autorius, o lietuvių mokslininkai tai pabrėžti linę

---

⁷² Lyginti santykinį dažnį šiuo atveju galima tik simboliškai, kadangi abiejose kalbose nevienodas kalbamos semantinės kategorijos veiksmažodžių pavartotų kaip sąšvelniai, skaičius.

rečiau – itin retai lietuvių kalbininkų pasirenkama *aš*⁷³ perspektyva. Tiesa, medicinos straipsniuose autoriai nevengė vartoti *manome* (9 atvejai iš 23), kuriuo autoriai pabrėžia, kad išsakomos mintys yra jų nuomonė, pavyzdžiui:

(6.94) *Įvertinę mūsų studijos duomenis, manome, kad abu prolaktinomu gydymo metodai yra svarbūs.* (MED LIT 16)

(6.95) *Manome, kad kruopšti komplikacijų priežasčių analizė ir veiksnių, turinčių įtakos laparoskopinių operacijų komplikacijų atsiradimui apibūdinimas, galėtų daug ką paaiškinti.* (MED LIT 12)

Tokie šiame darbe sąšvelniams priskiriami atvejai nėra vienareikšmiai: čia būtų galima išvelgti, kad autoriai prisiima atsakomybę už propozicijos teisingumą, bet tai, atrodytų, nedera su pragmatine švelninimo funkcija, paprastai siejama su autoriaus atsakomybės vengimu. Bet būtų galima pasižiūrėti į tai, ir kaip į autorių norą pabrėžti, kad tai tėra jų asmeninė nuomonė, į universalią tiesą nepretenduojantis teiginys, su kuriuo kiti bendruomenės nariai gali ir nesutikti, tuomet tokie raiškos atvejai galėtų būti laikomi sąšvelniais, nes jie atveria kelią alternatyvioms nuomonėms. Anot Nuytso, mentaliniai veiksmažodžiai dažnai pasirenkami kaip sąšvelniai, kai autoriai nori pabrėžti asmeninę ir preliminarią savo nuomonę ir taip palikti erdvės kitų diskurso dalyvių interpretacijoms (Nuyts 2001b: 391).

Analizuojant veiksmažodį *manyti* kaip autoriaus pozicijos raiškos priemonę, matyti, kad jis turi ir pasakymą švelninančių, ir pasakymą stiprinančių elementų. Autoriaus įsitikinimą perteikiančių leksinių veiksmažodžių skalėje šis leksinis veiksmažodžis galėtų būti per vidurį, kadangi reiškia didesnę įsitikinimo laipsnį nei, pavyzdžiui, sąšvelniniai veiksmažodžiai *spėti* ar *atrodyti*, bet mažesnę įsitikinimo laipsnį nei užtikrintą autoriaus poziciją rodantys *žinoti* ar *būti įsitikinusiam*. Panaikinus tekste šį propozicinio požiūrio žymiklį, teiginiai pasidarytų kategoriškesni, todėl *manyti* priskiriamas sąšvelniams.

---

⁷³ Ši išvada yra tik apie autorių poziciją kalbotyros moksliniuose straipsniuose, nes tyrinėti medicinos straipsniai buvo parašyti ne vieno autoriaus.

Kitas tyrinėtiems moksliniams straipsniams būdingas aspektas – dominuojantys šios semantinės grupės veiksmažodžių junginiai su jau minėtu *galima*, taip pat *leidžia*, *verčia*. Pats dažniausias junginys yra *galima + mentalinis veiksmažodis* – tokie junginiai sudaro 23 % visų šios semantinės grupės sąšvelnių. Šios grupės veiksmažodžių semantikos kontekste tokius junginius galėtume interpretuoti kaip norą pabrėžti, kad autorių *manymas*, *prielaida* ar *spėjimas* yra ne niekuo nepagrįstas sprendimas, bet nulemtas tokių įrodymų ar aplinkybių, kurios *įgalina spėti*, *verčia manyti* ar *leidžia išvelgti*. Atrodo, kad autoriai nori būtinai pagrįsti skaitytojui pateikiamas propozicijas, užtikrinti, kad jų samprotavimai ar išvalgos tikrai yra ne be pagrindo. Tačiau tuo pačiu metu propozicija ir švelninama, nes kalbami junginiai mažina kategoriškumą, pavyzdžiui:

(6.96) *Taigi galima manyti, kad kalbamoji priesaga pasižymi ne tik trauklumu, bet ir daliniu stiprumu.* (KALB LIT 11)

(6.97) *Remiantis empiriniais stebėjimais galima spėti, kad dvejopo balseių ilgumo arealui būdinga tik kiekybinė kirčiuotos ir nekirčiuotos pozicijos kaita.* (KALB LIT 6)

(6.98) *Atliktos daugiamatės analizės rezultatai leidžia manyti, kad tais atvejais, kai kiaušidžių vėžys yra IV stadijos, liga taip išplitusi, kad nei naviko histologinis tipas, nei ligonių amžius jau nebelemia prognozės.* (MED LIT 15)

Pašalinę kalbamus junginius ar pakeitę juos autoriaus įsitikinimą rodančiais veiksmažodžiais *rodo*, *demonstruoja*, *patvirtina*, gautume daug konkretesnę, užtikrintą, tačiau kartu ir kategorišką autoriaus poziciją, pavyzdžiui:

(6.96a) *Taigi, kalbamoji priesaga pasižymi ne tik trauklumu, bet ir daliniu stiprumu.*

(6.97a) *Remiantis empiriniais stebėjimais, dvejopo balseių ilgumo arealui būdinga tik kiekybinė kirčiuotos ir nekirčiuotos pozicijos kaita.*

Vienas dažnesnių šios semantinės grupės veiksmažodžių *laikyti* kaip sąšvelnis vartojamas reikšme sinonimiška *manyti*. Tokia vartosena dažniausiai perteikiama autorių asmeninė nuomonė arba intersubjektyvi akademinės bendruomenės nuomonė, pavyzdžiui:

(6.99) *Konceptą, geriausiai reprezentuojamą žodžiu liūdesys, laikome tam tikra emocijos kategorija.* (KALB LIT 13)

(6.100) *Pirmoji – partityvinė reikšmė laikoma nuo senovės būdinga indoeuropiečių genityvui.* (KALB LIT 1)

Tačiau vis dėlto šis veiksmažodis dažniau vartojamas ne autoriaus pozicijai švelninti, bet tyrimo eigos ar procedūros aprašymui (6.101 pavyzdys), bendrų tyrimo nuostatų apibūdinimui (6.102 pavyzdys):

(6.101) *Skirtumai laikyti statistiškai reikšmingais, jeigu paklaidos tikimybės reikšmė $p < 0,05$.* (MED LIT 5)

(6.102) *Rūkymas buvo laikomas rizikos veiksniu, jei per dieną tiriamasis surūko bent vieną cigaretę.* (MED LIT 8)

Akademinėje kalboje nedažni, bet įdomūs savo pragmatinėmis konotacijomis yra veiksmažodžio *piršti* junginiai, pavyzdžiui, *piršti mintį, išvadą, prielaidą*:

(6.103) *Minėti skirtumai ir specifiniai sunkumai, su kuriais susiduria skaitytojas ar klausytojas stengdamasis suvokti informaciją, savo ruožtu veikia ir jos įprasminimą, perša mintį, kad abiejoms kalbinės veiklos rūšims reikėtų parengti skirtingas mokomųjų pratimų sistemas.* (KALB LIT 20)

(6.104) *Todėl vertinant tokius tekstus peršasi konstruktyvistinė hipotezė – atminties ribotumo spragos užpildomos ne realiais, bet sukonstruotais „atsiminimais“.* (H 652)

(6.105) *Peršasi prielaidą, kad J. Baukevičius buvo iš tų dvasininkų, kurie pagal galimybes bandė laviruoti tarp ištikimybės Bažnyčiai ir Rusijos valdžios reikalavimų.* (H 526)

Šiais junginiais sukuriama išpūdis, kad autorius gal ir nenorėtų teigti to, ką teigia, tačiau esami įrodymai jį verčia tai daryti.

Kitas semantiškai įdomus autoriaus poziciją žymintis veiksmažodinis junginys – *reikia manyti*. Beasmenė neepisteminio veiksmažodžio *reikėti* forma turėtų būti interpretuojama kaip reiškianti privalėjimą, tačiau atrodo, kad šiame junginyje *reikia* reikšmė yra išblukusi. Junginys *reikia manyti* LKŽ_e yra pateikiamas aiškinant aplinkybinio žodžio *greičiau* reikšmę, o DLKŽ_e žodis

greičiau yra apibrėžiamas kaip *turbūt, rasi*. Visi šie žymikliai reiškia netikrumą. Kontekstai, kuriuose vartojamas šis junginys (pasitaiko ir jo parentezinis variantas), taip pat rodo netikrumo, o ne privalėjimo, reikiamybės reikšmę, o kontekstiniai elementai dažniausiai yra netikrumą reiškiantys žymikliai, pavyzdžiui:

(6.106) *Reikia manyti, kad panašiu būdu iš lietuvių kalbos yra pasitraukusi dviskaita, kurios tik liekanos aptinkamos tarmėse ir grožinėje literatūroje.* (KALB LIT 14)

(6.107) *Čia, reikia manyti, galėjo būti lygintos nebent dvi operos iš vilniečių repertuaro <...>.* (H 522)

(6.108) *Reikia manyti, kad tuo L. Rėzos ryšys su gimtaine nenutrūko. Su Kuršių nerija jį, regis, siejo broliai ir seserys, kurių dalis po tėvų mirties greičiausiai čia liko gyventi. L. Rėzos biografas F. W. Schubertas mini, kad Rėza, jau dirbdamas universitete, juos kartais paremdavo. Tam tikrų sentimentų, matyt, turėjo <...>.* (H 312)

Vien tik kalbotyros straipsniuose vartoti veiksmažodžiai *ižvelgti* ir *ižiūrėti* suponuoja autoriaus norą pabrėžti, kad išvada ar išvalga nėra aiškiai matoma, todėl ir neteigiama kategoriškai, pavyzdžiui:

(6.109) *Metaforoje sniego pusnis – kalnas galima ižvelgti ir savotišką hiperbolę – meninį padidinimą, plg. dar analogišką rusų mįslę <...>.* (KALB LIT 5)

(6.110) *Jos galimus pėdsakus ir ryšį su 'lenktis' galima ižiūrėti tokiuose sakiniuose <...>.* (KALB LIT 1)

Kaip ir anglų kalboje, šios grupės veiksmažodžių semantika yra sumišusi: jai priklausantys veiksmažodžiai gali turėti ir episteminių, ir evidencinių reikšmės elementų.

6.5.3. Ketinimo veiksmažodžiai

Šią grupę sudaro trys veiksmažodžiai: *stengtis, bandyti* ir *mėginti*. Šių veiksmažodžių vartosenos pragmatiniai tikslai labai panašūs abiejose kalbose, t. y. autoriai pabrėžia savo tyrimo ar jo dalies preliminarumą ir pristato tai kaip bandymą, pavyzdžiui:

(6.111) *Šiomis idėjomis remiantis ir bus bandoma sukurti klitikų atpažinimo algoritmą.* (KALB LIT 2)

(6.112) *Buvo bandyta taikyti taisykles, dažniausiai apimančias kelis minėtus lygmenis.* (KALB LIT 16)

(6.113) *Stengtasi tokius žodžius įrašyti į abi atitinkamų paradigmu grupes.* (KALB LIT 19)

Esminis skirtumas tarp duomenų anglų ir lietuvių kalbomis, kaip ir analizuojant kitas semantines leksinių veiksmažodžių grupes, yra gramatinės konstrukcijos. Lietuvių kalboje pasitaikė vos keli ketinimo sąšvelnių, vartojamų su asmeniniu įvardžiu, atvejai. Dažniausios konstrukcijos buvo beasmenės pasyvinės, išimtis – tik 2 asmeninės formos *mėginti* atvejai, pavyzdžiui:

(6.114) *Šiame straipsnyje mėginsime parodyti opozicijų principo svarbą ne iki galo išspręstoms lietuvių kalbos gramatikos problemoms.* (KALB LIT 14)

Taigi, rinkdamiesi beasmenes konstrukcijas lietuvių mokslininkai rodo, kad yra linkę nepabrėžti savo buvimo tekste.

6.5.4. Atrodymo veiksmažodžiai

Didžiausias tarpkalbinis skirtumas leksinių veiksmažodžių semantinėse grupėse yra atrodymo veiksmažodžių vartojimo dažnis kalbotyros straipsniuose. Kaip jau aptarta, angliškuose straipsniuose atrodymo veiksmažodžiai vartojami labai dažnai, lietuviškoje *CompAc* kalbotyros straipsnių dalyje veiksmažodis *atrodyti* vartojamas periferiškai. Logaritminės tikimybės testas rodo statistiškai itin reikšmingą kiekybinį skirtumą: $LL = -118,40$. Medicinos moksliniuose straipsniuose didelio tarpkalbinio skirtumo nematyti: abiem kalbomis atrodymo veiksmažodžiai praktiškai nevartojami.

Lietuvių kalboje keletas pasitaikiusių (visame tekstyne 6 atvejai) *atrodyti* parentezinės formos *atrodo* atvejų priskirti aplinkybinių žodžių grupei.

Lietuvių kalbos žodynuose *atrodo* nėra apibrėžtas kaip atskiras žodis⁷⁴, skirtingai nuo, pavyzdžiui, *matyt* ar *rodosi*, kurie taip pat yra atitinkamų veiksmazodžių formos. Pagal savo sintaksines ir semantines savybes *atrodo* yra artimas *matyt* ir *rodosi*, todėl priskirtas tai pačiai klasifikacinei grupei.

Pasak Usonienės, tyrinėjusios atrodymo veiksmazodžius ir jų komplementaciją lietuvių ir anglų kalbose, jų semantika glaudžiai susijusi su sintakse ir abiejose kalbose „atrodymo veiksmazodžiai, vartojami su finitiniiais arba nefinitiniais komplemento sakiniais, turi tikimybės reikšmę.“ (Usonienė 2006b: 325). Tokiais vartosenos atvejais atrodymo veiksmazodžiai žymi kalbėtojo santykį su propozicija ir yra vartojami kaip sąšvelniai, nes suponuoja abejonę išsakomo teiginio atžvilgiu (Usonienė 2002a: 148). *CompAc* ir *CorALit* pavyzdžiai iliustruoja tokią autoriaus pozicijos raišką:

(6.115) *Atrodo, kad slavų kalboms šiuo atveju apskritai būdinga didesnė biomorfinių metaforų įvairovė.* (KALB LIT 5)

(6.116) *1781 m. Kurtuvėnų valdos pareigūnas Brošelis laiške rašė, kad mūrininkas Skiescinskis labai gerai dirba bažnyčios statybose, bet medinėje bažnyčioje netvarka. Nurodė perkelti apeigas į senas kapines iki Kalėdų. Abejojama, ar užteks vietos mūrijimui, ir manyta, kad pamatus pabaigs žiemą. Atrodo, kad šiame laiške kaip tik ir kalbama apie jau minėtą mūrijamą koplytėlę. Galbūt joje per Kalėdas ir vyko nurodytos apeigos.* (H 541)

(6.117) *Atrodo, kad daugelis atstumtųjų nebuvo nusiteikę priešintis, aiškintis savo nesėkmių priežastis, keistis. Jie ramiai stūmė pilkas, vienodas dienas, nelaukdami jokio stebuklo. Gal tik svajonės apie darnią šeimą ar netikėtą susitikimą su senokai nematytais vaikais praskaidrindavo buvusių kalinių ir vargetų kasdienybę.* (H 634)

Tačiau veiksmazodžiui *atrodyti* būdingas ir inherentiškas evidencialumo elementas, kuris jį skiria nuo žymiklių, perteikiančių tik episteminę reikšmę. Tas skirtumas matyti (6.116) ir (6.117) pavyzdžiuose, kur žymikliai *atrodo* ir *gal(būt)* yra vartojami artimame kontekste.

Kai veiksmazodis *atrodyti* vartojamas kaip jungtis, jis registruoja kalbėtojo tiesioginį įspūdį ir modalinių reikšmių neperteikia (Usonienė 2002a:

---

⁷⁴ Tiesa, LKŽ_c ši veiksmazodžio forma pateikiama tarp kitų *atrodyti* reikšmių kaip perteikianti modalinę reikšmę.

153). Empirinėje medžiagoje pasitaikė kalbamų sintaksinių konstrukcijų, kuriose apsidraudžiančios autoriaus pozicijos nėra, pavyzdžiui:

(6.118) *Dėl to, kad neanalizuojamas kontekstas, kad nagrinėjamos rašytinės nekirčiuotos formos, atsiranda tokių daugiareikšmiškumo atvejų, kurie atrodo visiškai nerealūs, pavyzdžiui, daiktavardžiai padarytis, kokis.* (KALB LIT 15)

(6.119) *Dabar taisyklė atrodo taip: <...>.* (KALB LIT 2)

Šiais ir panašiais atvejais autoriui tiesiog nėra dėl ko apsidrausti. Tačiau pasitaikė ir tokių kontekstų, kuriuose galima išvelgti autoriaus nenorą kategoriškai teigti, pavyzdžiui:

(6.120) *Žiūrint paradigminių santykių tipo ir vardijimų ilgio santykio abi kalbos taip pat atrodo panašios, nes dvinariai arba keturnariai vardijimai atspindi sinoniminius ar antoniminius ryšius, o trinariai ir ilgesni nei keturnariai vardijimai yra sinoniminiai ar hiperniminiai, jungiami vieno bendro rūšinio požymio, įvardyto ar neįvardyto konkrečiu žodžiu.* (KALB LIT 9)

Šiame kontekste autorius, atrodo, galėtų pasirinkti *yra*, juolab kad išvardijama keletas priežasčių, pagrindžiančių autoriaus teiginį. Tačiau autorius vis dėlto pasirenka sušvelnintą raišką.

Taigi, šio episteminio-evidencinio veiksmožodžio vartosenos variantai yra įvairūs, o jo kaip sąšvelnio ypatybėms nustatyti reikėtų išsamesnių tyrimų, paremtų didesniu vartojimo atvejų skaičiumi.

6.5.5. Tariamasis nuosakos formų vartosenos

Kaip jau ne kartą minėta, šiame tyrime analizuojami ne gramatinių konstrukcijų ar formų, o kalbinių vienetų semantikos nulemti pasakymo švelninimo atvejai. Tačiau turint omenyje, kad nefaktinių leksinių veiksmožodžių vartojimo dažnis lietuvių kalboje skyrėsi nuo anglų kalbos, atliktas bandomasis tyrimas siekiant įvertinti, ar leksinių veiksmožodžių, savo semantikoje neturinčių švelninimo elemento, vartosenos tariamosios nuosakos formomis yra dažna. Bandomojo tyrimo rezultatai⁷⁵ pateikiami 20 lentelėje.

---

⁷⁵ Čia neįtrauktos kituose skyriuose aptartų leksinių ir modalinių veiksmožodžių tariamosios nuosakos formos.

20 lentelė. Leksinių veiksmažodžių ir pagalbinių veiksmažodžio *(ne)būti* tariamosios nuosakos formų absoliutus dažnis ir normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje kalbotyros ir medicinos moksliniuose straipsniuose

Kalbinis vienetas	Kalbotyros moksliniai straipsniai		Medicinos moksliniai straipsniai	
	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis
Įvairūs leksiniai vksm.	61	0,76	12	0,18
Pagalbinis vksm. <i>(ne)būti</i>	75	0,94	39	0,60
<i>iš viso:</i>	136	1,7	51	0,78

Kaip matyti iš 20 lentelės, esama gana ryškių tarpdisciplininių skirtumų: medikų straipsniuose tariamosios nuosakos formų vartojama rečiau. Kas dėl tariamosios nuosakos formų galimybių atlikti švelninimo pragmatinę funkciją, reikia pastebėti, kad ne visais atvejais jos yra sąšvelniai. Yra pavyzdžių, kai tariamosios nuosakos formos iš tiesų atrodo atliekančios švelninimo funkciją, pavyzdžiui:

(6.121) *Toks esmine materijos skirtimi remiamas kognityvinis aiškinimas, regis, puikiausiai tiktų ir kalbant apie lietuvių kalbos veiklo sąveiką su deiktiniu laiku.* (KALB LIT 10)

Tačiau panašu, kad moksliniame tekste tariamosios nuosakos formos dažniau yra vartojamos sąlygos reikšmei perteikti, pavyzdžiui:

(6.122) *Jeigu taip ir būtų, tai dar nepaaiškintų visos reikalo esmės: kodėl gi palyginime minima ragana ir jos veiksmai.* (KALB LIT 4)

(6.123) *Jeigu tą faktą aiškintume kitų kalbų įtaka rašytojams, tai tik patvirtintume šio kalbos reiškinių universalumą.* (KALB LIT 10)

(6.124) *Jeigu visų afiksų skirstymą į dominacinius (veikliuosius) ir nedominacinius (neveikliuosius) išskeltume į aukštesnį rangą, tada vardažodžių priesagos patektų į dominacinių darybos priemonių grupę.* (KALB LIT 11)

Tokios vartosenos atvejais švelninimo pragmatinę intenciją išvelgti sunku, nes mokslininkai čia tiesiog pateikia hipotetinius teiginius, t. y. „tam tikromis sąlygomis galima veiksmą“ (DLKG 1994: 308). Sąlygą reiškiančiose

tariamąsios nuosakos formose nėra netikrumo ar pragmatinio švelninimo elemento, greičiau atvirkščiai, autoriai yra įsitikinę, tuo ką teigia.

6.6. Leksinių veiksmažodžių skyriaus apibendrinimas

Tyrinėti leksiniai veiksmažodžiai straipsniuose anglų kalba dažniau ir įvairiau vartoti kalbininkų nei medikų. Kalbininkų straipsniuose buvo nustatyti 28 kaip sąšvelniai vartoti leksiniai veiksmažodžiai, o medikų straipsniuose – 18.

Vienas reikšmingiausių tarpdisciplininių skirtumų yra atrodymo semantinės grupės veiksmažodžių vartoseną: ji žymiai dažnesnė kalbininkų straipsniuose. Abiejų tyrinėtų kalbų straipsniuose autoriai kaip sąšvelnius dažniausiai vartojo kalbėjimo veiksmažodžius.

Analizuotuose lietuviškuose straipsniuose tendencijos panašios: kalbininkai sąšvelnius vartojo dažniau ir įvairiau nei medikai: kalbotyros straipsniuose buvo nustatyti 22 kaip sąšvelniai vartoti leksiniai veiksmažodžiai, medikų straipsniuose – 9. Skirtingai nuo anglakalbių mokslininkų, lietuviai mokslininkai dažniausiai kaip sąšvelnius vartojo mentalinius veiksmažodžius. Atrodymo veiksmažodžiai buvo vartojami periferiškai abiejų disciplinų straipsniuose. Greičiausiai dėl specifinės apsidraudimo funkcijos, ypač svarbios tik pristatant tyrimą ar analizę kaip bandymą, ketinimo veiksmažodžiai nebuvo itin dažni nei lietuviškuose, nei angliškuose tyrinėtuose straipsniuose.

Apibendrinus semantines tyrinėtų leksinių veiksmažodžių ypatybes matyti, kad vartojami atskirai arba tam tikrose konstrukcijose, jie perteikia epistemines ir epistemines-evidencines reikšmes ir lietuvių, ir anglų kalbose. Tyrinėtuose lietuvių kalbos straipsniuose dominuoja evidencinį reikšminį atspalvį turinti konstrukcija *galima + kalbėjimo / mentalinio veiksmažodžio bendratis*. Anglų kalboje viena dažniausių konstrukcijų: *negyvas subjektas + kalbėjimo veiksmažodis*.

Dar vienas tarpkalbinis skirtumas, ypač matomas kalbotyros straipsniuose, yra tas, kad anglakalbiai mokslininkai, pristatinėdami savo

rezultatus, tyrimą ar išvalgas, nevengia reikšti savo pozicijos asmens žymikliais. Tyrinėtų lietuviškų straipsnių autoriai tai daro rečiau.

7. Prieveiksmių ir aplinkybinių žodžių vartojimas pragmatinei švelninimo funkcijai atlikti

7.1. Įvadinės pastabos

Kaip rodo anglų kalbos tyrimai, prievėsmai ir aplinkybiniai žodžiai yra viena dažniausių priemonių autoriaus pozicijai reikšti akademiniam diskurse (Hyland 1998a; Varttala 2001; Koutsantoni 2005 ir kt.). Varttalos tekстыne prievėsmai buvo dažniausiai vartota sąšvelnių grupė technologijos moksliniuose straipsniuose (Varttala 2001: 126), o Hylando tyrinėtuose moksliniuose tekstuose prievėsmai ir aplinkybiniai žodžiai buvo antri pagal dažnumą (Hyland 1998a: 134).

Biberis et al. (1999) *Longmano anglų kalbos gramatikoje* (angl. *Longman Grammar of Spoken and Written English*) skiria prievėsmaius ir aplinkybinius žodžius: prievėsmai dažniausiai modifikuoja kitą kalbinį vienetą ir tampa sudėtinių konstrukcijų dalimi, o aplinkybiniai žodžiai yra platesnės aprėpties, todėl atlieka visos propozicijos modifikaciją; skirtingai nuo prievėsmaių, jie patys gali būti laikomi atskira konstrukcija. Kartais tas pats žodis gali eiti ir prievėsmaiu, ir aplinkybiniu žodžiu, pavyzdžiui:

(7.1) *To put on a grey shirt once more was strangely pleasing.*

(7.2) *Strangely, it is in this area that the greatest fears concerning CAD exist.*

(LGSWE 1999: 538)

(7.1) pavyzdyje *strangely* modifikuoja žodį *pleasing* ir yra prievėsmaius, o (7.2) pavyzdyje *strangely* apima visą propoziciją ir todėl laikytinas aplinkybiniu žodžiu (LGSWE 1999: 538). Be prievėsmaių, aplinkybinė funkcija gali būti realizuota ir įvairiomis sintaksinėmis formomis, pavyzdžiui, vardažodinėmis ir prielinksninėmis grupėmis, finitiniiais ir nefinitiniiais sakiniais (LGSWE 1999: 767). Šios gramatikos autoriai išskiria atskirą *autoriaus poziciją žyminčių aplinkybinių žodžių* (angl. *stance adverbials*) grupę. Tokiais žodžiais kalbėtojas išreiškia savo požiūrį į sakinio propozicijos turinį (pavyzdžiui, *probably*, *actually*, *really*, *apparently* ir t. t.) arba nurodo

pasakymo pobūdį (pavyzdžiui, *technically speaking, to be precise, quite frankly*) (LGSWE 1999: 764).

Lietuvių kalboje tas pats žodis taip pat gali eiti prieveiksmiu arba aplinkybiniu žodžiu, o skirtumas tarp šių dviejų vartosenos tipų yra gana aiškus, pavyzdžiui:

(7.3) *Vienbalsis giedojimo būdas visiškai pasiteisino, – jis galingesnis (giedojo devyni chorai), kūriny greičiau įsisavinamas.* (H 235)

(7.4) *Šios pastabos greičiau pretenduoja į svarstymo kryptių nužymėjimą nei į viską apimantį žvilgsnį.* (H 82)

(7.3) pavyzdyje *greičiau*, modifikuojantis žodį *įsisavinamas*, laikomas prieveiksmiu, o sakinyje eina būdo aplinkybe, atsakančia į klausimą *kaip?*.

(7.4) pavyzdyje *greičiau* apima visą propoziciją, reiškia autoriaus svarstymą, požiūrį į propoziciją, taigi, sintaksiškai ir semantiškai atlieka aplinkybinio žodžio vaidmenį. Reikia atkreipti dėmesį ir į tai, kad aplinkybinio žodžio atliekamos funkcijos nėra tokios pačios kaip aplinkybės (t. y. sakinio dalies) funkcija: aplinkybinis žodis perteikia autoriaus požiūrį į kalbamą propoziciją⁷⁶.

Lietuvių kalboje, be prieveiksmių, autoriaus poziciją reikšti ir aplinkybinę funkciją atlikti gali ir įvairūs kiti kalbiniai vienetai, formaliai vadinami dalelytėmis, modaliniais žodžiais, jungtukais, linksniais su prielinksniais, stabiliais žodžių junginiais. Žodynuose ir gramatikose esti tam tikros terminologinės painiavos – tie patys žodžiai priskiriami skirtingoms kalbos dalims arba ne morfologinėms, o sintaksinėms kategorijoms. Pavyzdžiui, *lyg* DLKŽ_e ir DLKG (1994: 435) pateikiamas kaip dalelytė, labai artima jungtukui, tačiau LKŽ_e – kaip prieveiksmis. *Gal, galbūt, turbūt* DLKŽ_e ir DLKG (1994: 435) priskiriami dalelytėms, o LKŽ_e – modaliniams žodžiams. *Beveik, bemaž* DLKG yra priskiriami ne tik apytikrų kiekį reiškiantiems kiekybiniais būdo prieveiksmiams (DLKG 1994: 424), bet ir tikslinamosioms dalelytėms, kurios „tikslina ko nors kiekį ar laipsnį“ (DLKG 1994: 433), – kada ir kodėl kalbamus žodžius reikėtų laikyti priklausančiais vienai ar kitai

---

⁷⁶ Norėčiau padėkoti doc. dr. Antanui Smetonai už pasiūlytą aplinkybinių žodžių terminą.

morfologinei kategorijai, nepaaiškinama. DLKŽ_e ir LKŽ_e *beveik* ir *bemaž* priskiria tikrieveiksmiams. Minėtai tikslinamųjų dalelyčių grupei DLKG priskiria ir *kone* (DLKG 1994: 433), tačiau ir DLKŽ_e, ir LKŽ_e nurodo, kad *kone* yrarieveiksmis. *Taigi* DLKŽ_e laikomas dalelyte, LKŽ_e – dalelyte arba jungtuku, o Holvoetas ir Judžentis šį žodį siūlo laikyti jungiamuojurieveiksmiu (Holvoet, Judžentis 2003: 176). *Vadinasi* ir *matyt* LKŽ_e yra priskiriami modaliniams žodžiams, o DLKŽ_e – įterpinių kategorijai, kuri yra ne morfologinė, o sintaksinė.

Artimiausia aplinkybiniams žodžiams yra *modalinio žodžio* sąvoka. Jau Laigonaitė 1967 m. rašė, kad modalinius žodžius „linkstama net išskirti į atskirą kalbos dalį“ (Laigonaitė 1967: 11). LKG skyriuje apierieveiksmių laipsniavimą taip pat užsimenama, kad kai kurie vadinamieji „rieveiksmiai“ iš tiesų neatlieka jokios sakinio dalies funkcijos ir priklauso modalinių žodžių grupei. Jie priskiriami tam tikroms morfologinėms kategorijoms tik todėl, kad modalinių žodžių grupė nėra atskirai išskirta (LKG 1971: 484, 497). Tačiau ir vėlesnėse gramatikose modaliniai žodžiai nėra išskiriami kaip atskira kalbos dalis. Taip pat neaišku, kodėl gramatikose kai kurie kalbiniai vienetai, funkcinio požiūriu galintys eiti modaliniais žodžiais, yra priskiriami kitoms, pavyzdžiui, dalelyčių, kategorijoms. Dauguma stabilijų žodžių junginių (pavyzdžiui, *galimas daiktas*, *galimas dalykas*, *be abejo* ir t. t.), rodančių autoriaus požiūrį, gramatikose nėra aptariami, o žodynuose nėra išskiriami ir paaiškinami.

Modaliniams žodžiams, daugumai dalelyčių priskiriami kalbiniai vienetai, taip pat stabilieji žodžių junginiai, kurie rodo autoriaus požiūrį, neretai modifikuoja visą sakinį – tokia jų ypatybė leistų juos priskirti aplinkybiniams žodžiams. Todėl šiame tyrime modaliniai žodžiai, dalelytės, linksniai su prielinksniais ir stabilieji žodžių junginiai, reiškiantys autoriaus nuostatas, apibendrintai vadinami aplinkybiniais žodžiais ir kartu surieveiksmiais sudaro trečiąją tyrime analizuojamą grupę. Šiuo atveju taip pat neišvengiama tam tikro prieštaravimo: į vieną grupę sujungiama morfologinė

(prieveiksmai) ir semantinė sintaksinė (aplinkybiniai žodžiai) kategorijos, tačiau tai daroma dėl klasifikacinio ir terminologinio patogumo.

Yra pateikta įvairių prieveiksmių ir aplinkybinių žodžių klasifikacijų, pavyzdžiui, Greenbaumo (1969), Quirko et al. (2000), jau minėta Longmano anglų kalbos gramatika (1999), kurioje išskirta autoriaus poziciją žyminčių aplinkybinių žodžių grupė toliau skirstoma į episteminius, vertinamuosius ir pasakymo pobūdžio, o šie – į dar smulkesnius pogrupius. Lietuvių kalbos gramatikos darbuose Holvoetas ir Pajėdienė pateikia Ramato ir Riccos (1998) klasifikacinį modelį, tačiau jie remiasi lietuvių kalbos duomenimis ir išsamiau aptaria tokius jų vadinamų *sakinio aplinkybių* semantinius tipus: reiškiančius episteminių, dinaminį ir deontinį modalumą, vertinimą ir metakalbinį komentarą (Holvoet, Pajėdienė 2005: 102). Šie tipai labai panašūs į išskiriamus Longmano gramatikoje.

Minėtos bendrosios semantinės kalbamų lingvistinių vienetų klasifikacijos nėra lengvai pritaikomos, nes šiame darbe tyrinėjamas tik vienas gana siauras autoriaus pozicijos raiškos aspektas. Kai kuriomis sąšvelnių tyrimuose taikomomis klasifikacijomis taip pat sudėtinga pasiremti. Sunku nesutikti su Varttalos mintimi, kad Hylando siūloma aplinkybinių žodžių klasifikacija (pagal Quirk et al. 1985), pagrįsta pastarųjų sintaksinėmis ypatybėmis, neakcentuoja funkcinių semantinių aspektų (Varttala 2001: 127), nors jie ir yra autoriaus aptariami. Paties Varttalos prieveiksmių klasifikacija yra lengvai pritaikoma empirinei medžiagai, tačiau ji ne visiškai tiksliai atspindi reikšminius ir vartosenos niuansus, su kuriais buvo susidurta analizuojant *CompAc* medžiagą, todėl šiame tyrime yra siūloma kiek kitokia.

Lietuviškoje ir angliškoje tekstyno dalyse rasti švelninimo funkciją atliekantys prieveiksmai ir aplinkybiniai žodžiai buvo suskirstyti į tris semantines grupes: episteminius, episteminius-evidencinius ir neapibrėžtumo sąšvelnius.

7.2. Episteminiairieveksmiai ir aplinkybiniai žodžiai

Kaip jau minėta, dauguma anglų kalbos tyrimų akcentuoja modalinių veiksmažodžių svarbą perteikiant episteminių modalumą. Tačiau modalumas gali būti reiškiamas įvairiais būdais. Anglų kalbos leksinių priemonių, turinčių modalines vertes, įvairovė suteikia kalbėtojui „didelę pasirinkimo laisvę perteikti savo požiūrio į pasaulį niuansus“⁷⁷ (Hoye 2009: 100). Be jau aptartų modalinių ir leksinių veiksmažodžių, rodančių autoriaus požiūrį į kalbamą proposiciją, vartojami episteminiairieveksmiai ir aplinkybiniai žodžiai. Turint galvoje daugumos šių kalbinių vienetų inherentinį semantinį netikrumą, jie yra itin palanki priemonė apsidrausti (čia neturimi galvoje episteminių įsitikinimą reiškiantys žymikliai, pavyzdžiui, *certainly*, *surely*, *definitely* ir t. t.).

Lietuvių kalboje, kaip jau minėta, episteminis modalumas dažniau reiškiamas aplinkybiniais žodžiais⁷⁸ nei modaliniais veiksmažodžiais (Holvoet, Judžentis 2004: 82; Usonienė, Šolienė 2010: 310). Tiesa, šios išvados daromos apie vartoseną dabartinėje lietuvių kalboje apskritai, o ne specializuotuose, profesiniuose tekstuose. Episteminio modalumo, kartu su juo ir autoriaus pozicijos, raiška aplinkybiniais žodžiais lietuvių mokslo kalboje kol kas netyrinėta.

Kalbotyros moksliniuose straipsniuose anglų kalba rasti 9, o medicinos moksliniuose straipsniuose – 5 skirtingi epistemines autoriaus nuostatas reiškiantys žymikliai. Kalbininkai dažniausiai vartojo *perhaps* (39 pasikartojimai), *likely* (29 pasikartojimai), *potentially* (16 pasikartojimų) ir *probably* (15 pasikartojimų). Kiti, rečiau pasitaikę episteminiai sąšvelniai buvo *anecdotally*, *arguably*, *maybe*, *possibly*, *preliminarily*. Iš viso kalbotyros straipsniuose nustatyta 116 kalbamos semantinės grupės žymiklių kaip sąšvelnių vartojimo atvejų. Medikų straipsniuose nustatyta tik 40 šios grupės

---

⁷⁷ Originalus tekstas: „[a rich diversity of modal expressions that] provide speakers with considerable latitude in the modulation in their worldviews“.

⁷⁸ Holvoetas ir Judžentis (2004) vartoja *modalinių žodžių*, *dalelyčių* terminus, Usonienė ir Šolienė (2010) – *epistemic adverbials*.

žymiklių kaip sąšvelnių vartojimo atvejų. Čia dažnumu išsiskyrė *probably* (18 pasikartojimų), o *likely, perhaps, possibly* ir *potentially* buvo vartojami rečiau.

Lietuvių kalbotyros moksliniuose straipsniuose vartojamų episteminių sąšvelnių įvairovė panaši. Čia rasta 10 skirtingų episteminių žymiklių, švelninančių autoriaus poziciją; bendras jų pasikartojimų skaičius – 60. Dažniau vartojamų buvo keletas: *greičiausiai* (10 pasikartojimų), *gal* (8 pasikartojimai), *veikiausiai* (8 pasikartojimai). Kiti episteminių autoriaus apsidraudimą reiškiantys žodžiai ir žodžių junginiai: *galbūt, bene, vargu, tikriausiai, turbūt, kaž(n), galimas dalykas / dalykas*. Medicinos moksliniuose straipsniuose lietuvių kalba episteminiai autoriaus poziciją rodantys žymikliai vartojami periferiškai. Kalbamuose tekstuose buvo rasti tik 3 skirtingi žymikliai (*gal, galbūt, bene*), iš viso pavartoti vos 3 kartus. Daugiau kiekybinių duomenų pateikiama 21 lentelėje.

21 lentelė. Episteminiųrieveiksmių ir aplinkybinių žodžių absoliutus dažnis ir normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje kalbotyros ir medicinos moksliniuose straipsniuose anglų ir lietuvių kalbomis

Disciplina	Skirtingų episteminių žymiklių skaičius	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis
LT kalbotyra	10	60	0,75
LT medicina	3	3	0,05
Iš viso LT:	10	63	0,43
EN kalbotyra	9	116	1,00
EN medicina	5	40	0,56
Iš viso EN:	11	156	0,83

Nors episteminių žymiklių įvairovė abiejose kalbose yra panaši, anglų kalboje jie vartojami beveik dvigubai dažniau nei lietuvių kalboje ir vartojimo dažnio skirtumai yra statistiškai reikšmingi: $LL = -21,52$ (lietuviškuose straipsniuose jų vartojama rečiau). Vertinant tarpdisciplininius ypatumus

išryškėjo tokia tendencija: episteminių aplinkybinių žodžių vartojimo dažnis abiejų kalbų kalbotyros moksliniuose straipsniuose buvo panašus ir skirtumai nesiekė statistinio reikšmingumo ribos: $LL = -3,21$ (statistiškai nereikšminga retesnė vartoseną nustatyta lietuviškuose kalbotyros straipsniuose). Medicinos straipsniuose šios semantinės grupės žymiklių dažnis skyrėsi esmingai: $LL = -34,88$ (lietuviškuose medicinos straipsniuose vartoseną retesnė).

Lietuvių bendrinėje kalboje dažnai vartojami episteminiai aplinkybiniai žodžiai tyrinėtuose moksliniuose tekstuose gana reti. Norint įsitikinti, ar vartosenos tendencijos palyginti nedideliame tekстыne nėra iškreiptos, minėtų 10 episteminių žymiklių pasiskirstymo dažnis buvo patikrintas *Lietuvių mokslo kalbos tekстыne CorALit* – humanitarinių mokslų (2 028 906 žodžiai) ir biomedicinos mokslų (1 638 444 žodžiai) tekstuose. Kalbamų žymiklių vartoseną apimtimi ir mokslinių tekstų įvairovė žymiai didesniame tekстыne yra labai panaši: humanitarinių mokslų tekstuose absoliutus kalbamų episteminių žymiklių dažnis yra 1619 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,80), biomedicinos mokslų tekstuose – 188 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,11). Matome, kad episteminių žymiklių vartoseną *CorALit* ir *CompAc* atitinkamų mokslo sričių tekstuose yra panaši, normalizuotas dažnis skiriasi tik keliomis šimtosiomis dalimis. Logaritminės tikimybės testo rezultatai taip pat patvirtino, kad kiekybinis skirtumas nėra reikšmingas: LL įvertis lyginant abiejų tekstynų humanitarinius tekstus yra $-0,21$, o biomedicininis tekstus $-3,41$ (abiem atvejais statistiškai nereikšmingai retesnė vartoseną *CompAc*).

Reikia dar pridurti, kad visame *CorALit* tekстыne (beveik 9 milijonai žodžių) buvo aptikti tik keli papildomi episteminiai žymikliai, kurie *CompAc* nebuvo vartojami: *veikiau*, *ko gero*, *greičiau*, *rodos*, *berods*. Šių žymiklių normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje buvo nuo 0 (nesudaro net vienos šimtosios dalies 1000 žodžių)⁷⁹ iki 0,02 pasikartojimo, t. y. akademinėje

---

⁷⁹ Kai kurie šių žymiklių buvo vartojami, tačiau skaičiuojant normalizuotą dažnį 1000 žodžių, rezultatas buvo 0, nes jų vartojimo atvejų buvo per mažai beveik 9 milijonų žodžių tekстыne.

kalboje jie vartojami retai. Apskritai lietuvių mokslinėje kalboje episteminių netikrumą reiškiantys prieveiksmiai ir aplinkybiniai žodžiai vartojami nedažnai. Visose penkiose *CorALit* reprezentuojamose mokslo srityse (biomedicinos, humanitarinių, socialinių, fizinių, technologijų) bandomojo tyrimo metu nustatyta, kad pavartotų episteminių žymiklių absoliutus dažnis yra 3873 pasikartojimai, t. y. tik 0,45 žodžio 1000 žodžių imtyje.

Šios grupės žymiklių funkcijos yra labai panašios ir lietuvių, ir anglų kalbose, o jų vartojimo motyvai artimi episteminių modalinių veiksmažodžių vartosenai. Dažniausia jų funkcija – tiesiog sušvelninti teiginius, kad šie neskambėtų per daug kategoriškai, ypač pateikiant pamąstymus apie galimas įvairių reiškinių priežastis, rezultatų interpretacijas, išvadas, pavyzdžiui:

(7.5) *The spoken language has shifted so fully to the grammaticalized senses, perhaps, that the purposefully ambiguous senses are less available to speakers, or perhaps there is less tolerance for purposeful ambiguity in spoken language (KALB ANG 11)*

(7.6) *Osteoclasts normally acquire up to eight nuclei before dying by apoptosis, probably as a result of exposure to the high extracellular concentration of calcium that occurs during bone resorption. (MED ANG 19)*

(7.7) *The need to create this impression may be less necessary in SCLs because the nature of the classroom configuration and the number of students potentially create a group-consciousness without the need of such explicit linguistic marking. (KALB ANG 8)*

(7.8) *Both the BIS values and the ETAG concentrations were frequently outside the target ranges, possibly because of the difficulty of adhering to the prescribed protocols or reluctance on the part of the anesthesia practitioners to follow the protocols. (MED ANG 1)*

Tokios vartosenos priežastys gali būti labai įvairios: autorius iš tiesų abejoja, nėra tikras dėl teiginio teisingumo arba tiesiog nenori per daug kategoriškai reikšti savo nuomonės.

Pavyzdžiui, *berods* visame tekстыne buvo pavartotas tik 12 kartų, *rodos* – tik 33 kartus. Abiejų šių žodžių normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje yra 0,00.

Šios grupės žymikliai taip pat gali būti vartojami mandagumo sumetimais, pavyzdžiui, norint išsaugoti kitų mokslininkų teigiamą įvaizdį, jei tyrimą atlikęs autorius gauna kitokius rezultatus, mato ne visai tinkamas interpretacijas ir t. t., pavyzdžiui:

(7.9) *Third, and most important, Helms-Park and Stapleton (2003) chose, perhaps inadvertently, a writing situation in which individual voice is not likely to play a major role.* (KALB ANG 9)

(7.10) *But perhaps there is a difference between my cases, and those which Abbott discusses.* (KALB ANG 15)

(7.9) pavyzdyje visa įterptinė frazė *perhaps inadvertently* atlieka sąšvelnio funkciją, nes ja bandoma pateisinti kitų tyrėjų netinkamai parinktą užduotį.

Žymikliu *perhaps* taip pat modifikuojamos autoriaus nuostatos apie priežasčių, išvadų svarbumą ir tikimybę, ypač su aukščiausiojo laipsnio būdvardžiais irrieveiksmiais, pavyzdžiui:

(7.11) *Finally, and perhaps most importantly, the core sense of growth as a natural phenomenon, showing clearly a dynamism that can increase or decrease and that can be acted upon in multiple ways so as to bring about these effects, allows us to conceptualise economics as a dynamic process.* (KALB ANG 19)

(7.12) *The third possibility, and perhaps the most likely, was that these factors would interact, resulting in an even spread of error rates for MC between the different verb categories.* (KALB ANG 5)

Tokie vartosenos pavyzdžiai gali rodyti labiau išreikštą pragmatinę mandagumo intenciją nei tikrą abejonę. *Perhaps* padeda išvengti teiginio tiesmukiškumo ir palieka erdvės kitokiai akademinės bendruomenės narių nuomonei.

Iš visų šios grupės žymiklių *perhaps* atrodo galintis atlikti daugiausiai pragmatinių funkcijų. Galbūt taip yra todėl, kad *perhaps* žymimas netikrumo laipsnis yra didelis, vadinasi, jį galima vartoti įvairiose situacijose.

Kaip jau pastebėta anksčiau, viena iš sąšvelnių vartosenos ypatybių yra ta, kad dažnai kontekste yra ir daugiau apsidraudimo žymiklių. Greta

episteminių prieveiksmių ir aplinkybinių žodžių randame modalinių veiksmažodžių, kitų aplinkybinių žodžių, leksinių veiksmažodžių, pavyzdžiui:

(7.13) *Our data suggest that these differences may be most relevant at lower levels of smoking, perhaps because, at high levels (more than 30 cigarettes per day), metabolic or other relevant pathways become saturated.* (MED ANG 7)

(7.14) *Further, some of the above expressions would appear to be potentially useful for chairs.* (KALB ANG 20)

(7.15) *Verbs that might have occurred (perhaps) but did not do so would include the somewhat formal return to, elaborate, and emphasize, which may turn out to be more associated with self-monitoring TV and radio „talking heads“, rather than with academic speech per se.* (KALB ANG 16)

Anglų kalboje *perhaps* reiškia žemą tikimybės laipsnį, o *probably*, atvirkščiai, pažymi didesnę kalbėtojo įsitikinimą, kuris dažniausiai yra pagrįstas konkrečiais įrodymais, esančiais kontekste, pavyzdžiui:

(7.16) *Financial constraints were probably mitigated in our study, since it was performed in Massachusetts, where most patients with health insurance have fertility benefits.* (MED ANG 13)

(7.17) *Attack rates in the most highly affected colleges in the 2006 outbreak were less than 6 %, 12 considerably lower than attack rates in both the prevaccine and one-dose-vaccine eras. Thus, mumps vaccine probably prevented U.S. patients from numbering in the tens or hundreds of thousands.* (MED ANG 3)

Reikia pastebėti, kad medicinos straipsniuose nerasta aplinkybinių žodžių, vartotų mandagumo, kritikos švelninimo, diskurso kreipimo tam tikra linkme tikslais. Taip gali būti dėl disciplininių skirtumų ir didesnio konkretumo, būdingo biomedicinos diskursui.

Įdomi vartosenos detalė yra ta, kad anglų kalboje *perhaps*, *probably*, *possibly* gana dažnai modifikuoja teiginį, pateikiamą skliaustuose, kuris eina kaip tam tikras paaiškinimas, kaip komentaras, papildantis pagrindinį sakinio tekstą, pavyzdžiui:

(7.18) *Furthermore, there was only one obvious occurrence of usage nine („Camus is not my strong point“), and what is particularly surprising here is the absence of formulations such as, „I find the strong/weak point of your argument to be the following...“ (which probably would have fallen within this category). (KALB ANG 16)*

(7.19) *<...> it seems to voice the speaker's opinion that while everyone else believes the listener to be clever, the speaker might disagree (and probably does). (KALB ANG 11)*

Turint galvoje, kad kalbamos semantinės grupės žymikliai yra prototipiški netikrumo reikšminių niuansų perteikėjai, jais modifikuotas autoriaus tekstas skliaustuose tarsi dar labiau sustiprina subjektyvaus „komentarą“ išpūdį.

Kiek dviprasmiškas yra šios grupės žymiklis *arguably*, kurio semantiką galima įvairiai interpretuoti. Kompiuterinis anglų-lietuvių žodynas *Alkonas* pagrečiui pateikia dvi skirtingas reikšmes: *be abejonės* ir *tikriausiai*. Pažvelgus į *Collins Cobuild* žodyne pateikiamą apibrėžtį, atrodytų, kad šis žymiklis greičiau reiškia įsitikinimą, o ne abejonę, nes teigiama, kad juo galima sustiprinti nuomonę ar įsitikinimą (Collins Cobuild 1998: 76):

You can use **arguably** when you are stating your opinion or belief, as a way of giving more authority to it.

Simon-Vandenberg ir Aijmer pateikia kitokią semantinę interpretaciją teigdamos, kad priesaga *-ably* reiškia tikimybę. Vartodamas šį žymiklį kalbėtojas pabrėžia ne visapusišką įsitikinimą proposicijos teisingumu, bet greičiau pateikia proposiciją kaip tikėtiną (Simon-Vandenberg, Aijmer 2007: 192). Keletas šio žymiklio vartosenos pavyzdžių *CompAc* tekстыne taip pat patvirtina tikimybės, o ne įsitikinimo reikšmę, pavyzdžiui:

(7.20) *As such, default agreement, arguably 3rd singular, would appear on the outer-Agr. (KALB ANG 2)*

Turint galvoje platesnį kontekstą (čia pateikiama autoriaus hipotezė), reikia manyti, kad *arguably* reikšmė artimesnė lietuviškajam *tikriausiai*, o ne *be abejonės*.

Lietuvių kalboje šios semantinės grupės žymiklių vartojimas panašus į anglų kalbos vartoseną, tačiau tarpdisciplininiai skirtumai akivaizdesni lietuvių

kalboje. Kaip matėme iš duomenų 21 lentelėje, medicinos moksliniuose straipsniuose lietuvių kalba episteminiai prieveiksmiai ir aplinkybiniai žodžiai beveik visai nevartojami.

Vieni dažniausių šios grupės žymiklių *gal* ir *galbūt*, kaip ir anglų kalboje *perhaps*, paprastai vartojami tais atvejais, kai nenorima kategoriškai teigti pristatant savo įžvalgas ar numatomas projekcijas į ateitį, pavyzdžiui:

(7.21) *Gal ir daiktavardžių dviskaita išnyko dėl neutralizacijos ir sinonimijos su apibrėžtąja daugiskaita (t. y. su daugiskaita, vartojama su tikslų skaičių rodančiais skaitvardžiais).* (KALB LIT 14)

(7.22) *Nuodugniau ištyrus kai kuriais atvejais galbūt paaiškėtų papildomos sąlygos, dėl kurių skiriasi panašios sandaros vietovardžių kirčiavimas.* (KALB LIT 11)

Kartais kontekste šių žymiklių turimą nedidelio įsitikinimo sakomais dalykais reikšmę paryškina papildomi pasakymai, pabrėžiantys spėjamą informacijos pobūdį, arba išvardijimai, rodantys, kad esama ir daugiau alternatyvų, kurios turi vienodą tikimybės laipsnį, o kuri jų teisingiausia, autorius nežino, pavyzdžiui:

(7.23) *Galbūt pablogėjus sukilėlių padėčiai, imta masiškai kaldinti monetas, sveriančias apie 2 gramus. Be abejo, mūsų išsakytos mintys tėra teorija.* (H 1156)

(7.24) *Išsiaiškinus šį faktą, galima spėti, kas nutiko aprašant inventorių. Gal Jukums, orientuodamasis į žemaičius, konkrečiai palangiškius, pats pasisakė esąs Balčius. Gal vis dėlto Jukums pasivadino Balčių šeimos žmogumi, o užrašinėtojai atpažino daugiau ar mažiau žinomą lietuvišką pavardę ir ją taip užrašė. Tikros įvykių eigos atsekti nebeįmanoma <...>.* (H 331)

(7.25) *Gal blogos rinkliavos iš spektaklių pastūmėtas, o gal siekdamas naujovių A. Kartavovas pakvietė publiką į baleto vakarą.* (H 522)

(7.26) *Tačiau pažeidimų simptomai nebuvo išraiškingi gal dėl žemos viruso koncentracijos augaluose ar dėl aukštos aplinkos temperatūros.* (B 1803)

Nedidelį žodžiais *gal* ir *galbūt* reiškiamą tikimybės laipsnį dar pabrėžia ir jų vartojimas klausimuose⁸⁰. DLKG (1994) rašoma, kad abejojamosios dalelytės *gal*, *galbūt*, *kažin*, *rasi*, *turbūt* „gali būti vartojamos klausimui sudaryti“ (LKG 1994: 435). Tačiau mokslinėje kalboje, ypač humanitarinių mokslų srityje, tik *gal* ir *galbūt* buvo gana dažnai taip vartojama. *Gal* klausimuose *CorALit* humanitarinių mokslų tekstuose sudarė 15 % visų *gal* vartojimo atvejų, *galbūt* – 8 % (plg. *gal* ir *galbūt* klausimuose biomedicinos moksliniuose tekstuose sudaro tik 4 %).

(7.27) *Gal norėta pasakyti, kad J. Pensa nebuvo jėzuitų architektas? Šitoks spėjimas būtų, ko gero, pagrįščiausias.* (H 1145)

(7.28) *Tačiau ekspertui iškyla problema, kaip įtraukti naujas žinias į jau esamą labai išplėtotą sistemą, kur jas prijungti dėl daugybės atsirandančių jungimo variantų. Galbūt jis paprasčiausia neranda naujų žinių jungimo taško? Gal jis tampa per daug konservatyvus ir žinios jau nepasiduoda derinimui ir dar papildomam tobulinimui? Galbūt ekspertui yra sunkiau pakeisti daug labiau tarpusavyje susijusias ir sudėtingesnes schemas, kai gauna naują informaciją?* (H 30)

Nors daugumos episteminių žymiklių normalizuotas vartojimo dažnis *CompAc* ir *CorALit* tekstuose nebuvo labai skirtingas, *gal* ir *galbūt* atveju jis skyrėsi labiau (plg. *gal* ir *galbūt* *CorALit* normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje buvo po 0,16, o *CompAc gal* normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,10 pasikartojimo, *galbūt* normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,06 pasikartojimo). Atidžiau patyrinęjus *gal* ir *galbūt* vartojimo kontekstus *CorALit*, pasirodė, kad šie du žymikliai gali būti vartojami autoriaus emociniams ekspresiniams pastebėjimams modifikuoti, pavyzdžiui:

(7.29) *Ją nuosekliausiai yra poetizavęs, konceptualiausiai, gal net fundamentaliausiai išsimbolinęs poetas Kazys Bradūnas <...>.* (H 851)

(7.30) *Tai turėjo priminti niūrioje jūros pakrantėje džiūstančius tinklus, o gal žemės ir dangaus susiliejamą artinantis audrai.* (H 547)

---

⁸⁰ Čia nekalbama apie autoriaus pozicijos nereiškiančius *gal* vartojimo atvejus, prilygstančius siūlymui. Pavyzdžiui, *gal*, vartojamas tokiuose klausimuose kaip *Gal nori treniruotis, kad turėtum stiprų ir gerai sudėtą kūną? O gal sieki padidinti išsvermę?* (H 2084) nėra laikomas reiškiančiu autoriaus poziciją.

(7.31) *Didesnis net už žemiau jo plaukiantį jūrų vėplį, minėtus legendos paukščius, tarp nykštukinių medžių stovinčius milžiniškus Aukso senės garbintojus, totorių ordų atstovus. Gal tai manieristinis perspektyvos efektas (artimiausi objektai vaizduojami didesni už tolimesnius) arba tiesiog gigantiška, fantasmagoriška būtybė.* (H 562)

Dėl didesnės *CorALit* tekstų žanrinės įvairovės šio tekstyno humanitarinių mokslų dalyje kalba literatūriškesnė ir vaizdingesnė nei tik iš mokslinių straipsnių sudaryto *CompAc*, todėl tokių mažą tikimybę reiškiančių žymiklių kaip *gal* ir *galbūt* *CorALit* yra rasta daugiau. Be to, filosofijos, teatro, literatūros moksliniuose tekstuose gausu tokių autoriaus įžvalgų, kurių negalima kaip nors empiriškai patikrinti, todėl žemą įsitikinimo laipsnį reiškiantys žymikliai čia ypač dera, pavyzdžiui:

(7.32) *Aišku, kad pavasaris čia tėra simbolis. Prarastas ne metų laikas, prarasta kažkas giliai sieloje – gal tikėjimas idėja, gal meilė.* (H 917)

(7.33) *Pasaulyje mes pavaldūs mus parklupdančioms jėgoms: ateities baimei; baimingam prisirišimui prie to, ką turime; graužachiai bauginančių galimybių akivaizdoje. Galbūt tik sutikdamas mirtį žmogus gali jų nebebijoti ir mirti ramiai pačioje beprasmiškiausioje, neaiškiausioje ir netikėčiausioje situacijoje.* (H 406)

(7.34) *Galbūt šiuo vaizdiniu norėta išreikšti ne instrumentu atliekamą gaudžią melodiją, o atvirksčiai – tylą, nes didžiausias skausmas kartais išgyvenamas visiškoje tyloje.* (H 506)

Kaip ir anglų kalboje *perhaps*, taip lietuvių kalboje *gal* ir *galbūt* gali būti vartojami ir pragmatiniais mandagumo sumetimais pristatant savo požiūrį, kuris kiek skiriasi nuo kitų akademinės bendruomenės narių, ar formuluojant kritiką, nes nedidelis tikimybės laipsnis, reiškiamas *gal*, leidžia atsargiai pateikti nuomonę, pavyzdžiui:

(7.35) *Ypatingus atvejus, kai jokiais morfonologiniais ar kitais požymiais negalima paaiškinti kai kurių vedinių savito kirčiavimo, tinka vadinti idiomatizuotais (idiomatizacijos sąvoką gal derėtų suprasti siauriau, negu ji teikiama A. Girdenio (DKLG1–4 53)).* (KALB LIT 11)

(7.36) *Vadovėlyje galbūt yra ir kitų didesnių ar mažesnių trūkumų, netikslumų, klaidų. Kai kurių sunkumų autoriui susidarė ir dėl nedidelės knygos apimties, nes reikėjo atrinkti tik pačius reikšmingiausius, svarbiausius Lietuvos žurnalistikos istorijos momentus <...>.* (H 416)

Keletas kitų šios grupės žymiklių, pagal vartojimo dažnį einančių po *gal* ir *galbūt*, yra *greičiausiai*, *tikriausiai*, *veikiausiai*. Sinonimų žodyne (Lyberis 2002) jie apibrėžiami kaip vienas kito sinonimai. Kokie yra reikšminiai niuansai tarp šių trijų žymiklių, galima būtų pasakyti atlikus nuodugnesnį jų sintaksinių ir semantinių ypatybių tyrimą, pavyzdžiui, ištyrus jų poziciją sakinyje ir jos įtaką reikšmei. Panašūs sintaksiniai semantiniai sinonimiškų žymiklių tyrimai atliekami anglų kalboje (pavyzdžiui, *basically*, *essentially*, *fundamentally* (Butler 2008), *certainly* ir *definitely* (Simon-Vandenberg 2008) ir t. t.).

Iš visų trijų žymiklių tik *greičiausiai* dažnai atlieka būdo aplinkybės funkciją, pavyzdžiui:

(7.37) *Iš tyrinėtų žuvų grupių vėgėlė auga greičiausiai ir subręsta anksti.* (B 273)

Tokių *greičiausiai* vartojimo atvejų *CompAc* tekstuose nepasitaikė, o *CorALit* (visame tekстыne) tik 16 % visų *greičiausiai* vartojimo atvejų atliko būdo aplinkybės funkciją, vadinasi, dominuoja šio žymiklio, kaip autoriaus poziciją reiškiančio aplinkybinio žodžio, vartosena. *Tikriausiai* ir *veikiausiai* abiejuose tekstynuose buvo vartojami tik autoriaus pozicijai reikšti (atitinkamai 269 ir 84 atvejai visame *CorALit*), nors yra įmanoma ir jų kaip būdo aplinkybių vartosena. Tai matyti iš Holvoeto ir Pajėdienės sugretintų abiejų *tikriausiai* atliekamų funkcijų interpretacijos (Holvoet, Pajėdienė 2005: 99):

(7.39) *Šis prietaisas tikriausiai rodo laiką.*

(i) *Šis prietaisas su didžiausiu tikslumu rodo laiką.*

(ii) *Reikia manyti, kad šis prietaisas skirtas rodyti laiką.*

Vis dėlto būdo aplinkybės funkciją atliekantys *tikriausiai* ir *veikiausiai* turėtų būti reti. Patyrinėjus *veikiausiai* vartojimo kontekstus *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* visų periodikos rūšių tekstuose (969 atvejai), tokių atvejų nepavyko rasti nė vieno, tad galima teigti, kad dominuoja jo kaip autoriaus pozicijos žymiklio vartosena.

DLKG (1994: 419) ir DLKŽ_e šie žymikliai yra vadinami modaliniais žodžiais, LKG (1971: 497) jie laikomi atitinkamiemsrieveiksmiams homonimiškais modaliniais žodžiais, o Holvoetas ir Pajėdienė (2005) apibūdina juos kaip *sakinio aplinkybes* ir (7.39) pavyzdį laiko polisemijos atveju.

Taip pat vertėtų paminėti ir šių trijųrieveiksmių aukštesnius laipsnius, kurių homoforos ar polisemiškos reikšmės *greičiau*, *veikiau* ir *tikriausiai* taip pat vadinamos modaliniais žodžiais DLKG (1994: 416), LKG (1971: 484), DLKŽ_e ir LKŽ_e. Kai kurios šios formos autoriaus pozicijai reikšti akademinėje kalboje (remiantis viso *CorALit* duomenimis) vartojamos kiek rečiau: *greičiau* modaline reikšme pavartotas tik 155 kartus iš 947 atvejų (tai sudaro tik 16 %, normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,02; plg. *greičiausiai* normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,05); visa *veikiau* vartoseną yra modalinė (194 atvejai visame tekste). Beje, *veikiau* buvo kiek dažnesnis nei *veikiausiai*: normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,02 (plg. *veikiausiai* normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,01).

Panagrinėjus kontekstus, kuriuose vartojami *greičiausiai*, *veikiausiai* ir *tikriausiai*, matyti, kad neretai kartu su šiais žymikliais pateikiami ir paaiškinimai, kodėl autorius mano, kad kas nors *greičiausiai* ar *tikriausiai* yra tiesa, pavyzdžiui:

(7.40) *Neužmirština, kad alus – tradicinis šermenių gėrimas, tikriausiai todėl jis nesunkiai asocijuojasi su protėviu Abraomu.* (KALB LIT 4)

(7.41) *Be to, priešdėlinė veiksmažodžio pareina forma rodo, kad sakinio autoriaus situaciją greičiausiai stebi iš namų.* (KALB LIT 10)

(7.42) *Tačiau turint omenyje vyraujančią polinkį adverbaliu genyvu reikšti tik dalinį, neapibrėžtą kiekį, galima spėti, kad ir minėtais atvejais genyvas nuo akuzatyvo veikiausiai skyrėsi partityvinės reikšmės atspalviu, išblukusiu laiko genyvuirieveiksmėjant.* (KALB LIT 1)

Tačiau šie aplinkybiniai žodžiai gali būti vartojami ir be eksplicitiškai teiginį pagrindžiančio konteksto: jais tiesiog perteikiamas gana didelis, tačiau ne visiškai autorius įsitikinimas propozicijos teisingumu. Autoriaus

įsitikinimas didelis todėl, kad teiginys gali būti paaiškintas pasirėmus logika ar bendromis žiniomis apie pasaulį:

(7.43) *Statinys, kurio kompozicija sieta su rūmų ansambliu, turėjo iškilti greta jo, atgręžtas į dvaro pusę. Šis medinis namas tikriausiai turėjo būti administracinės ir užvažiuojamųjų namų paskirties.* (H 505)

(7.44) *Išeities taško reikšmė, kuri veikiausiai buvo prototipinė, lietuvių kalboje išliko neproduktyviose, stabarėjančiose konstrukcijose, daugiausia su veiksmazodžiu bėgti.* (KALB LIT 1)

Kiek neįprasta moksliniuose tekstuose aptikti aplinkybinį žodį *bene*, kurį intuityviai norėtuši priskirti šnekamajai, neformaliai kalbai. Šis aplinkybinis žodis panašiu dažniu vartojamas įvairiuose tekstų tipuose (plg. *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* duomenis, normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje: respublikinė periodika 0,09, vietinė ir populiarioji periodika – 0,10, specializuota periodika – 0,08, grožinė literatūra – 0,08, negrožinė literatūra – 0,07). *CorALit*⁸¹ *bene* vartojimo normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,05, taigi moksliniame kontekste šis žymiklis, nors ir pasitaiko, bet vartojamas rečiau nei periodikoje ar grožinėje literatūroje. Lietuvių kalbos gramatikose *bene* minimas kartu su klausiamosiomis bei abejojamosiomis dalelytėmis (LKG 1971: 558; DLKG 1994: 435). Mokslo kalboje⁸² šis aplinkybinis žodis išskirtinai modifikuoja tik aukščiausiojo (ir visų aukščiausiojo) laipsnio būdvardžius ir prieveiksmius, taip pat nelaipsniuojamus būdvardžius tokius kaip, pavyzdžiui, *pagrindinis*, *esminis*, *vienintelis*. Nors yra pabrėžiamas šio aplinkybinio žodžio spėjimo reikšminis atspalvis, vis dėlto pažiūrėjus į vartosenos kontekstus atrodo, kad jis greičiau turi pragmatinį nenoro kategoriškai teigti niuansą, artimą jau minėtai *perhaps* reikšmei (7.11) ir (7.12) pavyzdžiuose. Tipiniai pavyzdžiai lietuviškoje medžiagoje yra šie:

(7.45) *Bene įdomiausi yra zoomorfiniai lyginamieji šios grupės frazeologiniai junginiai.* (KALB LIT 5)

(7.46) *Taip vadinama emocinė būseną yra sukelta bene lengviausias pasekmes turinčių praradimų.* (KALB LIT 13)

⁸¹ Visose mokslo srityse.

⁸² Taip teigiama remiantis *CorALit* ir *CompAc* duomenimis.

(7.47) *Analizei panaudojome bene žinomiausią ir dažniausiai panašaus pobūdžio darbuose taikomą H. Elenbergo skalę. (B 717)*

Pažvelgus į šiuos ir kitus *bene* vartosenos kontekstus atrodytų, kad autorius ne tiek abejoja ar spėja, kiek tiesiog nori apsidrausti nuo per didelio kategoriškumo, tuo labiau, kad pats teiginys yra stiprus: reiškiamas aukščiausiojo laipsnio būdvardžio arrieveiksmio.

Lietuvių kalbos gramatikose beveik visai neužsimenama apie aplinkybinį žodį *vargu*. Šis žodis nėra labai dažnas mokslo kalboje (*CorALit* visose mokslo srityse normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,03, humanitarinių mokslų tekstuose *CorALit* ir kalbotyros moksliniuose straipsniuose *CompAc* vartojamas vienodai; normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,05), čia beveik išskirtinai vartojama tik samplaika *vargu ar*⁸³.

DLKŽ_e ir LKŽ_e pateikiamos apibrėžtys rodo, kad *vargu* reiškia abejonę, netikrumą (plg. *vargu* apibrėžti vartojamus *kazin*, *nežinia*). Pažvelgus į konkrečius vartojimo atvejus atrodo, kad ta abejonė yra gana stipri: *vargu ar* galėtume perfrazuoti į *greičiausiai ne*. Sugretinus dviejų skirtingo tikimybės laipsnio žymiklių *vargu* ir *gal* vartoseną, skirtumas tampa aiškesnis:

(7.48) *Remiantis Kazlausko teiginiais galima daryti prielaidą, kad lietuvių kalbos tarmių dalyje iki akūtinių galūnių trumpėjimo *ei virtus ie buvo sakoma *vasaran (j)is mazgajasi upėjen, žieman – pirtie (ar pirtį). Tokia inesyvo formų kilme ir raida vargu ar kas gali patikėti. (KALB LIT 18)*

(7.49) *Galbūt (hipotetinis) SS sukėlėjas paskatina imunokompetentinių ląstelių proliferaciją, kuri gali pereiti į neoplaziją. (B 1975)*

Neretai *vargu ar* vartojamas su *įmanoma* ir *galima*, kartais teiginio hipotetiškumas dar labiau pabrėžiamas pagalbinio veiksmažodžio *būti* forma *būtu*:

(7.50) *Tačiau iš tokios bendros ir abstrakčios reikšmės istoriškai išvesti konkretesnę reikšmę vargu ar įmanoma. (KALB LIT 1)*

---

⁸³ Antra literatūroje minima galima samplaika *vargu bau* visame *CorALit* tekstyne pasitaikė tik vieną kartą.

(7.51) *Toki reiškinį bendradarbiavimu vargu ar būtų įmanoma pavadinti.* (B 599)

Dalelytės, kurios žodynuose nurodomos kaip reiškiančios abejojimą ir netikrumą, iš tiesų ir reiškia abejojimą ir netikrumą, tačiau jų reikšmės varijuoja ir, tarkim, *vargu* nebus panašus į *gal* net ir kasdienėje kalboje. O tyrinėjant specializuotą kalbą, kurioje atsiranda daug ir įvairių pragmatinių motyvų, atsiskleidžia ir kitokių atskirų žymiklių vartosenos ir reikšmės niuansų. Nors perteikiamos reikšmės požiūriu (7.48) pavyzdyje vietoje *vargu ar* galėtume vartoti ir *greičiausiai*, tačiau žiūrint iš pragmatinės perspektyvos teigiamas sakiny s skamba mažiau grėsmingai (plg. (7.48) pavyzdžio perfrazavimą į (7.48a) variantą):

(7.48a) *Tokia inesyvo formų kilme ir raida greičiausiai niekas nepatikės.*

Apibendrinant episteminių aplinkybinių sąšvelnių vartoseną, galima pasakyti, kad šios semantinės grupės žymikliai labai aiškiai parodo autoriaus nuostatą kalbamos propozicijos atžvilgiu: vartojant kai kuriuos kitus sąšvelnius išlieka tam tikra dviprasmybė, o episteminiai prieveiksmiai ir aplinkybiniai žodžiai yra laikytini prototipiškais netikrumo žymikliais, nors jų vartosenoje dažnai galima išvelgti ir kitokių tikslų. Ši semantinė žymiklių grupė yra įvairi ir lietuvių, ir anglų akademinėje kalboje – tokia žymiklių įvairovė suteikia autoriams galimybę rinktis iš plataus tikimybės modifikavimo spektro: nuo didelės abejonės iki beveik visiško įsitikinimo.

7.3. Episteminiai-evidenciniai prieveiksmiai ir aplinkybiniai žodžiai

Evidenciniai prieveiksmiai, perteikiantys nuorodos į žinių šaltinį reikšmę, literatūroje yra priskiriami įvairioms grupėms, priklausomai nuo to, ką norima akcentuoti: semantinius, sintaksinius ar morfologinius jų požymius. Longmano gramatikoje jie priklauso episteminių aplinkybinių žodžių, nurodančių žinių šaltinį, pogrupiui (LGSW 1999: 855), Quirko et al. gramatikoje – *turinio disjunktyvų* (angl. *content disjuncts*) grupei (Quirk et al. 1985: 620). Sąšvelnių studijose jie dažniausiai priskiriami episteminiams

kalbos vienetams (Hyland 1998a; Varttala 2001). Šiame tyrime episteminiai aplinkybiniai žodžiai, turintys ir evidencinės reikšmės elementų⁸⁴, skiriami į atskirą grupę dėl savitų semantinių bruožų, skiriančių juos nuo tik episteminę reikšmę perteikiančių žymiklių (žr. 3.2 skyrių).

Kalbotyros moksliniuose straipsniuose anglų ir lietuvių kalbomis šios semantinės grupės žymikliai buvo vartojami rečiau nei episteminiai, o medicinos moksliniuose straipsniuose abiem kalbomis – beveik visai nevartojami (žr. 22 lentelę).

22 lentelė. Episteminių-evidenciniųrieveiksmių ir aplinkybinių žodžių absoliutus dažnis ir normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje *CompAc* tekстыne

Disciplina	Skirtingų episteminių-evidencinių žymiklių skaičius	Absoliutus dažnis	Normalizuotas dažnis
LT kalbotyra	7	51	0,64
LT medicina	2	5	0,08
Iš viso LT :	7	56	0,39
EN kalbotyra	7	26	0,22
EN medicina	2	2	0,03
Iš viso EN :	8	28	0,15

Kiekybinis episteminių-evidencinių žymiklių vartojimo lietuvių ir anglų kalbose skirtumas yra reikšmingas (LL = +18,04, lietuviškuose straipsniuose jie dažnesni). Tiesa, šį skirtumą labiausiai lemia skirtinga kalbamų žymiklių vartosena kalbotyros moksliniuose straipsniuose (LL = +20,46, lietuviškuose kalbotyros straipsniuose jie dažnesni).

Anglų kalboje dažniausiai vartojamas *presumably* (14 pasikartojimų), rečiau vartojami *apparently*, *evidently*, *ostensibly*, *seemingly*, *supposedly*, *in our view*.

⁸⁴ Dar kartą reikėtų paminėti, kad evidenciniai žymikliai (t. y. neturintys savo semantikoje epistemiškumo elemento) vieni švelninimo funkcijos neatlieka, bent jau tokios vartosenos pavyzdžių *CompAc* tekстыne nebuvo rasta.

Presumably vartojamas tuomet, kai propozicija konstruojama numanymo pagrindu (Ifantidou 2001: 6). Šis žymiklis, kaip ir kiti inferenciniai žymikliai, išlaiko ir abejonės atspalvį. Kai kuriais atvejais abejonės semantinis elementas nėra labai ryškus, pavyzdžiui:

(7.52) *The external argument of the unaccusative has already been absorbed, presumably by affixation of some other abstract morpheme, leaving no Agent role to be assigned to the passive morphology.* (KALB ANG 5)

(7.53) *Non-final pitch accents would presumably be in less need of enhancement since they occur in a separate syllable from the final boundary tone, thereby allowing comparison of f_0 values across syllables rather than within a single syllable.* (KALB ANG 15)

Tačiau kitais atvejais, ypač kai aptariamos ateities tyrimų perspektyvos, abejonė labiau pastebima dar ir todėl, kad kontekste yra ir daugiau sąšvelnių, pavyzdžiui:

(7.54) *Whether, in consequence, it might be better to conceive of the sessions as consisting of Genre A and Genre B is a question for future research – and research that presumably would include some canvassing of experienced academic conference goers about their perceptions of presentations versus discussions.* (KALB ANG 20)

Apparently reikšmės požiūriu yra kiek sudėtingesnis žymiklis nei *presumably*. Ifantidou evidencinių žymiklių klasifikacijos apžvalgoje apibūdina *apparently* kaip ne itin akivaizdų nuogirdos žymiklį, kuris iš esmės atlieka kitas funkcijas⁸⁵ (Ifantidou 2001: 6) pagrečiui su *seem*, *suppose* tam tikrose sintaksinėse konstrukcijose. Jos pateikiami pavyzdžiai yra šie:

(7.55) *It seems* he is the burglar.

(7.56) *Apparently*, she is very efficient.

(Ifantidou 2001: 6).

Kad *apparently* būdinga ne tik nuogirdos reikšmė, patvirtina ir Collins Cobuild žodyne duodamos dvi *apparently* reikšmės, iš kurių antroji yra inferencinė (Collins Cobuild 1998: 68):

---

⁸⁵ Turima galvoje ne nuogirdos žymėjimą.

1. You use apparently to indicate that the information you are giving is something that you have heard, but you are not certain that it is true.

2. You use apparently to refer to something that the facts which are currently available suggest is the case.

Apparently yra polisemiškas žodis, reiškiantis arba autoriaus įsitikinimą – (7.57) ir (7.58) pavyzdžiai, arba autoriaus netikrumą – (7.59) pavyzdys:

(7.57) *On the fact that Italian and English do apparently allow bare mass nouns (and bare plurals) in sentences like (31), see Kayne, in press a. (KALB ANG 7)*

(7.58) *To summarize, we have shown that regular plurals are apparently incompatible with's. (KALB ANG 2)*

(7.59) *Despite the apparently sympathetic tone of the response (they don't know no better may suggest that it is not the fault of recent immigrants that they may not be fluent English speakers) <...>. (KALB ANG 3)*

Sąšvelniams gali būti priskirtas tik netikrumo reikšme vartojamas *apparently*. Iš 13 *apparently* vartojimo atvejų pragmatinę švelninimo funkciją šis žymiklis atliko tik šešis kartus.

Lietuvių kalboje dažniausias evidencinis žymiklis buvo *matyt* (26 pasikartojimai), kiti šios semantinės grupės žymikliai *atrodo, regis, tarsi, esą, mano supratimu / nuomone* buvo vartojami rečiau. Leksiniai evidenciniai žymikliai lietuvių kalboje yra įvairiai interpretuojami. Kaip ir anglų kalboje, šiai grupei priskiriami kalbiniai vienetai yra daugiausia inferenciniai, taigi, be nuorodos į žinių šaltinį, jie turi ir abejonės reikšminį atspalvį. Lietuvių gramatikose neskiriama daug dėmesio leksinio evidencialumo reikšminiams niuansams aptarti, o evidenciniai inferenciniai žymikliai apibrėžiami kaip turintys abejonės, netikrumo reikšmę, taigi turėtų būti priskiriami prie episteminio modalumo žymiklių. Tačiau, kaip jau minėta, bet kurio propoziciją modifikuojančio žymiklio pasirinkimas nėra atsitiktinis, ir yra skirtumas tarp propozicijos, modifikuotos, pavyzdžiui, tik epistemišku *gal* arba inferenciniu *matyt*.

CompAc dažniausiai vartotas evidencinis inferencinis žymiklis *matyt* lietuvių kalbos tyrimuose interpretuojamas įvairiai. Laigonaitė *matyt* priskiria modaliniams žodžiams, reiškiantiems „spėjimą, abejojimą, prielaidą“ (Laigonaitė 1967: 13), Akelaitis – įterptinių vienetų kalbos modalumo semantinei grupei, žyminčiai „abejojimą, spėjimą, netikrumą“ (Akelaitis 1992: 71). Percepinius veiksmažodžius daug tyrinėjusi Usonienė *matyt* laiko žema tikimybės laipsnį rodančiu žymikliu (Usonienė 2003: 200), kurį pasirinkus „akcentuojamas numanymas, atsargus prognozavimas, paremtas sprendimu“ (Usonienė 2006b: 330). Wiemeris *matyt* priskiria pagrindiniams leksinio evidencialumo žymikliams lietuvių kalboje, neminėdamas epistemiškumo ir evidencialumo reikšmių dalinio sutapimo šio žymiklio semantikoje (Wiemer 2007: 187, 208).

Pažvelgus į *matyt* vartoseną akademinėje kalboje matyti, kad šis žymiklis dažnai modifikuoja propoziciją, kurios kontekste yra numanymą pagrindžiantys įrodymai, t. y. realus pagrindas kalbėtoji daryti vienokį ar kitokį sprendimą, pavyzdžiui:

(7.60) *Ji <knyga> įdomi tuo, kad ją galime laikyti knyga knygoje: viena – spausdintinė, kita – rankraštinė. Tai, matyt, lėmė pati knygos atspaudimo situacija (gal spaudos brokas?), nes joje kas antras lapas tuščias.* (H 970)

(7.61) *<...> šiais atvejais priesaga yra kirčiuota, matyt, dėl kitos priežasties – pamatinių žodžių kamienai yra silpnieji.* (KALB LIT 11)

(7.62) *Tradicinėje lietuvių kultūroje šuva, vilkas, ubagas suvokiami kaip amžinai alkani, vargstantys, išbadėję sutvėrimai, pasižymintys dideliu rajumu. Tokių vaizdinių pagrindu, matyt, pirmiausia atsirado frazeologiniai junginiai ubago kąsnis, vilko kąsnis, „didelis kąsnis“.* (KALB LIT 5)

Beje, (7.60) pavyzdyje matome skirtumą tarp kalbėtojo sprendimo, nulemtą dviejų tipų numanymo. Žymiklis *matyt* rodo kalbėtojo numanymą, pagrįstą matomais įrodymais (*nes joje kas antras lapas tuščias*), o *gal* – spėjimu, nes priežasčių tokiam knygos variantui gali būti įvairių: ne tik spaudos brokas, bet, pavyzdžiui, ir tikslingas leidėjų sprendimas.

Kontekste pateikiami įrodymai nėra būtini tam, kad kalbėtojas modifikuotą propoziciją žymikliu *matyt*. Šis žymiklis vartojamas ir situacijose, kai kalbėtojo numanymas grindžiamas jo asmenine patirtimi arba bendromis žiniomis apie pasaulį, pavyzdžiui:

(7.63) *Jiems labai sunku suvokti net tokius Vakarų visuomenėje besąlygiškai vykdomus reikalavimus, kaip punctualumas, tvarkingumas, duoto žodžio laikymasis, aukšta bet kurio darbo kokybė, netgi mandagumas ir pagarba kitam asmeniui. Dalis atvykusių, matyt, neturėjo ir normalios bendravimo su šeimos nariais patirties. Jiems dažniausiai nesuvokiamos ir tautinės savigarbos bei solidarumo sąvokos.* (H 616)

Nepaisant to, kad esama tiesioginių ar netiesioginių įrodymų, numanymas yra kalbėtojo mentalinė veikla, kuri suponuoja subjektyvią interpretaciją. Todėl inferenciniai žymikliai savo semantikoje, be nuorodos į informacijos šaltinį, dar turi ir abejonės / visiškos atsakomybės už propoziciją nebuvimo elementą. Tarp *matyt* vartojimo atvejų nepasitaikė tokių, kuriuose būtų buvę galima išvelgti pragmatinį mandagumą, sušvelnintą kritikos reiškimą ar pan. Taip pat nepasitaikė kontekstų, kur *matyt* būtų vartojamas žymėti numanymą, pagrįstą vien spėjimu, tačiau tam tikras abejonės ir netikrumo elementas išlieka visur, nepaisant inherentinės evidencialios šio žymiklio reikšmės. Dėl šio semantinio dvilypumo *matyt* sunku priskirti vien episteminiams ar vien evidenciniams žymikliams.

Kitas akademinėje kalboje gana dažnas ir taip pat nevienareikšmis žymiklis yra *tarsi*. Sinonimai *tarsi*, *tartum* ir *tarytum* DLKG yra priskiriami lyginamosioms dalelytėms, labai artimoms jungtukams ir reiškiančioms „tariamą lyginimą ir netikrumą tuo, kas teigiama ir lyginama“ (DLKG 1994: 435). Nors šie trys žymikliai, kaip ir *lyg*, „reiškia lyginamuosius santykius“, jais „labiau pasakomas abejojimo, netikrumo įspūdis“ (LKG 1971: 687). Wiemeris priskiria *tarsi*, *tartum* ir *tarytum* evidencialumo žymikliams, tiesa, gana retai vartojamiems nuogirdai ar numanymui žymėti, nors pagrindinė jų reikšmė yra palyginimo (Wiemer 2007: 181–182).

Įdomūs *tarsi* vartojimo rezultatai yra gauti iš lygiagrečiaisiais tekstynais paremtų tyrimų, analizuojančių vertimo atitikmenis. Gretinamąją analizę paremtą metodiką itin dažnai taikančios Simon-Vandenberg ir Aijmer pastebi, kad vertimai leidžia nustatyti konkretaus kalbinio vieneto reikšmių paradigmą ir atskleisti jo polifunkciškumą (Simon-Vandenberg, Aijmer 2007: 247). Anot Noëlio, vienkalbiai tekstynai yra labai tinkama medžiaga suskaičiuoti tam tikrų formų vartojimo dažnį, bet jie gerai neatskleidžia tų formų semantikos. Šiuo atžvilgiu vertiminiai tekstynai parankesni, kadangi vertėjų parinktus atitikmenis galima laikyti gimtakalbių informantų kolektyvine intuicija (Noël 2002: 155).

Lygiagrečiais anglų-lietuvių kalbų tekstynais paremti Usonienės tyrimai rodo, kad *tarsi* konkordanse „tarp įvairių atitikmenų SEEM grupės veiksmažodžiai siekia net 39 %, o jo tiesioginį leksinį ekvivalentiškumą (AS THOUGH / AS / LIKE) sudaro tik 22 %“ (Usonienė 2006a: 104–105). Turint galvoje, kad *seem* grupės veiksmažodžiai yra inferenciniai ir savo semantika apima ir episteminę netikrumo, ir evidencinę reikšmes, *tarsi* vartojamas kaip vertimo atitikmuo taip pat nėra atsitiktinis. Vadinasi, gali būti taip, kad jo semantika turi ne tik abejonės ir netikrumo elementų, kurie būdingi episteminiams žymikliams, bet ir evidencinių reikšmės niuansų. Antra vertus, dažnas *seem* vertimo atitikmuo *tarsi* gali būti interpretuojamas ir kaip episteminės reikšmės elemento, glūdinčio polifunkciniame *seem*, patvirtinimas. Nors kai kuriuose kontekstuose šis žymiklis gali būti interpretuojamas tik kaip episteminis, *tarsi* reikšmei būdingas ir panašumu pagrįsto įspūdžio inferencinis elementas daro šį žymiklį kitokį, lyginant su tik episteminę reikšmę turinčiais *gal*, *greičiausiai* ar *galbūt*.

Vis dėlto ne visi *tarsi*, kaip ir *tartum*, *tarytum*, vartojimo atvejai rodo autoriaus poziciją. Ypač biomedicinos akademiniuose tekstuose (*CorALit*) šie žymikliai dažniausiai vartojami sukurti analogiją, panašumu bandant paaiškinti vienokį ar kitokį reiškinių. Tokiais atvejais iš tiesų sunku išvelgti ne tik abejojimo, paremto inferencija, semantinę atspalvį, bet ir autoriaus poziciją apskritai, pavyzdžiui:

(7.64) Nervai yra *tarsi* laidai, sudarantys organizme ryšio linijas, kuriomis perduodami signalai. (B 1405)

(7.65) Mikrotubulės sudaro ląstelei ir jos organoidams atramą, palaiko ląstelės formą; tai yra *tarsi* ląstelės skeletas. (B 1501)

Kitas semantinis *tarsi* atspalvis yra artimas išpūdžio, daugiausia mentalinio, registravimui, kuriame autoriaus inferencija susipina su tam tikru netikrumo elementu. Tokios vartosenos atvejais *tarsi* tampa panašus į *atrodo*, pavyzdžiui:

(7.66) *O psichologinę savo protagonisto analizę V. Krėvė čia pripildė tokio negailestingo rūsčio bei dygumo, kad jo Skirgaila tarsi išsivilkė iš istorinės praeities drabužio įgydamas moderniosios literatūros herojaus savivokos požymių.* (H 585)

(7.67) *Iškilusi problema – į vientisą naratyvą nesusijungiantys lietuvių tapatybės proceso mitiniai, simboliniai lygmenys – tartum sustabdo Vaižganto epinio rašymo energiją, kuri buvo išsiplėtojusi.* (H 1081)

(7.68) *Klausant girdėti, kad nekirčiuotoje pozicijoje balsiai tarsi trumpesni ir mažiau įtempti negu kirčiuotoje.* (KALB LIT 6)

Moksliniuose tekstuose šie žymikliai kartais vartojami vien abejonei reikšti (be inferencinio reikšmės elemento). Tuomet išryškėja jų svarstomasis, abejojimo semantinis elementas, kuris jį daro artimą žymikliui *gal*, pavyzdžiui:

(7.69) *Miestuose darbininkai ir tarnautojai grįžo dirbti į atstatytas, o vėliau į naujai pastatytas gamyklas, į naujai sukurtas darbo vietas. Jie didesnės įtakos miestiečių darbo ir gyvenimo būdui tarsi ir neturėjo.* (B 787)

Wiemerio (2007) minimos evidencinės nuogirdos pavyzdžių aptikti nepavyko, greičiausiai todėl, kad ji labiau tikėtina publicistinio žanro tekstuose.

Kai kalbami žymikliai reiškia abejonę, sumišusią su inferencija, arba tik abejonę, jie atlieka ir švelninimo pragmatinę funkciją. Tačiau švelninimo aspekto nebelieka, kai *tarsi*, *tartum*, *tarytum* vartojami tiesiog palyginimui perteikti. Tuomet jų vartosenoje galima išvelgti tik aiškinamąją funkciją.

Žodžių junginiai *mano / mūsų supratimu / požiūriu / galva* ir pan. akademinėje kalboje nėra labai dažnai vartojami, jų visos vartosenos *CorALit*

tekstyne normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje nesiekia net 0,01. *Mano / mūsų nuomone* ir *manymu* pasitaiko kiek dažniau: abiejų šių junginių normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,01. Visi šie junginiai, skirtingai nei, pavyzdžiui, *x supratimu / požiūriu / galva* ir pan., kurie yra tiesioginio evidencialumo rodikliai, atlieka sąšvelnio pragmatinę funkciją akademiniam tekste. Nors tokios vartosenos atvejais autorius tiesiogiai prisiima atsakomybę už kalbamą teiginį, tačiau šie žymikliai rodo, kad autorius nenori pateikti propozicijos kaip universalios tiesos. Tai tėra *autoriaus supratimas* ir *autoriaus interpretacija*, tad tokia vartoseną suponuoja kitų požiūrių laisvę ir galimybę, pavyzdžiui:

(7.70) *Apibendrinamasis terminas dominacinės priesagos, kuriuo aprėpiamos ir stiprinančiosios, ir silpninančiosios priesagos, nebūtinai, nes nedominacinių vardažodžių priesagų, mano supratimu, nėra.* (KALB LIT 11)

(7.71) *Sprendžiant šią problemą, mano supratimu, negalima laikytis tik atomistinio požiūrio <...>.* (KALB LIT 18)

(7.72) *Mūsų nuomone, LIŪDESIO emocinių būsenų aprašymui yra svarbūs šie faktoriai <...>.* (KALB LIT 13)

X supratimu, manymu, nuomone ir pan. tiesiog referuojama į šaltinį, todėl šie junginiai neatlieka jokios pragmatinės apsidraudimo funkcijos, pavyzdžiui:

(7.73) *Tad, V. Žulio nuomone, jei nėra galūnių, tai niekas kitas ir negali rodyti ne tik asmens, bet ir skaičiaus. V. Žulio ignoruota asmens sintaksinė forma ir nesuvokta, kad trūkumas sistemoje, kaip ir pauzė muzikoje, esti reikšmingas.* (KALB LIT 14)

Kalbami junginiai su pirmojo asmens įvardžiais padeda sušvelninti propozicijos kategoriškumą, o nuorodos į kitų žmonių nuomonę, kaip iliustruoja (7.73) pavyzdys, gali būti vartojamos priešingai autoriaus pozicijai paryškinti ar įrodyti.

Nors ir kiek rečiau vartojamų episteminių-evidencinių žymiklių vaidmuo akademiniam tekste svarbus – jie praplečia autoriaus pozicijos raišką pridėdami papildomų reikšminių niuansų.

7.4. Neapibrėžtumą žymintys prievėsmai ir aplinkybiniai žodžiai

Neapibrėžtumo sąšvelnių grupė buvo pati gausiausia ir lietuviškuose, ir angliškuose tyrinėtuose straipsniuose. Ne vienas mokslininkas, tyrinėjęs neapibrėžtą kalbą, yra pastebėjęs, kad neapibrėžtumo posakių kalboje yra daugybė. Pasirinkdamas neapibrėžtą, apibendrintą reikšmę turintį žymiklį, autorius nevertina propozicijos turinio ir tikrovės atitikimo laipsnio, bet dėl vienokių ar kitokių priežasčių vengia tikslumo. Kaip rašo Hylandas, tokių žymiklių tikslas yra ne išreikšti abejonę ar įsitikinimą, bet apriboti teiginio aprėptį (Hyland 2001: 301) ir taip išvengti kategoriškumo bei sušvelninti teiginį. Šie žymikliai vartojami kaip apsidraudimo priemonė ir yra dažni akademinėje kalboje (Hyland 1998a; Varttala 2001). Salager-Meyer tokius žymiklius vadina aproksimatoriais ir laiko juos gerai atspindinčiais akademinės kalbos specifika (Salager-Meyer 1994: 155).

Analizuojant empirinę medžiagą nustatyti prototipiškiausi šios kategorijos žymikliai, galintys atlikti sąšvelnio funkciją, ir pagal perteikiamas reikšmes paskirstyti į 3 grupes: 1) aproksimatorius; 2) išlygos sąšvelnius; 3) neapibrėžtą laipsnį žyminčius sąšvelnius. Apibendrinti šių trijų grupių žymiklių vartojimo kiekybiniai duomenys pateikiami 23 lentelėje:

23 lentelė. Neapibrėžtumo sąšvelnių absoliutus dažnis ir normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje medicinos ir kalbotyros straipsniuose anglų ir lietuvių kalba

Disciplina	Aproksimatoriai Absoliutus dažnis / normalizuotas dažnis	Išlygos Absoliutus dažnis / normalizuotas dažnis	Neapibrėžto laipsnio Absoliutus dažnis / normalizuotas dažnis
LT kalbotyra	76 / 0,95	58 / 0,73	98 / 1,23
LT medicina	46 / 0,70	9 / 0,14	19 / 0,29
Iš viso LT:	122 / 0,84	67 / 0,46	117/0,81
EN kalbotyra	54 / 0,46	72 / 0,62	112 / 0,96
EN medicina	55 / 0,77	19 / 0,27	10 / 0,14
Iš viso EN:	109 / 0,58	91 / 0,49	122 / 0,65

Angliškuose kalbotyros straipsniuose iš viso nustatyti 238 neapibrėžtumo sąšvelnių pasikartojimai (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 2,04), o medicinos straipsniuose – 84 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 1,18). Iš viso angliškoje medžiagoje nustatyti 322 šios semantinės grupės sąšvelnių pasikartojimai (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 1,72).

Lietuvių kalbotyros straipsniuose nustatyti 232 šios semantinės grupės sąšvelnių pasikartojimai (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 2,91), o medicinos straipsniuose – 74 pasikartojimai (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 1,13). Iš viso lietuvių kalbos medžiagoje nustatyti 306 šios semantinės grupės sąšvelnių pasikartojimai (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 2,1).

Logaritminės tikimybės testo rezultatai rodo, kad šios semantinės grupės žymiklių vartosenos kiekybiniai skirtumai tarpkalbiniu požiūriu, nors ir ne itin ryškūs, bet statistiškai reikšmingi: $LL = +6,55$, t. y. lietuviai autoriai šios grupės žymiklių vartoja dažniau nei anglakalbiai.

7.4.1. Aproximatoriai

Aproximatorių grupei priklauso sąšvelniai, beveik visada modifikuojantys skaičius ar kiekio posakius ir pateikiantys juos kaip apytikslis ar apytikrius. Kalbotyros ir medicinos moksliniuose straipsniuose anglų kalba buvo rasti 7 aproksimatoriai: *approximately*, *around*, *about*, *nearly*, *roughly*, *some*, *almost*.

Aproximatoriai dažniausiai visuomet vartojami kaip sąšvelniai. Tačiau pasitaiko atvejų, kai apytikslis skaičius yra patikslinamas skliaustuose arba duodama nuoroda į lentelę ar grafiką su tiksliais vertėmis. Tokios aproksimatorių vartosenos atvejai nebuvo laikomi sąšvelniais, nes nėra pragmatinės intencijos apsidrausti (autorius pateikia tikslus duomenis), pavyzdžiui:

(7.74) *In fact, okay as an agreement marker occurs almost twice as much in the LCL corpus (2 ptw) as it does in the SCL corpus (1.1 ptw).* (KALB ANG 8)

(7.75) *Tables 2a and 3a above indicate that approximately 10 percent of the participants in our study openly resisted this task, even though they were willing to complete the map-labeling task.* (KALB ANG 3)

Kalbotyros moksliniuose straipsniuose aptikti visi 7 šios grupės žymikliai, jų bendras pasikartojimų skaičius 54 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,46). Medicinos moksliniuose straipsniuose pasitaikė tik 4 aproksimatoriai-sąšvelniai, kurių bendras pasikartojimų skaičius 55 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,77).

Dažniausias aproksimatorius-sąšvelnis ir medicinos moksliniuose straipsniuose (39 pasikartojimai), ir kalbotyros moksliniuose straipsniuose (14 pasikartojimų) buvo *approximately*. Dubois duomenimis, vienas dažniausių neapibrėžtumo sąšvelnių buvo *about*, antras pagal dažnį – *approximately* (Dubois 1987: 532). Savo semantika *approximately*, *around* ir *about* yra sinonimai, skirtumas tarp jų – tik formalumo laipsnis: *about* ir *around* yra labiau paplitę šnekamojoje kalboje, o *approximately* – rašytinėje, formaliojoje (Channell 1994; Dubois 1987). Kalbotyros straipsniuose *about* kaip sąšvelnis buvo taip pat gana dažnas (12 pasikartojimų), *around* pasitaikė rečiau (4 pasikartojimai). Medikai pirmenybę teikė formaliajam stiliui: *around* apskritai nebuvo vartojamas, o *about* pasikartėjo 9 kartus.

Moksliniame tekste autoriai dažnai apvalina nenorėdami apkrauti skaitytojo dešimtainėmis dalimis, tiksliais, bet sudėtingais triženkliais ir keturženkliais skaičiais, ypač kai smulkesnės vertės nėra svarbios, pavyzdžiui:

(7.76) *This adds up to about ninety-two hours of digitally audio-recorded and transcribed material (with some video backup), in turn producing 700,000 words; it also represents about half of the total envisioned size of the project, the main data collection phase of which is due to be completed by the middle of 2001.* (KALB ANG 16)

(7.77) *Over 11 hours of material were recorded, and the total corpus comprises nearly 100,000 words, with a mean of 155 words per minute. The discussion session sub-corpus amounts to approximately 23,000*

words, representing 147 minutes of discussion time. The average length of the discussions was 6.4 min. (KALB ANG 20)

Visi (7.76) ir (7.77) pavyzdžiuose nurodyti skaičiai (ir modifikuoti sąšvelniais, ir nemodifikuoti) nėra absoliučiai tikslūs, nes valandos susideda iš minučių, minutės – iš sekundžių, žodžių, ištariamų per minutę, vidurkis gali turėti skaičių po kablelio ir pan. Pateikus labai tikslias vertes, skaitytojas gali sugaišti daug daugiau laiko apdorodamas tekstą, o pagrindinė idėja – paskęsti itin detalios informacijos sraute (Channell 1990: 106). Todėl labai tikslūs skaičiai nepateikiami tais atvejais, kai autorius nemato tam būtinybės. Kai kurie mokslininkai, pavyzdžiui, Hylandas (1998a: 41), tai sieja su noru laikytis Grice'o bendradarbiavimo principo (kiekybės maksima „Nepateik daugiau informacijos, nei būtina“).

Tačiau, kaip rodo Channell interviu su mokslininkais ekonomistais, suapvalinti skaičiai gali būti ir strategija siekiant pateikti įtikinamesnių duomenų, išpūdingesnių skaičių (Channell 1990: 109–110). Iš tiesų, (7.78) pavyzdyje pateiktas skaičius 2 000 atrodo išpūdingiau ir įtikinamiau nei atrodytų bet koks kitas nesuapvalintas skaičius:

(7.78) Thus, for every true positive mark resulting from computer-aided detection that is associated with an underlying cancer, radiologists encounter nearly 2000 false positive marks (MED ANG 5)

Pragmatinė aproksimatorių vartojimo intencija gali būti įvairi. Galbūt autorius nori pabrėžti skaitytojui, kad pateikiami kiekybiniai duomenys yra suapvalinti, t. y. siekia visapusiškai teisingai informuoti skaitytoją, o galbūt tiesiog nori apsisaugoti nuo kritikos, kadangi pateikia išpūdingesnius ir įtikinamesnius suapvalintus skaičius, kurie vis dėlto ne visai atitinka tikrovę.

Kitas įdomus aproksimatorių vartosenos aspektas atsiskleidžia jų junginiuose su „apvaliaisiais“ skaičiais (angl. *round numbers*). Sigurdas, tyrinėjęs jo vadinamus *apytikrius posakius* (angl. *approximative expressions*) anglų ir švedų kalbose, pastebi, kad juose vartojami aproksimatoriai dažniausiai modifikuoja „apvaliuosius“ skaičius. Taigi, *approximately, around* ir pan. yra vartojami su skaičiais 10, 15, 20, 25, 30, tačiau ne su tarp jų

esančiais skaičiais, pavyzdžiui, 12, 23 ar 34. Pradedant nuo 35 vadinamieji tarpiniai skaičiai 45, 55, 65 ir t. t., pavartoti su aproksimatoriais, irgi ima atrodyti keistai. Anot Sigurdo, anglų arba švedų kalbose yra sunkiai įsivaizduojamas sakiny *Medyje tupėjo maždaug 35/ 45 / 55 paukščiai* (Sigurd 1988: 244–245).

Beveik visi skaičiai, pavartoti su aproksimatoriais *CompAc* duomenyse, iš tiesų buvo „apvalūs“, tačiau pasitaikė pavyzdžių, kai aproksimatorius modifikavo „neapvalų“ skaičių pavyzdžiui:

(7.79) *The frequency of incontinence episodes decreased by about 28 % in the control group.* (MED ANG 16)

(7.80) *<...> there was a total of about 105 general laughter (GL) episodes <...>.* (KALB ANG 20)

(7.81) *Our results suggest that approximately 157 women would be recalled (and 15 women would undergo biopsy) owing to the use of computer-aided detection in order to detect one additional case of cancer <...>.* (MED ANG 5)

Greičiausiai minėtoji apvaliųjų skaičių taisyklė procentams negalioja, nes 28 % jau yra pakankamai apvalus, jei lyginsime jį su, pavyzdžiui, 27,88 %. Kiti pavyzdžiai yra kiek kitokie, nes juose pateikiamas skaičius akivaizdžiai negali būti suapvalintas. Channell, tyrinėjusi 9,44 mln. žodžių Cobuildo rašytinės kalbos tekstyną, pastebi, kad iš 121 *approximately* vartojimo atvejo, 10 pasitaikė su „neapvaliais“ skaičiais. Jos manymu, tokia aproksimatorių vartosena yra papildoma apsaugos priemonė, nes rodo, kad greičiausiai autorius nėra visiškai tikras dėl pateikiamų skaičių teisingumo (Channell 1994: 70, 72).

Aproksimatoriai gali modifikuoti ne tik konkretų skaičių, bet ir skaičių intervalą, kuris jau pats savaime nėra tikslus: neapibrėžtumo įspūdis taip dar labiau sustiprinamas. Aproksimatorių kontekste gali būti vartojami ir kiti sąšvelniai: ir tie patys aproksimatoriai, ir įvairūs kiti, pavyzdžiui:

(7.82) *These concentrations are in the range of a clinically efficacious concentration of heparin of approximately 1 to 5 µg per milliliter, based on a specific activity of about 180 U per milligram. High concentrations*

of the OSCS-contaminated heparin (250 µg per milliliter) induced little or no amidolytic activity of kallikrein, suggesting that at this concentration, heparin may inhibit or cause depletion of factor XII <...>. (MED ANG 9)

(7.83) Overall, thing and things, taken together, would rank somewhere around fifty in terms of frequency, clustering with such common items as well, would, and an. There were in total 2,535 tokens for the lexeme, including just this one example of (pace British usage) thingy. Of these, around four hundred (approximately 17 percent) are used meta-discoursally and are, broadly speaking, substitutable by point or issue. (KALB ANG 16)

Be to, tame pačiame sakinyje ar diskurso atkarpoje greta labai tikslių skaičių gali būti vartojamos ir suapvalintos vertės, pavyzdžiui:

(7.84) Excluded from this analysis were approximately 14,000 participants with other ethnic or racial backgrounds, approximately 2300 participants with a history of lung cancer or other smoking-related cancer as reported on the baseline questionnaire or from the cancer registries, approximately 8000 participants with missing data on smoking, and approximately 7600 participants with missing dietary data. A total of 183,813 participants contributed person-time to the analysis, and 1979 cases of lung cancer (1135 in men and 844 in women) were recorded. (MED ANG 7)

Channell panašius vartosenos atvejus aiškina autoriaus noru paryškinti ir iškelti į pirmąjį planą svarbesnę, labai tiksliai pateikiamą informaciją (Channell 1994: 179–180). Tačiau aproksimatoriais modifikuotų skaičių atveju taip pat galima išvelgti ne tik autoriaus norą pateikti „gražesnius“ skaičius (jų tikslumas nereikšmingas), bet ir palengvinti skaitytojo darbą.

Tyrinėtuose lietuviškuose straipsniuose buvo rasti 6 aproksimatoriai, atliekantys sąšvelnio funkciją. Kalbotyroje buvo vartojami visi 6 (*apie, apytikriai, apytiksliai, beveik, kone, maždaug*), o bendras jų pasikartojimų skaičius – 76 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,95). Medicinoje pasitaikė tik 4 žymikliai (*apie, apytikriai, beveik, maždaug*), kurių bendras pasikartojimų skaičius 46 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,70). Ir kalbotyros, ir medicinos moksliniuose straipsniuose dažniausi aproksimatoriai buvo *apie* (38 % visų kalbotyros straipsniuose vartotų aproksimatorių, net

70 % visų medicinos straipsniuose vartotų aproksimatorių) ir *beveik* (37 % visų kalbotyros straipsniuose vartotų aproksimatorių, 24 % visų medicinos straipsniuose vartotų aproksimatorių).

DLKŽ_e ir LKŽ_e *apie* priskiria prielinksnių morfologinei kategorijai. Tačiau kai *apie* yra vartojamas apytikriam skaičiui, matui ar kiekiui pažymėti, funkcinio požiūriu jis nesiskiria nuo prieveiksmio *maždaug*, pavyzdžiui:

(7.85) *1 lentelės pradžioje atskyrėme dvi fonemų grupes: vadinamąją sistemos branduolį (atribotas stora ištisine linija), apimantį apie 50 % visų fonemų, ir sistemos platesnį centrą (atskirtas štrichine linija), kuriam tenka maždaug 75 % fonemų masyvo.* (KALB LIT 3)

LKŽ_e *maždaug* apibrėžiamas kaip *apie*, kuris pateikiamas greta kitų sinoniminių žodžių, t. y.: „*maždaug* adv. beveik, apytikriai, daugmaž, apie“ (LKŽ_e).

Nors prielinksnius gal kiek ir neįprasta skirti prie aplinkybinių žodžių, tačiau šia savo reikšme *apie* atlieka neapibrėžtumo sąšvelnio funkciją ir reiškia autoriaus poziciją. Vartojamas kaip aplinkybinis žodis *apie* visada modifikuoja tik skaitvardžius arba kiekio posakius. Kaip aplinkybinis žodis, *apie* mokslo kalboje sudaro 28 % visų šio žodžio vartojimo atvejų⁸⁶. Tai nėra mažai, kadangi *apie* yra apskritai labai dažnas žodis: dažniniame *CorALit* sąrašė jis yra 24-tas (iš viso 19 461 pasikartojimas – kaip aplinkybinis žodis jis pasikartoja 5351 kartą). Moksliniuose tekstuose kartais vietoj *apie* vartojamas tildės simbolis (~), pavyzdžiui:

(7.86) *Alpimai vargina ~15 proc. vaikų ir paauglių populiacijos.* (MED LIT 7)

Tai svarbu žinoti darant automatinę paiešką tekstynuose.

Lietuvių kalboje, kaip ir anglų kalboje, pasitaikė atvejų, kai aproksimatoriais pažymėtos vertės tuojau pat būdavo patikslinamos, pavyzdžiui:

---

⁸⁶ Remiamasi *CorALit* duomenimis.

(7.87) *Gausesnė trečiosios kirčiuotės mikroklasė, kurioje beveik visi daiktavardžiai (iš 94 net 84) patiria kamieno galinių priebalsių t, d kaitą.* (KALB LIT 19)

(7.88) *Sugretinę su originalais Jono Palionio (1967: 162) cituotus senųjų raštų pavyzdžius, kuriuose pastebėtas neiginio akuzatyvas, matome, kad beveik visais atvejais (išskyrus vieną) juo išverstas vokiečių kalbos akuzatyvas.* (KALB LIT 1)

Tokiuose kontekstuose pavartoti aproksimatoriai nebuvo priskiriami sąšvelniams, nes šiais atvejais jie vartojami objektyviai informacijai perteikti.

Funkciniu požiūriu lietuvių kalbos aproksimatoriai nesiskyrė nuo angliškujų. Kaip ir anglų kalboje, daugiausiai jie vartojami su apibendrintą kiekį žyminčiais skaičiais ir rodo, kad jų vertės yra ne visai tikslios, pavyzdžiui:

(7.89) *Dabartinės rašomosios lietuvių kalbos dažninis žodynas (abėcėlės tvarka), išleistas 1998, ir dar nepasirodęs žodžių formų žodynas, turintis maždaug 150 000 žodžių formų <...>.* (KALB LIT 15)

(7.90) *Moterys, kurioms chirurginis gydymas buvo veiksmingas, vidutiniškai buvo beveik septyneriais metais jaunesnės, jų vidutinis naviko dydis buvo mažesnis, o navikas augo neinvazyviai.* (MED LIT 16)

(7.91) *Variantai su trumpuoju galūnės balsiu gali būti tik šakninio kirčiavimo (1 kirčiuotės yra apie 3 tūkst., 2 kirčiuotės apie 2,2 tūkst. daiktavardžių), o su ilguoju balsiu esti tik galūninio kirčiavimo (3 kirčiuotės – beveik 900 daiktavardžių 3, 4 kirčiuotės – beveik 300).* (KALB LIT 19)

Straipsniuose lietuvių kalba taip pat pasitaikė pavyzdžių, kai aproksimatorius vartojamas ne su apvalintu, bet, atvirkščiai, su tiksliais skaičiumi, kartais – su tiksliais skaičių intervalais. Greta gali būti vartojamas nemodifikuotas, toks pat tikslus skaičius, pavyzdžiui:

(7.92) *Mūsų tyrimų duomenys rodo, kad S. aureus padermių atsparumas penicilinui išlieka didelis: visuomenėje yra apie 81,1 proc., ligoninėje esančių padermių yra apie 93,8 proc. ($p < 0,05$).* (MED LIT 14)

(7.93) *Tyrimo duomenys rodo, kad 1-ąją ir 4–10-ąją hospitalizavimo dieną apie 22,6–23,5 proc. išskirtų S. aureus padermių nesitipavo.* (MED LIT 14)

(7.94) *Tradicinį parašą iš dalies atitinka neautomatinis parašas, pasitaikantis maždaug 11,6 proc. laiškų ir sudarantis 37 proc. visų parašų.* (KALB LIT 17)

(7.95) *MAT-e yra 51 888 lemos. Ta pati lema, t. y. kurio nors žodžio antraštinis pavidalas, pvz., MAT-e pavartota maždaug 18 kartų.* (KALB LIT 15)

(7.94) ir (7.95) pavyzdžiuose *maždaug* greičiausiai pažymi, kad autorius dėl kokių nors priežasčių nėra įsitikinęs, kad aproksimatoriumi modifikuotas teiginys yra teisingas. Kai autorius yra įsitikinęs, vartojami konkretūs ir labai tikslūs skaičiai: (7.94) pavyzdyje – *37 proc.*, (7.95) pavyzdyje – *51 888 lemos*. Antra vertus, tai gali tiesiog rodyti, kad pats apvalinimas autorių skirtingai suvokiamas – vienas skaičius gali atrodyti jau pakankamai tikslus ir dėl to gali būti vartojamas be aproksimatoriaus, kitas turi būti pabrėžtas apytikrumo žymiklio.

Kartais iš tiesų sunku paaiškinti, kodėl vienu atveju yra vartojamas neapibrėžtumo žymiklis, o kitu atveju – ne, nes visais atvejais, atrodo, pateikiamos suapvalintos vertės, pavyzdžiui:

(7.96) *Atmesti veiksmazodiniai abstraktai su priesagomis -imas, -ymas, -umas (iš viso 18,7 tūkst., iš jų 1 kirčiuotės apie 12 tūkst., 2 kirčiuotės – 6 tūkst.).* (KALB LIT 19)

(7.97) *Anglų kalbos MD-ai riboti buvo sukurti 3 300 taisyklių. Taip buvo pasiektas 77% tikslumas 1 mln. žodžių anotuotame Browno tekстыne. Rengiant estų kalbos PMB-a, buvo sudarytos 1 240 MD-a ribojančios taisyklės ir apie 1 300 sintaksinius ryšius nustatančios taisyklės.* (KALB LIT 16)

Galbūt tai tėra atsitiktinumas, o galbūt autoriaus noras pabrėžti vieną ar kitą skaičių labiau nei kitus.

7.4.2. Išlygos sąšvelniai

Antrai neapibrėžtumo sąšvelnių grupei priklauso aplinkybiniai žodžiai, kurie reiškia, kad teiginys yra *iš esmės* teisingas, bet su tam tikra išlyga, sąlygiškai, ne absoliučiai, pavyzdžiui:

(7.98) *Basically, we find that with the exception of the highly formalised literature in the field of Macroeconomics and Economic Dynamics, heavily biased towards applied mathematics, variation in global economic aggregates is characteristically referred to by the concept of growth.* (KALB ANG 19)

(7.99) *These consist of <...> topic changes, in which the joke was essentially ignored, e.g. „What are we doing after this?“ (1.1 %, n = 2) <...>.* (KALB ANG 1)

Iš (7.98) pavyzdžio konteksto matyti, kad autorius yra įsitikinęs savo teiginiu, tačiau yra tam tikrų išimčių, vadinasi, iš esmės teiginys yra teisingas, bet jis nėra absoliutus. (7.99) pavyzdys iš straipsnio apie reakciją į humorą yra dar konkretesnis, nes pateikiamas sureagavusių į pajuokavimą žmonių skaičius (į jį sureagavo tik 2 žmonės, 1,1 % visų dalyvavusiųjų), o tai iš *principo* reiškia, kad klausytojai bandymą pajuokauti ignoravo.

Šios kategorijos sąšvelniai, panašiai kaip ir aproksimatoriai, leidžia autoriui apsisaugoti nuo kritikos ir pateikti savo teiginius, tyrimų rezultatus, išvalgas bei išvadas kaip „beveik tiesą“. Tokie sąšvelniai autoriui yra naudingi tuo, kad ne tik apsaugo nuo galimos kritikos, bet ir pateikia skaitytojui neiškreiptą autoriaus minties vaizdą.

Kalbotyros moksliniuose straipsniuose anglų kalba buvo rasti 9 išlygos sąšvelniai (*basically, broadly speaking, effectively / in effect, essentially, generally, more or less, partly / in part, relatively, virtually*). Bendras jų pasikartojimų skaičius – 72 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,62). Medicinos moksliniuose straipsniuose anglų kalba šios grupės sąšvelnių buvo rasta mažiau – 5 skirtingi žymikliai (*essentially, generally, partly / in part, relatively, virtually*), pasikartojimų skaičius – 19 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,27).

Pažvelgus į šių žymiklių apibrėžtis žodynuose matyti, kad jie turi aiškų švelninimo potencialą:

You use essentially to indicate that what you are saying is basically true, although some parts of it are wrong or more complicated than has been stated.

(Collins Cobuild English dictionary 1998: 562)

You can use virtually to indicate that something is so nearly true that for most purposes it can be regarded as true.

(Collins Cobuild English dictionary 1998: 1867)

You use effectively with a statement or opinion to indicate that it is not accurate in every detail, but that you feel it is a reasonable description or summary of a particular situation.

(Collins Cobuild English dictionary 1998: 530)

Būtent šie žymikliai gali būti vartojami, kai autoriaus įsitikinimo laipsnis yra didelis, tačiau galbūt jis nenori, kad teiginys nuskambėtų per daug kategoriškai, todėl jį kiek sušvelnina, tačiau neabejoja tuo, ką teigia:

(7.100) *It also looks as though, at least in self-referring contexts, that the choice of thing versus point may turn out to be a largely ideolectal preference. In effect, some members of the academy are „thing-ers“ while others are „point-ers“.* (KALB ANG 16)

(7.101) *In effect, on the account I am proposing, unaccusative verbs are functional heads.* (KALB ANG 5)

(7.102) *These differences essentially disappeared with higher levels of smoking.* (MED ANG 7)

(7.103) *Thus, we believe that our results can be safely applied to virtually all patients without hypotension who meet the criteria used for inclusion in the study.* (MED ANG 8)

Kiek mažesnę įsitikinimo laipsnį rodo kiti šios grupės žymikliai *partly*, *relatively* ir *more or less*. Priskirti juos šiai grupei buvo nuspręsta todėl, kad jie taip pat pažymi teiginio teisingumą, tačiau sąlyginį, dalinį, taigi irgi su tam tikra išlyga, pavyzdžiui:

(7.104) *Thus, we believe that dobutamine is relatively contraindicated in many of these patients.* (MED ANG 8)

(7.105) *While some of the patterns discussed above are more or less exclusively associated with either the presentations or the DS, some patterns seem to be so omnipresent that they do not appear to be tied to one part more than the other.* (KALB ANG 20)

(7.106) *Environmental science is a field that has grown, at least in part, in response to extrinsic factors such as the destruction of nature and the need to preserve biological diversity.* (KALB ANG 14).

Kaip matome iš pavyzdžių, be kalbamos grupės aplinkybinių žodžių kontekste gali būti (dažniausiai ir yra) ir kitų sąšvelnių.

Kartais autoriai, pristatydami tyrimo problematiką, pabrėžia, kad toje srityje kol kas dar mažai padaryta, taip sustiprindami savo tyrimo svarbą (plg. Swales (1990) *nišos tyrimui kūrimas*, angl. *establishing a niche*). Aplinkybinis žodis *relatively* padeda sušvelninti tokius teiginius:

(7.107) *In contrast, research on humor/laughter in academic speech is relatively sparse.* (KALB ANG 20)

Čia reikėtų paminėti žymiklius *actually* ir *in fact*, kai kurių mokslininkų laikomus sąšvelniais. Žodžio *actually* potencialas atlikti švelninimo funkciją minimas Defour et al. – jos teigia, kad šis žymiklis „gali atlikti pragmatinę sąšvelnio funkciją kontekstuose, keliančiuose grėsmę įvaizdžiui“⁸⁷ (Defour et al., rengiama spaudai). Tokią švelninančią pragmatinę funkciją šnekamosios kalbos kontekstuose pastebėjo ir Tognini-Bonelli (Tognini-Bonelli 1993: 208–209). Aijmer taip pat teigia, kad *actually* gali atlikti pragmatinę sąšvelnio funkciją, ypač kai jo sintaksinė pozicija yra sakinio vidurys (Aijmer 2002: 253). *Actually* neabejotinai reiškia autoriaus poziciją, Longmano gramatikoje šis žymiklis kartu su *in fact* yra priskiriamas episteminių⁸⁸ autoriaus pozicijos žymiklių grupei (LGSWE 1999: 854). Vis dėlto akademinės kalbos kontekstuose labiau išryškėja propoziciją stiprinantis *actually* vaidmuo reiškiant autoriaus poziciją, pavyzdžiui:

(7.108) *The external argument of an unaccusative verb is not just bound or reduced, but is actually eliminated from the verb's representation.* (KALB ANG 5)

Taigi, greičiausiai šio žymiklio pragmatinė funkcija rašytinėje formalioje kalboje yra propozicijos stiprintojo arba diskurso žymiklio, bet ne sąšvelnio. Reikia manyti, kad *actually* kaip sąšvelnis dažniausiai realizuojamas

⁸⁷ Originalus tekstas: „[*Actually*] can function as a pragmatic softener in face-threatening contexts“.

⁸⁸ Reikia paminėti, kad šioje gramatikoje epistemiškumas yra suprantamas plačiai.

šnekamojoje kalboje, kurioje daugiau tarpasmeninių elementų. Tą patį galima pasakyti ir apie *in fact*, kurio atliekamų funkcijų interpretacijų irgi yra įvairių. Pavyzdžiui, Fetzer neabejodama *in fact* priskiria sąšvelniams, tačiau pagal jos siūlomą švelninimo sampratą šiai kalbinei kategorijai priklauso ne tik netikrumą, bet ir įsitikinimą reiškiantys žymikliai, kuriems autorė ir priskiria *in fact* (Fetzer 2007: 138–139). Šiame darbe laikomasi siauresnės sąšvelnių apibrėžties, todėl įsitikinimą reiškiantys žymikliai jiems nepriskiriami.

Moksliniuose straipsniuose lietuvių kalba pavartoti 9 skirtingi išlygos sąšvelniai. 8 iš jų buvo vartojami kalbotyros straipsniuose (*daugiau ar mažiau, daugmaž, faktiškai, iš dalies, iš esmės, iš principo, praktiškai, sąlygiškai*), o jų bendras pasikartojimų skaičius – 58 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,73). Medicinos moksliniuose straipsniuose buvo rasti tik 4 (*iš dalies, iš esmės, praktiškai, sąlyginai*) išlygos sąšvelniai, kurie iš viso pasikartojė 9 kartus (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,14). Kaip ir anglų kalboje, skirtingai nuo episteminių ar evidencinių žymiklių, autorius vartoja išlygos sąšvelnius ne abejodamas ar kvestionuodamas propozicijos turinį, bet norėdamas parodyti, kad teiginys labai arti tiesos – tik su tam tikra išlyga. Tokia konotacija ypač būdinga *iš esmės, iš principo, faktiškai, praktiškai*, pavyzdžiui:

(7.109) *Kaip žinoma, skirtingų linksniavimo tipų daugiskaitos vietininko formų galūnių skyrimas pagal giminę iš principo neturi jokios reikšmės.* (KALB LIT 18)

(7.110) *Jeigu sutinkame, kad liūdėti ir liūdintis yra vienas žodis, kodėl taip pat negalėtume vadinti žodžių liūdesys, liūdėti, liūdnas, kurie iš esmės skiriasi tik savo gramatine reikšme?* (KALB LIT 13)

(7.111) *Paprasciau tariant, pats kalbovas resp. klausovas žvilgsniu ar mintyse nuosekliai nuskenuoja visą sakinyje apibūdinamo kelio ar kito išilginio objekto konfigūraciją, faktiškai tokiu būdu paversdamas ją ekvivalentiška judėjimo trajektorijai.* (KALB LIT 10)

Jei kalbamų aplinkybinių žodžių šiuose pavyzdžiuose nebūtų, sakinio esmė nepasikeistų, tik autoriaus įsipareigojimas propozicijos turinio atžvilgiu liktų nemodifikuotas, t. y. visiškas.

Aplinkybiniai žodžiai *iš esmės* ir *iš principo* lietuvių kalbos žodynuose atskirai nėra apibrėžiami, vieną kitą vartosenos pavyzdį galima rasti tik prie atitinkamų daiktavardžių. Kaip pastebi Zinkevičius, „genityvo su prielinksniais konstrukcijos plačiai vartojamos aplinkybėms reikšti ir dėl to prieveiksmėja“ (Zinkevičius 1981: 169). Šios konstrukcijos, kaip ir kai kurie kiti išlygos aplinkybiniai žodžiai, gali būti vartojamos ir autoriaus pozicijai reikšti, ir kaip būdo aplinkybės, pavyzdžiui:

(7.112) *Šamo ir kitų vertingų plėšriųjų žuvų išteklių būklės kitimas ir jų laimikių dinamika yra susijusi su brakonieriavimo reiškiniais Nemuno deltos atšakose, faktiškai sužvejojamų laimikių netikslia apskaita ir ypač didele jų paklausa juodojoje rinkoje.* (B 273)

(7.113) *Kadangi aptariamose predikacijos sakiniuose vartojami judėjimo veiksmožodžiai faktiškai težymi imperfektyvinį procesą, natūralu būtų laukti, kad išilginio objekto konfigūracijai apibūdinti tinka tik eigos veiksmo šių veiksmožodžių formos.* (KALB LIT 10)

(7.114) *To pakanka, kad iš esmės pasikeistų vyraujančios rūšys bei bendrųjų struktūra.* (B 272)

(7.115) *Jeigu ryšį tarp veiksnio ir tarinio laikysime derinimu, tai iš esmės tarinį reikės laikyti priklausomuoju nariu nuo veiksnio <...>.* (KALB LIT 14)

(7.112) ir (7.114) pavyzdžiuose autoriaus pozicija nėra švelninama, o (7.113) ir (7.115) pavyzdžiuose propozicija yra modifikuota *faktiškai* ir *iš esmės*, tik čia jie reiškia autoriaus nuostatas ir atlieka švelninimo pragmatinę funkciją.

Kiti šios semantinės grupės žymikliai rodo, kad propozicijos turinys ne taip arti tiesos, bet yra tik *sąlyginis* arba tik *iš dalies*, *daugmaž* atitinkantis tikrovę, pavyzdžiui:

(7.116) *Tyrimo duomenimis, bendras gyvenimo kokybės įvertis sąlyginai buvo aukštas ir panašus į bendrosios populiacijos gyvenimo kokybę.* (MED LIT 9)

(7.117) *Bent sąlygiškai posesinius santykius galima išvelgti ir kai kurių kauzatyvinių rezultatų atveju.* (KALB LIT 12)

(7.118) *Emocinės būklės sutrikimo, ypač depresiškumo, simptomai, sergant 2 tipo CD, gali būti iš dalies paaiškinami neuroendokrininiais sutrikimais <...>.* (MED LIT 10)

Kitas išsamesnės išlygos sąšvelnių analizės žingsnis būtų patyrinėti jų kontekstus ir sintaksinę poziciją sakinyje bei jų įtaką autoriaus poziciją rodančios reikšmės formavimuisi.

7.4.3. Neapibrėžta laipsnį žymintys sąšvelniai

Ši grupė ir lietuvių, ir anglų kalboje nebuvo įvairi: straipsniuose anglų kalba rasti 5, o lietuvių kalba – 4 skirtingi žymikliai. Kalbotyros straipsniuose anglų kalba visi penki žymikliai buvo gana dažnai vartojami: *fairly* (16 pasikartojimų), *rather* (29 pasikartojimai), *quite* (27 pasikartojimai), *slightly* (13 pasikartojimų) ir *somewhat* (27 pasikartojimai). Medicinos straipsniuose anglų kalba šie penki žymikliai buvo reti, bendras jų pasikartojimų skaičius buvo 10.

Šios semantinės grupės žymikliai daugiausia modifikuoja būdvardžius irrieveiksmius pabrėždami, kad pastarųjų perteikiama reikšmė yra iš dalies teisinga. Akademiniam diskurse jie padeda išvengti kategoriškumo ir tiesmukiškumo, pavyzdžiui:

(7.119) *In light of the data presented here, then, it is rather clear that embedded announcements are not an anomaly.* (KALB ANG 15)

(7.120) *Stapleton's premise that there has been an extended discussion of voice is rather perplexing, given the relative dearth of discussion on this topic in the L2 writing literature.* (KALB ANG 9)

Keletą reikšmių turintis *quite* atlieka ir propozicijos silpninimo, ir stiprinimo pragmatines funkcijas. Kaip sąšvelnis, jis reiškia „iš dalies“ ir priartėja prie žodynuose pateikiamos apibrėžties „mažiau emfatiškas nei *very* arba *extremely*“⁸⁹ (Collins Cobuild dictionary 1998: 1349). Kaip pasakymą stiprinantis žymiklis, *quite* reiškia „visiškai“. (7.121) pavyzdys iliustruoja *quite* atliekamą švelninimo funkciją:

(7.121) *We believe that a textlinguistic approach to the computerized analyses of corpora, as advocated by Biber, Conrad, and Reppen and Flowerdew (1998), is not only desirable but can be quite fruitful, particularly with specialized, genre-specific corpora.* (KALB ANG 18)

---

⁸⁹ Originalus tekstas: „[Quite] is less emphatic than ‚very‘ and ‚extremely‘.“

Literatūroje įvairiai traktuojamas *somewhat* LGSWE yra priskiriamas neapibrėžto laipsnio prieveiksmiams (LGSWE 1999: 555). Mauranen laiko šį žymiklį episteminiu, dažniausiai vartojamu neigiamuose kontekstuose (Mauranen 2004: 187). Iš tiesų, šio žymiklio reikšmėje esantis inherentinis švelninimo elementas, priklausomai nuo konteksto, gali sukurti arba neapibrėžtumo, arba epistemiškumo įspūdį, pavyzdžiui:

(7.122) *In this context, consider again (48), which has the somewhat marginal (for me) variant.* (KALB ANG 7)

(7.123) *Somewhat paradoxically, a number of respondents who named Northern California as „best“ said that this was because the region is (perceived as) less ethnically diverse than the southern part of the state.* (KALB ANG 3)

(7.124) *I discuss know separately, because its parenthetical usage is somewhat different from that of the other factive verbs discussed.* (KALB ANG 15)

(7.122) pavyzdyje atrodo, kad *somewhat* greičiau reiškia autoriaus abejonę nei neapibrėžtumą, galbūt todėl, kad teiginys dar papildomai modifikuotas subjektyvaus *for me*. (7.123) ir (7.124) pavyzdžiuose vis dėlto labiau išryškėja neapibrėžtumo elementas, artimas lietuviškam *kiek*. Vartojami kartu su *seem* ir *appear*, kurie pateikia mentalinio ar tiesioginio įspūdžio refleksiją, kuria ir pats autorius tarsi *kiek* abejoja, *somewhat* ar kitas dažnas šio potipio žymiklis *fairly* propoziciją dar labiau švelnina, pavyzdžiui:

(7.125) *This prediction appeared to be somewhat supported by an examination of MC's transcribed spontaneous speech <...>.* (KALB ANG 5)

(7.126) *While both reviewers seemed somewhat hesitant to make claims about the author's sex, they were more confident in their impressions of the author as a relative novice or newcomer to the field.* (KALB ANG 9)

(7.127) *On the interpretation side, several might at first glance appear to be close to a few <...>. These seem fairly similar. Yet a few can 'expand' in a way that several cannot <...>.* (KALB ANG 5)

Varttala neapibrėžto laipsnio sąšvelniams priskiria įvairius prievoksmius, reiškiančius didelį modifikuojamo vieneto laipsnį ar intensyvumą, pavyzdžiui, *dramatically*, *drastically*, *greatly*, *highly*, *mostly*, *significantly* ir pan. (Varttala 2001: 174). Tačiau kaip jau ne kartą minėta, kalbėtojas pasirenka vienokį ar kitokį žymiklį priklausomai nuo komunikacinio tikslo, turimų įrodymų, situacijos interpretacijos ir žymiklio semantikos. Intensifikatorius pasirenkamas tada, kai kalbėtojo tikslas yra sustiprinti teiginį, o ne jį susilpninti. Todėl laikyti sąšvelniais didelį intensyvumą ar laipsnį reiškiančius žymiklius kažin ar įmanoma. Pažvelgus į (7.128) pavyzdį:

(7.128) *Ilgalaikė rehabilitacija žymiai pagerino LN rezultatus.* (MED LIT 19)

matyti, kad *žymiai* suteikia teiginiui neapibrėžtumo, t. y. jame nenurodyta, kiek konkrečiai procentų rehabilitacija pagerino rezultatus. Tačiau interpretuoti *žymiai* kaip švelninimo elementą būtų ne visai teisinga, kadangi autoriaus komunikacinė intencija yra ne susilpninti kalbamą proposiciją, bet, atvirkščiai, ją sustiprinti. Nors šis žymiklis ir rodo autoriaus poziciją, tačiau ne kiekvienas autoriaus pozicijos žymiklis atlieka švelninimo pragmatinę funkciją. Šiame tyrime didelį laipsnį ar intensyvumą žymintys kalbiniai vienetai sąšvelniais nebuvo laikomi nei anglų, nei lietuvių kalboje.

Lietuvių kalboje visi 4 kalbamos semantinės grupės žymikliai buvo vartojami ir kalbotyros, ir medicinos straipsniuose. Kalbotyros straipsniuose buvo nustatyti 98 šios semantinės grupės žymiklių pasikartojimai (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 1,23): *gan(a)* (47 pasikartojimai), *kiek* (25 pasikartojimai), *palyginti* (15 pasikartojimų) ir *šiek tiek* (11 pasikartojimų), o medicinos straipsniuose – 19 pasikartojimų (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,29): *gana* (11 pasikartojimų), *kiek* (2 pasikartojimai), *palyginti* (4 pasikartojimai) ir *šiek tiek* (2 pasikartojimai). Iš tiesų šiuos žymiklius neapibrėžto laipsnio kategorijai galima priskirti tik su išlyga – jų tikslią reikšmę, kaip ir kai kurių kitų prievoksmių, yra sunku nustatyti. Pažiūrėjus į (7.129) ir (7.130) pavyzdžius, sudėtinga pasakyti, kaip

reikėtų interpretuoti *palyginti* ir *gana*: kaip žyminčius išlygą ar neapibrėžtą laipsnį:

(7.129) *Šią metaforą sustiprina ir galininko konkordansas, kuriame yra palyginti gausi 'puolimo į apatiją' veiksmožodžių grupė, metaforizuojanti apatiją kaip vietą <...>. (KALB LIT 9)*

(7.130) *Gana dažna specifinė komplikacija, esant prakiurusiai dvylikapirštės žarnos opai, pooperacinis opos siūlių nesandarumas. (MED LIT 12)*

Prieveiksmiai *kiek* ir *šiek tiek* priskiriami kiekybiniaisrieveiksmiams (Ulvydas 2000: 14),rieveiksmis *gana* – kiekybiniaisrieveiksmiams, žymintiems kiekybės ribą (Ulvydas 2000: 18). Tačiau kaip yra pastebima lietuvių kalbos gramatikose,rieveiksmių morfologinei kateorijai yra būdingos pereinančios reikšmės (DLKG 1994: 422). Ypač mokslo kalboje yra tokių atvejų, kai kalbamais žymikliais modifikuojamas teiginio stiprumo laipsnis, todėl šie žymikliai ir priskirti neapibrėžto laipsnio grupei, pavyzdžiui:

(7.131) *Pabrėžus priesagų, kaip darybos priemonių, poveikį akcentinei vedinių (o ne pamatinių žodžių) kamienų galiai, kiek kitaip galėtų būti suprantama ir akcentinė dominacija. (KALB LIT 11)*

(7.132) *Pagramančio šnekoje dėl šnektos fonetikos ir morfologijos raidos ypatybių sinkretizuojamų linksnių vaizdas yra šiek tiek kitoks. (KALB LIT 18)*

Ir *gana*, ir *palyginti* modifikuoja tik būdvardžius arbarieveiksmius. Kalbotyros moksliniuose straipsniuose *gana* dažniausiai jungėsi su *dažnai*, *dažnas* (23 % visų *gana* vartojimo atvejų), pavyzdžiui:

(7.133) *Nuorodų grupei priklausančios antraštės gana dažnai naudojamos ir kalbos ekonomijos tikslais. (KALB LIT 17)*

Itin dažnų *palyginti* junginių nebuvo rasta, gal todėl, kad šis žodis buvo rečiau vartojamas autoriaus pozicijai švelninti nei *gana*. Apskritai *gana* yra dažnas žymiklis mokslo kalboje – visame *CorALit* tekstyne normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,41. *Palyginti* vartojamas daug rečiau – normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,08. *Gana* yra vienas iš nedaugelio autoriaus poziciją rodančių žodžių, kurių distribucija skirtingose mokslo srityse yra labai panaši. Šio žymiklio normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje

skirtingose *CorALit* tekstyno mokslo srityse yra toks: B (0,40), H (0,49), P (0,43), S (0,45), kiek skiriasi tik šio žymiklio vartosena technologiju moksluose – T (0,28).

Gana tinka įvairiose situacijose, kai norima kiek susilpninti teiginio kategoriškumą pristatant rezultatus, komentuojant kitų tyrėjų veiklą, apskritai pateikiant skaitytojui kažkokius pastebėjimus ar išvalgas, pavyzdžiui:

(7.134) *Gauti gana geri automatinio MD-o ribojimo rezultatai – pavyko išspręsti apie 90 % daugiareikšmių atveju.* (KALB LIT 16)

(7.135) *Tyrimai parodė, kad ligoniai, sergantys III–IV NŠA f. kl. lėtiniu ŠN, jaučia gana didelį ir bendrą, ir fizinį nuovargį, kai jau sumažėja aktyvumas ir motyvacija.* (MED LIT 19)

Šio žymiklio universalumas greičiausiai paaiškina ir dažną jo vartojimą akademinėje kalboje.

Baigiant šį skyrių taip pat reikia paminėti, kad kai kuriuose sąšvelnių tyrimuose (pavyzdžiui, Hyland 1998a; Varttala 2001) sąšvelniais laikomi įvairūs neapibrėžto dažnio žymikliai (pavyzdžiui, *usually, often, seldom, frequently* ir t. t.). Panašių neapibrėžto dažnio žymiklių (pavyzdžiui, *paprastai, daugiausia, neretai* ir t. t.) yra ir lietuvių mokslo kalboje. Paanalizavus empirinę medžiagą anglų ir lietuvių kalbomis buvo nuspręsta šių žymiklių nepriskirti sąšvelniams, nes jų atliekama funkcija dažniausiai yra tiesiog pažymėti esamą galimybę, pavyzdžiui:

(7.136) *Jų šnekamąjį pobūdį sakinyje kartais pabrėžia žymėtoji šnekamojo stiliaus leksika.* (KALB LIT 8)

(7.137) *Paprastai sinkopę lydi vertikalaus kūno tonuso praradimas – pargriuvimas.* (MED LIT 7)

(7.138) *One argument in favor of the latter view is the phenomenon of presuppositional variability: sentence types which sometimes give rise to presuppositions and sometimes do not.* (KALB ANG 15)

Ir išties (7.136)–(7.138) pavyzdžiuose vartojamus žymiklius galėtume pakeisti veiksmažodžio *galėti* forma *gali* ar *can /may* – tai išryškėja palyginus (7.136) pavyzdį su jo parafraze (7.136a):

(7.136a) *Jų šnekamąjį pobūdį sakinyje gali pabrėžti žymėtoji šnekamojo stiliaus leksika.*

Tokia kalbamų aplinkybinių žodžių vartoseną būtų artima neapibrėžtoms reikšmės modaliniams veiksmažodžiams, žymintiems teorinę galimybę – šiame tyrime ji nesiejama su švelninimo pragmatine funkcija.

Kalbami žymikliai taip pat vartojami paraleliai su tiksliais skaičiais, pateikiamais lentelėse, diagramose, skliaustuose arba apskritai kitose straipsnio dalyse, o tokia vartoseną taip pat nelaikoma švelninančia autoriaus pozicija: kiekvieną kartą darydamas apibendrinimą, autorius nevardija visų skaičių ir jų nelygina – įprastiau pateikti bendresnes išvadas apie reiškinių, situacijos ir t. t. dažnumo ar įprastumo laipsnį. Šiuo atveju reikėtų vėl paminėti konteksto svarbą interpretuojant duomenis – net ne sakinio ar pastraipos, o viso teksto lygmeniu.

7.5. Prieveiksmių ir aplinkybinių žodžių skyriaus apibendrinimas

Šiame tyrime švelninimo funkciją atliekantysrieveiksmiai ir aplinkybiniai žodžiai buvo suskirstyti į tris semantines grupes: episteminius, episteminius-evidencinius ir neapibrėžtumo. 24 lentelėje pavaizduota, kiek ir kokių kiekvienos semantinės grupės sąšvelnių buvo nustatyta tyrimo metu.

24 lentelė. Prieveiksmių ir aplinkybinių žodžių kaip sąšvelnių absoliutus dažnis ir normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje angliškuose ir lietuviškuose kalbotyros ir medicinos straipsniuose

Sąšvelnių semantinė grupė	EN kalbotyra normalizuotas dažnis (absoliutus dažnis)	EN medicina normalizuotas dažnis (absoliutus dažnis)	LT kalbotyra normalizuotas dažnis (absoliutus dažnis)	LT medicina normalizuotas dažnis (absoliutus dažnis)
Episteminiai	1,00 (116)	0,56 (40)	0,75 (60)	0,05 (3)
Episteminiai-evidenciniai	0,22 (26)	0,03 (2)	0,64 (51)	0,08 (5)
Neapibrėžtumo	<u>2,04</u> (238)	<u>1,18</u> (84)	<u>2,91</u> (232)	<u>1,13</u> (74)
Iš viso:	3,26 (380)	1,77 (126)	4,30 (343)	1,25 (82)

Pagal dažnumą prieveiksmiai ir aplinkybiniai žodžiai buvo antri kalbotyros ir tretis medicinos straipsniuose anglų kalba. Tyrinėtuose kalbotyros straipsniuose visoje prieveiksmių ir aplinkybinių žodžių grupėje buvo nustatyti 37 skirtingi sąšvelniai: 9 episteminiai, 7 episteminiai-evidenciniai ir 21 neapibrėžtumo. Tyrinėtuose medicinos straipsniuose įvairovė kur kas mažesnė. Iš viso pavartotas 21 skirtingas sąšvelnis: 5 episteminiai, 2 episteminiai-evidenciniai ir 14 neapibrėžtumo. Didžiausiu dažnumu ir įvairove išsiskyrė neapibrėžtumo sąšvelnių semantinė grupė, kuri smulkiau skirstyta į aproksimatorius, išlygos sąšvelnius ir neapibrėžto laipsnio žymiklius. Išsami šio sąšvelnių potipio žymiklių statistika pateikta 23 lentelėje. Iš neapibrėžtumo sąšvelnių grupės ir kalbininkai, ir medikai teikė pirmenybę išlygos sąšvelniam (atitinkamai 9 ir 5 skirtingi leksiniai vienetai). Prieveiksmių ir aplinkybinių žodžių kiekybiniai tarpdiscipliniai skirtumai anglų kalba parašytuose straipsniuose yra gana ryškūs: $LL = -38,62$ (mažiau šios grupės sąšvelnių vartojama medicinos straipsniuose).

Tyrinėtuose lietuviškuose straipsniuose ir kalbininkai, ir medikai dažniausiai vartojo prieveiksmių ir aplinkybinių žodžių grupės sąšvelnius. Kalbotyros straipsniuose buvo pavartoti 35 skirtingi šios kategorijos sąšvelniai: 10 episteminių, 7 episteminiai-evidenciniai ir 18 neapibrėžtumo. Medicinos straipsniuose, kaip ir anglų kalba, įvairovė pastebimai mažesnė. Iš viso pavartota 17 skirtingų žymiklių: 3 episteminiai, 2 episteminiai-evidenciniai ir 12 neapibrėžtumo. Kaip ir anglų kalboje, lietuviškuose straipsniuose dažniausiai ir įvairiausiai buvo vartojami neapibrėžtumo sąšvelniai. Prieveiksmių ir aplinkybinių žodžių kiekybiniai tarpdiscipliniai skirtumai lietuvių kalba parašytuose straipsniuose yra labai ryškūs: $LL = -124,84$ (mažiau šios grupės sąšvelnių vartojama medicinos straipsniuose).

Prieveiksmių ir aplinkybinių žodžių kategorija suteikia autoriams plačias galimybes modifikuoti savo įsitikinimą ir atsakomybę kalbamos proposicijos atžvilgiu. Didelė leksinių vienetų, priklausančių šiai kategorijai, įvairovė leidžia autoriams perteikti ne tik abejonės, atsargaus ar įrodymais

pagrįsto teiginio semantinius niuansus, bet ir pažymėti, kiek kalbama propozicija atitinka tikrovę, kur yra aproksimacija, o kur autorių nuo visiško įsitikinimo skiria vos vienas žingsnis. Vartotų semantinių grupių dažnio tendencijos yra vienodos: ir lietuvių, ir anglų kalboje dominavo neapibrėžtumo sąšvelniai. Tai nieko keisto, nes ši semantinė grupė pati gausiausia ir įvairiausia abiejose kalbose. Kas dėl šios sąšvelnių grupės kalbinių vienetų įvairovės, tarpkalbiniu požiūriu matyti daugiau panašumo nei skirtumo: abiejose kalbose medikų straipsniuose pasirenkamųrieveiksmių ir aplinkybinių žodžių įvairovė yra reikšmingai mažesnė nei kalbininkų. Nors kiekybiniai skirtumai tarp disciplinų ir yra statistiškai reikšmingi, mažesnis atotrūkis yra medikų kalboje: $LL = +6,11$ (daugiau sąšvelnių vartojama angliškuose straipsniuose), kalbininkų parašytuose straipsniuose logaritminės tikimybės testo įvertis rodo reikšmingesnę kiekybinę skirtumą: $LL = -13,61$ (mažiau sąšvelnių vartojama angliškuose straipsniuose).

8. Tyrimo išvados

Šiame darbe tyrinėtas vienas autoriaus pozicijos raiškos mokslo kalboje aspektas – sąšvelnių vartoseną angliškuose ir lietuviškuose kalbotyros ir medicinos moksliniuose straipsniuose. Tyrimas atskleidė šiuos pagrindinius sąšvelnių vartosenos ypatumus analizuotoje medžiagoje:

1. Tiriamosios medžiagos kiekybinė analizė leidžia teigti, kad sąšvelnių vartojimo dažnį lemia ir konkreti kalba, ir disciplina.

1.1. Pagal analizuojamus rodiklius anglakalbiai mokslininkai sąšvelnius vartojo maždaug 1,5 karto dažniau nei lietuviai. Tyrinėtuose angliškuose straipsniuose nustatyti 1599 sąšvelnių vartojimo atvejai (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 8,52), lietuviškuose straipsniuose jų buvo 821 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 5,65).

Tokios sąšvelnių vartosenos tendencijos dera su kai kurių kitų tarpkalbinių sąšvelnių tyrimų rezultatais (žr., pavyzdžiui, Vassileva 1997, 2001; Réfega de Figueiredo-Silva 2001; Vold 2006; Trbojevic Milosevic 2010). Tendencija rečiau vartoti sąšvelnius kitose, ne anglų, kalbose yra aiškinama įvairiai. Vassileva (1997, 2001), komentuodama bulgarų autorių pasirinkimą moksliniuose straipsniuose žymiai rečiau, lyginant su anglakalbiais mokslininkais, vartoti sąšvelnius, atkreipia dėmesį į skirtingas rašymo mokymo tradicijas: anglakalbių švietimo sistemoje rašymo mokymui skiriama daug daugiau dėmesio nei bulgarų (Vassileva 2001: 99). Prancūzų mokslininkų sąšvelnių vengimą Vold (2006) aiškina skirtingais *akademinės kultūros* (angl. *academic cultures*) stiliais: prancūzų mokslininkai yra labiau kategoriški ir tiesmukiški nei anglakalbiai kolegos (Vold 2006: 82–84). Trbojevic Milosevic (2010) serbų tiesmukiškumą interpretuoja kaip tam tikrą kultūrinį bruožą, atsiskleidžiantį kalboje.

Kadangi šio tyrimo rezultatai pagrįsti 40 lietuviškų straipsnių analize, negalima daryti apibendrinimų apie lietuvių mokslininkų akademinį stilių ar kultūrinių bruožų įtaką jo formavimuisi, tačiau vis dėlto reikia pripažinti, jog *kokie, kaip ir kiek* sąšvelniai vartojami, greičiausiai priklauso nuo konkrečios

kalbos suteikiamų galimybių, tam tikrų susiklosčiusių rašymo tradicijų bei kultūrinių ypatumų, nulemiančių autorių pasaulėžiūrą.

1.2. Angliškuose ir lietuviškuose medicinos mokslo straipsniuose vartota mažiau tyrinėtų kategorijų sąšvelnių nei kalbotyros. Angliškuose kalbininkų straipsniuose pagal tyrinėjamus rodiklius buvo nustatyti 1156 sąšvelnių pavartojimai (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 9,92), medikų straipsniuose – 443 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 6,23). Lietuviškuose kalbotyros straipsniuose nustatyti 623 sąšvelnių pavartojimai (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 7,81), medicinos mokslo straipsniuose – 198 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 3,02).

Viena iš priežasčių, lemiančių tokią tendenciją, tikėtina, yra skirtingas tyrinėtų disciplinų pobūdis. Biomedicinos moksluose remiamasi konkretesniais, laboratoriniais tyrimais pagrįstais duomenimis, juose yra mažiau erdvės interpretacijoms, todėl medikai savo poziciją reiškia tvirčiau. Humanitariniuose moksluose neretai išvalgas tenka grįsti mažiau konkrečiais rezultatais, nes tyrinėjant kalbą ne visuomet pavyksta rasti vienareikšmių atsakymų, todėl tokiuose tekstuose ir daugiau sušvelnintos autoriaus pozicijos raiškos. Kalbotyros straipsniuose dažniau vartojami sąšvelniai pabrėžia svarstomąjį teiginių pobūdį, leidžiantį kurti glaudesnę santykį su skaitytoju, pakviesti jį pokalbio. Medikų kuriamame diskurse tai yra taip pat svarbu, tačiau sprendžiant iš abiejose disciplinose nustatytų sąšvelnių dažnio ir pobūdžio, medikai į tai atsižvelgia kiek rečiau.

2. Dažniausiai pasirenkama leksinių vienetų kaip sąšvelnių grupė labiau priklauso nuo kalbos nei nuo disciplinos.

2.1. Tyrinėtuose moksliniuose straipsniuose lietuvių kalba dažniausiai kaip sąšvelniai buvo vartojamirieveiksmiai ir aplinkybiniai žodžiai, rečiau – leksiniai veiksmažodžiai. Rečiausiai abiejų disciplinų straipsniuose kaip sąšvelniai buvo vartojami modaliniai veiksmažodžiai. Kalbotyros straipsniuoserieveiksmių ir aplinkybinių žodžių, vartotų kaip sąšvelniai, absoliutus dažnis – 343 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 4,3), leksinių veiksmažodžių – 182 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 2,3), o modalinių

veiksmažodžių – 98 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 1,2). Medicinos mokslo straipsniuoserieveiksmių ir aplinkybinių žodžių, vartotų kaip sąšvelniai, absoliutus dažnis – 82 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 1,3), leksinių veiksmažodžių – 67 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 1), o modalinių veiksmažodžių – 49 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 0,8).

2.2. Dažniausioje tirtų lietuviškų straipsnių sąšvelnių –rieveiksmių ir aplinkybinių žodžių – grupėje dominavo neapibrėžtumo sąšvelniai: medicinos mokslo straipsniuose jie sudarė 90 % visų šios grupės žymiklių, o kalbotyros straipsniuose – 67 %. Episteminiai ir episteminiai-evidenciniai aplinkybiniai žodžiai kalbotyros straipsniuose buvo vartoti kiek rečiau (atitinkamai 18 % ir 15 %), o medicinos mokslo straipsniuose – žymiai rečiau (atitinkamai 4 % ir 6 %) nei neapibrėžtumorieveiksmiai ir aplinkybiniai žodžiai. Taip greičiausiai yra dėl didelės neapibrėžtumą perteikiančių žymiklių įvairovės: kalbotyros straipsniuose buvo nustatyta 18 skirtingų žymiklių, o medicinos mokslo straipsniuose – 12 (daugiau kiekybinių duomenų pateikiama 7 skyriuje).

2.3. Iš kiek rečiau kaip sąšvelniai vartotų leksinių veiksmažodžių grupės lietuvių kalba mentaliniai veiksmažodžiai buvo dažniausi: medicinos mokslo straipsniuose jie sudarė 61 %, o kalbotyros straipsniuose – 55 % visų kaip sąšvelniai vartotų leksinių veiksmažodžių. Kalbėjimo ir ketinimo veiksmažodžiai vartoti rečiau, o atrodymo veiksmažodžiai beveik nevartoti abiejų disciplinų straipsniuose (daugiau kiekybinių duomenų pateikiama 6.5 skyriuje).

2.4. Tyrinėtuose kalbotyros ir medicinos mokslo straipsniuose anglų kalba dažniausiai kaip sąšvelniai buvo vartojami leksiniai veiksmažodžiai. Tiesa, medicinos mokslo straipsniuose kaip dažniausios dominavo dvi grupės: leksinių veiksmažodžių ir modalinių veiksmažodžių. Kalbotyros straipsniuose leksinių veiksmažodžių, vartotų kaip sąšvelniai, absoliutus dažnis – 487 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 4,2). Kiek rečiau kalbotyros straipsniuose kaip sąšvelniai vartojamirieveiksmiai ir aplinkybiniai žodžiai:

absoliutus jų dažnis – 380 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 3,3) bei modaliniai veiksmažodžiai: absoliutus dažnis – 289 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 2,5). Medicinos mokslo straipsniuose modalinių veiksmažodžių, vartotų kaip sąšvelniai, absoliutus dažnis – 160 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 2,3), o leksinių veiksmažodžių – 157 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 2,2). Prieveiksmiai ir aplinkybiniai žodžiai medicinos mokslo straipsniuose buvo vartojami kiek rečiau: absoliutus jų dažnis – 126 (normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje – 1,8).

2.5. Dažniausiai angliškuose straipsniuose vartotų sąšvelnių – leksinių veiksmažodžių – grupėje dominavo kalbėjimo veiksmažodžiai: jie sudarė 56 % visų medicinos mokslo straipsniuose kaip sąšvelniai vartotų leksinių veiksmažodžių, o kalbotyros straipsniuose – 41 %. Mentaliniai, ketinimo bei atrodymo veiksmažodžiai buvo vartojami rečiau (daugiau kiekybinių duomenų pateikiama 6.4 skyriuje).

2.6. Prieveiksmių ir aplinkybinių žodžių grupėje dažniausiai kaip sąšvelniai abiejų disciplinų straipsniuose anglų kalba buvo vartojami neapibrėžtumo žymikliai: kalbotyros straipsniuose jie sudarė 62 % visų šios grupės žymiklių, o medicinos moksliniuose straipsniuose – 66 %. Episteminiai ir episteminiai-evidenciniai žymikliai buvo vartojami rečiau: kalbotyros straipsniuose jie atitinkamai sudarė 31 % ir 7 %, o medicinos moksliniuose straipsniuose – 32 % ir 2 % visų prieveiksmių ir aplinkybinių žodžių, vartotų kaip sąšvelniai. Kaip ir lietuvių kalboje, toks žymiklių pasiskirstymas anglų kalboje greičiausiai yra dėl didelės neapibrėžtumą perteikiančių žymiklių įvairovės: kalbotyros straipsniuose buvo nustatyta 21 skirtingas žymiklis, o medicinos mokslo straipsniuose – 14 (daugiau kiekybinių duomenų pateikiama 7 skyriuje).

3. Sąšvelnių vartosenos įvairovė priklauso nuo disciplinos.

Kalbotyros straipsniuose anglų kalba buvo pavartota 70 skirtingų autoriaus poziciją švelninančių priemonių, medicinos mokslo straipsniuose – 43, lietuvių kalba atitinkamai – 61 ir 29. Toks vartotų leksinių vienetų įvairovės skirtumas yra suprantamas: mokslininko mediko prototipinis įrankis

yra mikroskopas, o kalbininko – žodis, todėl sąšvelnių raiška ir lietuviškuose, ir angliškuose kalbotyros straipsniuose yra įvairesnė ir spalvingesnė.

4. Semantiniai ypatumai, leidžiantys atlikti pragmatinę sąšvelnio funkciją, yra panašūs abiejose kalbose.

4.1. Abiejų kalbų moksliniuose straipsniuose nustatytų sąšvelnių dominuojantis semantinis turinys yra panašus: dažniau vartoti episteminiai ir episteminiai-evidenciniai, o ne neapibrėžtumo žymikliai. Taip, tikėtina, nutinka dėl didesnės kalbinių vienetų, perteikiančių episteminio modalumo ir episteminis-evidencinius reikšmės atspalvius, įvairovės (tokias reikšmes gali įgyti ir modaliniai veiksmažodžiai, ir leksiniai veiksmažodžiai, irrieveiksmiai bei aplinkybiniai žodžiai). O neapibrėžtumo semantinis turinys reiškiamas tikrieveiksmiais ir aplinkybiniais žodžiais, todėl ši reikšmė buvo realizuojama rečiau.

4.2. Nors konceptualūs skirtumai tarp evidencialumo ir episteminio modalumo yra aiškūs, konkrečių žymiklių reikšmės išsidėsto tam tikrame kontinuumo: viename jo krašte atsiduria prototipiniai, tik epistemiškumą perteikiantys kalbiniai vienetai (*gal / perhaps, galėti / may* ir pan.), o kitame – evidencinį pagrindą turintys žymikliai, išlaikę ir abejonės elementą (*seem / atrodyti, presumably / matyt* ir pan.). Dominuojantis pastarųjų žymiklių semantinis elementas – episteminis ar evidencinis – gali išryškėti kontekste.

5. Pragmatinės sąšvelnių atliekamos funkcijos yra panašios abiejose tirtose kalbose ir disciplinose.

Vertinant pagrindines sąšvelnių atliekamas pragmatines funkcijas reikšmingų tarpkalbinių ar tarpdalykinių skirtumų nepastebėta. Pagrindinis sąšvelnių vartosenos tikslas – sumažinti teiginio kategoriškumą ir atsakomybę už kalbamos propozicijos teisingumą, o tai gali lemti įvairios priežastys. Mokslinio teksto autorius gali rinktis sušvelnintą raišką reikšdamas kritiką, jei abejoja savo teiginių teisingumu, nenori apkrauti skaitytojo pernelyg tiksliais duomenimis, taip pat siekdamas susilpninti vieną argumentacijos aspektą, kad labiau išryškėtų kitas ir t. t. Pragmatinių funkcijų yra įvairių, tačiau jas ne visada lengva vieną nuo kitos atskirti, jos dažnai yra susipynusios.

Tolimesnės tyrimo perspektyvos

Kadangi šiuo tyrimu nebuvo siekiama nustatyti visų įmanomų autoriaus pozicijos švelninimo būdų ir priemonių abiejose kalbose, negalima daryti išvadų apie lietuvių ir anglų mokslinę kalbą apskritai. Be aptartų leksinių vienetų, perteikti švelninimo pragmatinę funkciją gali ir daugelis kitų kalbinių priemonių, pavyzdžiui, daiktavardžiai bei būdvardžiai, įvairios morfosintaksinės priemonės, teksto komponavimo elementai, argumentų pateikimo būdai, kurie šiame tyrime nenagrinėti. Galiausiai švelninimas yra tik vienas autoriaus pozicijos moksliniame tekste raiškos būdas. Kita, priešinga šiai pragmatinei funkcijai, yra *pasakymą stiprinančioji* (angl. *boosting*) funkcija – ji taip pat svarbi reiškiant autoriaus poziciją moksliniame tekste.

Ateityje vertėtų pasiaiškinti, kokių priemonių skirtingų disciplinų moksliniuose tekstuose lietuvių kalba yra daugiau: teiginius švelninančių ir skatinančių dialogą ar kategorišką, dialogą užkertančių. Taip pat reikėtų patyrinėti, kiek lietuvių mokslo tradicijoje skiriama dėmesio toms diskursą organizuojančioms priemonėms, kurios veda skaitytoją per tekstą ir padeda lengviau suprasti autoriaus norimą perteikti mintį. Šie tyrimai leistų susidaryti išsamesnę lietuvių mokslo kalbos vaizdą, išryškintų lietuvių mokslininko tapatybės bruožus bei atskleistų, kuo mes išsiskiriame ir kuo esame panašūs į kitus mokslo bendruomenės narius įvairiakalbiame akademiniam pasaulyje.

9. Literatūros sąrašas

Adolphs, S., Atkins, S. & Harvey, K. 2007. Caught Between Professional Requirements and Interpersonal Needs: Vague Language in Healthcare Contexts. In *Vague Language Explored*, ed. by J. Cutting, 62–79. Palgrave: Macmillan.

Aijmer, K. 2002. *English Discourse Particles: Evidence from a corpus*. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

Aijmer, K. 1997. *I think* – an English modal particle. In *Modality in Germanic Languages: historical and comparative perspectives*, ed. by T. Swan & O. Jansen Westvik, 1–49. Mouton de Gruyter.

Aijmer, K. 1980. *Evidence and the Declarative Sentence*. Stockholm: Almqvist and Wiksell International.

Aikhenvald, A. Y. 2004. *Evidentiality*. Oxford University Press.

Akelaitis, G. 1992. *Dabartinės lietuvių kalbos įterptiniai vienetai (semantika, struktūra, paskirtis diskurse)*. Humanitarinių mokslų daktaro disertacija, Vilniaus universitetas.

Alosevičienė, E. 2007. *Hedžingo priemonės politiniame diskurse (lyginamoji vokiečių ir lietuvių kalbų analizė)*. Daktaro disertacijos santrauka. Vilniaus universitetas, Kauno humanitarinis fakultetas.

Alosevičienė, E. 2006. Die Rolle der Heckenausdrucke bei der Diskursstrukturierung im Deutschen und Litauischen. *Acta Linguistica Lithuanica* 54, 1–25.

Bowker, L. & Pearson, J. 2002. *Working with Specialized Language: A practical guide to using corpora*. Routledge.

Boye, K. & Harder, P. 2009. Evidentiality: Linguistic categories and grammaticalization. *Functions of Language* 16:1, 9–43.

Boye, K. & Harder, P. 2007. Complement-taking predicates. Usage and linguistic structure. *Studies in Language* 31:3, 569–606.

Breivega, K.R., Dahl, T. & Flottum, K. 2002. Traces of self and others in research articles. A comparative pilot study of English, French and Norwegian research articles in medicine, economics and linguistics. *International Journal of Applied Linguistics* 12 (2), 218–239.

Brown, P. & Levinson, S. C. 1978. *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge University Press.

Buitkienė, J. 2008. Hedging in Newspaper Discourse. *Žmogus ir Žodis* 3, 11–15.

Butler, Ch. S. 2008. ‚Basically speaking‘: A corpus-based analysis of three English adverbs and their formal equivalents in Spanish. In *Current Trends in Contrastive Linguistics*, ed. by M.A. Gómez González, J. L. Mackenzie & E. M. González Álvarez, 147–176. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

Butler, Ch. S. 1990. Qualifications in Science: Modal Meanings in Scientific Texts. In *The Writing Scholar*, ed. by W. Nash, 137–171. Sage Publications.

Bybee, J., Perkins, R. & Pagliuca, W. 1994. *The Evolution of Grammar: Tense, Aspect, and Modality in the Languages of the World*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Cabanes, P.P. 2007. A contrastive analysis of hedging in English and Spanish architecture project descriptions. *Resla* 20, 139–158.

Carretero, M. 2004. The role of evidentiality and epistemic modality in three English spoken texts from legal proceedings. In *Perspectives on Evidentiality and Modality*, ed. by J. Marín-Arrese, 25–62. Madrid: Editorial Complutense.

Chafe, W. 1986. Evidentiality in English Conversation and Academic Writing. In *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology*, ed. by W. Chafe & J. Nichols, 261–273. Ablex Publishing Corporation: Norwood, New Jersey.

Channell, J. 1994. *Vague Language*. Oxford University Press.

Channell, J. 1990. Precise and Vague Quantities in Writing on Economics. In *The Writing Scholar*, ed. by W. Nash, 95–117. Sage Publications.

Cheng, W. & Warren, M. 2003. Indirectness, Inexplicitness and Vagueness Made Clearer. *Pragmatics* 13:3, 381–400.

Clemen, G. 2002. Hedging in English Journalistic Economics. *Interkulturelle Wirtschaftskommunikation, Proceedings of the University of*

Vaasa reports, 41–47. [<http://lipas.uwasa.fi/comm/publications/interkult/extdoc/6clemen.pdf>]

Coates, J. 1996. *Women Talk: Conversation between Women Friends*. Blackwell Publishers Ltd.

Coates, J. 1995. The Expression of Root and Epistemic Possibility in English. In *Modality in Grammar and Discourse*, ed. by J. Bybee & S. Fleischman, 55–67. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

Coates, J. 1993. *Women, men and language: a sociolinguistic account of gender differences in language*. Addison Wesley Longman Limited.

Coates, J. 1983. *The Semantics of the Modal Auxiliaries*. Croom Helm: London & Canberra.

Collins Cobuild English Dictionary. 1998. HarperCollins Publishers.

Cornillie, B. 2009. Evidentiality and epistemic modality: On the close relationship between two different categories. *Functions of Language* 16:1, 44–62.

Cornillie, B. 2007. *Evidentiality and Epistemic Modality in Spanish (Semi-) Auxiliaries: A Cognitive-Functional Approach*. Mouton de Gruyter.

Crawford Camiciottoli, B. 2004. Interacting with the audience: Modal verbs in cross-cultural business lectures. In *English Modality in Perspective: Genre Analysis and Contrastive Studies*, ed. by R. Facchinetti & F. Palmer, 24–45. Peter Lang.

Crismore, A. & Farnsworth, R. 1990. Metadiscourse in popular and professional science discourse. In *The writing scholar: Studies in academic discourse*, ed. by W. Nash, 118–136. Sage Publications.

Crompton, P. 1998. Identifying Hedges: Definition or Divination. *English for Specific Purposes*, 17 (3), 303–311.

Crompton, P. 1997. Hedging in Academic Writing: Some Theoretical Problems. *English for Specific Purposes*, 16 (4), 271–287.

Cutting, J. (ed.). 2007. *Vague Language Explored*. Palgrave: Macmillan.

Damošius, S. 2007. Vertinimo raiška mokslinio stiliaus tekstuose. *Lituanistica* T. 53, Nr. 4 (72), 51–62.

Declerck, R. 2009. „Not-yet-factual at time t': a neglected modal concept. In *Modality in English: Theory and Description*, ed. by R. Salkie, P. Busuttil & J. van der Auwera, 31–55. Mouton de Gruyter: Berlin, New York.

Declerck, R. 1991. *A Comprehensive Descriptive Grammar of English*. Tokyo: Kaitakusha Co., Ltd.

Defour, T., D'Hondt, U., Simon-Vandenberghe, A.M. & Willems, D. (rengiama spaudai). Degrees of pragmaticalization: The divergent histories of *actually* and *actuellement*. *Languages in Contrast*.

Dekeyser, X., Devriendt, B., Tops, G.A.J. & Geukens, S. 2004. *Foundations of English Grammar*. Acco Leuven / Voorburg.

de Haan, F. 2007. Raising as grammaticalization: the case of Germanic SEEM-verbs. *Rivista di Linguistica* 19 (1), 129–150.

de Haan, F. 2005. Encoding speaker perspective: Evidentials. In *Linguistic Diversity and Language Theories*, ed. by Z. Frajzyngier, A. Hodges & D.S. Rood, 379–397. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

de Haan, F. 1999. Evidentiality and Epistemic Modality: Setting Boundaries. *Southwest Journal of Linguistics* 18, 83–101.

Dendale, P. & Tasmowski, L. 2001. Introduction: Evidentiality and related notions. *Journal of Pragmatics* 33, 339–348.

Dendale, P. & Van Bogaert, J. 2007. A semantic description of French lexical evidential markers and the classification of evidentials. *Rivista di Linguistica* 19 (1), 65–89.

Depraetere, I. & Reed, S. 2006. Mood and Modality in English. In *The Handbook of English Linguistics*, ed. by B. Aarts & A. McMahon, 269–290. Wiley-Blackwell.

Dixon, J.A. & Foster, D.H. 1997. Gender and Hedging: From Sex Differences to Situated Practice. *Journal of Psycholinguistic Research* 26 (1), 89–107.

DLKG. 1994. Ambrazas, V., Garšva, K., Girdenis, A., Jakaitienė, E., Kniūkšta, P., Krinickaitė, S., Labutis, V., Laigonaitė, A., Oginskienė, E., Pikčilingis, J., Ružė, A., Sližienė, N., Ulvydas, K., Urbutis, V., Valeckienė, A. & Valiulytė, E. *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

DLKŽ_e. 2006. Keinys, St. (vyr.red.). *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Šeštas (trečias elektroninis leidimas). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. [www.lki.lt/dlkz/].

Droessiger, G. 2008a. *Apie episteminio modalumo raiškos priemones vokiečių ir lietuvių kalbose. Interviu kaip pokalbio rūšies tyrimai remiantis komunikacine-pragmatine modalumo samprata*. Daktaro disertacijos santrauka. Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, Vilnius.

Droessiger, G. 2008b. *Zu Ausdrucksmitteln der epistemischen Modalität im Deutschen und Litauischen. Untersuchungen zur Gesprächssorte Interview im Rahmen eines kommunikativ-pragmatischen Modalitätskonzepts*. Humanitarinių mokslų daktaro disertacija, Vilniaus universitetas.

Dubois, B.L. 1987. „Something on the order of around forty to forty-four“: Imprecise numerical expressions in biomedical slide talks. *Language in Society* 16, 527–541.

Duszak, A. (ed.). 1997. *Culture and Styles of Academic Discourse*. Mouton de Gruyter.

Facchinetti, R. 2009. Subjectivity, (Non-)subjectivity and Intersubjectivity in English Modality. In *Studies on English Modality*, ed. by A. Tsangalidis & R. Facchinetti, 53–69. Peter Lang.

Facchinetti, R. 2003. Pragmatic and sociological constraints on the functions of *may* in contemporary British English. In *Modality in Contemporary English*, ed. by R. Facchinetti, M. Krug & F. Palmer, 301–327. Mouton de Gruyter.

Falahati, R. 2006. The Use of Hedging across Different Disciplines and Rhetorical Sections of Research Articles. In *Proceedings of the 22nd NorthWest Linguistics conference (NWLC 22), February 18–19, 2006*, 99–112. [http://www.sfu.ca/gradlings/NWLC_Proceedings.htm]

Faller, M. 2002. *Semantics and Pragmatics of Evidentials in Cuzco Quechua*. PhD Dissertation, Department of Linguistics, Stanford University. [<http://personalpages.manchester.ac.uk/staff/martina.t.faller/documents/Thesis-A4.pdf>]

Fetzer, A. 2007. *If I may say so: Indexing appropriateness in dialogue*. In *Context and Appropriateness: Micro meets macro*, ed. by A. Fetzer, 115–147. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

Flottum, K., Dahl, T. & Kinn, T. 2006. *Academic Voices: across languages and disciplines*. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

Frazer, B. 1975. Hedged Performatives. In *Syntax and Semantics: Speech Acts* (Vol. 3), ed. by P. Cole & J.L. Morgan, 187–210. Academic Press: New York / San Francisco / London.

Gisborne, N. & Holmes, J. 2007. A history of English evidential verbs of appearance. *English Language and Linguistics* 11(1), 1–29.

Givon, T. 1994. Irrealis and the subjunctive. *Studies in Language* 18–2, 265–337.

Givon, T. 1993. *English Grammar: A Function Based Introduction*, Vol. 1. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

Gotti, M. & Dossena, M. (eds.). 2001. *Modality in Specialized Texts*. Peter Lang.

Gotti, M., Dossena, M., Dury, R., Facchinetti, R. & Lima, M. 2002. *Variation in Central Modals*. Peter Lang.

Gotti, M. & Salager-Meyer, F. (eds.). 2006. *Advances in Medical Discourse Analysis: Oral and Written Contexts*. Peter Lang.

Greenbaum, S. 1969. *Studies in English Adverbial Usage*. London: Longman.

Grumadienė, L. & Žilinskienė, V. 1997. *Dažninis dabartinės rašomosios lietuvių kalbos žodynas: mažėjančio dažnio tvarka*. Vilnius: Mokslo aidai.

Hermerén, L. 1978. *On modality in English. A study of the semantics of the modals*. Lund: GWK Gleerup.

Holmes, J. 1995. *Women, Men and Politeness*. London: Longman.

Holvoet, A. 2009. Modals in Baltic. In *Modals in the Languages of Europe*, ed. by B. Hansen & F. de Haan, 199–228. Mouton de Gruyter.

Holvoet, A. 2007. *Mood and Modality in Baltic*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Holvoet, A. & Judžentis, A. 2004. Nuosakos kategorijos struktūra. In *Gramatinių kategorijų tyrimai*, red. A. Holvoet & L. Semėnienė, 77–104. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Holvoet, A. & Judžentis, A. 2003. Sujungiamojo ryšio aprašymo pagrindai. In *Sintaksinių ryšių tyrimai*, red. A. Holvoet & A. Judžentis, 173–199. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Holvoet, A. & Pajėdienė, J. 2005. Aplinkybės ir jų tipai. In *Gramatinių funkcijų tyrimai*, red. A. Holvoet & R. Mikulskas, 93–117. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Hooper, J.B. 1975. On Assertive Predicates. In *Syntax and Semantics* (Vol. 4), ed. by J.P.Kimball, 91–124. Academic Press: New York / San Francisco / London.

Hoye, L. 2009. Modality in Discourse: The Pragmatics of Epistemic Modality. In *Studies on English Modality*, ed. by A. Tsangalidis & R. Facchinetti, 99–133. Peter Lang.

Hoye, L. 2005. „You may think that; I couldn't possibly comment!” Modality studies: Contemporary research and future directions. *Journal of Pragmatics* 37, 1481–1506.

Hoye, L. 1997. *Adverbs and Modality in English*. Longman: Longman and New York.

Huddleston, R.D. 1971. *The sentence in written English: A syntactic study based on an analysis of scientific texts*. Cambridge University Press.

Hübler, A. 1983. *Understatements and Hedges in English*. John Benjamins Publishing Company.

Hyland, K. 2006. Disciplinary differences: Language variation in academic discourse. In *Academic Discourse across Disciplines*, ed. by K. Hyland & M. Bondi, 17–45. Peter Lang.

Hyland, K. 2005a. Stance and engagement: a model of interaction in academic discourse. *Discourse Studies* 7 (2), 173–192.

Hyland, K. 2005b. *Metadiscourse: Exploring Interaction in Writing*. Continuum: London, New York.

Hyland, K. 2004. A convincing argument: Corpus analysis and academic persuasion. In *Discourse in the professions*, ed. by U. Connor &

Th.A.Upton, 87–112. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

Hyland, K. 2001. Definitely a Possible Explanation: Epistemic Modality in Academic Argument. In *Modality in Specialized Texts*, ed. by M. Gotti & M. Dossena, 291–311. Peter Lang.

Hyland, K. 1998a. *Hedging in Scientific Research Articles*. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

Hyland, K. 1998b. Persuasion and context: The pragmatics of academic metadiscourse. *Journal of Pragmatics* 30, 437–455.

Hyland, K. 1996a. Talking to the Academy. Forms of Hedging in Science Research Articles. *Written Communication* 13 (2), 251–281.

Hyland, K. 1996b. Nurturing Hedges in the ESP Curriculum. *System* 24 (4), 477–490.

Hyland, K. 1996c. Writing without conviction? Hedging in science research articles. *Applied Linguistics* 17 (4), 433–454.

Hyland, K. 1995. The Author in the Text: Hedging Scientific Writing. *Hong Kong Papers in Linguistics and Language Teaching* 18, 33–42.

Ifantidou, E. 2001. *Evidentials and Relevance*. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

Ivanič, R. 1998. *Writing and Identity: the Discoursal Construction of Identity in Academic Writing*. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

Johns, T. 2001. From evidence to conclusion: the case of ‚indicate that‘. In *Academic Writing in Context. Implications and Applications*, ed. by M. Hewings, 55–63. The University of Birmingham University Press.

Jucker, A.H., Smith, S.W. & Ludge T. 2003. Interactive aspects of vagueness in conversations. *Journal of Pragmatics* 35, 1737–1769.

Kennedy, G. 1998. *An Introduction to Corpus Linguistics*. Addison Wesley Longman Limited.

Kiparsky, P. & Kiparsky, C. 1970. Fact. In *Progress in Linguistics: A Collection of Papers*, ed. by M. Bierwisch & K.E. Heidolph, 143–173. Mouton: The Hague / Paris.

Klinge, A. 1996. The Impact of Context on Modal Meaning in English and Danish. *Nordic Journal of Linguistics* 19, 35–54.

Koutsantoni, D. 2005. Certainty accross cultures: A comparison of the degree of certainty expressed by Greek and English speaking scientific authors. *Intercultural Pragmatics* 2 (2), 121–149.

Kreutz, H. & Harres, A. 1997. Some observations on the distribution and function of hedging in German and English academic writing. In *Culture and Styles of Academic Discourse* ed. by A. Duszak, 181–230. Mouton de Gruyter.

Laigonaitė, A. 1967. *Modalumo kategorija ir modaliniai žodžiai dabartinėje lietuvių kalboje*. Vilnius.

Lakoff, G. 1973. Hedges: A Study in Meaning Criteria and the Logic of Fuzzy Concepts. *Journal of Philosophical Logic* 2 (4), 458–508.

Lakoff, R. 1975. *Language and Woman's Place*. New York: Harper & Row.

Latour, B. 2002. *Science in Action*. Harvard University Press.

Leech, G. 2004. *Meaning and the English Verb*. Pearson Longman.

Leech, G. 1987. *Meaning and the English Verb*. Longman: London and New York.

Leech, G., Hundt, M., Mair, Ch. & Smith, N. 2009. *Change in Contemporary English: A Grammatical Study*. Cambridge University Press.

Lewin, B. A. 2005. Hedging: an exploratory study of authors' and readers' identification of 'toning down' in scientific texts. *Journal of English for Academic Purposes* 4, 163–178.

LGSWE. 1999. Biber, D., Johansson, S., Leech, G., Conrad, S. & Finegan, E. *Longman Grammar of Spoken and Written English*. Longman, London.

LKG. 1971. Ulvydas, K. (vyr. red.). *Lietuvių kalbos gramatika*, II t. Vilnius: Mintis.

LKŽ_e. 2005. Naktinienė, G. (vyr. red.). *Lietuvių kalbos žodynas* (1–20, 1941–2002; elektroninis var.). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. [www.lkz.lt]

Luukka M.-R. and Markkanen R., 1997. Impersonalization as a Form of Hedging. In *Hedging and Discourse: approaches to the analysis of a pragmatic phenomenon in academic texts*, ed. by R. Markkanen & H. Schroder, 168–188. Walter de Gruyter.

Lyberis, A. 2002. *Sinonimų žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Lyons, J. 1977. *Semantics. Volume 2*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lysvåg, P. 1975. Verbs of Hedging. In *Syntax and Semantics (Vol. 4)*, ed. by J.P.Kimball, 125–154. Academic Press: New York / San Francisco / London.

Marcinkevičienė, R. 2007. *Spaudos tekstų žanrai: vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Marín-Arrese, J., Hidalgo Downing, L. & Plaza, S.M. 2004. Evidential, epistemic and deontic modality in English and Spanish: The expression of writer stance in newspaper discourse. In *English Modality in Perspective: Genre Analysis and Contrastive Studies*, ed. by R. Facchinetti & F. Palmer, 121–141. Peter Lang.

Markkanen, R. & Schroder, H. (eds.). 1997. *Hedging and Discourse: approaches to the analysis of a pragmatic phenomenon in academic texts*. Walter de Gruyter.

Martin, J.R. & White, P.R.R. 2006. *The Language of Evaluation: appraisal in English*. Palgrave Macmillan.

Martin-Martin, P. 2008. The Mitigation of Scientific Claims in Research Papers: A Comparative Study. *International Journal of English Studies* 8 (2), 133–152.

Marquez-Agado, T. 2009. Lexical Expressions of Possibility in Specialized Discourse: a Corpus-based Analysis. *Linguistica e Filologia* 29, 99–122.

Master, P. 2001. Active verbs with inanimate subjects in scientific research articles. In *Academic Writing in Context. Implications and Applications*, ed. by M. Hewings, 169–181. The University of Birmingham University Press.

Matthews, 1991. *Words and Worlds: On the linguistic analysis of modality*. Peter Lang.

Mauranen, A. 2004. "They're a little bit different"... Observations on hedges in academic talk. In *Discourse Patterns in Spoken and Written Corpora*, ed. by K. Aijmer & A-B. Stenström, 173–198. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/ Philadelphia.

McEnery, T., Xiao, R. & Tono, Y. 2006. *Corpus-Based Language Studies*. Routledge.

McEnery, T. & Wilson, A. 2001. *Corpus Linguistics. An introduction*. Edinburgh University Press.

Meyer, P.G. 1997. Hedging Strategies in Written Academic Discourse: Strengthening the Argument by Weakening the Claim. In *Hedging and Discourse: approaches to the analysis of a pragmatic phenomenon in academic texts*, ed. by R. Markkanen & H. Schroder, 21–42. Walter de Gruyter.

Mitchell, K. 2009. Semantic ascent, deixis, intersubjectivity and modality. In *Modality in English: Theory and Description*, ed. by R. Salkie, P. Busuttil & J. van der Auwera, 55–79. Mouton de Gruyter: Berlin, New York.

Mortelmans, T. 2009. Modes of knowing, sources of evidence and epistemic commitment: An overview. In *A seminar „Non-grammatical evidentiality in the Baltic languages: content, realizations, functions“*, Vilnius.

Mortelmans, T. 2007. Modality in Cognitive Linguistics. In *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*, ed. by D. Geeraerts & H. Cuyckens, 869–889. Oxford University Press.

Myers, G. 1996. Strategic Vagueness in Academic Writing. In *Academic writing: intercultural and textual issues*, ed. by E. Ventola & A. Mauranen, 3–19. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

Myers, G. 1989. The pragmatics of politeness in scientific articles. *Applied Linguistics* 10, 1–35.

Narrog, H. 2005. On defining modality again. *Language Sciences* 27:165–192.

Noël, D. 2002. *Believe-type matrix verbs and their complements: Corpus-based investigations of their functions in discourse*. PhD Dissertation, Gent University.

Nuyts, J. 2006. Modality: overview and linguistic issues. In *The expression of modality*, ed. by W. Frawley, 1–26. Berlin: Mouton de Gruyter.

Nuyts, J. 2005. The modal confusion: on terminology and the concepts behind it. In *Modality. Studies in form and function*, ed. by A. Klinge & H.H. Müller, 5–38. London: Equinox.

Nuyts, J. 2001a. *Epistemic Modality, Language and Conceptualization: A Cognitive-Pragmatic Perspective*. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

Nuyts, J. 2001b. Subjectivity as an evidential dimension in epistemic modal expressions. *Journal of Pragmatics* 33, 383–400.

Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. 2000. Oxford University Press.

Palmer, F. 2003. Modality in English: Theoretical, descriptive and typological issues. In *Modality in Contemporary English*, ed. by R. Facchinetti, M. Krug & F. Palmer, 1–21. Mouton de Gruyter.

Palmer, F. 2001. *Mood and Modality*. Cambridge University Press.

Palmer, F. 1990. *Modality and the English Modals*. Longman: London and New York.

Palmer, F. 1986. *Mood and Modality*. Cambridge University Press.

Perkins, M.R. 1983. *Modal Expressions in English*. Frances Pinter (Publishers) Limited.

Plungian, V. 2001. The place of evidentiality within the universal grammatical space. *Journal of Pragmatics* 33, 349–357.

Poos, D. & Simpson, R. 2002. Cross-disciplinary comparisons of hedging: Some findings from the Michigan Corpus of Academic Spoken English. In *Using Corpora to Explore Linguistic Variation*, ed. by R. Reppen, S.M. Fitzmaurice & D. Biber, 3–25. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

Prince, E.F., Frader, J. & Bosk, Ch. 1982. On Hedging in Physician-Physician Discourse. In *Linguistics and the Professions. Proceedings of the Second Annual Delaware Symposium on Language Studies*, ed. by R.J. Di Pietro, 83–97. ABLIX Publishing Corporation.

Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G. & Svartvik, J. 2000. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. Longman.

Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G. & Svartvik, J. 1985. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. Longman.

Rayson, P. 2004. Log-likelihood calculator. [<http://ucrel.lancs.ac.uk>]

Réfega de Figueiredo-Silva, M. I. 2001. Teaching academic reading: some initial findings from a session on hedging. In *Proceedings of the Post – Graduate Conference 2001 – Department of Theoretical and Applied Linguistics*, 01–13. The University of Edinburgh. [<http://www.ling.ed.ac.uk/~pgc/archive/2001/Isabel-Figueiredo-Silva01.pdf>]

Rezzano, N.S. 2004. Modality and modal responsibility in research articles in English. In *English Modality in Perspective: Genre Analysis and Contrastive Studies*, ed. by R. Facchinetti & F. Palmer, 101–119. Peter Lang.

Rizomilioti, V. 2006. Exploring Epistemic Modality in Academic Discourse Using Corpora. *Information Technology in Languages for Specific Purposes* 7, 53–71.

Rowland, T. 1995. Hedges in Mathematics Talk: Linguistic Pointers to Uncertainty. *Educational Studies in Mathematics* 29 (4), 327–353.

Ryvitytė, B. 2008. Evaluation in linguistic book reviews in English and Lithuanian. Humanitarinių mokslų daktaro disertacija, Vilniaus universitetas.

Ryvitytė, B. 2005. Vertinimo raiška lingvistinių knygų recenzijose. *Žmogus ir žodis* 7 (1), 96–101.

Ryvitytė, B. 2001. Kai kurios teigiamo ir neigiamo vertinimo strategijos angliškose ir lietuviškose filologinėse recenzijose. *Žmogus kalbos erdvėje. Mokslinių straipsnių rinkinys*. Kaunas.

Salager-Meyer, F. 2000. Procrustes' recipe: hedging and positivism. *English for Specific Purposes* 19, 175–187.

Salager-Meyer, F. 1997. I think that perhaps you should: A study of hedges in written scientific discourse. In *Functional approaches to written texts: Classroom applications*, ed. by T. Miller, 105–118. Washington: United States Information Agency.

Salager-Meyer, F. 1994. Hedges and Textual Communicative Function in Medical English Written Discourse. *English for Specific Purposes* 13, 149–170.

Schneider, B., Schalliol, D., Makela, S. & McDonald, S.K. 2006. Knowledge Production and the Public Interest. *The American Sociologist*, summer, 96–112.

Sigurd, B. 1988. Round numbers. *Language in Society* 17, 243–252.

Simon-Vandenberg A.-M., 2008. *Almost certainly and most definitely*: Degree modifiers and epistemic stance. *Journal of Pragmatics* 40, 1521–1542.

Simon-Vandenberg, A-M. & Aijmer, K. 2007. *The Semantic Field of Modal Certainty: A Corpus-Based Study of English Adverbs*. Mouton de Gruyter.

Skelton, J. 1988. The care and maintenance of hedges. *ELT Journal* 42, 37–43.

Squartini, M. 2008. Lexical vs. grammatical evidentiality in French and Italian. *Linguistics* 46 (5), 917–947.

Suomela-Salmi, E. & Dervin, F. (ed.). 2009. *Cross-linguistic and Cross-cultural Perspectives on Academic Discourse*. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

Swales, J. 1990. *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. Cambridge: CUP.

Šeškauskienė, I. 2010. Who discusses: the paper or the author of the paper? Inanimate subject + active verb in Lithuanian linguistic discourse as compared to English. *Respectus Philologicus* 18 (23), 83–99.

Šeškauskienė, I. 2009. *The paper suggests*: inanimate subject + active verb in English linguistic discourse. *Kalbotyra* 60 (3), 84–93.

Šeškauskienė, I. 2008. Hedging in ESL: a Case Study of Lithuanian Learners. *Kalbu Studijos* 13, 71–76.

Šeškauskienė, I. 2005. Hedging in English and Lithuanian academic discourse. In: *Innovation and Tradition. Selected Papers of the 2nd International Conference*, 115–123. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Šinkūnienė, J. 2010. Autoriaus pozicijos raiška asmeniniais įvardžiais rašytiniame akademiniam diskurse. *Filologija* 15, 124–141.

Šinkūnienė, J. 2009. Inferential (deductive) and Assumptive *matyt* ('presumably') in Academic Discourse. In *A workshop „Non-grammatical*

evidentiality in the Baltic languages: content, realizations, functions“, Vilnius. [<http://jolantasinkuniene.wordpress.com/publications/>]

Šinkūnienė, J. 2008. Autoriaus pozicijos švelninimas: tarpdalykiniai ir tarpkalbiniai raiškos priemonių ypatumai. *Kalbotyra* 58 (3), 97–108.

Tang, R. & John, S. 1999. The ‘I’ identity: Exploring writer identity in student academic writing through the first person pronoun. *English for Specific Purposes* 18, S23–S39.

Thompson, G. & Hunston, S. 2001. Evaluation: An Introduction. In *Evaluation in Text: Authorial Stance and the Construction of Discourse*, ed. by S. Hunston & G. Thompson, 1–28. Oxford University Press.

Thompson, S.A. 2002. „Object complements“ and conversation. *Studies in Language* 26 (1), 125–164.

Tognini-Bonelli, E. & G. Del Lungo Camiciotti. 2005. *Strategies in Academic Discourse*. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

Tognini-Bonelli, E. 1993. Interpretative Nodes in Discourse: Actual and Actually. In *Text and Technology: In Honour of John Sinclair*, ed. by M. Baker, G. Francis & E. Tognini-Bonelli, 193–213. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

Traugott, E.C. 2007. Discourse markers, modal particles, and contrastive analysis, synchronic and diachronic. *Catalan Journal of Linguistics* 6, 139–157.

Trbojevic Milosevic, I. 2010. On innocence and experience: Modal hedges in health care products instructions in English and Serbian. In *The 4th International Conference „Modality in English 4“*, Madrid.

Ulvydas, K. 2000. *Lietuvių kalbos prieveiksmiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Usonienė, A. 2007. Degrees of Confidence and Modal Words in Lithuanian. *Mokslo žurnalas Lietuvių kalba* (1). (<http://www.lietuviukalba.lt/index.php?id=71>).

Usonienė, A. 2006a. Episteminio modalumo raiška: ekvivalentiškumo bruožai anglų ir lietuvių kalbose. *Darbai ir dienos* 45, 97–108.

Usonienė, A. 2006b. Tikimybės veiksmažodžiai anglų ir lietuvių kalbose: atitikmenų paieška. *Baltistica* 46 (2), 321–332.

Usonienė, A. 2004. *Modalumas anglų ir lietuvių kalbose: forma ir reikšmė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Usonienė, A. 2003. Extension of Meaning: Verbs of Perception in English and Lithuanian. In *Meaning Through Language Contrast: The Cambridge Papers*. Vol. 1, ed. by K. M. Jaszczolt & K. Turner, 193–220. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

Usonienė, A. 2002a. Types of Epistemic Qualification with Verbs of Perception. *Kalbotyra* 52 (3), 147–154.

Usonienė, A. 2002b. *On syntax-semantics interface: Verbs of Perception in English and Lithuanian*. Thesis for habilitation. Vilnius.

Usonienė, A. 2001. Veiksmazodžio *matyti* komplementų tipai: formos ir reikšmės sąveika. *Baltistica* 36 (1), 115–124.

Usonienė, A. 2000. On the Modality of the English Verbs of Seeming. *Belgian Journal of Linguistics* 14, 185–205.

Usonienė, A., Grigaliūnienė, J., Ryvitytė, B., Būtėnas, L., Jasionytė, E. 2008. Lietuvių mokslo kalbos tekstynas. *Baltistika*, XLIII (1), 101–114.

Usonienė, A. & Šolienė, A. 2010. Choice of strategies in realizations of epistemic possibility in English and Lithuanian. *International Journal of Corpus Linguistics* 15 (2), 291–316.

Van Bogaert, J. 2009. *The grammar of complement-taking mental predicate constructions in present day spoken British English*. PhD Dissertation, Faculty of Arts and Philosophy, Gent University.

van der Auwera, J., Kehayov, P. & A. Vittrant. 2009. Acquisitive modals. In *Cross-linguistic Semantics of Tense, Aspect and Modality*, ed. by L. Hogeweg, H. de Hoop & A. Malchukov, 271–303. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

van der Auwera, J. & Plungian, V.A. 1998. Modality's Semantic Map. *Linguistic Typology* 2, 79–124.

van der Auwera, J., Schalley, E. & Nuyts, J. 2005. Epistemic possibility in a Slavonic parallel corpus – a pilot study. In *Modality in Slavonic languages, New perspectives*, ed. by B. Hansen & P. Karlik, 201–217. Munchen: Sagner.

Varttala, T. 2001. *Hedging in Scientifically Oriented Discourse: Exploring Variation according to Discipline and Intended Audience*. Electronic dissertation. Acta Electronica Universitatis Tamperensis. [<http://acta.uta.fi>].

Vassileva, I. 2001. Commitment and detachment in English and Bulgarian academic writing. *English for Specific Purposes* 20, 83–102.

Vassileva, I. 1997. Hedging in English and Bulgarian academic writing. In *Culture and Styles of Academic Discourse* ed. by A. Duszak, 203–223. Mouton de Gruyter.

Vázquez, I. & Giner, D. 2008. Beyond Mood and Modality: Epistemic Modality Markers as Hedges in Research Articles. A Cross-Disciplinary Study. *Revista Alicantina de Estudios Ingleses* 21, 171–190.

Ventola, E. & Mauranen, A. 1996. *Academic Writing: intercultural and textual issues*. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

Vihla, M. 1999. *Medical Writing: Modality in Focus*. Rodopi: Amsterdam – Atlanta, GA.

Vladimirou, D. 2007. ‚I suggest that we need more research‘ Personal reference in linguistics journal articles. Volume 1. *Papers from LAEL PG 2006*, ISSN 1756-123X.

Vold, E. T. 2006. Epistemic modality markers in research articles: a cross – linguistic and cross – disciplinary study. *International Journal of Applied Linguistics* 16, 61–87.

von Fintel, K. 2006. Modality and Language. In *Encyclopedia of Philosophy (2nd edition)*, ed. by D. M. Borchert. Detroit: MacMillan Reference USA, [<http://mit.edu/fintel/www/modality.pdf>]

Walsh, P. 2001. Prediction and Conviction: Modality in Articles from *The Economist*. In *Modality in Specialized Texts*, ed. by M. Gotti & M. Dossena, 361–378. Peter Lang.

Wärnsby, A. 2006. *(De)coding modality: the case of must, may, måste and kan*. Lund Studies in English 113. [<http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOId=25963&fileOId=26706>]

White, P.P.R. 2003. Beyond modality and hedging: A dialogic view of the language of intersubjective stance. *Text* 23 (2), 259–284.

Wiemer, B. 2007. Lexical markers of evidentiality in Lithuanian. *Rivista di Linguistica* 19 (1), 173–208.

Willett, Th. 1988. A cross-linguistic survey of the grammaticalization of evidentiality. *Studies in Language* 12 (1), 51–97.

Ziegeler, D. 2003. On the Generic Origins of Modality in English. In *English Modality in Context: Diachronic Perspectives*, ed. by D. Hart, 33–71. Peter Lang.

Zinkevičius, Z. 1981. *Lietuvių kalbos istorinė gramatika (II)*. Vilnius: Mokslas.

Pirminiai šaltiniai

CompAc tekstynas

Medicinos moksliniai straipsniai lietuvių kalba

MED LIT 1 – Bertašienė Z., Brazdžionytė J., Žaliūnas R., Vainoras A. 2004. Moterų išeminė širdies liga: skilvelių repoliarizavimosi rodmenų prognozinė vertė. *Medicina* 40 (1), 54–63.

MED LIT 2 – Damulevičienė G., Lesauskaitė V., Macijauskienė J. 2008. Pagyvenusio amžiaus operuotinių pacientų mitybos būklė. *Medicina* 44 (8), 609–618.

MED LIT 3 – Galinytė D., Mačiulaitis R., Budnikas V., Kubilius D., Varanavičienė B., Vitkauskienė A., Jokimas J., Jodkonis L. 2008. Antibiotikų vartojimo ir kai kurių mikroorganizmų atsparumo pokyčių analizė. *Medicina* 44 (10), 751–767.

MED LIT 4 – Garalevičius R., Stundienė I., Simutis G. 2007. Oddi Rauko disfunkcijos diagnostika: dabartis ir perspektyva. *Medicinos teorija ir praktika* 13 (1), 73–79.

MED LIT 5 – Kalibatienė D., Varvuolytė S. 2006. Nauji pirminės suaugusiųjų hipolaktazijos diagnostikos metodai. *Medicinos teorija ir praktika* 12 (4), 319–329.

MED LIT 6 – Kimševaitė L. 2008. Neurologinė nėščiųjų patologija. *Medicinos teorija ir praktika* 14 (1.Priedas), 97–104.

MED LIT 7 – Kinčiniene O., Žilinskaitė V. 2008. Dažnai alpstančių vaikų, 2000–2007 metais hospitalizuotų VMUL vaikų ligų klinikoje, fizinės būklės tyrimas. *Medicinos teorija ir praktika* 14 (1. Priedas), 30–38.

MED LIT 8 – Kovaitė M., Petrulionienė Ž., Ryliškytė L., Badariene J., Čypienė A., Dženkevičiūtė V., Laucevičius A. 2007. Arterijų sienelės rodiklių ryšys su širdies ir kraujagyslių ligų rizika remiantis SCORE vertinimo sistema. *Medicina* 43 (7), 529–541.

MED LIT 9 – Krančiukaitė D., Rastenytė D., Jurėnienė K., Šopagienė D. 2007. Persirgusiųjų galvos smegenų insultu gyvenimo kokybė. *Medicina* 43 (9), 736–745.

MED LIT 10 – Lašaitė L., Lašienė J., Kazanavičius G., Goštautas A. 2009. Sergančiųjų 2 tipo cukriniu diabetu emocinės būklės ir gyvenimo kokybės sąsajos su lipidų koncentracija, ligos trukme bei vartojamais vaistais. *Medicina* 45 (2), 85–94.

MED LIT 11 – Liutkauskienė S., Sveikata A., Juozaitytė E., Characiejus D., Juodžbalienė E., Kregždytė R., Fokas V. 2009. Rekombinacinio granulocitų kolonijas stimuliuojamojo faktoriaus, vartojamo neutropenijos ir neutropenijos sukeltų komplikacijų, profilaktiškai sergančiosioms metastazavusiu krūties vėžiu ir gydomoms docetakseliu ir doksorubicinu, saugumo ir veiksmingumo tyrimas. *Medicina* 45 (8), 600–606.

MED LIT 12 – Lunevičius R., Markevičius M., Stanaitis J. 2004. Prakiurusių dvylikapirštės žarnos opų laparoskopinės operacijos ir ankstyvieji gydymo rezultatai bei komplikacijas įtakojantys veiksniai. *Medicina* 40 (11), 1054–1068.

MED LIT 13 – Mikaliūkštienė A., Juozulynas A., Kalibatienė D. 2008. Susirgimo trukmės ir socialinių veiksnių įtaka sergančiųjų antrojo tipo cukriniu diabetu gyvenimo kokybei. *Medicinos teorija ir praktika* 14 (1. Priedas), 58–66.

MED LIT 14 – Pavilonytė Ž., Kaukėnienė R., Antušėvas A., Pavilonis A. 2008. *Staphylococcus aureus* paplitimas hospitalizavimo laikotarpiu. *Medicina* 44 (8), 593–600.

MED LIT 15 – Simanavičius A., Inčiūra A., Juozaitytė E., Kurtinaitis J. 2006. Išplitusių kiaušidžių vėžiu sergančių ligonių bendrojo išgyvenamumo ir išgyvenamumo be atkryčio prognozei įtakos turintys veiksniai. *Lietuvos akušerija ir ginekologija* IX (1), 29–35.

MED LIT 16 – Šinkūnas K., Rastenytė D., Deltuva V.P., Knispelis R., Tamašauskas A. 2007. Prolaktiną sekretuojančių hipofizės adenomų transsfenoidinė chirurgija (pagrindiniai rezultatai ir geros baigties prognoziniai kriterijai). *Medicina* 43 (9), 691–697.

MED LIT 17 – Toliušis V., Kalesinskas R.J., Kiudelis M., Maleckas A. 2009. Chirurginis žastikaulio metastazinių navikų gydymas. *Medicina* 45 (8), 607–614.

MED LIT 18 – Urbonienė D., Sakalauskas R., Šitkauskienė B. 2008. C reaktyviojo baltymo koncentracija sergant lėtine obstrukcine plaučių liga ir bronchų astma. *Medicina* 44 (11), 833–840.

MED LIT 19 – Vasiliauskas D., Kavoliūnienė A., Jasiukevičienė L., Grižas V., Statkevičienė A., Leimonienė L., Tumynienė V., Kubilius R. 2008. Ilgalaikio reabilitacinio gydymo poveikis lėtiniam nuovargiui ir kardiorespiraciniams rodmenims sergant širdies nepakankamumu. *Medicina* 44 (12), 911–921.

MED LIT 20 – Žemaitienė R., Jašinskas V., Janulevičienė I. 2003. Ragenos astigmatizmo korekcija darant kataraktos operaciją. *Medicina* 39 (12), 1175–1183.

Medicinos moksliniai straipsniai angļu kalba

MED ANG 1 – Avidan M.S., Zhang L., Burnside B.A., Finkel K.J., Searleman A.C., Selvidge J.A., Saager L., Turner M.S., Rao S., Bottros M., Hantler Ch., Jacobsohn E., Evers A.S. 2008. Anesthesia Awareness and the Bispectral Index. *The New England Journal of Medicine* 358 (11), 1097–1108.

MED ANG 2 – Berman E., Nicolaides M., Maki R.G., Fleisher M., Chanel S., Scheu K., Wilson B.A., Heller G., Sauter N.P. 2006. Altered Bone and Mineral Metabolism in Patients Receiving Imatinib Mesylate. *The New England Journal of Medicine* 354 (19), 2006–2013.

MED ANG 3 – Dayan G.H., Quinlisk P., Parker A.A., Barskey A.E., Harris M.L., Schwartz J.M.H., Hunt K., Finley C.G., Leschinsky D.P., O'Keefe A.L., Clayton J., Kightlinger L.K., Dietle E.G., Berg J., Kenyon C.L., Goldstein S.T., Stokley Sh.K., Redd S.W., Bridges C.B., Santibanez T.A., Parashar U., Bellini W.J., Seward J. 2008. Recent Resurgence of Mumps in the United States. *The New England Journal of Medicine* 358 (15), 1580–1589.

MED ANG 4 – Dunkley T., Huentelman M.J., Craig D.W., Pearson J.V., Szelinger Sz., Joshipura K., Halperin R.F., Stamper Ch., Jensen K.R., Letizia D., Hesterlee Sh.E., Pestronk A., Levine T., Bertorini T., Graves M.C., Mozaffar T., Jackson C.E., Bosch P., McVey A., Dick A., Barohn A., Lomen-Hoerth C., Rosenfeld J., O'Connor D.T., Zhang K., Crook R., Ryberg H., Hutton M., Katz J., Simpson E.P., Mitsumoto H., Bowser R., Miller R.G., Appel S.H., Stephan D.A. 2007. Whole – Genome Analysis of Sporadic Amyotrophic Lateral Sclerosis. *The New England Journal of Medicine* 357 (8), 775–788.

MED ANG 5 – Fenton J.J., Taplin S.H., Carney P.A., Abraham L., Sickles E.A., D'Orsi C., Berns E.A., Cutter G., Hendrick R.E., Barlow W.E., Elmore J.G. 2007. Influence of Computer-Aided Detection on Performance of Screening Mammography. *The New England Journal of Medicine* 356 (14), 1399–1409.

MED ANG 6 – Groh W.J., Groh M.R., Saha Ch., Kincaid J.C., Simmons Z., Ciafaloni E., Pourmand R., Otten R.F., Bhakta D., Nair G.V., Marashdeh M.M., Zipes D.P., Pascuzzi R.M. 2008. Electrocardiographic Abnormalities and Sudden Death in Myotonic Dystrophy Type 1. *The New England Journal of Medicine* 358 (25), 2688–2697.

MED ANG 7 – Haiman Ch.A., Stram D.O., Wilkens L.R., Pike M.C., Kolonel L.N., Henderson B.E., Le Marchand L. 2006. Ethnic and Racial Differences in the Smoking-Related Risk of Lung Cancer. *The New England Journal of Medicine* 354 (4), 333–342.

MED ANG 8 – Khot U.N., Novaro G.M., Popovi Z.B., Mills R.M., Thomas J.D., Tuzcu E.M., Hammer D., Nissen S.E., Francis G.S. 2003. Nitroprusside in Critically Ill Patients with Left Ventricular Dysfunction and Aortic Stenosis. *The New England Journal of Medicine* 348 (18), 1756–1763.

MED ANG 9 – Kishimoto T.K., Viswanathan K., Ganguly T., Elankumaran S., Smith S., Pelzer K., Lansing J.C., Galcheva-Gargova Z., Bailey G.S., Fraser B.,

Roy S., Rogers-Cotrone T., Buhse L., Whary M., Fox J., Nasr M., Pan G.J.D., Shriver Z., Langer R.S., Venkataraman G., Austen K.F., Woodcock J., Sasisekharan R. 2008. Contaminated Heparin Associated with Adverse Clinical Events and Activation of the Contact System. *The New England Journal of Medicine* 358 (23), 2457–2467.

MED ANG 10 – Kitahata M.M., Gange S.J., Abraham A.G., Merriman B., Saag M.S., Justice A.C., Hogg R.S., Deeks S.G., Eron J.J., Brooks J.T., Rourke S.B., Gill J., Bosch R.J., Martin J.N., Klein M.B., Jacobson L.P., Rodriguez B., Sterling T.R., Kirk G.D., Napravnik S., Rachlis A.R., Calzavara L.M., Horberg M.A., Silverberg M.J., Gebo K.A., Goedert J.J., Benson C.A., Collier A.C., Van Rompaey S.E., Crane H.M., McKraig R.G., Lau B., Freeman A.M., Moore R.D. 2009. Effect of Early versus Deferred Antiretroviral Therapy for HIV on Survival. *The New England Journal of Medicine* 360 (18), 1815–1826.

MED ANG 11 – Kolodgie F.D., Gold H.K., Burke A.P., Fowler D.R., Kruth H.S., Weber D.K., Farb A., Guerrero L.J., Hayase M., Kutys R., Narula J., Finn A.V., Virmani R. 2003. Intraplaque Hemorrhage and Progression of Coronary Atheroma. *The New England Journal of Medicine* 349 (24), 2316–2325.

MED ANG 12 – Maheswaran Sh., Sequist L.V., Nagrath S., Ulkus L., Brannigan B., Collura Ch.V., Inserra E., Diederichs S., Iafrate J., Bell D.W., Digumarthy S., Muzikansky A., Irimia D., Settleman J., Tompkins R.G., Lynch Th.J., Toner M., Haber D.A. 2008. Detection of Mutations in *EGFR* in Circulating Lung-Cancer Cells. *The New England Journal of Medicine* 359 (4), 366–377.

MED ANG 13 – Malizia B.A., Hacker M.R., Penzias A.S. Cumulative Live-Birth Rates after In Vitro Fertilization. 2009. *The New England Journal of Medicine* 360 (3), 236–243.

MED ANG 14 – Punglia A.S., D'Amico A.V., Catalona W.J., Roehl K.A., Kuntz K.M. 2003. Effect of Verification on Screening for Prostate Cancer by Measurement of Prostate-Specific Antigen *The New England Journal of Medicine* 349 (4), 335–342.

MED ANG 15 – Sandler R.S., Halabi S., Baron J.A., Budinger S., Paskett E., Keresztes R., Petrelli N., Pipas J.M., Karp D.D., Loprinzi Ch.L., Steinbach G., Schilsky R. 2003. A Randomized Trial of Aspirin to Prevent Colorectal Adenomas in Patients with Previous Colorectal Cancer. *The New England Journal of Medicine* 348 (10), 883–890.

MED ANG 16 – Subak L.L., Wing R., West D.S., Franklin F., Vittinghoff E., Creasman J.M., Richter H.E., Myers D., Burgio K.L., Gorin A.A., Macer J., Kusek J.W., Grady D. 2007. Weight Loss to Treat Urinary Incontinence in Overweight and Obese Women. *The New England Journal of Medicine* 360 (5), 481–490.

MED ANG 17 – Thomas J., Karver S., Cooney G.A., Chamberlain B.H., Watt Ch.K., Slatkin N.E., Stambler N., Kremer A.B., Israel R.J. 2008. Methylalntrexone for Opioid-Induced Constipation in Advanced Illness. *The New England Journal of Medicine* 358 (22), 2332–2343.

MED ANG 18 – Tita A.T.N., Landon M.B., Spong C.Y., Lai Y., Leveno K.J., Varner M.W., Moawad A.H., Caritis S.N., Meis P.J., Wapner R.J., Sorokin Y.,

Miodovnik M., Carpenter M., Peaceman A.M., O'Sullivan M.J., Sibai B.M., Langer O., Thorp J.M., Ramin S.M., Mercer B.M. 2009. Timing of Elective Repeat Cesarean Delivery at Term and Neonatal Outcomes. *The New England Journal of Medicine* 360 (2), 111–120.

MED ANG 19 – Weinstein R.S., Roberson P.K., Manolagas S.C. 2009. Giant Osteoclast Formation and Long-Term Oral Bisphosphonate Therapy. *The New England Journal of Medicine* 360 (1), 53–62.

MED ANG 20 – Winer R.L., Hughes J.P., Feng Q., O'Reilly S., Kiviat N.B., Holmes K.K., Koutsky L.A. 2006. Condom Use and the Risk of Genital Human Papillomavirus Infection in Young Women. *The New England Journal of Medicine* 354 (25), 2645–2654.

Kalbotyros moksliniai straipsniai lietuvių kalba

KALB LIT 1 – Ambrazas V. 2001. Lietuvių kalbos adverbalinis genityvas istorinės sintaksės požiūriu. *Acta Linguistica Lithuanica* XLIV, 3–39.

KALB LIT 2 – Anbinderis T., Kasparaitis P. 2007. Klitikų paieškos lietuviškame tekste algoritmai. *Kalbų studijos* 10, 30–37.

KALB LIT 3 – Girdenis A., Karosienė V. 2004. Skiemens ir žodžio pirmųjų bei paskutinių fonemų dažnumas bendrinėje lietuvių kalboje. *Baltistica* T39 (2), 213–231.

KALB LIT 4 – Jasiūnaitė B. 2007. „Dievo pyragas“ (mitologinių personažų daiktai frazeologijoje: valgis ir gėrimas). *Baltistica* XLII (2), 271–296.

KALB LIT 5 – Jasiūnaitė B., Konickaja J. Atlėkė paukštis be sparnų. 2007. *Kalbotyra* 52 (1), 2003, 45–60.

KALB LIT 6 – Kardelis V. 2007. Dėl vilniškių patarmės klasifikacijos. *Baltistica* XLII (1), 47–60.

KALB LIT 7 – Kuprienė L., Aliūkaitė D., Sideravičiūtė – Mickienė I. 2007. Terminų vertinimas ir vartoseną: sociolingvistinė perspektyva. *Žmogus ir žodis* 01 (9), 75–82.

KALB LIT 8 – Leonavičienė A. 2005. Spaudos tekstų heterogeniškumas funkcinų stilių sandūros aspektu. *Kalbotyra* 55 (3), 38–46.

KALB LIT 9 – Marcinkevičienė R. 2002. Palyginamieji tekstynai – šaltinis tarptautinių žodžių vartosenai tirti. *Kalbotyra* 51 (3), 81–92.

KALB LIT 10 – Mikulskas R. 2005. Išilginių objektų predikacijos pobūdis. Subjektyvaus judėjimo sąvoka. *Acta Linguistica Lithuanica* 52, 23–41.

KALB LIT 11 – Pakerys A. 2008. Dėl akcentinės lietuvių kalbos vardažodžių priesagų galios. *Baltistica* XLIII (1), 17–29.

KALB LIT 12 – Pakerys J. 2004. Dėl lietuvių kalbos priesaginių denominatyvinių veiksmažodžių semantikos. *Acta Linguistica Lithuanica* 50, 1–23.

KALB LIT 13 – Papaurėlytė S. 2003. Kai kurios liūdesio koncepto raiškos ypatybės lietuvių kalboje. *Acta Linguistica Lithuanica* 48, 105–118.

KALB LIT 14 – Paulauskienė A. 2008. Opozicijos ir jų neutralizacija gramatinių kategorijų paradigose. *Kalbų studijos* 13, 5–14.

KALB LIT 15 – Rimkutė E. 2006. Dabartinės lietuvių kalbos gramatinių formų vartoseną morfologiškai anotuotame tekстыne. *Lituanistica* 66 (2), 34–55.

KALB LIT 16 – Rimkutė E., Grigonytė G. 2006. Automatizuotas lietuvių kalbos morfologinio daugiareikšmiškumo ribojimas. *Kalbų Studijos* 9, 30–37.

KALB LIT 17 – Ryklienė A. 2001. Lietuvių kalba internete: automatiškai kartojami elektroninio laiško elementai. *Lituanistica* 2 (46), 76–93.

KALB LIT 18 – Rosinas A. 2000. Linksnų sinkretizmo ir analogijos vaidmuo kai kurių linksnų formų raidoje. *Baltistica*, XXXV (1), 59–74.

KALB LIT 19 – Savickienė I., Kazlauskienė A., Kamandulytė L. 2004. Naujas požiūris į lietuvių kalbos daiktavardžio linksniaivimo tipus pagal natūraliosios morfologijos teoriją. *Acta Linguistica Lithuanica* 50, 79–98.

KALB LIT 20 – Velička A. 2004. Kalbinės veiklos rūšių tarpusavio sąsajos ir integracija mokant užsienio kalbos. *Pedagogika* 73, 104–111.

Kalbotyros moksliniai straipsniai anglų kalba

KALB ANG 1 – Bell N.D. 2009. Responses to failed humour. *Journal of Pragmatics* 41, 1825–1836.

KALB ANG 2 – Bernstein J.B., Tortora Ch. 2005. Two types of possessive forms in English. *Lingua* 115, 1221–1242.

KALB ANG 3 – Bucholtz M., Bermudez N., Fung V., Vargas R., Edwards L. 2008. The Normative North and the Stigmatized South: Ideology and Methodology in the Perceptual Dialectology of California. *Journal of English Linguistics* 36, 62–87.

KALB ANG 4 – Crawford W.J. 2005. Verb Agreement and Disagreement: A Corpus Investigation of Concord Variation in Existential There + Be Constructions. *Journal of English Linguistics* 33 (1), 35–61.

KALB ANG 5 – Froud K. 2006. Unaccusativity as lexical argument reduction: Evidence from aphasia. *Lingua* 116, 1631–1650.

KALB ANG 6 – Gordon M. 2008. Pitch accent timing and scaling in Chickasaw. *Journal of Phonetics* 36, 521–535.

KALB ANG 7 – Kayne R.S. 2007. Several, few and many. *Lingua* 117, 832–858.

KALB ANG 8 – Lee J.J. 2009. Size matters: an exploratory comparison of small- and large- class university lecture introductions. *English for Specific Purposes* 28, 42–57.

KALB ANG 9 – Matsuda P.K., Tardy Ch. M. 2007. Voice in academic writing: The rhetorical construction of author identity in blind manuscript review. *English for Specific Purposes* 26, 235–249.

KALB ANG 10 – Mitchell E. 2006. The morpho-syntax of negation and the positions of NegP in the Finno-Ugric languages. *Lingua* 116, 228–244.

KALB ANG 11 – Moore N.D. 2009. Responses to failed humour. *Journal of Pragmatics* 41, 2009, 1825–1836.

KALB ANG 12 – Morris R.J., McCrea Ch. R., Herring K.D. 2008. Voice onset time differences between adult males and females: Isolated syllables. *Journal of Phonetics* 36, 308–317.

KALB ANG 13 – Pickering L. 2004. The structure and function of intonational paragraphs in native and nonnative speaker instructional discourse. *English for Specific Purposes* 23, 19–43.

KALB ANG 14 – Samraj B. 2005. An exploration of a genre set: Research article abstracts and introductions in two disciplines. *English for Specific Purposes* 24, 141–156.

KALB ANG 15 – Simons M. 2007. Observations on embedding verbs, evidentiality and presupposition. *Lingua* 117, 1034–1056.

KALB ANG 16 – Swales J. 2001. Metatalk in American Academic Talk: The Cases of point and thing. *Journal of English Linguistics* 29 (1), 34–54.

KALB ANG 17 – Tardy Ch. 2005. „It’s like a story“: Rhetorical knowledge development in advanced academic literacy. *Journal of English for Academic Purposes* 4, 325–338.

KALB ANG 18 – Upton Th.A., Connor U. 2001. Using computerized corpus analysis to investigate the textlinguistic discourse moves of a genre. *English for Specific Purposes* 20, 313–329.

KALB ANG 19 – White M. 2003. Metaphor and economics: the case of *growth*. *English for Specific Purposes* 22, 131–151.

KALB ANG 20 – Wulff S., Swales J.M., Keller K. 2009. „We have about seven minutes for questions“: The discussion sessions from a specialized conference. *English for Specific Purposes* 28, 2009, 79–92.

CorALit tekstynas

Humanitarinių mokslų tekstai

H 30 – Čivilis, M. 2006. Vadybininko žinių struktūros pokyčiai diegiant organizacijoje informacines technologijas:elastingų žinių atvejis. *Informacijos mokslai* 38, 52–64.

H 82 – Švedas, A. & Gieda, A. 2005. Kuo svarbi istoriografijos istorija? Istorikų identiteto problemos Lietuvos istoriografijoje. *Lietuvos istorijos studijos* 16, 42–47.

H 235 – Kazakevičienė, M. 2007. Gedimino Purlio religinės kūrybos bendroji charakteristika: „Mišios Šv. Kazimierui, Lietuvos globėjui“. *Tiltai. Priedas: Krikščionybės ir kultūros paralelės* 36, 42–59.

H 312 – Barasa, D. 2007. Karvaičių-Juodkrantės parapija L. Rėzos gyvenimo laikotarpiu. In *Martynas Liudvikas Rėza: epochų atspindžiai*, sud. N. Strakauskaitė & S. Pocytė, 6–33. Klaipėdos universiteto leidykla.

H 331 – Balčius, M. 2007. Šventosios miestelėnų etninė sudėtis XVII amžiuje. *Elija. Sventaja. Šventoji. Paribio ženklai*, 122–143.

H 402 – Višinskaitė, A. 2006. Sapnų interpretavimo savitumai Mažojoje Lietuvoje. *Lietuviai ir lietuvininkai. Etninė kultūra* 5 (32), 119–130.

H 406 – Lileikis, S. 2005. *Filosofijos metmenys*. Klaipėdos universiteto leidykla.

H 416 – Urbonas, V. 2004. *Lietuvos žurnalistikos istorija*. Klaipėdos universiteto leidykla.

H 454 – Vaivada, V. 2004. *Katalikų Bažnyčia ir Reformacija Žemaitijoje XVI a.: esminiai raidos bruožai*. Klaipėdos universiteto leidykla.

H 505 – Paliušytė, A. 2007. Juozapo Scipiono architektūros užsakymai Serokomlioje. *Menotyra* 14 (2), 44–59.

H 506 – Rupeikaitė, K. 2007. Styginių muzikos instrumentų semantika senajame testamente. *Menotyra* 14 (1), 1–15.

H 520 – Trilupaitienė, J. 2007. Kristupas Klabonas. Gyvenimo ir kūrybos bruožai. *Menotyra* 14 (1), 16–24.

H 522 – Bakutytė, V. 2007. Opera ar drama... Aleksejus Kartavovas Vilniuje. *Menotyra* 14 (1), 32–44.

H 526 – Prašmantaitė, A. 2008. Vilniaus vyskupijos katedros kapitula ir 1863 m. sukilimas. *Lituanistika* 54 (1), 19–34.

H 541 – Ragauskienė, R. 2006. Kurtuvėnų bažnyčios raida: nuo pirmosios XV a. iki Šv. apaštalo Jokūbo bažnyčios. *Menotyra* 44 (3), 12–21.

H 547 – Aleksaitė, I. 2006. Režisierė Irena Bučienė (1970–1980-ųjų metų pastatymai). *Menotyra* 45 (4), 24–31.

H 559 – Landsbergytė, J. 2005. Folkloras vargonų muzikoje. *Menotyra* 38, 34–41.

H 562 – Poškus, V. 2005. Antono Wiedo Maskvos valstybės žemėlapių leidimai ir jo kontekstas. *Menotyra* 39 (2), 1–9.

H 585 – Trinkūnaitė, Š. 2004. Istorinė tarpukario Lietuvos dramaturgija: naujumo ir konservatyvumo sankryžoje. *Menotyra* 37 (4), 1–7.

H 616 – Jasaitis, J. 2007. Naujausioji emigracija iš Lietuvos Jungtinėse Amerikos Valstijose: bendradarbiavimo paieškos. *Filosofija. Sociologija* 18 (4), 64–78.

H 634 – Maniukaitė, G. 2007. Visuomenės silpnieji ir atstumtieji: vertybių konflikto ypatumai Lietuvoje. *Filosofija. Sociologija* 18 (3), 45–54.

H 652 – Gedutis, A. 2006. „Kaip viskas vyko iš tikrųjų“, arba atminties konstravimo strategijos. *Filosofija. Sociologija* 1, 8–12.

H 660 – Daukšas, D. 2006. Tautinio tapatumo tyrimų teorinės problemos: antropologinė perspektyva. *Filosofija. Sociologija* 2, 2–7.

H 851 – Butkus, V. 2007. Šiluvos legenda ir jos plėtotė Motiejaus Valančiaus apsakyme „Mielaširdinga ponija“: „bažnytinio daiktiškumo“ aspektas. *Lituanistika* 53 (2), 54–65.

H 917 – Lapinskienė, A. 2006. Poeto vilniečio „Toks gyvenimas“. *Lituanistika* 67 (3), 81–94.

H 970 – Liškevičienė, J. 2004. Knygos ženklų marginalijos. *Knygotyra* 42, 93–104.

H 1085 – Kvietkauskas, M. 2006. Tapatybės virsmo istorija: Vaižganto. *Literatūra* 48 (5), 77–96.

H 1145 – Ragauskas, A. 2006. Iš Vilniaus viešojo administravimo istorijps: miesto architekto pareigybės klausimas. *Lituanistika* 1, 11–23.

H 1156 – Smiglevičius, V. 2001. Labanoro lobio Prahos grašiai Lietuvos muziejų rinkiniuose. *Archaeologia Litwana* 2, 119–143.

Biomedicinos mokslų tekstai

B 272 – Piščikas, V. 2000. Judraus smėlio biotipo ichtiocenozės Baltijos jūros Lietuvos priekrantėje. *Jūra ir aplinka* 2, 88–98.

B 273 – Rudzianskienė, G. 2000. Plėšriųjų žuvų vaidmuo Kuršių marių ekosistemoje. *Jūra ir aplinka* 2, 69–81.

B 599 – Petraitytė, D. & Stankūnas, M. 2007. Medicinos pliuralizmas ir integruotos medicinos galimybės Lietuvoje. *Medicinos teorija ir praktika* 13 (4), 461–466.

B 717 – Ozolinčius, R. 2004. Lietuvos autochtoninės dendrofloros vertinimas pagal Elenbergo indikatorinę skalę. *Ekologija* 4, 13–22.

B 787 – Poviliūnas, A. 2007. Žemės reformos ir ūkininkijos raidos ekonominės peripetijos. *Žemės ūkio mokslai* 14 (1), 48–60.

B 1405 – Sakalauskas, V. 2007. *Laštelės biofizika*. Vilniaus universiteto leidykla.

B 1501 – Matusėvičius, A., Ivaškienė, M., Špakauskas, V., Daunoras, G. 2008. Vaistai nuo mikroskopinių grybų. *Veterinarija ir zootechnika* 44 (66), 3–22.

B 1803 – Zitikaitė, I., Vasinauskienė, M., Survilienė, E., Šidlauskienė, A. 2005. Kopūstinių (*Brassica L.*) daržovių virusologinės būklės įvertinimas. *Žemės ūkio mokslai* 1, 70–76.

B 1975 – Vaitkienė, D., Griciūnienė, V. 2004. *Burnos patologija*. Vilniaus universiteto leidykla.